

EESTI RAHVA
MUUSEUM

[etteaste]

ERMi näitusemaja 1994–2015

[etteaste]
ERMi näitusemaja 1994–2015

Tartu 2021

Koostajad: Agnes Aljas (tekst), Jane Liiv (fotod), Kristjan Raba

Toimetaja: Tuuli Kaalep

Keeletoimetajad: Tuuli Kaalep, Karin Kastehein

Kujundaja: Tuuli Kaalep

Joonised: Jane Liiv

Kaanekujundus: Jane Liiv

Fototööd: Anu Ansu, Arp Karm, Jaanika Telvar

Esikaanefoto: Püsinäitus „Eesti. Maa, rahvas, kultuur“. Foto Estonian Tourism Data OÜ, 2011

Tagakaanefoto: ERMi näitusemaja. Foto Nele Tammeaid, 2014

Intervjuude, kommentaaride ja fotodega toetasid raamatu sündi: Alar Madisson, Aldo Luud, Anu Ansu, Anu Järs, Arhitektuuribüroo 3+1, Arp Karm, Art Leete, Arvi Tragel, Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum, Edith Hermann, Ehti Järv, Ellen Värvi, Estonian Tourism Data OÜ, Gabriela Liivamägi, Jane Liiv, Kaarel Nurk, Kristel Rattus, Kristjan Raba, Lauri Kulpsoo, Leida Lepik, Liina Ponetajev, Liisi Jääts, Liivi Ehmann, Maarja Meeru, Margus Ansu, Merylin Suve, Nele Tammeaid, Piret Räni, Piret Öunapuu, Reet Piiri, Riina Reinvelt, Sirje Madisson, Sirje Pallo, Svetlana Karm, Taavi Tatsi, Terje Anepaio, Tiit Sibul, Toomas Määrmann, Tõnis Lukas, Vahur Puik, Vaike Reemann, Ülle Jäe, Ülle Vahar jpt.

Toetaja: Eesti Kultuurkapital (trükis)

Autoriõigused: Eesti Rahva Muuseum, 2015, 2021

ISBN 978-9949-548-14-9 (trükis 2015)

ISBN 978-9949-548-83-5 (pdf)

Trükitud: AS Ecoprint, 2015

[sisukord]

Hästi ära kasutatud võimalus – Tõnis Lukas	5	Programm	
Näitusemaja tulemine	6	Muuseumiõpe – Virve Tuubel	138
ERMi näitused 1909–1993	10	Pärimuslik programm – Terje Puistaja	140
Mis on näitus?	14	Programm 21. sajandil – Siim Angerpikk	144
Näitus ja publik	16	ERMi Sõprade Selts – Sirje Madisson	150
Näituste produktsioon – Kristjan Raba	18		
Ese näitusel	24	Lisad	
Näituseplakat – Hanna-Liis Kont	28	Vahetuvate näituste strateegia	152
Helikujundus ja -taust – Kristjan Raba	34	Johannes Pääsukese fotode näitused	153
		ERMi näitusemaja suuremad näitused 1994–2015	154
Näitused		Isikunimede register	166
Püsinäitus „Eesti. Maa, rahvas, kultuur“	36		
Argikultuur muuseumis	42		
Avatud kuraatorlus	64		
Nõukogude perioodi argielu	66		
Rõivastus ja mood	74		
Rahvakunsti muutumine	84		
Museoloogia näitusesaalis	92		
Soome-ugri näitused – Art Leete, Svetlana Karm	100		
Maailma näitused	110		
Fotonäitused – Vahur Puik	116		
Kunst – Jane Liiv	124		
Palju väikseid näitusi	136		

ERMi püsinäitus. Fotod Gabriela Liivamägi, Nele Tammeaid. ERM Fk
Külastajate joonistused näitusel „Kodumaa pildid” (2013).
Foto Nele Tammeaid. ERM Fk 2965:188

[hästi ära kasutatud võimalus]

Eesti Rahva Muuseum sai endale näitusemaja keerulisel ajal. ERMi roll rahvusmuuseumina oli taastumas, aga ei olnud piisavalt ruume ja vahendeid selle vastutuse kandmiseks. Muuseumil polnud sel hetkel isegi püsinäitust! Samas pakkus aeg ka palju ootamatuid võimalusi. Ajasime intensiivselt päris uue maja ehitamise asja, aga see võimalus terendas pigem kaugemas tulevikus. Ruumi oli kohe juurde vaja. Linnaametnikud Riho Illak ja Martti Preem toimetasid operatiivselt, kui selgus, et raudteelaste klubi tuleb linna haldusse. Nad pakkusid hoonet muuseumile ja muidugi andsime kohe nõusoleku see üle võtta. Alles hiljem hakkasime mõtlema, milleks maja täpsemalt sobib. Ja kohe kirkastus plaan – näitusemajaks! Eesti Vabariigi valitsus leidis väikesest eelarvest hoolimata vajalikud rahalised vahendid. See oli ilmne näide sellest, et rahvusmuuseumil saab hästi minna vaid vabas riigis.

1994. aastal avasime maja koos tulevikku vaatava püsinäitusega. See oli tollal uskumatu muutus – ERMist oli saanud päris muuseum, oma näitustega. Suure vaimuse ja tohutu energiaga tuldi näitusetegemisega kaasa, ja kui siin raamatus ei jõua kõiki kaasalööjaid ja abistajaid nimepidi üles lugeda, olgu suur tänu kõigile! Tuleb meelde hulgaliselt seiku, kuidas täiesti uut tüüpi näituse jaoks jupikaupa mannekeene ja püsivat sisseseadet varusime.

Ohvrikivigi majja panemine polnud ju igapäevane – ei inseneritehniliselt ega ka näituste traditsioonist lähtudes. Sellest kivist sai vaimuväginne kese kogu näitusele.

Kui näituste tegemise soe juba sees oli, hakkasime kavandama püsinäitust plaanitavasse uude majja. Näitusemajast sai omamoodi labor uute ideede katsetamiseks. Üheksakümnendatel aastatel toimus üle ilma suur murrang näituste kontseptsioonis ning püsinäitused hakkasid muutuma lavastuslikeks. Kuna lavastatud stseenidesse ei saa kuhjata palju samatüübilisi esemeid, hakati sisustama spetsiaalseid avatud õppekogusid, et oleks võimalik jälgida sarnaste esemete levikut regiooniti ja kronoloogiliselt, välja panna palju eri variante. Meil oli au olla Eestis teenäitajaks, kuigi näitusemaja kasinad võimalused ei lasknud kõiki ideid realiseerida ning nendega töötati edasi juba uue maja ootuses. Pisut leevendasid ruumikitsikust järgnevatel aastatel teisel korrusel avatud ajutiste näituste ruumid.

Meie näitusemaja on eesti kultuurile palju andnud. Muutumine asutuse klubist muuseumihooneks oli õnnistuseks sellele majale, aga oma ajas oli see parimaks lahenduseks ka Eesti Rahva Muuseumile. Üks etapp meie elus saab läbi – parima osa sellest võtame Raadile kaasa!

Tõnis Lukas

[näitusemaja tulemine]

Eesti taasiseseisvumine tõi kaasa vajaduse eksponeerida meie kultuuripärandit. 1943. aastast Veski tänaval tööruumide, kogude ja väikse näituseruumiga ning oma kogudega Tartu linna kirikutes paiknenud ERM seda ülesannet täita ei suutnud. Eestis polnud muuseumidele eraldi hoonete ehitamine eriti levinud ning noore riigi 1990. aastate alguse majanduslikud raskused tõukasid ka ERMi vaherandile enne uut maja.

Direktor Tõnis Lukase eestvedamisel alustati näituseruumide otsinguid Tartu linnas. Esimese tõsiseltvõetava võimaluse andis Eesti Raudtee soov loobuda Tartu raudteelaste klubist Kuperjanovi tänaval, paarikümne meetri kaugusel Veski tänava peamajast. Nõupidamiste tulemusena otsustati maja võtta kasutusele püsi- ja vahetuvate

näituste tarbeks, luua sinna õppe- ja loenguruumid ning leviosakonna ja ERMi Sõprade Seltsi tööruumid. Tartu linna, riigi ja transpordi- ja sideministeeriumi vahel sõlmiti leping hoone andmiseks ERMile 10. septembril 1992, ülevõtte toimus 4. jaanuaril 1993. Vahepeelsel ajal kasutasid hoonet Elu Sõna kogudus, kasutatud riiete kauplus, restoran Ararat, arhitektuuribüroo Liivimaa arhitektid jpt.

Samal ajal näitusemaja ümberehitusega planeeris ERM uut hoonet Liivi tänavale, 1994. aastal toimunud arhitektuurivõistluse võitis Ra Luhse ja Tanel Tuhali ideekavand „Põhja Konn“. Toimusid korrastustööd Raadil ning muuseumi argine teadus-, kogumis- ja konserveerimistöö. Rahvusvahelises muuseumimaailmas räägiti lavastuslikest näitustest, algas muuseumiõppe sulandamine näitustesse.

Vaade Tartu raudteelaste klubile 1965. aastal. Foto Karl Oras. ERM Fk 2559:1

Näitusemaja ettevalmistamine

Ümberehitus planeeriti teha kiirelt ning avamise ajaks kavandati ERMi 85. aastapäev 14. aprillil 1994. Esimene korrus sai selleks ajaks küll valmis, kuid sisustamine ja püsinäituse tegemine võttis siiski veel kiires tempos kuu aega ning hoone avati 14. mail 1994.

Arhitekt Ain Amjärve spetsiifilise negatiivse mainega 1962. aastal valminud Tartu raudteelaste klubi ümberkujundamine näitusemajaks tähendas täielikku ümberehitust, mille eest vastutas ERMi ehitusdirektor Toomas Määrmann. Sisearhitektiks valiti Uko Künnap, kelle sisekujundus on püsinud 21 aasta jooksul ajatu ja funktsionaalsena. Kahekorruseline hoone koos keldri üldpinnaga moodustas 1729 m², millest ligi 600 m² võttis enda alla püsinäitus ning ligi 200 m² vahetuvate näituste kolm saali (176 m², 81 m², 48 m²), lisaks fuajee kohviku ja piletimüügi alaga, teisele korrusele planeeriti 80-kohaline loengusaal. Esimesel korrusel töötoana kasutusel olnud ruumi sooviti algselt rahvusrestorani, mis jäi aga sisustuse kalliduse ja väikse pinna tõttu vaid ideeks. Samamoodi jäi teostamata teisele korrusele näituseinventari hoidmise ruumi kavandatud telefonsüsteem, millega raskeid eksponaate tõsta. Lifti rajamine

oleks olnud ajastu kontekstis ulme. Esimesele korrusele said oma ruumid ka ERMi Sõprade Selts ja giidid-muuseumipedagoogid. Teisel korrusel olid näituste korraldaja, kunstnike, hilisema turunduse-kommunikatsiooni ja programmimeeskonna ruumid, mis juba 2000. aastatel viis kitsikuse tõttu omapäraste tööviisideni, kus igaüks proovis oma ruumi ja vaikust tekitada, kas peitudes kapi taha või end kõrvaklappidega teistest eraldades. 1990. aastatel säilitajatele kasutada olnud ruum püsinäituse tagaosas sai 2000. aastate teises pooles Maailmafilmi ruumiks. Ka väike näitusesaal võeti 2008. aastal kasutusele koosoleku- ja tööruumina.

Toomas Määrmann on meenutanud, et muuseumide ehitamisega kokku puutunud inimesi ei olnud 1990. aastatel Eestis just palju ning planeerimisprotsess projekteerimiseks ja ehitusjooniste saamiseks oli keerukas. Samas mõeldi koos ERMi teaduritega välja nutikaid lahendusi ning AS Linnaehitus oli ehitajana heaks partneriks. Põhiline oli aga see, et kõik töötasid hoone ja püsinäituse juures südamega, tihti ööd läbi ning seetõttu on näitusemaja materjalid ja lahendused 21 aastat vastu pidanud ning olnud paljudele kogudega tegelevatele asutustele eeskujuks.

Tartu raudteelaste klubi üleandmine ERMile. Lepingu allkirjutamisel tulevases näitusemajas Eesti Raudtee esindajad ja Tartu raudteelaste klubi direktor Oleg Kurnossov ning keskel ERMi direktor Tõnis Lukas, Tartu linnavalitsuse kultuuriosakonnast Riho Illak, seisab ERMi ehitusdirektor Toomas Määrmann. Foto Arp Karm. ERM Fk 2486:2. Tartu raudteelaste klubi silti võtavad maha ehitusdirektor Toomas Määrmann ja direktor Tõnis Lukas. Foto Anu Ansu. ERM Fk

Näitusemaja. Fotod Arp Karm, Merylin Suve. ERM Fk

Näitusemaja avamine

14. mail 1994 avati suure pidulikkusega ERMi näitusemaja ja püsinäitus „[Eesti. Maa, rahvas, kultuur](#)“. Esinesid president Lennart Meri, peaminister Mart Laar, kultuuri- ja hari-

dusminister Paul-Eerik Rummo, TÜ rektor Peeter Tulviste ja paljud teised.

Näitus köitis sedavõrd, et näiteks president veetis seal terve tunni. Esmamulje põhjal peaks välja-panek huvi pakkuma üsna erinevatele inimestele. Välja arvatud viimastele kümnenditele vihjav osa, eksponaatide osas põhimõtteliselt uudiseid ei ole. Üllatab aga intrigeeriv ja samas keskendunud vaatlemist võimaldav viis, kuidas esemed on külastaja ette seatud. (Jaan Malin, 1994, *Rahva Hääli*)

Kolm aastat tagasi olid tartlased uue näitusemaja suhtes pigem skeptiliselt meelestatud. Muuseumirahvas on suutnud tänaseks tõestada, et maja, millest varem suure kaarega mööda käidi, hakkab taas inimesi enda poole tõmbama. (Neeme Korv, 1995, *Postimees*)

Arhitektuuriajakirjas Maja kirjutab 1995. aastal Merike Kaunissaare: „Asjaolude soodsal kokkulangemisel saigi kultuurikants oma valdusesse venemeelse raudteesüsteemi ehitushoone, mis ühendab endas stalinistlikku suurejoonelisust ja uuemaaegset askeetlikkust. Asjaolu, et sisekujunduse on teinud kaks autonoomset autorit, ei mõju kuidagi ebasoodsalt. Fuajeeplakk on tzoneeritud ootuspäraselt loogiliselt ja professionaalselt. Väike kerge kohvik on igati asjakohane ja sarmikas. Mööbel on valitud õnnestunult, samas mõjub baarilett vähe anonüümse ja hotellipärasena. Lausa idüllilise vaatega (üle tänava kenas korras EÜSi maja oma haljas aias) on vormistatud loengusaal. Algne arhitektuur on kolmekümneaastasest kõntsast välja haritud ja korralikult viimistletud ning mõjub sõbralikult ja suurejooneliselt. Ekspositsiooni elegantne, samas kohustuslik metoodiline teatraalsus räägib hoopis teist keelt. Loodud liigendus muudab endise paraadsaali mastaape tundmatuseni. Viltu üle saali on ehitatud kerge konstruktsiooniga rõdu, mis annab juurde hulga pinda, suur näitusemaht jaotatakse, tekitatakse huvitavaid vaateid ja isoleerimisvõimalusi. Julge ja oskuslik värvikasutus toob mulje alajaotuste paljususest ja hoiab neid koos.“

Teise korruse avamine

Ülejäänud näitusemaja teise korruse ruumides korraldasid ehitustöid ehitusdirektoritena Tormis Jakovlev ja Rein Ereb. Näitusepinnad avati 1995. aasta sügisel nelja näitusega: „[Aasta 1913 – kauge ja lähedane](#)” keskendus Eesti moderniseeruvale, professionaliseeruvale linnakeskkonnale; naiselik ja moodne „[Minu mood tuleb tagasi...](#) Karin Grabby Mathiessen Baritschi mood ja moejoonised 1940.–50. aastal” ning soome-ugri näitus „Mari rahvakunst”. Edaspidi said näitusesaalid nende näituste järgi ka töönimed – 1913 ehk suur saal, *baritsch* ehk keskmine saal, mari ehk väike saal. Art Leete on võtnud Postimehes avanäitused kokku intrigeerivate sõnadega: „Kujunemas on uus etnoloogiliste näituste keel, ainult et veel ehk mõneti ebakindel ja eksiv.”

Näitusemajas on läbi kahe aastakümne seisnud ka kolm pilkupüüdnud objekti: portselannukkude vitriin, eestlaste maailmakaart ja soome-ugri keelepuu.

1994. aasta lõpus avati teisel korrusel rahvariietes portselannukkude näitus – 33 nukku oli valmistanud Ameerika eestlanna Elsa Karin Lutz Reissaar (1905–1991). Nukkude pead ja käed olid valatud portselanist, ülejäänud osa nukust on kujundatud väljaõmmeldud ja portselani kastetud riidest. Tütar Haldi Urve Svanberg annetas kollektsiooni ERMile ning näitus oli eriti populaarne väikeste tüdrukute seas.

Fuajees seisnud soome-ugri keelepuu erinevate keelte rääkijate arvudega pani külastajad seisatama ja vaatama, kuidas väikesed keeled maailmas püsinud on. Iga uus Venemaa rahvaloendus ärgitas ERMi töötajaid ja soome-ugri spetsialiste taas arutlema, millistel numbritel toetuda, kui mingi keele kõnelejate arvu eksponeerida.

1995. aastal avati fuajees 10 m² suurune maailmakaart „Eestlased maailmas”, mis valmistati omas ajas innovaatselt otsast lõpuni arvutiga, kasutades digitaalkartograafilisi vahendeid ning kujundati, toimetati ja trükiti kaardikirjastuses Regio. Andmestiku valmistas ette Hill Kulu. See oli tollal Eesti suurim digitaalselt valmistatud seinakaart.

Ehtne saun kohvikus valmis TÜ Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku ehituse õppejõudude ja üliõpilaste näitusele „Puuastaring” (kuraator Juha Sven Korhonen, 2010). Foto Merylin Suve. ERM Fk 2936:511. ERMi kohvik pärast renoveerimist. Foto Silver Bohl. ERM Fk

[ERMi näituste algus]

1909. aastal asutatud ERMil puudusid esialgu näituse-gevuseks nii eksponaadid kui ka ruumid. Esimeseks ERMi näituseks võib pidada Vanemuise teatri ruumides 1911. aastal toimunud väljapanekut, mida külastas esimese päeva hommikul umbes 500 inimest. Järgnevatel aastatel osales ERM kogutud käsitöö ja tarbevara väljapanekutega Tartus, Viljandis, Tallinnas jm.

1913. aastal avati Tartus Gildi tänaval „Kodumaa piltide näitus“, mis koondas ERMi 1912. aastal toimunud üle-eesti-

lise kodumaa piltide võistluse fotosid. Näitus oli vaatajatele avatud iga päev kolmeks tunniks ning poole aasta jooksul käis seal uudistamas pea 5000 inimest. Järgnesid etnograafilised väljapanekud samades ruumides.

Püsinäitus Raadil

Esimene suurem ja eestlastest terviklikku ülevaadet andev rahvakultuuri püsinäitus avati ERMis 1927. aasta 18. detsembril Raadi mõisahoones, mis oli avatud (sõjaaegsete lühikeste vaheaegadega) 1944. aastani.

ERMi tegevussuundi kujundasid tol ajal Tartu Ülikoolis töötanud Soomest ja Rootsist tulnud teadlased: arheoloogiaprofessor Aarne Michaël Tallgren, kunstiajaloo-professor Helge Kjellin ning etnoloogiadotsent ja ERMi direktor Ilmari Manninen. Manninen on öelnud, et näituse eesmärgina nägi ta rahva enesetunde tõstmist, vaimsure sünnitamist, suurte mõtete tekitamist. Noored teadlased töid ERMi kaasa uued suunad Põhjamaadest ning valminud püsinäitust peeti rahvusvaheliselt tähelepanuväärseks ja kaasaegseks lähenemiseks nii sisulise ülesehituse kui ka vormistuse poolest. Koostajad pidasid silmas kolme põhimõtet: kogud olgu korraldatud teaduslikult, ülevaatlikult ja jätku esteetiliselt kauni mulje. Seega eelnes näitusetegemisele kogutu läbitöötamine, nii näiteks ilmus 1925. aastal Ilmari Manninenilt Eesti rahvariiete ajalugu, mille kordustrükiks oli vajadus ka 2009. aastal.

Ferdinand Leinbock (Linnus) ütleb 1927. aasta Postimehes, et talupojakultuuri etnograafilise väljapanekuga legitimeeriti see areneva modernse eesti kultuuri alusena. Raadi näituse 20 saalist olid 2 saali arheoloogilisele välja-

Kodumaa piltide näitus 1913. aastal. Foto Johannes Pääsuke. ERM Fk 213:319

ERMi näitus Tartus Eesti näitusel 1912. Foto Woldemar Thomson. ERM Fk 235:15

Soome-ugri rahvaste püsinäitus Raadil, 1928. ERM Fk 668:14
ERMi püsinäituse tuba 6, Sõrve rahvariided, 1927. Foto Eduard Selleke. ERM Fk 668:11

ERMi püsinäituse antiigisaal, 1932. Foto Eduard Selleke. ERM Fk 645:7

ERMi püsinäituse maaligalerii, 1932. Foto Eduard Selleke. ERM Fk 645:4

panekule, ülejäänud saalid rahvariieetele, eraldi oli vaibatuba, rekonstrueeritud setu tare suitsuahjuga, ülemise korruse 11 näitusesaali tutvustasid rahvakultuuri valdkondi: puuasjad, söögi- ja jooginõud, majariistad, valgustusriistad, vitstest punutud korvid, naiste tööriistad, meeste tööriistad, muusikariistad, kala- ja hülgepüügiriistad, küttimisvahendid, põllumajandusriistad ja liikumisvahendid ning lisaks 7 kunstisaali.

Piret Õunapuu on kirjutanud: „Pisut üle 20 aasta sai eesti rahvas oma kultuuri tundma õppida Raadi lossi saalides. Raadi oli väga populaarne koht, kuhu kõik koolilapsed üle Eestimaa ekskursioonidele viidi. Tänu sellele kasvas kahe sõja vahel üles põlvkond, kelle ettekujutus oma rahvast ja tema minevikukultuurist oli pärit just Raadi lossist. Ja mitte enam ainult rahvakultuurist, sest olid ju Raadil ka kunstisaalid, mis tol ajal mõjusid vägagi imposantsena.”

1932. aastaks oli näitus Raadi lossis laienenud 1000 m² 31 toas, mida külastas aastas 10 000–12 000 külastajat, mis oli tol ajal märkimisväärne.

Näitusepinnad Veski tänaval

Pärast Teist maailmasõda kolis ERM Veski tänavale, kus näiteks aastatel 1947–1950 oli avatud Raadi vaimus ülevaatenäitus „Eesti talupoja elu-olu 19. sajandil“ üle 300 m² pinnal. 1950. aastal avati uues vaimus näitus „Eesti ja vene rahva sõprusuhted etnograafilise ainese alusel“.

Kogude ja uurimistöö näitamiseks Veski tänaval palju ruumi ei olnud, nii tuli aastatel 1971–1994 leppida vaid veidi üle 100 m² saaliga. Suurim näitus oli 1959–1961 ERMi 50. aastapäevale pühendatud näitus „50 aastat Etnograafia Muuseumi“, järgnevatel aastatel olid samuti esiplaanil etnograafilised teemad, näiteks „Eesti rahvarõivad“, „Rahvakunst tekstiilis“, „Talurahva elu-olu 19. sajandil“, „Tuli ja valgus“, „Eesti sõled-preesid“, Viljandimaa rahvakunst, Järvamaa rahvakunst jpm. Vahetuse korras eksponeeriti ERMis näiteks hutsuuli, komi, mari, udmurdi, valgevene jt rahvaste rahvakunsti.

Näitus „Eesti naiste käsitööd ja rahvarõivad“, teema „Nõukogude naine on mehega võrdõiguslik“. Foto Hudo Rips. ERM Fk 1163:26

Näitus „50 aastat Etnograafia Muuseumi“, 1959. Foto Hudo Rips. ERM Fk 1273:28

Muhu toasisustus, 1959. Foto Hudo Rips. ERM Fk 1273:40

Näitus „Soome-ugrilaste rahvakunst“, 1970. Foto Vello Kutsar. ERM Fk 1616:30

Folkloorifestivali Baltica'89 raames sai ERM teha oma aegade suurima soome-ugri näituse „Soome-ugri rahvakunstist“ 2000 ruutmeetril Tallinnas Eesti Näituste paviljonis, mida külastas kahe kuu jooksul ligi 60 000 vaatajat.

Lisalugemiseks:

Astel, Eevi 2009. Eesti Rahva Muuseum aastatel 1940–1957. – *Eesti Rahva Muuseumi 100 aastat, 186–249*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Konksi, Karin 2009. Etnograafiamuuseumina Nõukogude Eestis 1957–1991. – *Eesti Rahva Muuseumi 100 aastat, 250–356*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Nõmmela, Marleen 2011. Ühe mälu koha loomisest: esimene eesti rahvakultuuri püsinäitus Eesti Rahva Muuseumis. – *ERMi aastaraamat 54, 14–37*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Õunapuu, Piret 2009. Algusaastad. – *Eesti Rahva Muuseumi 100 aastat, 44–80*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Õunapuu, Piret 2010. Eesti Rahva Muuseum Raadil. – *Raadi raamat: pildid sündinud asjadest...*, 104–106.

Soome-ugri rahvakunsti näitus Tallinnas, 1989. Mordvalaste rahvakunsti esemed. Foto Aldo Luud. ERM Fk 2898:164
Näitus „50 aastat Etnograafia Muuseumi“, 1959. Õllekannud. Foto Hudo Rips, ERM Fk 1273:38
Näitus „50 aastat Etnograafia Muuseumi“, 1959. Näiteid kaasaegsest Eesti tarbekunstist. Foto Hudo Rips. ERM Fk 1273:47
Näitus „Eesti rahvakunst“ Tallinna Kunstihoones, teema „Sõidud“, 1984. Foto Aldo Luud. ERM Fk 2081:18

[mis on näitus?]

Näitus on muuseumi süda. Võib kuitahes hästi rääkida sellest, mida on kogutud, mida uuritakse ja kuidas seda säilitatakse, aga muuseumikülastajat veenab see vaid siis, kui seda saab näha. ERMi näitusemaja tegutsemise paarikümne aasta jooksul on muuseum institutsioonina teinud läbi suuri muutusi, liikudes esemekesksest teaduskeskusest kultuurikeskuseks ja avatud platvormiks.

Muuseumide tähtsus maailmas on kasvanud. Sellele on aidanud kaasa uute muuseumihoonete avamine, uuendatud püsinäitused, suurenenud on muuseumide roll turismitööstuses. Ka Eesti statistika näitab, et muuseumi külastab igal aastal üha rohkem inimesi, näiteks tehti Eestis 2014. aastal 3,7 miljonit muuseumikülastust. Samuti on muuseumikogudel tänu digiteerimisele ja avalikule kättesaadavusele suurem kasutajaskond kui kunagi varem.

Näitusest on saanud üks keerukamaid ja interdistsiplinaarsemaid osi muuseumis, kus saavad kokku mitmed valdkonnad: teadustraditsioonid ja aktuaalsed uurimisteedad, kogumisvalikud ja museaalid, säilitamine ja konserveerimine, teadlaste ja kuraatorite interpretatsioonid, kunstnikud ja arhitektid, filmitegijad ja fotograafid, IT-spetsialistid ja programmeerijad, ehitajad ja näitusemeistrid, kommunikatsiooni- ja turundusinimesed, programmijuhid, pedagoogid, giidid ning loomulikult vaatajad ja osalejad.

Klassikaliselt on näitusel kolm peamist ülesannet: 1) teadmise ja info edastamine; 2) meeleolu ja kogemuse edasiandmine; 3) käitumise ja suhtumise muutmine. Näitus on üks suhtlevamaid osi muuseumist, mida tehes küsib iga kuraator esmalt: Mis on näituse eesmärk? Kas see näitus on oluline? Kas see muudab midagi ja kelle jaoks? Miks on vaja kulutada kogusid, aega, raha ja eelkõige inimvõimeid, selleks, et sünniks näitus? Kuidas leida tasakaal teadlikkuse, teadmise ja külastaja ootuste vahel? Kas näitus peab rahustama või intrigeerima, kas näitus peab suutma leevendada muret või tõstatama probleeme?

Rahvusmuuseumi seostatakse teadlikult või teadmata rahvusliku identiteedi ja minevikuga, neid peetakse kollektiivse mälu loojateks ja hoidjateks, mis kinnitavad ja uuendavad arusaamist rahvuse olemusest.

ERMi püsinäitus on kujundanud nii ERMi mainet kui ka eestlaseks olemise diskursust. Kõneldes küll ka linnastunud eestlastest, on see kinnitanud külastajatele eelkõige meie talupoeglikku minevikku. Traditsiooni poolest eestlusele keskendunud etnograafiamuuseum on muutunud üha enam nüüdisaegseks kultuuride muuseumiks. Vahetuvad näitused on teinud Eesti kultuuripilti kirevamaks ja pakunud uusi võimalusi ühiskonnas toimuva mõistmiseks, esitatud on kaasaegseid lähenemisi rahvakultuurile,

laiendatud arusaamist rahvakunstist ning maailm on lähemale toodud, et saada uusi teadmisi ning anda võrdlusmomenti.

ERMi teadussuunad peegelduvad näitustel ning enamik teadustööd on seotud näitustega. ERMi näituste etnoloogiateaduslik taust mõjutab ka näituse olemust, sest etnoloog reeglina kogub andmeid, analüüsib, publitseerib, peab ettekandeid, aga ei võta seisukohti osapoolte suhtes, ei sekku ega halvusta uuritavat kultuuri.

Tulenevalt ERMi taustast on näituse keskmes reeglina museaalid ja inimese argine kogemus. Näitused on proovinud küll ka intrigeerida erinevate mõttemaailmade eksponeerimisega ning tõlgendada subjektiivseid tähendusi ja vasturääkivusi, kuigi pigem saab kuraatori jaoks näitus alguse ideest või küsimusest; mõne jaoks on idee sündinud museaalidest, mõni peab tähtsaimaks küllastajate ootusi. Suuresti on aastatega ammendunud faktidepõhised näitused ning 21. sajandiks on näitus muutunud etenduseks, kus on olulisel kohal ka narratiivsus, osalus, emotsioon ja atraktiivne kujundus.

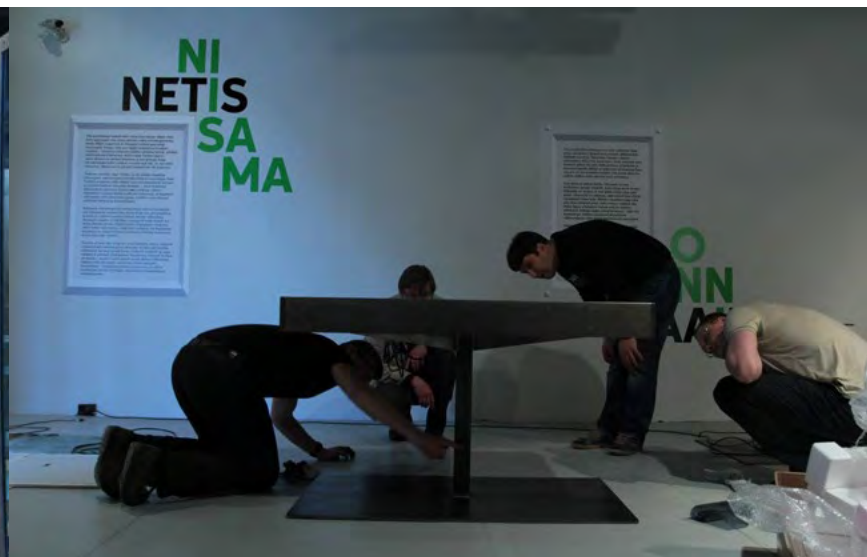
Näitus toob küllastajateni sõnumid, mida igaüks saab asetada oma konteksti ja luua oma teadmise, mis ei pruugi kaugeltki ühtida kuraatori ettekujutusega näituse eesmärkidest. Tähenduste loomine ei ole niisiis jäänud vaid kuraatorile, nüüd teevad seda ka näituseküllastajad. Sisutootjast kuraatorist on tihti saanud osaluse suunaja, kelle ülesandeks on eelkõige inspireerida inimesi osalema kultuurilise

sisu loomise protsessis. Viimaste aastakümnete muuseumides toimunud osalusnäitused ja avatud kuraatorlusega projektid on laiendanud kultuuripärandi tõlgendusvõimalusi ja lähenemisi ühiskonnale.

Lisalugemiseks:

Runnel, Pille 2007. Rahvusidentiteet Eesti Rahva Muuseumiga seotud tähenduste kujundajana arhitektuurivõistluste aruteludes. – *Muutused, erinevused ja kohanemised eesti kultuuriruumis ja selle naabruses* (koost Madis Arukask), 83–103. Viljandi: [Tartu Ülikool].

Mai Raud-Pähna intervjuerimine välitöödel ja intervjuu näitusele „1944. Meri läände“ (2014). Fotod Anu Ansu, Nele Tammeaid. ERM Fk
Näituse „Korraks koju“ (2013) esemetele vitriiniriuli kõrguse määramine. Foto Nele Tammeaid. ERM Fk 2965:183
Multimeedialaia seadistamine näitusele „#Niisama linnas“ (2014). Foto Ehti Järv

[näitus ja publik]

Näitusemaja avamise hetkel oli ERMi eesmärgiks näidata oma kogusid ja rääkida kaasa ühiskonnas olulistel teemadel, kasutades selleks uudset visuaalset keelt. Publik ootas näitustelt uusi teadmisi, mitmekülgset infot rahvuslikust kultuuripärandist. Viimase aastakümne ERMi külastajauuringud ja üle-eestilised küsitlused on näidanud, et ERMilt oodatakse ühelt poolt eestlasi kirjeldavaid, eestlust tähtsustavaid ning traditsioone meelde tuletavaid näitusi. Teisalt eeldatakse, et näitus võiks mõjutada seniseid arusaamu ja seisukohti, lisaks rääkida erinevatest subkultuuridest ja kõigist Eestis elavatest inimestest ning kogukondadest. Selge on see, et ERMi-sugusel asutusel ei ole ühte publikut, vaid mitu, keda kõnetavad erinevad näitused. Näiteks ERMi 2004. aasta näituseplaanis olid kõrvuti nõukogude perioodi ilmestav kilekotinäitus, fotonäitus vanausulistest, Aafrika kogude näitus, Olga Terri ja Elmar Kitse maalid ning soomeugrilaste pulmakommete näitus.

ERM on teinud külastajauuringuid ja vaadelnud inimeste käitumist näitusel. Näiteks on 1999 külastajauuring näidanud, et keskmiselt viibiti näitusel 15–30 minutit, pea-

mised külastajad olid 19–30-aastased (75% naised), 15% külastajatest süvenes ja 85% vaatas pealiskaudselt. Enim tähelepanu said videod (50% ajast), üsna ühepalju vaadati esemeid ja fotosid ning loeti tekste.

Väärtuslikuks tagasiside allikaks on olnud ka külaliste- raamatud, kuhu tehakse siiski harva sisulisi kommentaare ning reeglina jagatakse näitusel tekkinud positiivseid emotsioone. Enim on kaasa mõtlema ja pliiatsit haarama kutsunud näitused, mis on seotud inimeste igapäevase eluga, mida tuntakse, mäletatakse, millega on isiklik kokupuude ning mille kohta on isiklik arvamus.

Kui vaadata ERMi näituste peamisi külastajagruppe, siis kindlasti on kõige suuremaks olnud kooliõpilased koos õpetajatega, kes on külastanud muuseumi koolitundide raames. Olulisemad võrgustikud on hargnenud kõrgemate õppeastmete juurest – Tartu Ülikoolist, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemiast ja Tartu Kõrgemast Kunstikoolist. Kui proovida välja tuua näitusemaja keskmine külastaja, siis on selleks kõrgharidusega (või seda omandav) naine vanuses 19–45 ning linnast pärit perekond.

Lapsed näitusel „Nõukogude lillelapsed: 70ndate psühhedeelne underground“ (2013). Foto Nele Tammeaid. ERM Fk
Ekskursioon näitusel „Ostupalavik“ (2012). Foto Anu Ansu. ERM Fk

Aasta	Külastajaid näitusemaja näitustel*
1994	11 048
1995	17 348
1996	32 491
1997	32 694
1998	37 988
1999	35 346
2000	28 567
2001	35 303
2002	26 840
2003	30 096
2004	32 727

Aasta	Külastajaid näitusemaja näitustel*
2005	35 517
2006	35 986
2007	38 403
2008	41 000
2009	41 019
2010	40 000
2011	42 000
2012	40 500
2013	43 865
2014	37 040
2015	21 000

*21 aasta jooksul on külastajaid kokku loetud erineval moel. Siia ei ole lisatud näitusemaja üritustel ja pedagoogilistes programmides osalejaid, sest neid arve ei ole alati eraldi välja toodud.

Külastajate arv:

Olen olnud siin miljon korda, aga ikka on tore!

Neti, Lee 2009

A beautiful, informative museum, thought me much about Estonian life. M. Anderson, 2004.

Näitusel „Euroopa maitset“ (2011). Foto Kristjan Raba
 Näitusel „Lauluemade jälg. Soomlased setosid jäädvustamas“ (2009). Foto Merylin Suve. ERM Fk

[näituste tootmine]

Kristjan Raba

Vaadeldes näituse korraldusliku külge, on kõige suurema muutuse läbi teinud selle arhitektuur ja tehniline pool. Ka sisuloome on muutunud – kuraatoritest on saanud projektijuhid, kes suudavad vahel olla ka head turundajad või mõelda näituse kujundajaga aktiivselt kaasa. Üksest on sisse murdnud uue museoloogia publikukeskne käsitlus, mille vedajad Eestis on sõandanud appi võtta julgeid kujundajaid, katsetamaks uudseid lahendusi ja hoidmaks tootmist värskena.

Näitusemaja oli ruumiliseks hüppeks Veski tänava hilisema raamatukoguruumi näitusepindadelt kolme vahetuvate näituste saali. Selle ruumiga ERMi näitused aga ei piirdunud – algas rändnäituste aeg. Pea iga näitusemajas olnud ERMi näitus rändas mööda Eesti maakonnamuuseumi. Mõnikord tuli üht näitust aasta jooksul kolm korda üles panna, mis eeldas selle kohandamist uude ruumi, tihti lisati juurde ka kohalikust kontekstist lähtuvat materjali. Iga näituse ettevalmistamine võttis arvesse võimalikke rändamisvõimalusi, näitusekorraldaja telefon läks punaseks siis, kui ERMis oli valminud mõni eriti hästi õnnestunud näitus. Nii hoiti mitme muuseumi peale kokku ka eelarvelisi vahendeid, toimisid head tööalased suhted ning tõusis ERMi nähtavus maakondades. Mõni näituseprojekt kohandati ka väiksemasse rändnäituse formaati, näiteks „Eesti uhkus“ (2008), mida vedas üle Eesti ERMi Sõprade Selts.

2000. aastatel maakondades rändavate näituste arv vähenes, eeldas ju iga näituse ülespanek lisakulu ja -tööd kõigilt osapooltelt. Mõned näitused sündisid ka väljaspool ERMi, näiteks Tallinnas Kanuti Gildi saali küüditamisnäitus „14. juuni 41. Pole rahvast, pole probleemi“ (kuraator Piret Õunapuu, kujundajad Laika, Belka & Strelka, 2001).

Lisaks olid ERMi näitused iga-aastased külalised väljaspool Eestit, logistika korraldati peamiselt saatkondade või vastuvõtivate muuseumide abiga, kellele jäi suuresti ka kommunikatsioonitöö. Näituse püstitamise ja esemete paigutamise jaoks sõitis kohale kas kuraator, korraldaja või kujundaja – need olid ka ERMi teaduskontaktide huvides kasulikud kohtumised. Kõige pikemalt on ringi rännanud näitus „[Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga](#)“, mille rännugraafiku võib leida lk 153. Kõige eksootilisemaks näi-

tusekohaks on olnud Taiwani Rahvuslik Ajaloomuuseum Taipeis, kus 1999. aasta sügisel eksponeeriti näitust „Eesti rahvamuusika instrumendid“ (kuraator Kristjan Raba) ning mida külastas kahe kuu jooksul ligi 500 000 vaatajat.

Lisaks tekkisid uued keskkonnad, näiteks 1996. aastal valmis virtuaalnäitus „[Peremärgid](#)“ (kuraator Sirje Pallo). 2008. aastal tegi ERM esimesi katsetusi Second Life'i keskkonnas, kui Liisi Toomi eestvedamisel avati näitused virtuaalses Eesti saatkonnas, kus eksponeeriti Johannes Pääsuke fotosid ning püsinäitusel tehtud laste jõulupilte.

Aastatega ERMi näitusepinnad kasvasid, hoidlate kõrval võeti sel eesmärgil kasutusele ka Raadi: veetorn (2002), jääkelder (2005), lossi varemed (2009). 2007. aastal ühines ERMiga Postimuuseum Rütli tänaval ja 2009. aastal Heimtali muuseum Viljandimaal.

Aasta	Näitusemajas	ERMi näitusemajas, ERMi ruumides, Eestis ja välismaal
1994	1	26
1995	9	43
1996	21	52
1997	34	60
1998	25	54
1999	38	60
2000	28	57
2001	32	59
2002	24	46
2003	27	49
2004	27	53
2005	30	52
2006	23	44
2007	22	28
2008	30	56
2009	16	52
2010	25	55
2011	24	51
2012	34	45
2013	22	41
2014	18	50

Näituste valik

ERMi näituste produktsiooniprotsess algas näituseaotluse esitamisest. Taotlusi oodati 1990. aastatel 15. oktoobriks, tähtaeg toodi mõne aja pärast kuu aega varasemaks, et näitus jõuaks kõigi osapoolte järgmise aasta tööplaani-
desse ja et varakult alustada rahastajate otsimise, sisuliste ettevalmistuste ning kujunduslike lahenduste planeerimisega.

Lisaks taotlustele ERMist oodati ka näitusi väljastpoolt, milleks ilmusid üleskutsed Sirbis ja mujal ajakirjanduses. Moodsa ja huvitava näitusepaigana alustanud ERM sai võõrustada põnevaid projekte. Tartus puudus ka esinduslik linnagalerii ning kunstnike maja keskendus Eesti parimale kunstile erialaliidu kaudu. „Ülbeta üheksakümnendate“ teemad ja avangard otsisid endale kohta ning ERM ei jäänud voolust kõrvale, kasutades ära alternatiivse kunsti jõudu – need näitused said populaarseks laias kunstiringkonnas. Lisaks esitasid taotlusi erinevad kogukonnad: käsitöötajad ja -meistrid, teadlased ning väliskunsti- ja kultuuriprojektide vedajad. Tihti tegi ERM ka ise suunatud pakkumisi põnevatele projektidele.

Paar nädalat pärast taotluste tähtaega kogunes projekte arutama ERMi näitustekomisjon, kuhu kuulusid näitusemaja juhataja, näituste korraldaja, peavarahoidja, teadusdirektor, lisaks kutsuti appi muuseumiõppe esindaja, kommunikatsioonispetsialist, konserveerimislabori ekspert või mõni muu osapool. Komisjon otsustas järgmise aasta näitused, seejärel kinnitas ERMi juhatus näituste plaani.

ERMi näituseprogramm ei ole kunagi olnud kitsas, vaid suunatud mitmesugustele huvigruppidele ja külastajatele. Kindlasti prooviti näituseaastasse planeerida üks välisnäitus või antropoloogiline maailma kultuure tutvustav projekt, kindel koht oli soome-ugri teemalistel näitustel ja eesti kultuuri eriteemadel. 1990. aastatel võttis näitusemaja vastu rohkem kunstinäitusi, ühelt poolt publikuhaarde laiendamiseks ning teisalt olid paljud küsimuseasetused kunstis sarnased etnoloogide uuritavate valdkondadega. Näitusemaja füüsiline võimekus ja maht sai läbi proovitud, nii võeti ajutiselt kasutusele ka üks remontimata ruum (hilisem õppeklass), kus vabamat galeriiprogrammi ja alternatiivsemat käekirja kasutada. Samuti vahetusid teise korruse ruumes näitused liigagi sageli – avamisi võis olla suisa kaks korda kuus.

Näituse „Esemed ja kola“ (1997) ülespanek ja vaheldusrikas öötöö. Foto Art Leete, ERM Fk 2629:3
Kunstnik Sven Saag puhkamas. Foto Art Leete. ERM Fk 2629:6
Näituse vastuvõtukomisjon töötamas.
Vasakult Toivo Sikka, Ellen Väär, Indrek Ostrat, Jaanus Plaat.
Foto Art Leete, ERM Fk 2629:26

2000. aastate teises pooles pikenes ERMi näituse-ideede menetlusprotsess kahele aastale, kus ühte kalendriaastasse jäid ettevalmistustööd, rahaotsingud, kujunduse eeltööd. Teise aastasse jäi sisutootmine, teostus, paigaldamine, mis lõppes ilusa avamise ja esitlustega. 2000. aastatest muutusid näituste lahtiolekuajad pikemaks, vahel kuni aastani.

Vaike Reemann: Me tegelikult tahtsime gondatel nii õudsalt näitusi teha, oli igasuguseid ideid ja ka sellepärast oli näitusegraafik nii tihe, et näitused olid poolteist kuud lahti. Kui mõelda, siis täielik hullumaja ju.

Näituseprogramm on silmas pidanud ka laiema raamprogrammi mõju näitustele, näiteks Tartu ja Eesti kultuurikalendrit, publiku liikumise loogikat, mistõttu oli tark avada hea näitus Eesti Vabariigi aastapäevaks, vaadata maailma koos Maailmafilmi festivaliga märtsis, tähistada sisuliste teemadega ERMi sünnipäeva aprillis koos aastakonverentsiga. Olulist rolli on näituste toimumisaja valimise juures mänginud näiteks hõimukuu oktoobris, mis tõi kaasa soome-ugri näitused ning jaanuari, mai ning septembri, mis on olnud Tartus festivalikuud (teatrifestival Draama, kunstifestival Dionysia, Tartu kunstikuu jpm).

Ellen Värv: Mitte kõik näitused, mis sügisel kandideerisid, ei läinud läbi, ikka konkurss oli. Ma mäletan, et koolinäitust me esitasime Anuga ikka pikka aega ja Kristjan Raba ütles, et see ei olnud perspektiivikas.

Ettevalmistus tagatoas

Kavandatava näituse küpsusaste on olnud küllalt erinev, põhinedes mõnikord vaid ideel. Teisel juhul oli idee autor teinud taotluse esitamise ajaks ära põhjaliku eeltöö, mõelnud näituse eesmärgile, teinud esimese esemevaliku, saanud ülevaate vajalikest välitöödest või kogumisvajadustest ning pidanud eelläbirääkimisi kujundajaga.

Terje Anepaio: Kui me kunstnikega kohtusime esimest korda „Ise söime...” näituse tegemisel ja arutasime näituse teemasid ja kujundust, siis tekkis kohe mõnus sünergia. Meil oli sarnane taust, me mõistsime üksteist poolt sõnalt ja tuli ideid ja ettepanekuid kogu aeg, kuidas teemasid visualiseerida.

Rändnäituse „Kaetud kätega“ (2009) teele saatmine, esiplaanil Tiit Sibul ja Siim Angerpikk. Fotod Cindy Julien

Iga näitus tõi tööd kõigile ERMi osakondadele. Teaduritele materjalide ülevaatamist ERMi kogudest, kogumisteemade väljakuulutamist kirjasaatjatele, välitöid diktofoniga, fotograafide ja filmimehega. Kogude osakonnale tähendas see esemete väljatoomist, pakkimist, tihti ka kogu korrastamist, esemete deponeerimist, väljaandmisaktide koostamist, mis on nüüdseks asendunud elektrooniliste MulSi lahendustega ning eseme liikumine on nüüd jälgitav retrospektiivselt ja *online*. Konserveerimisosakonnale tõi näitus kaasa esemete korrastamise. Kataloogi väljaandmine andis tööd toimetusele, kujundajale, fotolaborile.

2000. aastatel kasvas filmide kasutamine näitusel, siis suures ka ERMi operaatori koormus. Kujundajate konkursse toimus ERMis harva, pigem valis kuraator kujundaja, kelle puhul ta eeldas, et loominguine koostöö on võimalik.

Samuti oli kuraatori kohustuseks leida eelarvesse lisavahendeid, mille osas on ERMi kindlasti enim toetanud Eesti Kultuurkapital. Terje Anepaio on meenutanud näiteks väikest, kuid omas ajas olulist töövõitu, kui seoses Eric Soovere fotonäitusega „Põgenemine Läände“ (2002) tuli Ameerika Eesti Fondi toetusel näitusemaja ligi 50 pildiraami, mis veel kümmekond aastat hiljemgi kasutusel olid.

Näitusemaja avamisega tekkinud uued tööloigud muutsid ERMi struktuuri. Algselt juhtis näitusemaja tegevust projektijuht (Virve Tuubel, Tormis Jakovlev, Rein Ereb, Robert Treufeldt), kes hiljem nimetati ümber näitusemaja juhatajaks või näituste osakonna juhatajaks (Indrek Ostrat, Jana Reidla, Kristjan Raba). Loodi näituste korraldaja ametikoht (Kristjan Raba, Vahur Puik, Taavi Tatsi, Tiit Sibul), teisesenes senise muuseumi kujundaja töö (Harri Hinn, Jaanus Eensalu, Liina Ponetajev, Jane Liiv, Merja Kergand, Merike Tamm). Näituste püstitamise eest on vastutanud meister, kelleks on olnud pikki aastaid Lembit Timmusk ja Arvi Traigel ning produtsendi ametinimetust kandev Viljar Pohhonomov, kes vaatab rohkem uue maja poole.

Näituse pidev aktiivsena hoidmine eeldas koostööd muuseumiõppe-, programmi-, kommunikatsiooni- ja turundusvaldkonna vahel. Leviosakonna asjaajaja (Silja Toode) ametikoht muudeti avalike suhete sekretäriks, mis hiljem on teisenenud kommunikatsiooniga seotud ametiteks (Karl-Martin Sinijärv, Jaanus Rankla, Kristina Leer, Agnes Aljas, Kaidi Tago, Liisi Toom, Reimo Rehkli, Kaarel Tarand, Henri Zeigo). Lisaks hakkas arenema turundus ja müügi-tegevus (Agnes Aljas, Silver Bohl, Silvia Toomemets, Liina Külv, Kadri Lind).

ERM 100 juubelivaiba „Kogujad“ ülesseadmine püsinäitusel, kõrgustes Tiit Sibul ja Lauri Tamm. Foto Anu Ansu. ERM Fk 2974:36

Suuremahulised näitused eeldavad läbimõeldud ja selget produktsiooni ja koostööd muuseumi osakondade ja välispartneritega.

Näituse ehitamine

Tühja saali täitmine näitusega saab alguse kujundaja ette antud ruumiplaani etapilise teostamisega: ruumi ettevalmistus, värvimistööd ja vaheseinte paigaldus, vitriinide nihutamine ja kokkukruvimine. ERMi töötajate abijõud aitasid ellu vial projekti keerulisemad ehituslahendused ja vormistada kujundaja eskiise. Sageli tulid appi vaprad

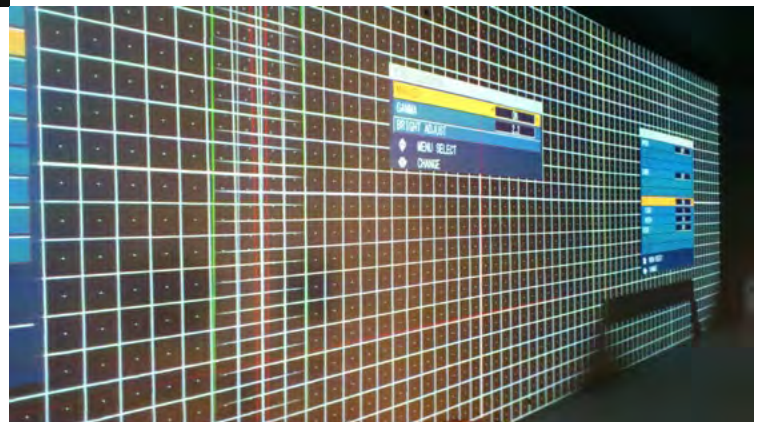
Püksid näituselt „Sami Duodji“ (2007)

valveoperaatorid, tublid koguhoidjad, restauraatorid, konservatorid, laborandid, säilitajad, avalike suhete sekretärid jpt. Keskmuseumi kõige suurem luksus on oma majas olemasolev pädevus: eriala- ja oskustöö, teadmised ja kogemus, millele lisandub lisajõud teistest osakondadest. Näiteks valveoperaatorite Lauri Tamme, Mikk Freibergi, Jüri Reemanni, Kaarel Partsi, Mikk Pärdi ja Margus Kiisi kaasalöömine mahukamate paigaldustööde ja kujunduse vormistamise juures oli hädavajalik, nutikate valguslahenduste väljapakkuja oli alati Olev Pert, helitaustade sisselugemisel aidanud Tiiu Arumägi hääl sobis ideaalselt näituste helindamise puhul. Kogu näituse eksponeerimisvahendite kasutamine baseerus Tormis Jakovlevi ja kunstnik-disaineri Jaanus Eensalu hangitud, sel hetkel vägagi moodsate Rootsi firma Octanorm vitriini moodulsüsteemide kasutamisel.

Vaike Reemann on meenutanud: „Moodulvitriin oli sel ajal messide eksponeerimisvahend ja see, et ERM ostis endale 1995. aastal korraliku mooduli kohe sisse, oli tohutu ime ja investeering. Alguses kõik kasutasid neid, sest see oli uus ja paindlik ja tundus nii äge, aga ükskord hakkas piirama, kui justkui kõik erinevad variandid olid läbi proovitud. Rahaliste vahendite piiratuse tõttu oli enamik kujunduselemente taaskasutuses.“

Enne kui objektid näitusele jõuavad, võiks pöranda korra lagedaks teha ja vaadata, kas paberi peal tehtud plaan ka päriselus toimima hakkab. Seejärel toob koguhoidja esemed näitusesaali, tehes vajadusel koostööd konservatoritega. Järgneb esemete sättimine vitriinidesse, sobivate aluste väljanuputamine, esteetiliste ning esete mitte kahjustavate kinnituste leidmine. Siis on järjekorras trükitud materjalide paikapanek, alates fotodest kuni tekstide ja esemesiltideni.

Näituste ülespanek nõuab tublisti aega, eriti juhul, kui tegu on rõivanäitusega. Ellen Värvi on meenutanud näituse „[Mood. Aeg ja meie](#)“ (2000) ülespanekut: „Ma mäletan, kuidas kujundaja (Reet Aus) imestas, et miks muuseumis pannakse näitust niikaua üles. Et kuidas see riiete sättimine ja mannekeenide toppimine nii aeganõudev on, et riided ilusad välja näeksid.“

Näituse „Ostupalavik“ (2012) kassalindi seinasuuruse ekraani seadistamine. Foto Kristjan Raba

Mannekeenid võisid olla suuruses 36, riided aga olid kogutud nr 40 kandvalt inimeselt, seega tuli mannekeenid korpulentsemaks muuta. Lisaks kulub aega kingade jalga saamiseks ja aksessuaaride kinnitamiseks.

Valgusel on oluline osa näituse kujunemisel, see annab väljapanekule lisamõõtme. Nõuetekohase valguse sättimise juures tuli leida ikka ka võimalusi üllatada vaatajat mõne erilahendusega, mis aitaks esemeid ilmekamaks muuta. Lisaks oli vaja turvaskeemid hoolikalt läbi mõelda ja paigaldada valvekaamerad.

Näituse elukaar

1990. aastatel vaatas ERMi näitusekomisjon enne avamist näitused üle. Toimused elavad arutelud, parandati näpuvigu ning juhtus ka, et mõnda teksti või rõhuasetust tuli muuta, lisaks arutati läbi näituse reklaamiküsimused.

Kriitikat ilmus vähe ning peamine tagasiside tuli külalisraamatutest. Paljudel näitustel on olnud ka tagasiside ankeedid, samuti sai tagasisidet kolleegidelt, kui näitusejärgsel koosolekul väljapanekut analüüsiiti.

Iga näitus saab kunagi läbi, esemed pakitakse ja viiakse hoidlasse, vitriinid ja ehitised lammutatakse, tehakse projektiaruandeid ja meediakajastuse kokkuvõtteid ning näitusekorraldaja archiveerib näitusemapi. Näitust jääb meenutama kokkuvõtte ERMi kodulehel, külastajate elamused ning näitusemeeskonna läbielamised ja kogemused.

Seinatekstide kleepimine näitusel „Euroopa maitseed“ (2011). Terje Anepaio ja Arvi Tragel Rootsist saabunud näitusega „Euroopa maitseed“. Fotod Kristjan Raba, Tiit Sibul Narva muuseumis näitust „Ingeri ilu ja valu“ (2005) ette valmistamas: Riina Reinvelt, Endi Huiik, Merike Ivask, Jane Liiv, Vahur Puik.

Näituse „Muuseum näitab keelt“ (2010) filmimaterjali tootmine: Marko Raat, Maida Selgmäe, Regina Paabo, Jim Ashilevi. Foto Kristjan Raba

[ese näitusel]

Muuseumide eksisteerimise eelduseks on kogudes olevad originaalesemed ja nendega seotud teave. Ka muuseumi näituse keskmes on traditsiooniliselt olnud autentne, unikaalne, originaalne objekt ning kogu institutsioon toimib teataval moel selle eseme ümber. ERM on esemeid kogunud kui inimeste, kultuuri või eluviisi uurimise vahendit ning lisaks on esemele tulenevalt ajastu kontekstist lisatud vähem või rohkem infot sellest, kes, kuidas, millal ja millisel moel eset kasutas või sellesse suhtus, mida ese omanikule tähendas.

Digiteeritud esemete ja veebipõhiste andmebaaside kontekstis saab muuseumi kogude ja esemetega kodunt lahkumata tutvuda, neid detailideni suurendades või oma kommentaare lisades.

1994. aastal avatud näitusemaja oli ERMile üle pika aja avaram võimalus esemeid kogudest välja tuua ja maailmale näidata ning seetõttu olidki ERMi 1990. aastate vahetuvad näitused rõhutatult esemetekeskseks. Näitusepinnad võimaldasid ühe näituse puhul välja panna lausa tuhandeid näiteid esemekogudest, arhiivist, foto- ja filmikogust. Näitused keskendusid kas ühe esemegrupi muutustele ajas (näiteks jalanõud, kindad, peakatted, sukad) või konkreetse ajastu argikultuuri esemetele („[Mood. Aeg ja meie](#)”, 2000; „[Stiilne mööbel. Interjäär I](#)”, 1998 jpt). Näitustel „[Aasta 1913. Kauge või lähedane](#)” (1995) või „[Eesti Vabariik 1918–1940](#)” (1998) välja pandud lavastuslikud esemekeskonnad said teoks teiste muuseumide, arhiivide ja erakolleksionääride kogudes olevate esemete läbitöötamise ning näitusele deponeerimise toel.

Vaadates omaaegseid näitusearvustusi, jäi silma Art Leete kommentaar Postimehes näitusele „[Ingerimaa rahvakultuur](#)” (kuraator Marika Mikkor, kujundaja Annes Hermann, 1996), kus ta küsis, kuidas muuseumikogudes olevad esemed üldse kultuuri kirjeldada suudavad: „Probleem on siinjuures selles, et kuivõrd Ingerimaa elanike kultuuri adekvaatne, etnoloogiline tõlgendamine on olemasoleva andmestiku põhjal üldse võimalik. Ingerimaal on elanud koos ajalooliselt vadjalased, isurid ja ingerisoomlased. Samuti ka venelased. See eeldab, et välitöödel käivad etnograafid suudaksid täpselt fikseerida, kes on kes ja mis on mis. Paraku pole seda piisavalt tehtud. Nii

ongi näitusel hulk fotosid, millel olevate inimeste rahvust keegi eriti täpselt ei tea. Näitust tehes seda muidugi enam välja ei mõtle. Ja näitus vist püüabki viidata Ingerimaa tõsisema etnoloogilise uurimise senisele olematussele. Sarnase probleemi ees on olnud enamik näituste kuraatoreid. Muuseumisse kogutud esemed on täitnud kogumise hetkel ühte eesmärki, näitust koostaval kuraatoril on (mõjutatult valdkonna arengust, uurimisspetsiifikast, museoloogilistest suundumustest jpm) jällegi omad eesmärgid.

Jahimees näitusel „Komi hingus” (1997). Foto Art Leete. ERM Fk 2605:13

Seega on enamiku näituseprojektidega käinud kaasas täiendav kogumistöö, et jõuda paremini selleni, mis on kuraatori eesmärk näituse tegemise hetkel.”

Säilitamisnõuded

Näitusemaja avamine tõi kaasa uued küsimused seoses originaalesemete eksponeerimisega ning säilitustingimustega galeriideks muudetud ruumides. Näitustel oli palju küllastajaid, lahtiolekuajad olid pikemad ning teadlikkus näitusekeskkonna kliima- või valguse mõjudest originaalesemetele oli aastakümnetega kasvanud. Varsti võimaldas tehnoloogia näituseruumide kliimat monitoorida ka arvuti abil ning seda kontrolli all hoida ja vajadusel režiimi muuta. 1950. aastate fotodel

võib näha rahvarõivakonsultatsioonidel inimesi originaalesemeid selga proovimas, mis oli ajastu kontekstis täiesti tavapärane. 1990. aastateks olid paigas soovitud ja standardid, mis panid detailideni paika materjalide parimad säilivustingimused lühi- ja pikaajalisel eksponeerimisel, loobutud oli restaureerimisest ning peamiselt tegeleti ennetava säilitamisega.

Tähtsamaks oli muutunud ka esemete turvalisuse küsimus, mis lahendati tihti vitriinide kasutamisega. Anu Järs on meenutanud näituse „Meie sajandi talverõõmud“ (2000) ettevalmistamisel läbimurret, kui konservaatorid lubasid suuremad esemed asetada karastatud klaasile, kuna aupaklik näitusekülastaja reeglina oma jalga klaasi peale ei tõsta ning väiksemate originaalesemete puhul tehti riputussüsteem spetsiaalsete kinnitusvahenditega (ehitus)võrkude külge. Kuraatorite soovi vältida näitustel vitriine on toetanud ka näitustele eelnenud kogumistegevus, kus esemed ei olnud veel museaalidena arvele võetud ning said nendeks alles pärast näituse lõppu. Samamoodi ei armastanud vitriine ka väljastpoolt ERMi tulnud kujundajad, kuigi vitriini kasutamine on sageli esemete turvalisuse tagamiseks vajalik.

Talvine kalapüük, foto toetamas lavastuslikku esitust näitusel „Meie sajandi talverõõmud“ (2000). Foto Arp Karm. ERM Fk 2768:14
Rippuvad esemed „Kohvinäitusel“ (1997). Foto Arp Karm. ERM Fk 2700:4

Originaal või koopia

1990. aastate näituste kontekstis tõusis esile küsimus originaali ja koopia esitlemise vahekorra. Kas näitus peab esitama oma sõnumit originaalikeskselt või aitab koopiast? Kas koopia võib olla originaalst atraktiivsem? Kas Peko kuju koopia, mis on puhtama viimistlusega, asendab originaali? Ühelt poolt tõstasid need küsimused esemete säilitusnõuete tõttu püsinäitusel ja pikaajalistel vahetuvatel näitustel, teiselt poolt suurenesid rändnäituste mahud Eestisse ja väljapoole. Küsimused lahendati sel teel, et koopiat reeglina vitriini ei pandud ning külastajaid teavitati koopiast.

2000. aastate praktika on viinud ka juba publikukesksemate lahendusteni, nt rändnäitusele „Kaetud kätega“ (2009) telliti originaalkinnastest koopiad TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia noortelt meistritelt, et Eesti muustrite maailma tutvustav väljapanek saaks ilma kallite esemekindlustusteta ja originaalidele vajalike eritingimusteta paar aastat maailmas külastajate tähelepanu püüda.

Rääkiv ese

Külasteraamat: Museoloogiliselt kuulub ERMi piibunäitus esemeliste vitriininäituste valdkonda. See on ühelt poolt kergesti teostatav, teisalt on sellega aga just tänapäeval kergem libastuda. Kui museoloog ei taba ära, et esemed ei hakka vitriinis ise enda eest rääkima, võib parimgi näituse koostamise kava puruneda. Antud näituse puhul on autorid mõistnud esemete iserääkimisvõimet. Merike Lang näituse „Minu piip kui pigipirakas...“ (kuraator Sirje Pallo, kujundaja Maarja Meeru, 2000) külastuse järel.

Idealis kõnetab museaal külastajat ise, reaalsuses ei pruugi see aga nii olla. Mõni kiri võib anda emotsionaalselt ja elavalt edasi kirjutaja kogemusi ja läbielamisi, enamik nõukogudeaegseid tarbimislugusid ja argiseid esemeid paneb külastaja omaaegset asjade maailma meenutama. Siin on määravaks külastaja isiklik kogemus või kontekst.

Eseme rääkima panemisel on abimeheks kuraator, kes peab oskama valida selliseid esemeid, mis kõnetavad külastajat ja suudavad käsitletavat teemat avada. 1990. aastate näitustel loodi lavastuslikke originaalesemete keskkondi, millega tekitati emotsioon. Hiljem on kuraatorid sellest lähenemisviisist loobunud, tuues põhjuseks

muuseumi võimetuse asetada ese originaalilähedasse keskkonda. Erandina saab välja tuua vaid 20. sajandi teise poole näitused, kus esemed on kogutud konkreetse ter-
vikkeskonnana, näiteks Laekverest pärinev sööklasisustus näitusel „Ise söime, ise jõime...” või suursaadiku töökesk-
kond peakonsulaadis New Yorgis näitusel „Ernst Jaaksoni pärand Eesti Rahva Muuseumis” (kuraatorid Eevi Astel, Riina Reinvelt, kujundaja Jane Liiv, 2001).

Tihti eset elavdatakse, paigutades ta ajastu konteksti mõnel teisel viisil, kas kuraatoriteksti, mälestuse, foto või filmimaterjaliga, kus vaataja saab oma fantaasia abil ese-
me kasutusaega tagasi minna.

Viis, kuidas ese kõnelema panna, tuleb kuraatoritel valida lähtuvalt näituse teemast ning rõhuasetusest. Mõni kasutab eset esteetiliselt tähenduses, mõni elamuslikkuse väljendajana ning mõni didaktilise objektina, mõni suhtub sellesse süstemaatiliselt, teine narratiivselt, kolmas lähtub funktsioonidest. Kindlasti ei saa tõmmata kindlaid piire, sest ka ühel näitusel segunevad mitmed lähenemised.

Katsetus, et külastajad annaksid esemetele omapoolse sisu ja tähenduse, tehti näitusel „Tuhande sammuga...” (2009), kus vaatajatel paluti lisada fotode juurde oma arva-
musi ja kommentaare ning need teistele lugemiseks jätta.

Kindlasti on 2000. aastate näitustel muutunud ese-
metest tähtsamaks muud visuaalsed materjalid, nii aitavad foto, film või mõni muu multimeedialahendus kultuuri-
fenomene avada. Muuseumid küsivad taas, kuidas kirjeldada kultuuri esemete kaudu, kui selleks on külastajatele palju kergemini mõistetavaid viise, alates rollimängudest ja lõpetades filmi- ja multimeedialahendustega. Õnneks ei ole ka esemenäitused kuhugi kadunud ning mida kaugemale ajas minna, seda olulisemad on muuseumides hoitava-
vate esemete tähendused ja nendega seotud kontekst.

Lk 26: „Ernst Jaaksoni pärand Eesti Rahva Muuseumis” (2001)
Esemed Rahkla sööklasi näitusel „Ise söime, ise jõime... Toidu-
kultuurist Nõukogude Eestis” (2006). Foto: Anu Ansu. ERM Fk 2887:229

Vaade näitusele ja külastajate kommentaaridele näitusel „Tu-
hande sammuga” (2009). Foto Anu Ansu

Lk 27: Vaated näitustele „Muuseum näitab mune” (2011), „Kae-
tud kätega” (2009) ja „Kirglik Johannes Leopold Gahlnbäck”
(2013). Fotod Kristjan Raba, Tiit Sibul, Anu Ansu. ERM Fk

Eesti Rahva Muuseumi näitusemaja väljapanekute plakatid aastatel 1994–2014

Hanna-Liis Kont

Plakat on kommunikatsioonivahend, mille ülesandeks on võimalikult kiire ja meelde jääv infoedastus. Plakatil on näituste reklaamimise juures üsnagi keskne roll. Tänu sellele on näituseplakatite kaudu huvitav jälgida, kuidas muuseumid on püüdnud potentsiaalse publiku tähelepanu. Vaatlen plakatite peamisi kujunduselemente ehk vahendeid, mille abil on proovitud mainitud eesmärki saavutada.

Näitusemaja plakatitel on kasutatud leidnud tekst, dokumenteeriv või kunstiline foto, maali, graafika või joonistuse reproduksioonid, eksponeeritavate kolmemõõtmeliste esemete kujutised ja ka mitmed vähem esinevad kujunduselemendid. Jaotus on tinglik ning sageli võib kohata plakateid, millel on ühendatud mitu nimetatud elementi. Sellise analüüsi eesmärk on tuua välja ERMi näitusemaja plakatite läbivamad kujunduslikud omadused.

20 aasta jooksul on Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas eksponeeritud pisut vähem kui 500 näitust. Enamiku suuremate näitustega on kaasnenud ka väljapanekut tutvustav plakat, mille näidiseid säilitatakse muuseumi arhiivis. Plakateid on teinud nii graafilised disainerid, muuseumi kunstnikud kui ka teised näitustega seotud isikud. Kõige enam plakateid on näitusemajale loonud muuseumi kauaaegne kunstnik Jane Liiv. Lisaks temale on plakatite autoriteks olnud Jaanus Eensalu, Vahur Puik ja Merike Tamm ERMist ning konkreetse näituse puhuks kaasatud disainerid ja kunstnikud, nende seas Silver Vahtre, Maarja Meeru, Mare Hunt, Toomas Kalve, Elje Karm, Martin Pedanik, Margus Tamm jpt.

Tekstipõhised plakatid

Üheks levinumaks plakati kujunduselemendiks on tekst, mille vahendusel edastatakse peamine osa faktilisest infost. Tekstikeskselt kujundatud plakateid leidub ERMi näitusemajale kujundatute seas üksikuid ning kohati tuleb taolise lähenemise põhjuseks pidada pigem vähest

Urmas Viik

Margus Tamm

Margus Tamm

ettevalmistusaega kui taotluslikku disainilahendust. Siiski esineb mõningaid huvitavaid näiteid. Välja saab tuua Urmas Viigi installatsiooninäituse plakati „Ruth hingab. Anna hingab“ (2001, kujundus Urmas Viik) ning Margus Tamme kujundused näitustele „[Ostupalavik. Tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel](#)“ (2012) ja „[#niisamalinnas](#)“ (2014). Viimaste puhul on tekstile antud tahtlikult kõige tähtsam roll, mängides piltide asemel hoopis huvitavate kirjaviiside ja sõnumitega.

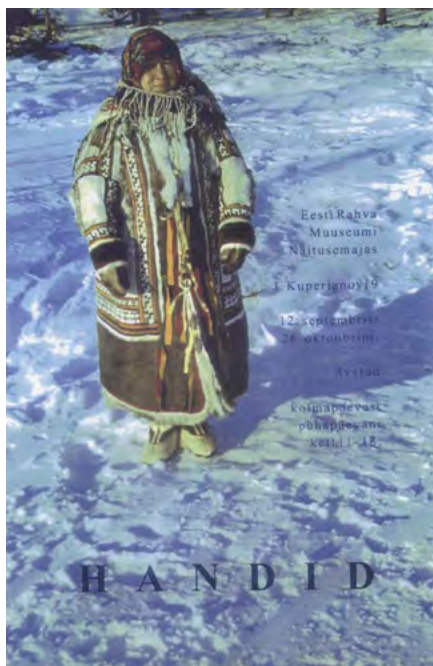
Fotopõhised plakatid

Foto on ERMi näitusemaja plakatitel kõige sagedamini esinev element. Seda on kasutatud nii üksikult kui kuhjatud hulganisti. Samuti võib näha kollaaži- ja montaaži- tehnikate kasutamist põnevama tulemuse saavutamiseks. Fotod, mida nende plakatite kujunduses on rakendatud, saab oma olemuselt ja rollilt jagada mitmeks. Kõige enam leidub dokumenteeriva tähtsusega fotosid inimestest ja keskkonnast, pisut vähem kunstifotosid ja foto vahendusel jäädvustatud kolmemõõtmelisi esemeid (enamjaolt on tegemist vastava näituse eksponaatidega). Foto sage kasutus plakatitel viitab asjaolule, et ka ERMi näitusesaalides on fotod väga tihti kasutatavad eksponaadid. Tegemist on

selgelt ühe kõige levinuma ja käepärasema viisiga inimeste eluviisi dokumenteerimiseks ja tutvustamiseks näituse tingimustes. Niisiis viitavad taolised plakatite kujundused väga otseselt muuseumi tegevusvaldkonnale. Enamiku kunstimuuseumide plakatitel on analoogsel põhjusel kõige levinumaks elemendiks kunstiteoste reproduktsioonid.

Dokumenteervaid fotosid esineb kõige enam soome-ugri rahvaid tutvustavate näituste plakatitel. Nii on fotopõhiselt lahendatud 1997. aastal toimunud näituse „[Handid](#)“ (Annes Hermann) ja ka 2004. aasta väljapaneku „[Välitöödelt põhjarahvaste juurde](#)“ plakatid (Vahur Puik). Selliste plakatite fotodel on enamasti esiplaanil vastava rahva või kogukonna iseloomulikud esindajad. Inimese kujutamine on peamine ka paljude teist tüüpi näituste puhul. Siiski leidub ka plakateid, millele on inimeste asemel valitud eeskätt keskkonda edasiandvad ülesvõtted. Näiteks võib tuua Toomas Kalve kujundatud plakati „[Unustatud Eesti foto](#)“ (1998), millel on 1924. aastal Jaan Rieti tehtud pilt Abja linavabrikust ja Jane Liivi plakat näitusele „[Raudteeaiad](#)“ (2013).

1980. aastatel Eestis eriti populaarseks muutunud kollaaži ja montaaži rakendamist plakati kujunduses on näha ka nii mõnelgi näitusemaja plakatil. Mainimata ei saa jätta

Annes Hermann

Vahur Puik

Toomas Kalve

Jane Liiv

Silver Vahtre

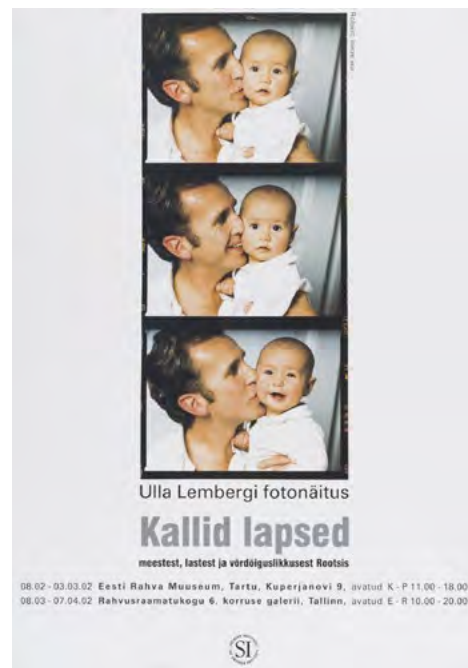
Ervin Heigo Seppel

Aime Andresson

Ly Lestberg

Ulla Lemberg

Silver Vahtre 1994. aastal loodud autoriplakatit ERMi püsi-ekspositsioonile „Eesti. Maa, rahvas, kultuur“, kus taustal olevale tänapäevasele fotole on asetatud baltisaksa kunstniku August Georg Wilhelm Pezoldi litografialt võetud

19. sajandi mees. Sellel plakatil on veel selgelt näha eelmise kümnendi kujundusmallide mõju – ühena vähestest hilisema aja plakatitest on sellel ka kujundaja nimi märgitud. Mitmeid fotosid on huvitavalt kokku kombineeritud ka

näituse „Naiskorporant – 21. sajandi naine“ plakatil (2004, Aime Andresson), kus tagaplaanil olev ajalooline foto kumab läbi esiplaanil oleva nüüdisaegse ülesvõtte. Mõlemas kujunduses rõhutatakse aja möödumist ja sellega kaasnenud muutusi ühiskonnas. Samal põhimõttel loodud näitusemaja plakateid on teisigi.

Repropõhised plakatid

Foto kui kunstiteose kasutamine plakatil on ERMi näituste puhul harvem ja esineb peamiselt üksikute fotokunstnike näituste puhul, kelle loomingut eksponeeriti väiksemate kunstinäituste raames. Sellised on näiteks Ly Lestbergi (1999) ja Ulla Lembergi (2002) isikunäitustega kaasnenud plakatid. Sarnasel põhimõttel loodud maali, graafika või joonistustega reproplakateid on mõningal määral kaasnenud ka ERMi teiste kunstinäitustega. Klassikaliselt stiilipuhta teostuse poolest väärib mainimist 2007. aasta näituse „Maarahvas baltisaksa kunstis“ plakat (Jane Liiv). Reprosid esineb veel mõningate moenäituste plakatil.

Esemepõhised plakatid

Eraldi teemana tuleb ERMi plakatite puhul esile kolmemõõtmeliste esemete kasutamine keskse kujundu-

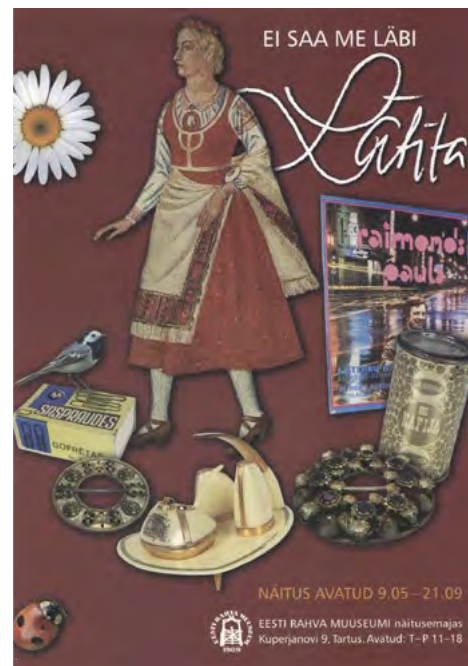
selemendina. Plakatilele jõudnud esemed on üldjuhul vastavate näituste eksponaadid, mis iseloomustavad hästi kõnealust teemat. Taaskord on plakatil enamasti kasutatud fotot, mille vahendusel eset edasi antakse. Alternatiivina leidub ka esemete lihtsustatud joonistusi. Sagedamini on kasutatud mööblit, rõivaid või teisi esinduslikke käsitööesemeid, kuid valikusse on sattunud ka mõningaid pisemaid nipsasjakesi ja kodutarbeid. Näitusega „Eesti uhkus. Tehtud Eestis“ kaasnes plakat (2008, Merike Tamm), millel on lausa assortii väljapanekus eksponeeritud esemetest. Samal põhimõttel lõi Merike Tamm 2008. aastal ka plakati näitusele „Ei saa me läbi Lätita. Läti esemed ERMi kogudes“. Lisaks temale on oma plakatil korduvalt esemeid kasutanud ka disainer Mare Hunt. Kirjeldatud plakatid on tänu omapärasele kujunduselemendile üsna eristuvad ja kannavad selget sõnumit, millise muuseumi näitusega on tegu. Tulemuseks on aga väga kirjud ja kohati lausa ülevoolavad lahendused, milles on näha teatavat fotolavastuslikku elementi. Need plakatid on mõeldud oma küllusega publikut ahvatlema, kuid võib küsida, kas taoline kuhjatus plakati kommunikatiivset rolli linnapildis hoopis ei vähenda.

Jane Liiv

Merike Tamm

Merike Tamm

Teisi lahendusi

ERMi näitusemaja plakatite seas leidub lisaks toodud näidetele veel mitmeid omapäraseid kujunduslikke lahendusi. Peamiselt kangastest ja eriti rahvariietest inspireerituna on teksti taustana plakati ilmestamiseks kasutatud mustreid või muustrilaadseid pindu. Üks varasemaid taolisi plakateid pärineb 1996. aastast („[Eesti naine muutuv asjas](#)“, Annika Künnap), mille tausta moodustab voltidena langev lilleline kleidiriie. Viimaste aastate üks huvitavamaid plakateid on aga loodud Martin Pedaniku poolt näitusele „[Nõukogude lillelapsed: 70ndate psühheedelne underground](#)“ (2013), mis annab tugeva üldistusjõuga, vaid geomeetrilist mustrit ja värvi kasutades edasi näitusel kajastatava teema tunnetuse. Mustripõhiseid plakateid on loonud ka näiteks Mare Hunt, Tiina Konsen ja Riin Somelar.

Veel üks põnev lähenemine väljendub plakatil kaartide ja plaanide kasutamises. Näitused, mis tegelevad konkreetse piirkonnaga, pakuvad selleks head võimalust. 1997. aastal toimunud näitusega „[Komi hingus](#)“ kaasnes Mare Hundi plakat, mille taustal on üsna mustritaoliselt kasutatud Komi Vabariigi kaarti. Veel üks taoline plakat tehti 2002. aasta väljapanekule „Kihnu Jõnnud Jaani silme läbi 19. sajandi keskaigast I ilmasõjani“ (Rene Valner), mille

keskne element on Kihnu saare illustratiivne kaart. Tegemist on väga leidliku ja ebatüüpilise lähenemisega, kuid kaartide kasutamise miinuseks on nende vähene konkreetsus ja kommunikatiivsus plakati kontekstis. Seda probleemi annaks tõenäoliselt lahendada suurema stilisatsiooni ja üldistusega kaartide kasutamine.

Eristuvaid kujunduselemente, mida ERMi näitusemaja plakatitel võib kohata, on veel, kuid nende puhul on üldjuhul tegu üksikeksplaridega, mis ei mõjuta väga üldpilti. Samas on oluline silmas pidada, et tegemist on väga mitmekülgse kooslusega, milles esineb palju siin mainimata jäävaid lahendusi.

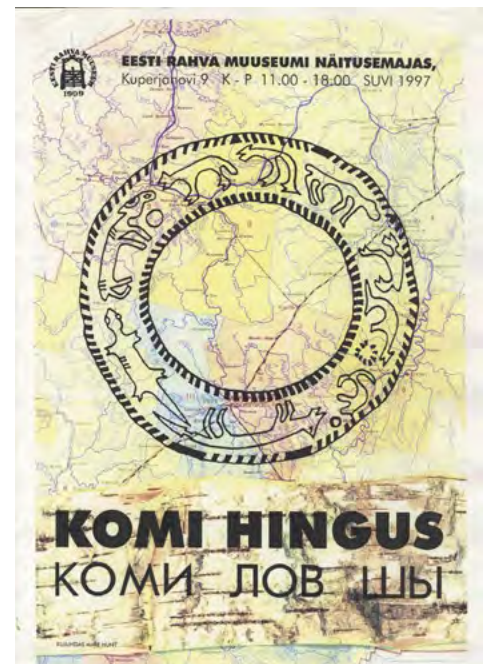
Vaadeldes ERMi näitusemaja plakateid kesksete kujunduselementide põhjal, ilmneb üsna selgelt, et kõige levinumaks vahendiks on möödunud 20 aasta jooksul olnud foto. Viimane on peamiselt dokumenteerivas rollis ning kujutab enamjaolt mitmeid paiku ja kombeid esindavaid inimesi. Inimestele keskendumine on ERMi puhul väga loogiline, kuna tegeldakse ju peaaasjalikult inimesega seonduvate teemadega. Lisaks rakendatakse plakatitel sageli ka inimeste loodud keskkondade ja esemete kujutisi. Niisiis on ERMi näitusemaja plakatitele omane illustratiivselt jutustav stiil, mille abil püütakse publikule siiralt ja entu-

Annika Künnap

Martin Pedanik

Mare Hunt

siastlikult edasi anda konkreetse näituse sisu ja seal nähtavaid eksponaate. Esteetiliselt on seejuures sageli kandunud külluslike ja detailirohkete kujundusteni. Tunduvalt vähem on kasutatud minimalistlikku tekstikesksust, kuigi viimastel aastatel on ka seda ERMi näitusemaja plakatitel näha, mis mõjub varasemaga võrreldes väga uudset, minnes kaasa üldisema moesuunaga kohalikul disainimaastikul.

Nagu enamiku teiste kohalike muuseumide puhul, on ka ERMil olnud valdavaks näitusekesksete kujunduste kasutamine, jättes tahaplaanile muuseumi kui terviku viisuaalse identiteedi, mida on plakatitel kandnud ainult logo. Siiski on ka selles vallas tasapisi näha muutusi. 2008. aastal kasutati enamikul ERMi näitusemaja plakatitel juubeliaasta jaoks loodud ühtset kujundust (Merike Tamm, Jane Liiv), 2014. aastal loodi muuseumile täiesti uus visuaalne identiteet (Velvet OÜ), mida võetakse kasutusele järk-järgult. Seega on aset leidmas üsna murranguline uuenduskuur ERMi disainilahendustes, mis ei puuduta enam vaid üksikuid plakateid või logo, vaid muuseumi terviklikumat esitamisi avalikkusele.

Katre Rohumaa

Maarja Roosi

Margus Tamm

Jaana Ratas

[helikujundus ja -taust]

Kristjan Raba

Helikujundus annab näitustele lisakihi, avades rikkaliku helikontekstide maailma. 1990. aastate näitusepraktikad tõid muusika-filmi ja helitaustade lavastuslikkuse hooga ka muuseumide galeriiruumidesse. Etnoloogide peamise uurimismeetodina on välitööd heliderohked, argine elu on täis helisid. Iga näituse teema ja objektiga on tema reaalses keskkonnas seotud mingid helid: inimese hääl mälestusi jutustades, ajastu muusika jne, mis lisavad näitusele emotsionaalset konteksti. Kaasa peab mängima ka ruumi akustika, mis näitusemaja Teise korruse suures saalis on võrreldav kiriku akustikaga, mis objektide ja ruumi eripära mitteamustamise puhul võiks isegi külastaja kuulmiskogemust häirida.

Kuraatoritöö kõrval on väga oluline roll näituse sünni juures kujundajal, kelle ettepanekul kasutatakse sageli AV-lahendusi, mis võivad tuua vaatajale ootamatuid elamusi. Paljud ERMis mäletavad diskussioone näituse „[Muu-](#)

[seum näitab keelt](#)“ (2010) juures, kus Marko Raat taotles helidega keelepaabellikku müra ning külastajad kurtsid, et näitusehelid võiksid vaiksemad olla.

Õnneks on eelarvelised vahendid lubanud luua näitusesaalis professionaalse tehnika abil väiksemaid ja suuremaid heliefekte. Näituseprojektide juurde on valitud nii taustamuusikat kui spetsiaalseid kompositsioone, arvestades näituse olulisemate teemade aktsente ja meeleolu.

Olmehelide ning ajastu muusika segu ilmestavad selliseid näitusi nagu „Ajastu peegel. Saksa moefotod 1945–1995“ (2001), mis sai helitausta DJ Aivar Tõnsolt; rahvusvaheline projekt „[Unelmavabrikud?](#)“ (2009) sai helitausta DJ Snafult; näitus „[Jalavarjud. Viiskudest tossudeni](#)“ (2002) helid lindistati Veski tänava maja koridorides, alates susside ja pastelde helidest kuni puukottade ja kotsakingadeni; näitusel „[Ise sõime, ise jõime... Toidukultuurist Nõukogude Eestis](#)“ (2006) andsid meeleolu ajastu laulud ja sööklaehelid ning kohapeal sai kuulata emotsionaalseid väljavõtteid korrespondentide vastuste arhiivist, tekstid luges sisse

Mustiradio näitusel „Kikerikiik“ (2011). Foto Kristjan Raba

Intervjuude kuulajad näitusel „Nõukogude lillelaps: 70ndate psühheedne underground“ (2013). Foto Nele Tammeaid. ERM Fk

valvur Tiiu Arumägi); näitusel „[Mood. Aeg ja meie](#)“ (2000) kõlas kümnenditele iseloomulike helijälgedega tutvustusmuusika; Urmas Viigi intiimset laadi heliinstallatsioonid ilmastasid näitust „[Ruth hingab. Anna hingab](#)“ (2001); Sirje Pallo valitud sensuaalsed luuletekstid olid taustaks maalidele näitusel „[Öö](#)“ (1999); ning näituse „[Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga](#)“ lavastuslik ja kuuldemänguline päevikutetext löi täiesti omaette võimsa helireaa, mille luges sisse InBoil – see oli huvitav ERMi välitööde päeviku audiopublikatsioon.

2002. aastal sai ajaproovile hästi vastu pidanud püsinäitus „[Eesti. Maa, rahvas, kultuur](#)“ täiendust kahe helikujundusega, mille ruumilise paiknemise täpse kohavaliku tegi kuraator Vaike Reemann: tähtpäevade alal ja rehetoas kõlasid edaspidi liikumisanduri abil ajastu talumajapidamise igapäevased helid, laulud, kirikukell ja loodushääled. Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluule arhiivi poolelt aitas kaasa heliinsener Jaan Tamm ja montaaži tegi Maido Selgmäe, installatsioonimeistriks oli David Ponetajev.

Üks põhjalikumaid helikujundusi ERMi kureeritud näitustele valmis Kanuti Gildi saalis toimunud küüditamise mälestusnäitusele „[14. juuni 1941. Pole rahvast, pole probleemi](#)“ (2001, heli DJ Snafu feat. Kraba). „Minek“ (2 min, 2001) ja „Aeg“ (2 min, 2001) panid ühe külastaja kirjutama külastajaraamatusse: „Ma mõtlesin väga pikalt, kas julgen ja jaksan sisse astuda näitusele, kui rongirataste hääli kuulsin. Tänu teile.“

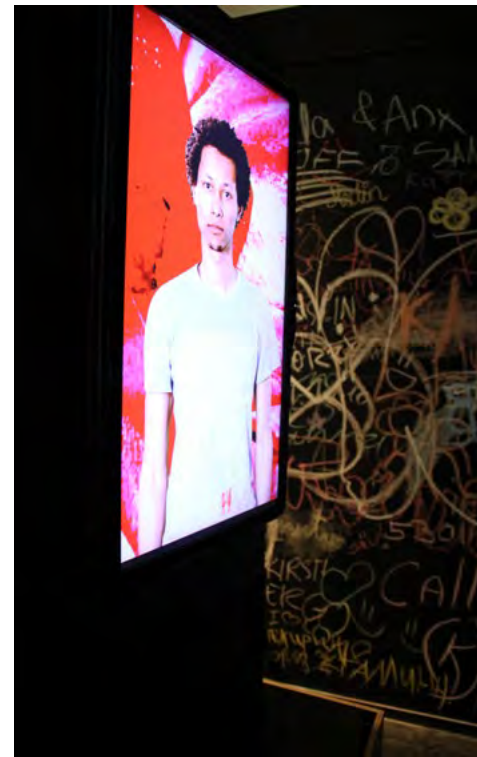
Konservaatorite ja restauraatorite spetsiifilist eriala ja töövõtteid tutvustav näitus „[MinevikuTulevik](#)“ (2000) kasutas ruumi elavdamiseks 20 minuti pikkust helirida, mis oli lindistatud argises töökeskkonnas konserveerimislabori ruumides (heli*mix* DJ Snafu, konsultant Ülle Vahar ERMist).

Lennart Meri ekspeditsioonide unikaalsetest salvestistest inspiratsiooni saades tekkis 2009. aasta Maaifilmi ajaks näitus-heliruum „Koguja Lennart Meri“ (kuraatorid Kristjan Raba, Siim Angerpikk), mis vaatas filmivõtete ajal kaamera ümber tegutsevate helirežissööride jäädvustatut. Näitus „näitas“ eelkõige helirežissöör Enn Säde üliprofessionaalseid ülevõtteid etnograafilisest uurimismaterjalist, mis andsid edasi soome-ugri rahvaste etnograafilist keskkonda, eluolu, jutustusi, laule ja kõnepruuki ning rabsid näituse kuulajaid oma mitmekülguse ja kvaliteediga.

Omaette sümbolse tähendusega helijalg näituse „[Uus hoone/ERM_101](#)“ (2010) ruumis oli ettevaade tulevikku, mille helikajad lindistati näitusemajas, Veski tänava

peamaja koridorides, lisaks kummastavat müra Raadi lennuväljalt, sekka klassikalise muusika säutse, püüdes luua moodsa arhitektuuri kõrgete koridoride võimalikke salaheliseid (DJ Snafu kompositsioon ja *mix*).

Helikujunduste võimalused pakuvad vähemalt kaks proovikivi: luua ja valida taustamuusikat (kasutades ajastulaule, materjale arhiividest vm) või luua uus kompositsioon, mis lisab lavastuslikkust ja on külastaja jaoks mingis mõttes ka omaette jutustus. Näiteid kasutatud näitusehelidest otsige plaadilt ERMi heli-arhiivist.

Üks helitekitaja näitusel „Muuseum näitab keelt“ (2010). Foto Tiit Sibul

Näitusest „Meie siin maal“ (2009, kuraatorid Alar Madisson, Maris Rosenthal) saadud inspiratsioonist ja Eesti inimestele mõeldes löi mitmekihilise helireaa Pastacas. See kõlas mitu aastat Raadi pargi õuealal iga päev kella 10–20. Näitusele omistati 2010. aastal väikese Muuseumiroti innovatsioonipremia. Foto Arp Karm. ERM Fk

[püsinäitus]

„Eesti. Maa, rahvas, kultuur“

Kuraator Vaike Reemann, kujundaja Tea Tammelaan

Avamine 14.5.1994

Püsinäituse ettevalmistus ja avamine toimus ajal, kui vajadus sellise väljapaneku järele oli kõige suurem. Ühiskond ootas ERMilt 50-aastase pausi järel püsinäitust, ERMi kogude väljapanekut, eesti kultuuri kõige iseloomulikimate tunnuste ja olulisemate nähtuste esitamist.

Püsinäituse ettevalmistus algas 1993. aastal paralleelselt näitusemaja projekteerimisega. Püsinäituse kontseptsiooni ideede seast valiti parimaks rahvakunsti osakonna juhataja Vaike Reemanni visioon, mille teadusnõukogu kinnitas. Reemanni kureerimisel algas näituse sisuline ja tehniline ettevalmistus. Näituse eluajaks planeeriti 5–7 aastat, nüüd aga teame, et see jäi üles 21 aastaks. Aeg muutus, osade kaupa uuenes ka püsinäitus, aga kontseptsioon on ajale vastu pidanud, pakkudes külastajatele aastaid kõige ülevaatlikumat väljapanekut eesti kultuurist.

Vaike Reemann on näituse tegemise konteksti meenutanud nii: „Eesti taasiseseisvumisest oli selleks hetkeks möödunud kaks aastat, Eestimaa pakatas isamaalisusest ja aadetest. Majandus tegi kannapööret. Aastaid näitusekujundusi teinud kombinaat ARS lagunes, asemele sügenes

hulgaliselt end reklaamivaid firmasid. Mujalt maailmast tulnud uued tehnoloogiad ja materjalid olid tihti sama vähetuntud nende tarnijatele kui muuseumitöötajatele. Ühelt poolt täie teadmisega uusi võimalusi kasutades, teisalt üsna pimesi katsetades olime me täis entusiasmi, et väljendada eesti meelt ja ajada eesti asja.“

Otsustused tulid paljuski erialase intuitsiooni pealt, ühelt poolt oli vaja uueks kirjutada rahvakultuuri eriteemasid ja 20. sajandil toimunud muutusi, teiselt poolt ei olnud muuseumide roll ja sellega seotud museoloogia areng jõudnud veel kaasaja tasemele, kus näitust võib koostada manuaali järgi, mis jagab soovitusi alates sellest, kui pikk võib olla näitust sisse juhataav tekst või filmiklipp, kuni esemete hierarhiliste skaaladeni, mis aitavad esile tuua ühe ja tagaplaanile jätta teise eseme.

Näituse ettevalmistamisega tegeles meeskond, kuhu olid kaasatud ERMi inimesed ja spetsialistid väljastpoolt, et loodav näitus oleks sisuliselt ja esteetiliselt terviklik. Teadlased ja koguhoidjad tegelesid sisuloomise ja esemete valimisega, konservatorid valmistasid esemeid eksponeerimiseks ette, majandusosakond püüdis tagada näituse ehitamiseks ja ettevalmistamiseks vajaliku baasi, lisaks töötasid kujundaja ja arhitekt, teksti toimetajad, tõlkijad ja tõlke toimetajad, toimus fotode kopeerimine ja vormistus,

arvutitööd, kaartide kujundamine, näituse erieksponaatide ehitus, mulaažide valmistamine, vitriinide ehitamine, mannekeenide valmistamine ja modelleerimine, mööbli restaureerimine, rekonstruktsioonide valmistamine, näituse ülespanek, mannekeenide riietamine, liikumiskeemide väljatöötamine, tehti plakateid, silte, koolitusi giididele ja pedagoogidele jne. Võrreldes praeguse ajaga meenutatakse näituse tegemist pavidlikumana juba seepärast, et ei olnud koosolekuid ega riigihankeid, vaid kolme parema pakkumise seast tuli valida parim. Näitust arutati küll nõukogus, kus näiteks Jüri Linnus tegi ettepaneku: „Mõningaid levikukaarte peaks lisama, millised olid etnilised suhted 10 000, 5000, 2000 aastat tagasi. Küllastajad ei tea, kes me oleme, kus oleme (Raadilgi algas nii). Vaja teha propagandat endale, et pole slaavi ala, vaid põline soome-ugri ala.“

(Nõukogu koosoleku protokoll 22.03.1993) Vaike Reemann on meenutanud ööd ja päevad kestnud näituse ettevalmistusprotsessi järgnevalt: „Aeg oli selline, et rahvuslik oli nii tähtis ja me olime ERMis nagu stardipaku peal, justkui kõik lihased olid valmis ja siis antakse võimalus joosta ja teha, ja me tegime seda eufoorias.“

Näituse meeskonna kogemused mõjutasid aastateks ERMi näituste käekirja. Loodi omaladne näituseetalon, mida Eestis seni polnud nähtud ja millega võrrelda järgmiste näituste tekstimahtu, esemete eksponeerimisviise, fotosuursi ja mahtu, erinevaid infokihte ning mis andis õpetust, kuidas hoida stabiilset kliimat näitusel.

Püsinäituse ehitamine. Tormis Jakovlev, Reet Piiri, Piret Õunapuu ja Ellen Värvi püsinäitust tegemas. Fotod Arp Karm, Reet Piiri. ERM Fk

Näituse avamispäev, 14. mail 1994 andis kokkutulnutele võimaluse rõõmustada lihtsalt ja siiralt oma maa, rahva ja kultuuri üle, sest avatud oli igas aspektis uuenduslik näitus. Esiteks olid näituse vormistuslik külg, kujunduslahendused esemete eksponeerimisel ja kasutatud vahendid ootamatult innovatiivsed. Teiselt poolt oli sisuliselt tegemist üle pika aja esimese ülevaatliku väljapanekuga eesti rahvakultuurist, mis võttis kokku pikas ajaloolises perioodis ja laia materjalivalikuga eesti talupojaühiskonna olemuse, tuues juurde paralleele talu- ja mõisaelu vahel, rõhutades linna mõjutusi ning vaadates 20. sajandi teise poole ühiskondlikke muutusi.

Püsinäitusest on palju kirjutatud ja selle mõju analüüsitud, sest iga püsinäitus kujundab külastajate ettekujutust muuseumi olemusest. Siinkohal on lisatud vaid meeldetuletus, et püsinäituse suur avaala viitas ajaliselt 19. sajandi Eestile, sulgudes on ära toodud teemakuraatorite nimed. Esimene osa rääkis argielust, mida iseloomustasid talumakett (Vaike Reemann, Piret Õunapuu) ja asulatüübid (Vaike Reemann) ning erinevad elatusalad: põllundus ja karjandus (Endla Jaagosild, Kaie Kukk), mesindus (Vaike Reemann), jahindus ja hülgepüük (Martin Arpo), kalastus (Sirje Pallo), tekstiilitööd (Vaike Reemann), puutööd (Eve Otstavel), sepikoda (Toivo Sikka) ja aida rekonstruktsioon (Ülle Jäe). Näituse keskel asusid rehetuba ja rehealune interjööridena, kamber 19. sajandi lõpust (Vaike Reemann,

Piret Õunapuu). Edasi viis tee poolkorrusele, mis rääkis eestlaste hingeelust, mööda ohvrikivist ja kirikuaknast, pidu- ja tähtpäevadest, ühel pool ajaarvamine ning teisel pool jõulud (Piret Õunapuu), keskel pulmad, kosjad ja tanutamine (Reet Piiri, Vaike Reemann), nurga taga õlletegemine (Piret Õunapuu, Tormis Jakoblev). Edasi viis tee trepist teisele korrusele ja sillale, kus oli rahvarõivaste piirkondlik ülevaade ja väiksemad esemed sahtelvitriinides (Reet Piiri, Ellen Värv), õllekannude vitriin (Piret Õunapuu, Ülle Jäe), vahetuse ja kaubanduse teema (Terje Anepaio), peipsivenelased (Kady Sõstar) ja rannarootslased (Piret Õunapuu). Edasi läks näitus trepist alla teema juurde „Mõjud ja mõjutused“, mis rääkis mõisa- ja linnakultuuri mõjudest talupojakultuurile, linliku mentaliteedi kujunemisest. Viimases 20. sajandi saalis olid ajastu fotod ja tekstid (Anu Kannike, Anu Järs) ning interjöörid 1920. (hiljem 1939.), 1951. ja 1978. aastast.

Vaike Reemann on meenutanud, et kõige keerulisem oli valida sümboliseid, mis külastajaid näitusel kõnetaksid. Ka avalikkuses tekitas enim diskussiooni avamise järel näituse 20. sajandi osa, kus mõni seadis küsimuse alla, miks oli valitud 1920. aastad, mitte 1930. aastad interjööriks, mõni oli üllatunud Stalini büsti eksponeerimise üle 1950. aastate punanurgas. Vaike Reemann on meenutanud: „Paljud ajakirjanikud esitasid küsimuse, miks Stalini büst oli välja pandud. 1994. aastal tundis osa inimesi end

Näitusemaja ja püsinäituse avamine. Kuraator Vaike Reemann tutvustab näitust president Lennart Merile. Foto Arp Karm, ERM Fk 2505:38, 2505:32

sellest tohutult solvatuna, mõni pidas seda positiivseks lähenemiseks. Välismaalased ringutasid käsi ja ütlesid, et on tohutu kontseptsioon, et siin on vaba maailm 1920. aastatel ja siin 1950. punanurk, mis vabaduse ära rikkus.“

Mart Kalm tõi 1994. aasta Postimehe arvustuses esile veel ühe diskussioonikoha: „Kuuldavasti olevat mõned Tartu snobid avamisel olnud šokeeritud 1978. aasta tumeda seksioonkapi ja maitsetute esemetega interjööri, mis mõjunud eestlastele kui näkku sülitamine. Ent mis teha, et me ei saanud oma kodu tollal paremini sisustada. Kogu maailm elas tollal seksioonkappidega, pealegi valmistasid erinevalt tänapäevast siis eesti mööblitööstusele kavandeid professionaalsed sisearhitektid ja kapil endal pole häda midagi. /.../ Selle toanurga inetus on orgaaniline tükk eestlaste rasket saatust ja ajaloole peab julgema näkku vaadata. /.../ Loodetavasti saavad sellest tasemehüppest indu ka teised Eesti muuseumid ja üritavad Tartus tehtut üle trumbata.“

Vormilisest ja esteetilisest küljest leidis näitus vaid kiidusõnu. Tea Tammelaane kujundust peeti uudseks, huvitavaks, paljutähenduslikuks, kiideti tema ruumivaldamist, kuidas on loodud liikumine ja kuidas kujundus on toetanud tähenduste loomist. Uudseks peeti lähenemist esemete eksponeerimisele, millest said kindlasti indu ka teised muuseumid. Suured esemepinnad jäid lahtistele esemetele, piisavalt kaugemale küllastajast, tööriistad riputati seintele,

mis tõstis iga eseme seinapinnast välja ja lubas neid ruumiliselt vaadelda. Rahvariided paigutati hiigelvitriinidesse, väiksed esemed klaaskastidesse. Lisakihi moodustasid lahtitõmmatavate sahtlitega kummutid, kus avastamisrõõmu on olnud paljudel küllastajatel ning mida Rootsi kroonprintsessi saatjaskond Nordiska muuseumist pidas eeskuju väärivaks ka 2014. aastal. Iga näituse puhul valmistab kuuraatoritele enim muret mannekeen – millist valida, et selga sobiksid erinevas suuruses inimeste rahvariided, seega ei kuulu tavaliselt valikusse kauplustes kasutatavad mannekeenid. Vaike Reemann on meenutanud, et Soomes vaatamas käidud poroloonist omaaegsed moeröögatused ei tundunud siiski õiged ning Mihkel Tammelaan valmistas näituse jaoks neutraalsemad mannekeenid, kasutades puitu, metalli ja Makroflexi, mida hiljem paljudes muuseumides näha võis. Samamoodi oli omas ajas eeskujulik näituse valgustuslahendus, kus arutati läbi näituse nõuetekohase valguse luksomeetriselised näitajad ja museaalse tekstiili eksponeerimise tingimused, mille lahendust peeti tekstiilikoguhoidja, hilisema konserveerimis- ja säilitamisosakonna juhataja Kaie Kuke ja ehitusdirektor Toomas Määrmanni imetöök. Viimane on küll meenutanud, et kõik valgustid ei jõudnud siiski näituse avamiseks kohale ning avamisele lubas osa valgusteid laenuks vastvalminud Ümera pood. Vaike Reemann on meenutanud: „Muidugi oli ka läbikukkumisi, alates 20. sajandi fotoseinast, mille

Fotod püsinäitusest lk 39-41: Estonian Tourism Data OÜ, Anu Ansu, Arp Karm. ERM Fk

fotod muutusid peale kiletamist paari aastaga pruuni- ja oranžilaiguliseks, aga siis mõeldi lihtsalt uued lahendused välja. Või talumakett, mille sisse olid valmistajad pannud Maarjamõisa haiglast toodud sulepatju, mis koitasid.”

Aastad muutsid näitust, esimesena tekkis 1990. aastate teises pooles didaktilis-pedagoogiline kiht, siis tulid koopiaalad rehetoaist ja rehealusest, kus esemeid sai ka reaalselt katsuda ja kogeda. Põhjalikum uuendamine toimus aastatel 2001–2004, kui tehti viimase saali remont, lisandus signalisatsioon esemete kaitsmiseks, vahetati välja kõik rahvarõivad, loodi vahetuva vitriini ala pidude ja tähtpäevade rubriigis, aastaringi kujutav rahvakalendri ratas, vähendati tekste, uuendati ja suurendati fotomahtu, toimus näituse helindamine ning sisuliselt suurenes 20. sa-

jandi muutuste osakaal (arheoloogilise vitriini arvelt).

Püsinäitust on aastate jooksul näinud ehk pool miljonit inimest, väikseid ja suuri, perega ja sõpradega, saadikuid, ministreid ja presidente igast ajast ja kontinendilt, inimesi kaugemalt ja lähemalt, üksi ja gruppidega, lisaks on kuulnud palju kontserte, regulaarselt „Tulevikumuuseumi hääle” sarja esinejaid, nähtud teatrit, naeru, rõõmu ja mõtisklusi, igaühele midagi. Küllastajad kirjutavad ikka külalis-teraamatusse tänusõnu, millest tõuseb kõige olulisemana esile näitusel saabunud arusaam eestlaste kujunemisloost ja kasvanud mõistmine oma esivanematest. Aga õnneks inspireerib 19. sajandi rahvakultuur veel ka praegu küllastajaid ning paneb asjade üle järele mõtlema: „Minu meelest oli nendest asjadest üle kõige vurr. Me mõtlesime näitusel

välja nendest oma bändid, ehk üks bänd oli – oh, kus sa mängisid üksi ehk „Vurr“ ja teine oli see, kus ühest otsast hoidis üks ja teisest teine ehk „Vurr 2“. Jätkame bändidega, kui omad vurrid saame. Oli tore. 5a õpilased.“

1994. aastal tunnustati kuraator Vaike Reemanni Eesti Vabariigi kultuuripreemiaga, auhinnaraha kulutati tänupeole.

Lisalugemiseks:

Reemann, Vaike 2011. Püsinäitus on protsess. – *ERMi aasta-raamat* 54, 38–65. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Reemann, Vaike 2002. Eesti Rahva Muuseumi püsinäituse remont. – *Lee* 8, 57–60.

Runnel, Pille, Taavi Tatsi, Pille Pruulmann-Vengerfeldt 2011. Who authors the nation? The debate surrounding the building of the new Estonian National Museum. – *National Museums. New Studies from around the World* (koost Simon J. Knell jt).

[argikultuur muuseumis]

ERM keskendub oma kogumis- ja teadustegevuses esma-
joones inimese kogemusele ajast ja keskkonnast, kus ta
elab. Seega on loomulik, et suurem osa ERMi näitustest
tegeleb argikultuuriga. Lähenemised argikultuurile on
olnud erinevad. Algusaastate näitused püüdsid astuda
eemale 19. sajandi talurahvakultuurist ja näidata, et eest-
laste argikultuur on pidevas muutumises, ning laiendada
püsinäituse temaatikat. Ahvatlevad eriteemad murdsid
lisaks näitusesaalidele ka ERMi töötajate aastaplaanidesse
ning sealt edasi populaarteaduslikesse ja teaduslikesse
väljaannetesse.

Kui püüda leida ühisjooni argikultuurinäituste vahel,
siis suure grupi moodustavad väljapanekud, mis on kes-
kendunud ühe argikultuuri fenomeni muutustele ajas.
Näitused liikusid minevikust tänapäeva, tuues näitusesaa-
lidesse argise ja igapäevase. Teemadena võib esile tuua
pesupesemise ja kolimise, piibusuitsetamise ja kohvijoomi-
se, kooliskäimise, naiste ülikoolielu, talispordi ja suvitamise,
muutused kodukujunduses ja interjöörides, tööstustoodan-
gu või moderniseerumise mõjud.

Teise grupina võiks esile tuua konkreetse ajahetkega
seonduvate kultuurimuutuste kajastamist, kus vaadeldi
ühe ajastu või ajaloosündmuse mõju inimesele. Näituse-

maja suure saali avanäitus 1995. aastal vaatas aastasse
1913, seejärel tuli 1918.–1940. aasta näitus. 2000. aastatel
kogusid külastajate seas populaarsust nõukogude perioodi
käsitlused ning 2010. aastatel ülevaated 1990. ja 2000. aas-
tate toidust, tarbimisest ning noorte linnakasutusest.

Omamoodi terviku moodustavad keskkonna ja loo-
dusega seotud näitused 2000. aastatest, kus vaadeldi
pärandmaastiku või alepõllunduse mõju keskkonnale ja
inimesele ning uuriti traditsioonilisi töövõtteid ja nende
edasikestmise võimalusi.

Aasta 1913 – kaugel ja lähedane

Kuraatorid Piret Õunapuu, Anu Järs, Ülle Jäe, kujundaja Taisi Kadarik
29.9.1995–14.1.1996

1913. aasta oli lihtsalt üks aasta – kuid osutus viimaseks rahuaastaks ja ühe ajastu lõpuks. Hiljem oli kõike kombeks võrrelda 1913. aastaga. Järgnenud sõjast sündis Eesti riik. See oli aeg, mil kujunes modernne eesti ühiskond ja tulid kasutusele paljud uue aja asjad, nagu telefonid ja autod, ning tegutsema hakkas professionaalne teater.

Tollane Eesti oli äärmiselt hierarhiline ja täis erinevaid elulaade. Intelligents hulkus Euroopas, iga kuues eestlane elas väljaspool Eestit, samas osa rahvast polnud kunagi oma kihelkonnapiiridest välja saanud.

Ei peaks arvama, et maailm 1913. aastal oli praegusest niivõrd erinev – raudteel veeti ka siis kaupa ja inimesi, ajalehed ja ajakirjad tõid koju suure ilma uudiseid, sõideti jalgrattaga, kes omatehtu, kes vabrikumaga. Moodi läksid põllutöömehed ja koorelahutajad, õmblusmasin oli juba tavaline asi.

Kuraator Anu Järs: Idee poolest oli sellel näitusel museoloogiline eesmärk ja omamoodi nõukaaegne taak. Tegelikult oli 1913 vana aja lõpp ja huvitav oli vaadata, kas ja kuidas on võimalik ERMi kogude põhjal midagi selle aasta kohta öelda ja mida on ühest aastast näidata.

Näituse reklaamiks pandi sellest elektrit täis 1913. aastast maja ette püsti sinine elektrikpost, mis jäi sinna terveks kümnendiks.

Lk 42: näitus „#Niisama linnas“ (2014). Foto Nele Tammeaid. ERM Fk 2974:126

Näitus „Eesti Vabariik 1918–1940“ (1918). Foto Arp Karm. ERM Fk 2636:23

Lk 43: Kuraatorid näituse „Aasta 1913 – kaugel ja lähedane“ avamisel ajastukohastes kostüümides. ERM Fk 2535:5. Näituse vaated. Mannekeen reformkleidis. Linnainterjäär. ERM Fk 2535:7, 2535:12. Fotod Arp Karm

Eesti naine muutuv ajas

Kuraatorid Ellen Värv, Reet Piiri, kujundaja Annika Künnap
15.5.–18.8.1996

Iga ajastu ja iga ühiskondlik kord kujundab ideaalpildi naisest – milline ta peaks olema, mida oskama ja suutma. Üheskoos ideaali muutumisega on muutunud ka naine ise, tema taotlused ja püüdlused. ERMi naistega seotud esemevara oli näitusel jagatud viide teemasse: talunaine, ärkamisaegne naine, eestiaegne naine, nõukogude naine ja tänapäeva naine. Naised kannavad endas ajastule oma-iseid märke, kohustusi ja väärtusi. Näiteks talunaine ja vakk, ärkamisaegne korsett, eestiaegsed suitsud, nõukogude perioodi tunked, 1990. aastate köögikombain. Kindlasti tekitas esemevalik intriigi – miks just need asjad on valitud oma aega iseloomustama. Iga perioodi juurde oli lisatud ka mannekeen vastava ajastu pulmariietes.

Art Leete on näitust arvustades öelnud, et tegemist on eesti kultuuri naisfragmentide kirjeldamisega esemelises atribuutikas ning et see näitus on kindlasti huvitavaim, mida ERMis on näitusemaja olemasolu ajal tehtud.

Piret Hani: Näituse suureks küsimuseks tõstatus: millal on Eestimaal naine muutnud aega, millal aeg naist? Kas naine on teinud ajas läbi metamorfoosse muutuse? Vähemasti tundus, et väljapaneku koostajad just seda tõestada üritavad.

Kuraator Ellen Värv: Naise näituse puhul oli täiesti uus see, et oli kunstnike konkurss. Me pakkusime Annika Künnapile ja teistele ka, aga tema nägemus võitis. Kuigi siis sai lausa kunstnikuga leping sõlmitud ja kuupäevaliselt kirja, et mis

ajaks, mis on valmis ja... pigem oli näituse ülespanekuga raskusi. Kristjan oli siis näituste korraldaja – see oli tema esimene näitus ja ta oli täiesti puhas leht.

Kunstnik Annika Künnap on öelnud: Püüdsin näitust koostades mainitud 5 ajastut süstematiseerida ja lahterdada, et oleks võimalik erinevaid perioode võrrelda, et oleks nähtav liikumine „tumedast minevikust heledasse tulevikku“.

Kuraator Reet Piiri: Siis hakkas pihta ka esemete kogumine. Näiteks kolhoosniku tunkesid ERMis ei olnud, palju esemeid otsisid ja töid ERMi töötajad ise, oli vaja ju ka ak-sessuaare ja ehteid. Ja moodsa aja esemeid, kaasaegset naistekostüümi ei olnud, selle ostime kaubamajast. Siis sai enne defineeritud, et mis on oluline ja sai kaubamajaga suheldud, et mis oleks tüüpiline ja... Hilisemad kostüümid on kogutud konkreetsetelt inimestelt koos looga.

Vaade näitusele. Foto Reet Piiri
Korsett on põrandale heidetud. Eesti feminismi algus.
Foto Art Leete. ERM Fk 2628:6

Kohvinäitus

Kuraatorid Anu Järs, Piret Õunapuu, kujundaja Taisi Kadarik
11.12.1997–1.2.1998

Kohv ja kohvikud on Eesti kultuuripildis tähtsal kohal. Näitus seadis eesmärgiks jälgida kohvikultuuri arengut läbi aja. Näitusega käis kaasas regulaarne loengute ja seminaride kava, näiteks seminaril „Kas kohvikul on tulevikku?“ arutlesid ajaloolased, sisekujundajad, kohvikupidajad ja -külastajad.

Kohvinäituse tegemisest said alguse ERMi näituste julgemad kujundused. Oli omamoodi eksperimentiks riputada museaalid nõõriga laest alla, kusjuures ükski ei saanud kahjustada. Lisaks kaeti kogu ruum pruuni majapidamispaberiga ning „rippuvad kohvitassid“ andsid meeleolu, pannes samas proovile vana raudteeklubi tehnilised võimalused. Tegijate soov luua mõnus ja mitte süstemaatiliselt steriilne sisekujundus toetas inimsõbralikku teemakäsitlust.

Kuraator Piret Õunapuu: Selle näituse avamisega oli küll niimoodi, et Jaanus Plaat pidi trepil seistes rääkima ja talle oli öeldud, et peab niikaua rääkima, kuni Kristjan näitab, et [näitus] on valmis. Ja siis Plaat muudkui rääkis ja rääkis. Ja siis lõpuks Kristjan tegi midagi ja Plaat ütles... ja nüüd palun.

Fotod Arp Karm. ERM Fk 2700:2, 2700:14, 2700:24

Eesti Vabariik 1918–1940

Kuraator Eevi Astel, kujundaja Silja Paris

20.2.–31.5.1998

Kolmes saalis toimunud näitus vaatles Eesti riigi teket ja riikluse arengut ning sellega tähistati Eesti Vabariigi 80. aastapäeva. Näitus valmis koostöös Tartu Ülikooli ajaloolastega ning paljude muuseumide ja kollektsionääridega ning vastas oma esememahult püsinäitusele allkorrusel. Lisaks foto- ja filmimaterjalid. Näitusega käisid kaasas seminarid ja programmid koolidele. Näituse plakati sai koolide seintel veel aastaid hiljemgi näha.

Näituste korraldaja Kristjan Raba: Mäletan eriliselt selle näituse puhul Maksim-kuulipilduja tassimist teisele korrusele, mis oli küll väiksem kui Tartu rahu laud, aga oluliselt raskem. Õnneks olid abis nii ERMi tugevamad meestöötajad kui ka 7 EÜSi liiget, teatav mure tekkis ka maja pöranda kandevõime osas. Lisaks lähenesid muuseumile näituse ülespanemise ajal mitmed erakogujad, kes luurasid juba enne avamist vitriinidesse valitavaid esemeid. Legendaar-se peavarahoidja Eevi Asteli ülima professionaalsusega välja aetud rariteetid, Eest Vabariigi teenetemärgid, ohvitseride mundrid kui ka rariteetsed mööbliesemed tegid näitusest ühe 90. aastate mahukaima esemenäituse.

Näituse avas president Lennart Meri, kellele Eevi Astel tegi põhjaliku kuraatorituuri. ERM Fk 2636:13
Vaated näitusele. Fotod Arp Karm.
ERM Fk 2636:42, 2636:44

Oh kooliaeg, oh...

Kuraatorid Anu Järs, Ellen Värv, kujundaja Merike Kaunissaare

16.10.1998–29.11.1998

Näitus andis ülevaate muutunud koolielust alates „Kevade“-aegsest koolitoast kuni 1980. aastate algkooliklassini. Igast kümnendist oli väljas fotosid, koolitarbeid ja vihikuid. Sai näha, milliste raamatute järgi õppisid lugema vana-emad-vanaisad, emad-isad, millistes riietes nad koolis käisid ja millega koolis veel tegelesid.

Näitus seadis eesmärgiks vaadata koolielu õpilase pilguga. ERM oli kogunud koolialast materjali juba aastaid ning tuhanded leheküljed koolimälestusi ja fotosid olid heaks alusmaterjaliks näitusele. Lisaks koguti ja täiendati muuseumikogusid erinevate perioodide koolitarvete ja riietega. Näituse esemevalikut täiendasid ka paljude muuseumide ja arhiivide materjalid (Eesti Ajaloomuuseum, Rakvere Muuseum, Pärnu Muuseum, Palamuse Muuseum, Tartumaa Muuseum, Tartu Linnamuuseum, lisaku Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Ajalooarhiiv jt) ning koolide arhiivid. Lisaks osalesid näituse ettevalmistamisel ka õpilased koos õpetajatega.

Lapsed muuseumitunnis. Foto Arp Karm.
ERM Fk 2703:17.

Vaade näitusele Pärnu muuseumis (1999). Foto Anu Järs,
Kristjan Raba. ERM Fk 2681:8

Näitusega käis kaasas muuseumitund kooliealistele, kus sai kirjutada krihvli ja sulega, lugeda eri aegade kooli-õpikuid ja koolivorme selga proovida. Avamise puhuks lisati ka koolisöökla „hõngu“, tuues koolitoitu naabritelt Miina Härma Gümnaasiumi sööklast.

Kuraator Ellen Värv: Suurt vaeva nägime pioneeriaja kooliga, see periood oli juba koolidest välja visatud. Helistasime muudkui ja lõpuks sai ka juba koopiaid tehtud.

„Oh kooliaeg, oh...“ sai 2000. aastal Narvas Eesti muuseumide festivalil II koha.

Stiilne mööbel. Interjäär I

Kuraatorid Vaike Reemann, Piret Õunapuu, kujundaja Tea Tammelaan, valguskujundaja Raivo Bristol

18.12.1998–7.2.1999

Mis on stiilne mööbel? Kuraatorid tegid ERMi mööblikogu põhjal valiku Eesti mööbli stiilseimast osast. Stiilse mööbli kasutajad olid Eestis eelmise sajandi lõpukümnendil peamiselt baltisakslased. 1930. aastatel levis stiilne mööbel ka eestlaste seas ja alguse sai Eesti oma mööblikunst. Väikeses saalis oli kuraatorite subjektiivne valik Eesti kaasaegsest disainist – Martin Pärn jpt ning stiiliotsingutest kaasaajal.

Mööblil on oma eluring, mõni laud kolib lossist härrastemajja, mõni tool ühelt maalt teise, mõned esemed on saanud sõjas viga ja kõiki neid on ERMi mööblikogudes erineval moel ravitud. Ajaloolised mööblistiilid on jõudnud hinnaliste esemetena Eestisse. Suure ettevalmistustöö vana mööbli väljapanemiseks tegid puidurestauraatorid Roland Suits, Indrek Tirrul ja Arvi Tragel ning enamik mööblit sai esimest korda koguruumidest näitusesaali. Näitusega käis kaasas seminar „Väärtmööbli hoidmise ja restaureerimise probleeme“, vestlusring „Mis on stiil?“, Krista Kodrese loeng „Stiilne mööbel“, Jüri Kuuskemaa

loeng „Ajaloolised mööblistiilid“, mis tõid saali puupüsti rahvast täis.

Näituste korraldaja Kristjan Raba: See näitus oli ühelt poolt laiale publikuringile ning teiselt poolt ka professionaalidele mõeldud märgiline näitus – ERMi mööblikogu stiilipuhtad näited, lisaks restaureeritud mööbel, tohtu ettevalmistus oli selleks tehtud, kuna ekspositsiooni maht oli üle aegade suur ning siis veel võrtsiks kaasaegsed näited mööblidisainist, millest osa ka kogudesse jõudis.

Näituse tegijad.
Vaade näitusele.
Fotod Aldo Luud

Kolimine. Interjäär II

Kuraatorid Vaike Reemann, Piret Õunapuu, kujundaja Tea Tammelaan

14.12.1999–30.1.2000

Näitus vaatlus eestlaste kolimist 20. sajandil: suures saalis interjöörid, keskmises põõning ja kolmandas kolimine. Näituse avamise puhuks korraldati iga kolimise juurde kuuluv klaveri tassimine ja ikka teisele korrusele.

Kuraator Vaike Reemann: Meil oli 5 interjööri, 20. sajandi algus, 1920. aastad, Teine maailmasõda, nõukogude periood ja siis tulevik, rohkem Eesti disainist. Sõnastasime hulga kontseptsioone, üks oligi „uksest sisse, aknast välja“, ning tööme esile, millised olid nendel perioodidel ukсед, kust koliti sisse ja välja ning mida aknast nägi. Seal ei olnud lihtsalt interjäär, vaid kolimise situatsioon, sajandialguse omas näiteks oli voodi kokku pandud ja vastava ajastu kohvrid ja kastid. Väikses saalis oli kolimine ja keskmises saalis põõning kolimisvahenditega – hulk banaanikaste, mis on kolimise juures abiks ka praegusel ajal.

Fotod Anu Ansu. ERM Fk 2751:43, 2751:59, 2751:64

Meie sajandi talverõõmud

Kuraator Anu Järs, kujundaja Taisi Kadarik

8.2.–19.3.2000

Näitus rääkis 20. sajandi talvistest vaba aja veetmise viisidest ja talispordist. Vanasti oli talv pakase ja hangedega midagi rasket, mil säästeti pigem jõuvarusid ja tihti polnud ka sobivaid riideid, et pikemalt väljas olla. Naised ei kandnud pükse, enamik löikeid jättis rinnaesise paljaks. Moodsad ajad tõid uue ideoloogia, kus propageeriti värskes õhus viibimist ja sportlikku tegevust. 19. sajandi algusest sai kelgutamine laste lõbustuseks, 20. sajandi alguses muutus populaarseks uisutamine, 1930. aastatest suusatamine, lisaks lumerajad, jääkingad ja jahipidamine.

Näitus astus julge sammu esemete eksponeerimisel väljaspool vitriine. Konservatoritega koostöös leidsid kuraator ja kujundaja lahendusi, et kinnitused ja klaasvälistaksid eseme ja pörandamaterjali kokkupuutumise. Väiksed nüansid, mis tegid eseme eksponeerimise korrektseks ja esteetiliseks. Esimest korda kasutati näitusel PowerPointi.

Vaade näitusele. Foto Arp Karm. ERM Fk 2768:8
Kiirlaskumise nurka oli keeruline teostada ja lõpuks kasutati neonvalgust, vannikardinaid ja diskopalli, mis lisas lumehelki. Näituste korraldaja Kristjan Raba on meenutanud, et käis Aare Tammelt tema kostüümi toomas ja lisaks sai kiirlaskumisvideoid. Foto Arp Karm. ERM Fk 2768:13.

Lähme randa!

Kuraator Anu Järs, kujundaja Taisi Kadarik

16.5.–29.9.2002

Näitus heitis pilgu Eesti rannakultuuri ajalukku. Alati pole merevees suplemist ja päevitunud nahka sündsaks peetud. Kuurortides käimine sai Eesti elanike seas alguse 18.–19. sajandil. Eesti kuurordid Tallinnas, Haapsalus, Kuressaares, Pärnus ja Virumaal avastati 19. sajandil, kui meres suplemist ja mereõhku peeti eelkõige tervislikuks. Kuurordielu oli aristokraatlik tegevus, rannas käidi eelkõige kübara ja tänavariietega, suplemiseks olid spetsiaalsed suplemisonnid, eraldi naistele ja meestele.

Pärast Esimest maailmasõda vallutati rand ja päevitunud nahk hakkas tähistama jõudeaega ja tervist. 1920. aastatest tekkisid rannakaunitarid ja sai alguse linlaste kohustuslik suvitamine. 20. sajandi teises pooles muutusid tavapäraseks suve osaks puhkekodud ja suvilakooperatiivid. Nii rahvarikkad pole rannad kunagi varem olnud kui 1960.–1980. aastatel. Ka viimastel aastatel on randa ja rannaelu ümber hinnatud. 1990. aastatel kadusid Peterburi ja Moskva suvitajad, asemele tulid rootslased ja soomlased, osalt on rahvahulka vähendanud ka randade reostus ning teadlikkuse kasv nahavähist.

Külalisteraamat:

Väga lahe näitus! Nii toredad asjad olid välja pandud ning paljud supelriided on kantavad isegi tänapäeval. Rannatool oli tööpoolest eriti lahe ja ilus. Hea ja asjalik näitus. (Katrín & Imbi Pärn, 7.6.2002)

Näyttely joka pistää hymyilemään. Todella vinkeä. 2.05.2002

Näituse jaoks konstrueeriti mastaapne suvitusvanker, lasti valmistada kuulus Pärnu punutud rannatool, kujundaja asetaski põrandale lihtsa lainepapi, millele oli lihtne teha jalajälgi nagu mere ääres rannaliival.

Lisalugemiseks:

Järs, Anu 2003. Meditsiinist, moraalist ja moest. Pilk supelriietuse vanemale ajaloole. – *ERMi aastaraamat* nr 47, 71–102. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Järs, Anu 2004. Moodne supelrand. Pilk tänapäevase supelriietuse kujunemisele. – *ERMi aastaraamat* 48, 135–170. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Järs, Anu 2010. Pererahvas ja puhkajad. Pärnu nõukogudeaegne suvituse majutajate silme läbi. – *ERMi aastaraamat* 53, 55–81. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Vaated näitusele. Fotod Jane Liiv

Suur pesupäev

Kuraatorid Anu Järs, Ellen Värvi, Kristel Rattus,
kujundaja Jane Liiv
19.9.2003 – 1.1.2004

Pesupesemine on olnud üks raskemaid naiste koduseid töid. Kuraatorid parandasid end sissejuhatavas tekstis, et enne pesumasinaid kulus pesupesemisele tegelikult mitu päeva, mitte vaid üks pesupäev. Vanasti oli pesupesemine suur ja raske töö, mis võeti ette tavaliselt paar korda aastas, kui valdavalt valged linased asjad pesti puhtaks lehtpuutuhast valmistatud leelisega või hiljem seebiga.

Veevarustus, elekter, automaatpesumasinaid ja moodsad pesupulbrid on teinud pesupesemise lihtsamaks. Samas me peseme üha rohkem ning tõusnud hügieeninõuded ja suurenenud pesu hulk teeb pesupesemisest ikkagi aeganõudva töö.

Näitus andis põhjaliku ülevaate, kui sageli pesu pesti, kui kaua üks suur pesu aega võttis ning milliseid võtteid ja vahendeid kasutati, millised olid esimesed pesumasinaid, millega pesti enne pesupulbrit, kus pesu kuivatati ja kuidas see siledaks saadi. Hakkajad said seda ka omal käel proovida. Näitusega käisid kaasas muuseumitunnid ning koostöös konservaatorigega tutvustati materjalide hooldamist.

Külastajaraamat:

Väga tore näitus, eriti seetõttu, et nii mõnigi asi saab selgemaks, kui saab konkreetselt käega katsuda ja pesu kas või rullida. Tänu ja uusi sarnaseid näitusi näha lootes. A.V.
11.12.2003.

Kui hirmus on sellist pesupesemist meenutada. See kõik ei olnudki väga ammu. Grupp Kolga-Jaani vallast, 14.12.03.

Fotod Anu Ansu. ERM Fk 2887:186

Kuue samba kutse. Naisena ülikoolis

Kuraatorid Riina Reinvelt, Kristel Rattus, Agnes Aljas, Merike Ivask, Virge Laaneste, Terje Hallik, kujundaja Merike Kaunissaare, koostöös korporatsiooniga Filiae Patriae ja Narva Muuseumiga
27.10.–18.12.2005

Näitus oli pühendatud 100 aasta möödumisele otsusest, mis lubas esimestel naistel Tartu Ülikooli õppetööst osa võtta. Sellega avanes Eestis naistele tee kõrgema hariduse juurde ning naisüliõpilaste osakaal on aastate jooksul pidevalt kasvanud, ületades ammu meeste oma.

Näitus vaatles naisüliõpilaste eluolu ja mälestusi ülikooliajast 100 aasta jooksul. Näha sai esemeid, fotosid ja 2005. aastal ERMi korraldatud kogumisvõistlusele saabunud materjale. Näitust täiendasid kogutu põhjal valminud raamat ning Madli Lääne dokumentaalfilm, mis portreteeris kahte noort naist, kellest üks 2005. aastal lõpetas ja teine alles alustas oma ülikooliõpinguid.

Kolleeg meenutab: Mäletan, et see näitus tõi ERMi teistsuguse publiku, siis käis korraga palju eakaid, keskealisi ja nooremaid akadeemilisi naisi, üksi ja sõbrannadega, ja see oli äge. Aga see raamat oli ju super, meie rahaliste võimaluste juures oli see ju olnud ainult unistus, et näitusega koos ilmub ka kogumik, Riina oli hea korraldaja selles osas.

Kuraator Riina Reinvelt: Eesti Ekspress kirjutas negatiivses võtmes loo, kui muuseum oli välja saatnud üleskutse kogumisvõistluse „Naisena ülikoolis“ kohta. Ilkumine oli teemal, et mis seal siis erinevat on, kas oled mees või naine. Ega tänapäeval ehk polegi enam suurt vahet, kuid algusaegadel oli erinevus päris suur. Meie asjale töötas see lugu muidugi reklaamina ja need 60 inimest, kes üliõpilasaja lood kirja panid, ei pidanud seda veidraks rõhuasetuseks.

Vaated näitusele Narva Muuseumis (2006)

Vaated näitusele Tartus ja Karulas. Fotod Jane Liiv

Elupaik – pärandmaastik. Karula inimesed ja loodus

Kuraatorid Kristel Rattus, Liisi Jääts, Helena Grauberg, kujundaja Jane Liiv, koostöös Karula Pärandihoiu Ühinguga ja filmistuudioga Vesilind

29.6.–4.9.2005

Näitus tutvustas Karula Rahvusparki territooriumil elavate inimeste igapäevaelu ja keskkonda maastike ja elupaikade kaudu. 2003. aastal käivitus ERMi juures omaaegsete Tartu Ülikooli etnoloogia magistrandide Liisi Jäätsi, Kristel Rattuse ja Helena Graubergi osavõtul tänase Karula Rahvusparki territooriumi argikultuuri käsitlev kaheaastane ühisprojekt koos Karula Hoiu Ühinguga „Karula Rahvusparki pärandkultuur. Juured ja tänapäev”. Näitus oli uurimistulemuste kokkuvõte, mille keskmes oli kohaliku kogukonna nüüdisaegne elav kultuur, elulaadi spetsiifika rahvusparki territooriumil, kohanemine ja toimetulek rahvusparki nõudmistega.

Terje Anepaio: Minu meelest see oli ERMi uue põlvkonna etnoloogide superinitsiatiiv. Omas žanris fenomen, ühe kogukonna inimeste elu ja töötegemised täiesti uuest vaatenurgast.

Kuraator Kristel Rattus: Tegu oli mitmeharulise projektiga, mille algatas tegelikult Karula Rahvuspark, kutsudes meid ekspertideks nende tol korral käimasoleva diskussiooni juurde kaitsekorralduskava üle. Sealt hakkasid hargnema huvitavad probleemid, mis innustasid meid Karula Rahvusparkis välitöid tegema, andsid aluse Liisi magistritööks ja ka mina avaldasin JEFis ühe artikli. Kuna mõnes mõttes olime neilt nii palju saanud, tahtsime neile ka midagi vastu pakkuda. Sealt tuli ka näituse mõte.

Kujundaja Jane Liiv: Tahtsime kuraatoritega meisterdada paar vitsaedu. Käisime Lembit Timmuskiga (tollane näitusemaja majandusjuht) Vaike Reemanni maja lähedal pajuvõsa lõikumasa. Tõime suured kuhjad pajuksi minu ateljeesse Liivi tänaval ja seal me siis punusime neid vitsaedu. Igatahes väga lõbus oli. Pärast laotasime veel näitusesaalis sammalt põrandale... Hiljem eksponeeriti sama näitust Karula aidas, mis oli juba ise väga ehe keskkond.

Lisalugemiseks:

Rattus, Kristel 2007. Which heritage? Which landscape? Defining Authenticity of Cultural Heritage in Karula National Park. – *Journal of Ethnology and Folkloristics* 1, 131–143.

Siga seebiks – traditsioonilised töövõtted kaasajal

Kuraatorid Kristel Rattus, Liisi Jääts, Ange Vosman, kujundaja Maarja Roosi, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga, toetajad Eesti Kultuurkapital, Hasartmängumaksu Nõukogu, Pärtli Paas OÜ

30.10.2008–25.1.2009

Interaktiivne näitus andis võimaluse Eesti talupojakultuurist pärinevaid töövõtteid ise proovida, mõista nende lihtsust ning kasutusvõimalusi nüüdisajal. Näituse pealkiri viitas korraga nii toorainele kui tulemusele, protsessi algusele ja lõpule. Eelkõige püüti luua külastajatele võimalus oma käega järele proovida erinevaid töövõtteid, näiteks pilpakiskumist ja taimedega lõnga värvimist, küünla- või seebi valmistamist. Teemasid valides peeti silmas, et töövõtte ei nõuaks erilisi eelteadmisi, oleks praktiline ning et vajalikud materjalid oleksid tänapäevalgi kättesaadavad.

Eksponeeriti nii ERMi arhiivimaterjalil põhinevaid kirjeldusi kui ka töövõtete uurimisprotsessi käigus valminud filme. Näitusega sooviti pöörata tähelepanu säästlikule tarbimisele, looduse ja ümbritseva keskkonnaga arvestamisele. Linnastunud infoühiskonna inimestele tahetakse meenutada, millisel moel ja määral on kõige tavalisemad ja igapäevasemad asjad seotud loodusega, kuidas ja kui palju ollakse looduse osa.

Näitusele täienduseks valmis ka kataloog koos DVDga (koostajad Kristel Rattus, Liisi Jääts, Ange Vosman, Mairo Selgmäe, kujundaja Maarja Roosi).

Fotod Tiit Sibul, Merylin Suve. ERM Fk 2922:30

Kuraator Kristel Rattus: Veel enne ERMi tööle tulemist pakusime Liisiga ERMile koostööprojekti – koostada ERMi materjalide põhjal koduleheküljelisa, mis tutvustaks lihtsaimaid ja nüüdisajalgi funktsionaalseid traditsioonilisi töövõtteid. ERM võttis meid lahkesti tiiva alla, paari aasta jooksul tegime nii arhiivi- kui ka välitöid, avaldasime artikleid ja loomulikult kirjutasime valmis tekstid kodulehekülje jaoks. Lõpuks tundus, et kogunenud materjal kannaks välja ka näituse. Näitusega tahtsime muuhulgas rõhutada interdistsiplinaarset pedagoogilist lähenemist. Meile tundus, et traditsiooniliste töövõtete kaudu saaks rääkida mitte üksnes Eesti ajaloost või talupojakultuurist, vaid selgitada ka bioloogiat, keemiat, looduslike materjalide omadusi jm seoseid. Paraku ei osutunud see suund pedagoogilises töös eriti edukaks, millest mul on siiani kahju, sest arvan senini, et see võiks töötada.

Kujundaja Jane Liiv: Nii suurt ehitustööd ja omaette näitusekeskkonna loomist polnud vist ajutiste näituste puhul varem ette võetudki. Sisuliselt ehitati suurde saali nii katus, lattaiad kui ka kiviaed. Lisaks hulganisti „kuuriseinu“ tööriistade jm hoidmiseks. Näituse meistril Arvil oli siin kõige suurem roll. Kõigele lisaks mõtles ta välja ja ehitas arvutiekraanide ümber vahvad kolmnurksed puidust onnikesed. Need leidsid veel pärast näituse lõppugi kasutust.

2008. aastal sai näitus Eesti muuseuminäituste konkursil väikese Muuseumiroti auhinna. Näitust tõsteti esile eelkõige külastajate tegevuskesksuse ja interaktiivsete võimaluste poolest.

Kui põllud põlesid

Kuraatorid Liisi Jääts, Pille Tomson (Valga Muuseum), Marge Konsa (Kultuuriteooria tippkeskus), Kersti Kihno (Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituut), kujundaja Jane Liiv, koostöös Valga Muuseumi, Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudiga, toetasid Vana-Võrumaa kultuuriprogramm, Eesti Kultuurkapital, Euroopa Regionaalarengu Fond (Kultuuriteooria tippkeskus, CECT)

16.11.2010–3.4.2011

Aleviljelus on olnud ajalooliselt oluline viljelusliik ning eriti Lõuna-Eestis meie talupojaelulaadi lahutamatu osa. Inimesed seostavad alepõllundust pigem ürgajaga ja ei tea, et aletamist esines veel 20. sajandi algusaastailgi. Näitusel sai teada, kuidas ja miks on Eestis alet põletatud ning kuidas on alepõllundus mõjutanud inimeste elu ja maastikke, samuti õpiti märkama objekte maastikul, mis annavad tunnistust kunagiste alepõldude asupaigast.

2007. aastast korraldati Karula rahvusparki alal alepõllunduse eksperimente, et maakasutusviisi kohta rohkem teada saada, näitusel tutvustati katsete käiku ja tulemusi.

Väratis (2007, oktoober) selgitas Liisi Jääts teadlaste huvisid seoses projektiga: „Etnoloogiliseks eesmärgiks on uurida üldisemalt võsamaade kasutamist 19. sajandi teise poole Lõuna-Eesti taludes ja ajalooliste põlluharimistehnikate võimalikult täpset funktsiooni, ehk milliseid tööriistu ja töövõtteid vajati, kui suurt saaki põld andis ja kui palju tööjõudu selle harimine nõudis, et teha

paremaid oletusi selle kohta, milline võis olla endisaegne asustustihedus. Arheoloogid loodavad, et oskavad alepõllu pinna ja põlemisjäänuste uurimise põhjal muistseid alepõlde arheoloogiliselt paremini hinnata. Taim- ja multheadlased omakorda saavad jälgida, kuidas ja millised taim- ning metsakooslused aletamise piirkonnas ehk siis inimtegevuse mõjul arenesid ja milline võis minevikus olla külasid ümbritsenud kultuurmaastik.

Näitus sai 2012. aastal Narvas Eesti muuseumide festivalil preemia

Vaade näitusele. Foto Anu Ansu. ERM Fk
Alepõletusprojekt. Foto Arp Karm. ERM Fk

Eesti uhkus. Tehtud Eestis

Kuraatorid Riina Reinvelt, Maris Rosenthal, Eevi Astel, kujundajad Jane Liiv, Merike Tamm, toetajad Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital

20.2.2008 – 28.9.2008

Argielulised eesti asjad kodumaistelt tööstusettevõtetelt rääkisid riigi ja rahva lugu ning meenutasid värvikalt erinevaid ajastuid ning kombeid. Areng oli jagatud kolme perioodi: esimese vabariigi aeg (1918–1940), Nõukogude Eesti periood (1940–1991) ja taasiseseisvunud Eesti Vabariigi aeg (1991–2007). Tööstusettevõtete valiku aluseks oli ühelt poolt see, et ettevõtte oleks vaatamata ajaloopöörisele jätkanud tegutsemist läbi kolme ajajärgu ning teiseks valikukriteeriumiks oli ettevõtete toodangu olulisus eestlaste igapäevaelus nii argi- kui pidupäevadel. Toodete tähendusest andsid tunnistust inimeste mälestused ning kohati naljakad hankimis- ja tarbimislood.

Näituse aluseks oli Eesti tööstusettevõtete ajaloo, toodangu ja tarbimise kaardistamise uuring. Ettevalmistustööde käigus õnnestus filmida tootmisprotsesse ja muuseumi kogudesse säilitamisele tuua väärtuslikku materjali ajalooliselt olulistest ettevõtetest, millest mõnedki olid oma tegevust lõpetamas. Ainest näituse koostamiseks sai juurde ka kogumisvõistluse „Head Eesti asjad“ käigus, mille raames erasikud ja organisatsioonid saatsid muuseumile nii esemeid, mälestusi kui ka fotosid. Mahukast materjalist oli näitusel väljas märgilise tähtsusega esemeid ja tüüpilisi näidiseid ettevõtete sortimendist. Näitus oli pühendatud Eesti Vabariigi 90. aastapäevale. Ilmus ka kataloog ning näituse väiksem rändav versioon oli avatud näiteks riigikogus ja reisis paar aastat Eestit mööda koostöös ERMi Sõprade Seltsi korraldatud infopäevadega.

Kuraator Riina Reinvelt: Ise loen näituse kõige väärtuslikumaks tulemiks audiovisuaalset dokumenteerimist, mil käisime läbi kõik ettevõtted, mis sel hetkel veel töötasid. Glasstone'is olime viimasel nädalal, Kreenholm lõpetas oma tegevuse natuke hiljem.

Külastajeraamat: Parim näitus, mida olen üke pika aja näinud. Interaktiivsus on suur +. Oleks võinud siia jäädagi.

1.6.2008 Marju

Õudsalt tore oli! ©. Mulle meeldis klaasi- ja kommivabriku film. lida, 9a

Vaated näitusele. Fotod Merylin Suve.
ERM Fk 2911:910, 2911:891

Unelmavabrikud? Tööstus ja modernism Balti mere regioonis 1945–1990

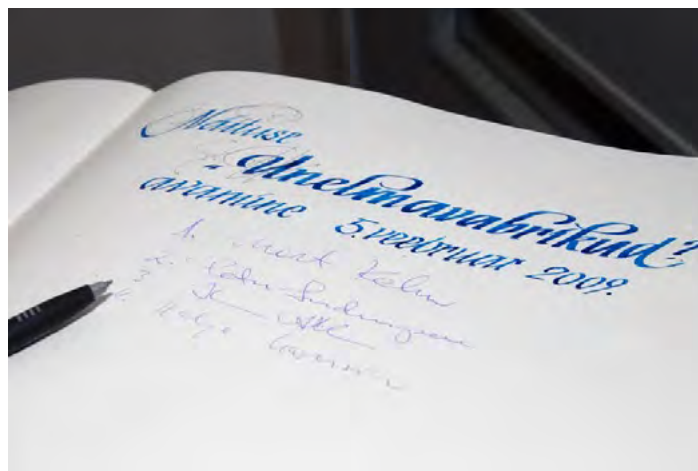
Kuraatorid Piret Õunapuu, Mart Kalm, koostöös Kopenhaageni Töölismuuseumi, Tampere Vapriikki Muuseumiga, Helsingi Linnamuuseumi, Riia Ajaloo- ja Navigatsioonimuuseumi, Vilniuse Energia Muuseumi, Norra Teadus- ja Tehnoloogiamuuseumi, Rootsi Teadus- ja Tehnoloogiamuuseumi, Norrköpingi Töömuseumiga 6.2.–15.3.2009

Unelmavabrikute (*Dream Factories*) näitus jutustas lugusid modernismist nii Läänemere läänekalda kapitalistlikus kui idakalda sotsialistlikus maailmas. Rahvusvahelise koostööprojekti raames valmis üks näitus, mille põhikomplekt ringles erinevates riikides, millele lisandus igas riigis oma modernismi teema. Eestit esindas näituse üldosas teema „Kolhoos kui tööstuslik põllumajandus“, mille alanäitus ERMis kandis pealkirja „Lehmalaudast liha-kombinaati“ (näituse autoriteks Piret Õunapuu ERMist, Mart Kalm Eesti Kunstiakadeemiast). Eestlaste lugu jutustas veterinaar Helgi, kes lõpetas Eesti Põllumajandusakadeemia esimese lennu, tegi läbi kõik maaelu mured ja rõõmud ning läks pensionile samal aastal, kui kolhoos likvideeriti.

Näituse aluseks oli Põhjala Teadusnõukogu uurimisprojekt, mille üks seminaridest „Industry and Modernism

Revisited“ toimus ka ERMis ning mille kokkuvõtte ilmus teadusartiklite kogumikus „Industry and Modernism. Companies, Architecture, and Identity in the Nordic and Baltic Countries during the High Industrial Period“ (toimetanud Anja Kervanto-Nevalinna. Studia Fennica. Historica 14. Helsinki: SKS, 2007).

Kolleeg meenutab: Nagu ikka, juhtus ka selle suure europrojektiga ootamatusi. Mäletan, et kui näitusemajas sai näitus kokku pakitud, siis seisid kastid päris pikalt veel fuajees kui sümbolne stuupa Euroopa koostööst. Läti partner, kuhu pidi näitus edasi minema, ei tahtnud seda ootamatult saada.

Fotod Merylin Suve. ERM Fk

Euroopa maitseed

Kuraatorid Terje Anepaio, Ellen Värvi, Reet Piiri, näituse Eesti osa kujundajad Jane Liiv, Arvi Tragel, Tiit Sibul, film Maida Selgmäe, koostöös Rootsi Töömuseumi, Soome Töömuseum Werstase, Ungari Põllumajandusmuuseumi, Tšehhi Põllumajandusmuuseumi, Portugali Portimao Muuseumi, Šoti Kalandusmuuseumi, Sloveenia Tehnikamuuseumi, Taani Töölitemuuseumiga. Näitus valmis Euroopa Liidu programmi „Kultuur“ toel
26.1.–25.9.2011

Söömine on väga argine asi. Sööme mitu korda päevas, ent meie toidualased valikud on vägagi erinevad. Miks me sööme just seda toitu, mida sööme? Kust tuleb meie lauale igapäevane toit? Üheksa Euroopa muuseumi koostöös valminud interdistsiplinaarne näitus „Euroopa maitseed“ otsis neile küsimustele vastust. Näitust eurooplaste toidust, selle tootmisest ja tarbimisest minevikus ning tänapäeval eksponeeriti samaaegselt Rootsis, Taanis, Soomes, Šotimaal, Tšehhis, Ungaris, Sloveenias, Portugalis ja Eestis.

Elkõige noortele suunatud näitus kutsus kaasa mõtlema igapäevase toidu teemal ja selle üle, kuidas igapäevased ostuotsused keskkonda mõjutavad. Eesmärgiks oli argiellu lahutamatu kuuluva valdkonna kaudu luua sügavamat arusaamist erinevustest ja sarnasustest Euroopa ühises kultuuripärandis. Lisaks ühisele Euroopa loole rääkis näitus iga projektis osaleva maa rahvusliku loo ühest neile olulisest toiduinest. Just see osa andis iga maa näitusele ainulaadse aktsendi. Eesti toitu esindas seal eestlaste „teine leib“ ehk kartul, millele pühendati eraldi näituseosa ning koostati ka kataloog „Räägime kartulist!“.

Kuraator Terje Anepaio: „Unelmavabrikute“ näituseprojekti koostööst sai alguse ka Euroopa maitsete projekt. Projekti eestvedajad, Rootsi Töömuseumi inimesed olid kuulnud Nõukogude Eesti toidukultuuri näitusest ja tegid ERMile ettepaneku osaleda toidu tootmisele ja tarbimisele keskenduvast näituseprojekti. Algselt oli mõtte valida säilitamise ja konserveerimise teema, mis on omane Eestile kui põhjamaale. Siis aga kinnitas üks tulevastest projekti-partneritest, nimelt Ungari Põllumajandusmuuseum, et neil on ressursi teha näitus ainult nisust. Sellega muutus ka ühisprojekti rõhuasetus. Valisime Eestit esindama kartuli. Kuulutasime välja kartuliga seotud mälestuste ja lugude ning koduste retseptide kogumisvõistluse, mis osutus väga

Foto Merylin Suve. ERM Fk

populaarseks. Põnevaid välitöid sai tehtud filmikaamera-ga, näiteks jäädvustasime traditsioonilise kartuliroa valmistamist taluköögis ja suurböögis tööpäeva. Sai kogutud fotomaterjali nõukaajast ja kolhoosis käimisest. Eraldi oli tore suur välitööpäev Lembitu Konsumis, kus sai nii kartulitarnijaid kui ka külatajaid ja poeelu filmitud, pildistatud, intervjuueeritud. Mina ütleksin küll, et „Euroopa maitsete“ projektis osalemine oli mulle hea võimalus saada kogemusi, kuidas tuleks näitust manageerida. Aga juba see, kuidas üheksa muuseumi tarbeks valmisid identsed näitused, kuidas need kohale jõuavad, lahti pakitakse, kuidas näituse ühisosa jaoks tuli esemeid koguda, mõnda neist üheksas eksemplaris ja näitustevaheline kommunikatsioon – see oli peen logistika. Lisaks olid eraldi pedagoogika väljatöötamise seminarid, mille tulemusena koostati juhendid muuseumipedagoogidele, mida iga eksponaadi juures rääkida, kus kasutada rollimänge, kus arutleda, kuidas läheneda pakendiringlusele. Üks idee, mis ei läinud lõpuks töösse, oli see, et näitusesaalis saavad õpilased Skype'i kaudu oma toidulauast kogemusi vahetada. Minu meelest vaid meie ja rootslased suutsime end lõpuks Skype'i murda.

Jane Liiv: Pealkiri tekitas veidi ekslikke ootusi. Eeldati, et kui on kirjas, et seal riigis on vili ja seal õli ja kala või sealihha, et tulen siis näitusele ja saan teada Tšehhi õllest midagi ja ehk seda ka proovida. Aga tegelikult oli toidukultuuri vaadatud läbi globaalse majanduse küsimuste ja probleemide. Mulle tundus, et see oli küllastajatele ootamatu.

Muuseum näitab keelt

Kuraatorid Kristiina Ross, Tiit Hennoste, Kristel Rattus, Tiit Sibul, kujundajad Arhitektuuribüroo 3+1, Marko Raat, Margus Tamm, koostöös Eesti Keele Sihtasutuse, Eesti Keele Instituudi, Tartu Ülikooliga, toetajad Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Kultuurkapital
18.5.2010–2.1.2011

Näitus eesti keelest tundus üks intrigeerivamaid mõtteid näitusemaja ajaloos. Kuidas teha näitust millestki, mida me argiselt visuaalsusega ei seosta, mille puhul kasutatakse reeglina teisi meeli kui nägemine. Aga näitusel õnnestus teha eesti keel nähtavaks, kuuldavaks ja katsutavaks. Näitus tutvustas keele ülesehitust ja ajalugu ning pakkus võimalust keelega mängimiseks. Keelde suhtuti kui elusolendisse, mis pidevalt muutub ja teiseleb. Keel elab ainult suhtluses ja selleks, et ta olemas oleks, on vaja teda kasutada ning näitusel ärgitatigi külastajaid ise keelt looma.

Sai kuulata erinevaid eesti keele murdeid ja seda, kuidas kõlab eesti keel sakslase ja venelase suus. Sai teada, kuidas eesti keel on aegade jooksul muutunud ja milline on olnud eesti kirjakeele ajalugu. Sai uurida, kuidas tekivad

vokaalid ning näha, kuidas on keelt eri aegadel üles tähendatud ja salvestatud. Sai vaadata, milline on viipekeel ja kuidas kõlab viipekeeles „Põdra maja“. Sai katsetada interaktiivset keelekaarti ja suhelda arvutiga. Sai sõnu teha ja kokku panna, seinale kirjutada, võõrsõnadele eestikeelseid vasteid mõelda ning muulgi moel keelega mängida.

Kuraator Kristel Rattus: Näitus sündis sellest, et ühel ajahetkel langes kokku kolm eeldust. Haridusministeeriumil oli mõte eesti keelt muuseumi-näitusevormis näidata, uue hoone püsinäituse arenduse raames olime pidanud juba näitusel keele näitamise teemalisi ümarlaudu keeleteadlastega ja sõelunud huviliste kuraatoritena välja Tiit Hennoste ja Kristiina Rossi ning uue hoone EL rahataotlus ootas vastust Brüsselis ning ka arhitektuuribürool 3+1 oli aega ja nii otsustasime katsetada esimese uue hoone näituseteemana abstraktse keelenäituse eksponaatide loomist.

2010. aasta Keeleteo eripreemia

2011. aastal Narvas Eesti muuseumide festivali auhind

Fotod Anu Ansu. ERM Fk

1944. Meri läände

Kuraatorid Riina Reinvelt, Mairo Selgmäe, kujundajad Liina Unt, Katre Rohumaa, koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi Rahvuskaaslaste programmi ja Eesti Kultuurkapitaliga
13.6.2014–4.1.2015

1944. aasta suvel ja sügisel põgenes pealetungivate Nõukogude vägede eest üle Läänemere Soome, Rootsi ja Saksamaale umbes 70 000 eestlast. Üksikute inimeste ja tervete perede elu muutus sellega, et otsustati astuda paati või laevale. Mere ületamine kujunes piiriks Eestis elatud elu ja välismaal elatud eesti elu vahel. Ajutisest lahkumisest sai minek päriseks, vabasse maailma pääsemise hinnaks oli kodumaa kaotamine, mis tähendas, et esialgu katkesid kontaktid mahajäänud pereliikmetega ja puudus võimalus Eestisse tulla.

Näitus vaatas põgenemist kui tervet elu muutvat sündmust, mis on olulisel kohal ka inimeste mälupeilides 70 aastat hiljem. Näituse keskmes olid üheksa toonase lahuja põgenemislood alates Eestist lahkumisest kuni elu esmase paikaloikumiseni Rootsis või Saksamaal. Nendes lugudes oli dramaatilisi hetki, traagilisi kaotusi, valusaid loobumisi, aga ka uskumatuid seiklusi ja õnnelikke juhuseid. Need olid siiski põgenemise edulood, enamiku teekond katkes ammu enne mereni jõudmist või merel.

Kuraator Riina Reinvelt: Näitus sai alguse dokumenteerimisprojektist, mille käigus filmisime eluloolisi mälestusi Ameerikas, Kanadas ja Rootsis. Õieti sündiski näituse idee välitöödel Ameerikas, kui olime esimesed intervjuid teinud ja meile sai selgeks, kui märgilise ja identiteetloova tähendusega põgenemise mälestused pagulaste jaoks on.

Näitus sai 2014. aastal Kultuurkapitali aastapremia

Fotod Nele Tammeaid, Anu Ansu. ERM Fk

Ostupalavik: tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel

Kuraatorid Pille Runnel, Ehti Järv, kujundajad Arhitektuuri-
büroo 3+1, Margus Tamm, Marko Raat
18.2.2012–3.2.2013

Miks me ostame kokku ja varume asju? Kuidas on need asjad 20 aasta jooksul muutunud? Mida räägivad meist meie tarbimisviisid? Kuidas käsitleb tarbimist meedia? Mis saab asjadest, kui me neid enam ei vaja? Eesti inimeste tarbimisharjumused on paarikümne aasta jooksul läbi teinud suure muutuse talongiaegsest defitsiidimajandusest kaubakülluse ning tarbimist õhutavate osturallide ajastusse.

Koos näitusega avas ukсед näituselabor, mis oli katsetuste kohaks ERMi uue hoone püsinäituse ettevalmistamisel. Küllastajaid oodati kaasa lööma ja arvamust avaldama, kuidas üks või teine multimeedialahendus toimis või ei toiminud; kas esemed vitriinis rääkisid seda lugu, mida kuraatorid eeldasid ning mida võiks teha teisisi. Lisaks oodati küllastajaid kaasa lööma ja osalusprojektide kaudu näitust täiendama. Näitusega koos ilmus ka kataloog „Ostupalavik“ / „Shopping Fever“ eesti ja inglise keeles.

Osalusaktiioonid ja satelliitnäitused:

Joonistusvõistlus „Minu kingitus“ korraldati eesmärgiga uurida laste tarbimiskultuuri. Ülesanne oli joonistada oma lemmikkingitust või pettumuse valmistanud kinki ning lisada pildile ka lühike selgitus.

Näituse tegijad Pille Runnel, Ehti Järv ja Ilmar Valdur. Vaade näitusele. Fotod Arp Karm, Anu Ansu. ERM Fk 2974:87, 2974:80

Loovsekkumine Grundtvigi õpikoostööprojekti GROUND raames: 5 kunstnikku/tudengit Eestist, Soomest ja Poolast töötas ERMi näitusega. Valminud installatsioon rääkis vanemaealiste tarbimislugu, kes ei ole enam turunduskampaaniate sihtgrupp ega aktiivsed tarbijad. Näitusel sai kuulata intervjuusid Tartu ja Ahja vanadekodu elanike nooruspõlve tarbimisharjumustest ja muutustest.

Osaluskampaania „Too muuseumisse ese, mille ostmist oled kahetsenud“ uuris tarbimis- ja ostukäitumist. Kogutust (50 lugu ja 44 eset) koostati näitus „Kahetsatud ostud: korterist ennustuseni“ ning toimus taaskasutuse töötuba, et kasutada esemed leiaks uue omaniku.

Osaluskampaania „Pildista, mida sa sööd!“ raames koguti materjali tänapäevase toidukultuuri kohta (711 fotot, 597 postitust; 319 osalejat).

Plakativõistlus „Kuidas ese prügimäele sattus?“ eesmärgiks oli keskkonnateadlikkuse tõstmine. Kaardistati illegaalselt prügimägedelt leitud asjade eluringi (110 plakati, 33 kooli, 243 õpilast). Toimus õppepäev kooliõpilastele (osana üle-euroopalisest jäätmetekke vähendamise programmist).

Lastelaagri „Rändur-tomatid ja reisiv juust“ (13 osalejat) eesmärgiks oli laste tarbimisteadlikkuse tõstmine. Kaardistati koduse külmkapi sisu (päritolu-, tootjamaa ning pakendaja) ja tehti tulemuste põhjal vitriininäitus.

#Niisama linnas

Kuraatorid Ehti Järv, Kadri Kallast, Pille Runnel, kooliõpilased, kujundajad Timo Toots, Mikk Meelak, Margus Tamm, Marko Raat, 3+1 arhitektid

16.5.2014–18.1.2015

Näitus „#Niisama linnas“ oli laborinäitus ERMi uuel püsinäitusel olevale laste- ja noortelinnas osale ning luubi all olid osalusprojektid. Eksponaatide arendamine ja loomine toimus koostöös noortega. Näitusele eelnes kaheaastane uurimisprojekt „Kooliõpilaste linnakogemused“, mis sai alguse joonistus- ja esseevõistlusest „Mina linnas“. Esimesel võistlusel osalejate hulgast leidsid kuraatorid lapsi ja noori, keda intervjueerida ning kellega tihedamalt koostööd teha. Noorematega võeti ette linnajalutuskäike, mille raames filmiti laste mängu ja tegevusi linnaruumis, lisaks toimus onnikavandite võistlus „Unistuste onn“. Vanema vanuserühmaga (kuni 18 eluaastat) kohtuti ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse tundides, kus lahendati mitmeid ülesandeid – noored joonistasid oma kodulinna mentaalseid kaarte või kaardistasid igapäevast meediakasutust. Iga eksponaat näitusel sündis noorte kaasabil ja tänu nende panusele.

Näitus vaatas linnalaste ja -noorte tänapäevastest kommunikatsioonivahenditest mõjutatud argiellu. Küsiti, kas kõik noored hulguvad kaubanduskeskustes? Kas tänapäeva lapsed mängivadki ainult arvutimänge? Mida õigupoolest tähendab niisama linnas olemine? Vastuseid otsides selgus, et noored otsivad ikka oma kohta, kus sõpradega kokku saada ja aega veeta – nüüdne noorsugu leiab selle koha kas fantaasiamängude abil garaažitagusest võsastikust, avalikust pargist või Skype'i grupivestlusest. Niisama linnas olemine annab noortele võimaluse õppida tundma täiskasvanute maailma, reegleid, kuidas avalikkuses käituda, katsetada erinevaid rolle, kogeda linnaruumi ja kujundada oma linna.

[2014. aasta Muuseumiroti eriauhind uudse lähenemise eest näitusele kui osalusprojektile](#)

Osalusaktioonid ja satelliitnäitused:

Fotokonkurss „Minu koht“ uuris, milliste tegevustega on tähenduslikud kohad seotud ja milliseid tähendusi ümbritsevatele paikadele omistatakse. Lemmikpaikade fotodest (83) sündis näitus „Otsi kohta, kus sa saad...“

Linnalaager ja näitus „#Kaameraga linnas“ soovis ergutada noori märkama linnaruumis toimuvat ning seda teise pilguga vaatama ja anda noortele sissejuhatus fotograafia põhitõdedesse. Osales 13 noort vanuses 13–17, juhendas fotograaf Kerly Ilves. Valmis rändnäitus „Peidetud linn“.

Satelliitnäitustele kutsuti linna uurima 2 fotograafi: Triin Kerge tegi fotonäituse „Kodukoht“ (15.7.–19.8.2014), et uurida kodust interjööri vaatega aknast välja. Eestlaste lähedus loodusega, seosed okupatsiooniajaga ja nüüdisaegse lääne mõjutused, olid teemad, mida autor soovis fotodega esile tuua. Nele Tammeaia fotonäitus „Linlane ja aed“ (25.9.–19.10.2014), uuris linlast, kes ise midagi kasvatatakse, tema ajendeid ning aedade tähendust omanikele.

Vaade näitusele. Foto Tiit Sibul
Näituse valmistamisele kaasa aidanud noored said Trüki-
muuseumis plakatid valmis. Foto Nele Tammeaia.
ERM Fk 2974:115

[avatud kuraatorlus]

Tänapäeva muuseumi nähakse avalike diskussioonide kohana ning tähtis roll nende tekitamisel on näitustel. Sageli küsitakse, miks teevad näitusi professionaalsed kuraatorid, mitte aga inimene või kogukond väljastpoolt muuseumi? Kas näitus võiks ühendada sarnaste huvidega inimesi?

2010. aastal kuulutas ERM välja ideekonkursi „Oma Näitus“, kuhu oodati osalema inimesi, kes ei oleks muuseumitööga igapäevaselt seotud. Kavandatav näitus võis olla koostatud nii ERMi kogude kui ka isiklike materjalide põhjal. Võitjail oli võimalus oma idee ERMi näitusemajas teoks teha.

„Oma Näitus“ oli Nina Simoni „Osaleva muuseumi“ (2010) ideedest kantud ning pärast erinevaid osalusaktiivide katsetusi otsustati Eestis esimesena proovida näituste tegemisel avatud kuraatorlust. Aktsiooni eesmärgiks oli leida ühiskonnas toimuvast rääkimisel uusi vaatenurki. ERMi ülesandeks jäi tehniline tugi ja abi idee näituseks vormistamisel.

Esimesele ideekonkursile saabus 33 kavandit väga erineva taustaga inimestelt (sh kunstnikelt, kollektsionääridelt, õpilastelt jt). Rahvas valis lemmikuks matusesteema

käsitluse Maire Salalt autori materjalide põhjal. ERMi kogude põhjal plaanitud näitustest osutus lemmikuks „Uku Mulgivakk“ (kuraatorid Hilda Pidim, Eve Kuuse), mis oli tagasisaade rahvakunstimeistrite koondise Uku tegemistele ja käsitööseltsi Mulgi Ukuvakk nägemusele rahvusliku käsitööpärandi kasutamisest tänapäeval.

2013. aastal toimus „Oma Näituse“ konkurss taas ning sel korral oodati näituseideid linnast, elust linnakeskkonnas või selle erinevatest tahkudest. ERMis valmistati parajagu ette näitust linnanoortest ja -lastest „[#Niisama linnas](#)“. Konkursile laekus 6 ideed. Hääletuse võitis Kristi Ziugandi ja Heli Hinto näitus „[Raudteeaiad](#)“. Teise võitja otsustas muuseumi näituste komisjon ning valituks osutus heli- ja videoinstallatsioon „Kõrvuti“ (idee autorid Kadri Lind ja Marie Kliiman).

ERMis aitasid „Oma Näituse“ vormistada ja püstitada Taavi Tatsi, Jaanika Jaanits, Tiit Sibul, Arvi Tragel, Lauri Tamm ja Viljar Pohhomov.

„Oma Näitus“ oli osa Eesti Teadusfondi rahastatavast projektist (ETF8006), mis uuris muuseumikommunikatsiooni 21. sajandi Eesti ühiskonnas.

Lisalugemiseks:

Runnel, Pille, Taavi Tatsi 2014. Osaluspõhise koostöö ja ühisloome mudeldamine näitustel. – *Osalus muuseumides* (toimetaja Pille Runnel), 79–83. Tartu: ERM Simon, Nina 2010. The Participatory Museum. <http://www.participatorymuseum.org/>.

Taavi Tatsi avab „Oma Näituse“ hääletuse. Foto Merylin Suve. ERM Fk 2936:113
Näituse „Eesti matus“ kuraator Maire Sala. Foto Taavi Tatsi. ERM Fk

Oma Näitus: Eesti matus

Kuraator ja kujundaja Maire Sala, koostöös Eesti Teadusfondi projektiga nr 8006
15.9.–31.10.2010

Esimeseks võidunäituseks oma materjali põhjal oli näitus Eesti kalmistu- ja matmistraditsioonidest ning tänapäevast. Kuraator Maire Sala eesmärgiks oli näidata oma kogusid ning aidata vähendada hirmu kõneleda surmast: „Iseendalegi märkamatult, suheldes oma igapäevatöös lihtsate inimestega, kellegi lahkunu lähedaste ja omastega, hakkas kaante vahele tasapisi kogunema üht-teist kuulnud ja kirjapandut. Antikvariaatidest leidsin endisaegset dokumentatsiooni ja fotosid ning jäädvustasin praegusaja hetkeseisu Eestimaa kalmistute arhitektuuriväärtustest.“ Matmiskombestikku, surma- ja kalmistukultuuri oli dokumenteeritud põhjalikult Eesti mitmetes paikkondades, eriti oli kuraatorit paelunud arhailiste traditsioonidega Võrumaa.

Oma Näitus: Raudteeaiad

Kuraatorid Heli Hinto, Kristi Ziugand, kujundajad Heli Hinto, Kristi Ziugand, Jane Liiv
11.10.–31.12.2013

Näitus vaatas Tartu linna läbiva raudtee ääres asuvate aedade elu kevadel, suvel ja sügisel 2013. aastal. Kuraatorid Kristi Ziugand ja Heli Hinto kirjeldasid väljapanekut: „Tähelepanu keskmes on üks eriline aiapidamise viis keset raskemetalli- ja helireostust. Teeme sissevaate ühte võimalikku aiaharimisviisi ja tutvume inimestega, kes neis aedades elavad ja töötavad. Otsime meeleolu ja emotsioone ning lubame kerkida küsimustel seoses aedadega sellisena, nagu nad hetkel on.“

Kristi Ziugand näituse tegemisest: Noh, see näituse tegemine oli sukeldumine täiesti tundmatusse maailma. /.../ Alguses me ei saanud üldse aru ju, et meid aidatakse. Oli vist esimene koosolek ja siis ma ütlesin, et me ei saa teha sellist, nagu me alguses plaanisime. Paneme lihtsalt toolid ja keskele lauad, sinna fotod ja... Siis Viljar ütles: „Mis mõttega siis üldse teha?“ ja see näoilme oli selline ähvardav. Ja siis ma mõtlesin: „Issand nüüd tuleb hakata siis tegema!“ Tema ütles: „Saage aru – teie seljataga on kümme inimest!“

Taavi Tatsi ja Hilda Pidim „Uku Mulgivaka“ näitusele esemeallkirju tegemas. Foto Taavi Tatsi
Näitus „Raudteeaiad“. Foto Nele Tammeaid. ERM Fk

[nõukogude perioodi argielu]

ERMis sai nõukogude perioodi argielu uurimine alguse 1960. aastatel välitöödega Võru kolhoosides, millele järgnesid ulatuslikud uurimistööd 1970. aastatel Viljandimaal, 1980. aastatel Araveretel ja linnaelu uuringud Jõgeval. 2000. aastatel toimusid argikultuuri uuringud koostöös Tartu Ülikooli etnoloogidega, tulemusi esitleti ka juba näitusevormis. Kui 2002. aastal sai alguse ETFi grant nr 5322 „Argielu strateegiad ja praktikad Nõukogude Eestis”, siis pidi see esialgse idee järgi lõppema ülevaatliku näitusega „Perekond Kase elu nõukogude ajal”. Tegelikult mindi siiski teemanäituste teed, käsitledes nõukogudeaegset noortekultuuri, toidukultuuri ja tarbimist.

Esemenostalgia

Nõukogude perioodi teemade käsitlemisel oli esimeseks näituseks ERMis 2000. aastal Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumi ning Eesti Kunstiakadeemia koostöönäitus Karin Pauluselt ja Kai Lobjakalt „[Asjad minu elus. Nõukogude Eesti tootedisain](#)”. Näituse eesmärgiks oli autorite sõnul vaadelda 1950.–1980. aastate nõukogude masstoodangut Eesti kodudes, esemeid, mis ümbritsesid inimesi argiselt ja mis peaksid pakkuma äratundmisrõõmu. Kirsti Jõesalu

ja Raili Nugin (2012) on kuraatoritega tehtud intervjuu põhjal välja toonud autorite soovi lükata ümber valitsenud seisukohta, et nõukogude masstoodang oli kehvast materjalist ja ebakvaliteetne. Autorid soovisid võtta esemed välja ideoloogilisest kontekstist ning näidata, et tegemist oli omaaegsete kunstnike kavanditega, parimate omal ajal saada olevate toodetega, mis olid arvesse võtnud maailma disaini suundumusi ja kuuluvad Eesti disaini klassikasse.

Samasse rubriiki kuulub ka ERMis toimunud näitus Nõukogude Eesti tootedisainist „[Kile kotti! Tartu Plastmasstoodete Katsetehase 1980. aastate kilekotid](#)” (2004), mis vaatles kilekotti kui nõukogude ühiskonna tarbimismaailma osa ja staatusesümbolit ning teiselt poolt kui kunstniku loomingu. Tõenäoliselt ei olnud näituse populaarsus Eestis ja väljaspool ootamatu, 2000. aastate esimeses pooles olid alguse saanud ka nõukogude perioodi retrorubriigid meedias. Ka näituse külalisteraamat on täis nostalgilisi meenutusi, kuidas kilekotte hangiti, kuidas kilekotiga teatris käidi või piinlikke vahejuhtumeid välismaiste kilekottide saamisel. Samamoodi on ka mõistetav väliseesti kogukonna negatiivne reaktsioon näitusele, esitades küsimuse, miks ERMi-sugune asutus tegeleb kilekottidega.

Vastuoluline tagasiside

Näitustega kaasnenud elav ja kohati vastandlik tagasiside peegeldas küllastajate erinevat suhet lähiajaloo teemadesse. Kindlasti olid kuraatoritele ootuspärased ka negatiivsed reaktsioonid, mis tekkisid juba püsinäituse avamisel seoses Stalini büsti eksponeerimisega punanurgas.

2002. aastal toimunud [Oisu kolhoosielu fotonäituse](#) kuraator Indrek Jääts on toonud vastuolu välja juba näitust sissejuhatavas tekstis: „1980. aastate lõpu ja 1990. aastate alguse ajalookirjutuses kujutati kolhoosiaega läbinisti negatiivse perioodina eesti maarahva elus. Esimeste kolhoosiaastate puhul oli selline seisukoht ilmselt õigustatud. Kolhoosikord oli kahtlemata nõukogude võimu poolt peale surutud, massilise kollektiviseerimise otsustav tõekehjus oli märtsiküüditamisega tekitatud hirm. /.../ Pärast Stalini surma toimusid ka maaelus nihked paremuse poole. Mõistlikult juhitud kolhoosides läks elu ülesmäge ja edukamates majandites saavutati juba 1960. aastatel suhteliselt kõrge elatustase. Üks selline edukas kolhoos oli ka Estonia tänases Oisu vallas Järvamaal. /.../ Oisu piirkond Järvamaal on üheks näiteks edukalt funktsioneerinud kolhoosimajandusest. Nõukogude perioodi vältel saavutati mõndagi, mille üle kohalik elanikkond on siiani uhke.” Indrek Jääts on selgesõnaliselt kirja pannud ka kuraatori positsiooni: „Näituse eesmärk ei ole kolhoosiaega demoniseerida ega idealiseerida. Sihiks on näidata elu Oisu piirkonnas kolhoosiaja esimestel aastakümnetel nii, nagu see on jäänud kohalike elanike kogutud fotodele.”

Näituse tagasiside vastas kuraatori ootustele – osa küllastajaid leidis, et tegemist on ideoloogiliselt sobimatu näitusega, mis idealiseerib kolhoosikorda, samas kui teised leidsid, et näitus on esitanud omaaegset argielu neutraalselt. Tegijatele jääb meelde siiski positiivsem, näiteks Briti suursaadiku külaskäik ERMi, kes rõõmustas legendaarse jooksja Sebastian Coe pildiga kilekoti levimise üle ENSVs.

Muuseumi tõstatatud argine teema tähendab küllastajate tihti selle valdkonna aktsepteerimist kui väärtuslikku osa kultuuripärandist. Küllastajad võivad olla tihti üllatunud, et nende argielu on jõudnud muuseumisse ja justkui tähenduslikuks muudetud. Näiteks „[Ise sõime, ise jõime...](#)” (2006) kohta on küllastajad kirjutanud: „Mulle see näitus

Vaated näitustele „Nõukogude lillelapsed: 70ndate psühheedeelne underground” ja „Ise sõime, ise jõime... Toidukultuurist Nõukogude Eestis”. Fotod Anu Ansu. ERM Fk 2887:256, 2898:24

väga meeldis. Millepärast? Sellepärast, et see oli osake minu igapäevaelust, oldest. Selle eest suured tänud näituse kuraatoritele.” (Marje Aaroja) Samas oli ka pahaseid kommentaare: „Imelik on vaadata nõusid, mida ma praegu kasutan, muuseumis, selles ei ole mitte midagi huvitavat. Isegi mu lapselapse jaoks mitte. Ehk nende lastele saavad näitused olema eksootilised?” (vanaema Pärnu maalt, 9.4.2006). Kes omaaegsetest hipidest 1970. aastatel oleks suutnud ette kujutada, et nendest valmib ERMis näitus „[Nõukogude lillelapsed: 70ndate psühheedeelne underground](#)” (2013), mille avamisele tuleb üle 500 inimese ning mis rändab maailmas edukalt ringi?

Lisalugemiseks:

Jõesalu, Kirsti, Ene Kõresaar 2013. Continuity or Discontinuity: On the Dynamics of Remembering „Mature Socialism”. – *Estonian Post-Soviet Remembrance Culture. Journal of Baltic Studies* 44 (2), 177–203.

Jõesalu, Kirsti, Raili Nugin 2012. Reproducing Identity Through Remembering: Cultural Texts on the Late Soviet Time. – *Folklore. Electronic Journal of Folklore* 51, 15–48.

Asjad minu elus. Nõukogude Eesti tootedisain

Kuraatorid Karin Paulus, Kai Lobjakas, kujundaja Ketli Tiitsar, koostöös Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Tarbekunstimuuseumiga. 12.12.2000–4.2.2001

Kuraatorite soov oli välja puhastada osa nõukogudeaegsest disainiajaloo. Väljas oli nõukogude tootedisain läbi kahe pooluse – tootmine ja kasutamine privaatsfääris. Tagantjärele saab öelda, et nõukogude tehaste ülesanne oli toota vastupidavaid, aastakümneid püsivaid, standardiseeritud ja modernistliku esteetika põhiseid esemeid. Kodus ümbritsevad inimesed end asjadega, mis räägivad ideaalidest, väärtustest, valikutest. Nõukogude kodus ümbritsesid samad esemed inimesi pikki aastakümneid. 1990ndate alguses nendest loobuti ning vahetati uue ajastu esemete vastu.

Fotonäitus Kolhoosielu Oisu piirkonnas Järvamaal

Kuraator Indrek Jääts, kujundaja Jane Liiv
4.10.2002–9.2.2003

Näituse fotod olid jaotatud kolmeks: ühiskondlik elu, töö ja vaba aeg, ning näitasid, et ühes edukamas Eesti kolhoosis ei olnud kolhoosiaastad sugugi nii rasked, kui üldiselt ette kujutatakse. Näitusele eelnesid välitööd ning uurimisprojekt, mille väljundiks oli rida ettekandeid ja artikleid nii välismaal kui Eestis (sealhulgas ajakirja Akadeemia parim *socialia* artikkel 2004). Kuraator avaldas arvamuseartikli Eesti

Näitus „Asjad minu elus“ Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis (2001), ETDM fotokogu. August ja Eliise Luts oma uue sõiduautoga. ERM Fk 2816:18

Päevalehes, kus esitas seisukoha, et kolhoosiaega peaks uurima ilma ideoloogiliste silmaklappideta. Kirjutis tekitas elavat vastukaja.

Külasteraamat: Kolhoosinäitus pole ei liha ega kala. Paisatab, et kuraator on olnud propagandistlike fotode lummuses. Tänapäeval peaks juba olema piisavalt tegelikkust kaastavaid arhiiviandmeid, et NLKP koloniaalpoliitika tausta avada. Sellisel kujul on näitus, ka eessõna konformistlik ja NLKP kuritegelikku poliitikat soosiv. Loomulikult oli tublisid esimehi, traktoriste, lüpsjaid, kolhoosnikke. Peeti pidusid. NSVLi kolhoosikorra kokkuvarisemine näitas ilmekalt selle tootmisviisi elujõuetust kaubalis-rahaliste suhete ühiskonnas. Talurahva proletariseerimine oli kuritegelik. 30.10.2002

Nauditav neutraalsus pildivaliku osas. Eriline oli teiste seas foto kolhoosi „taksost“ ZIM-12st, mis oli hea näide kolhoosnike motiveerimisest. Küllap ikka pani oma kolhoosi naabrite ees kiitma, kui sünnipäevale või mõnele muule üritusele sõideti sellise limusiiniga. Põnev. Kertu, valimiste päeval 20.10.2002

Lisalugemiseks: Jääts, Indrek 2002. Töö kolhoosis. Oisu piirkond Järvamaal 1940. aastate lõpust 1960. aastate lõpuni. – *ERMi aastaraamat* 56, 27–50.

Jääts, Indrek 2004. Sotsialistlik põllumajandus. Varane kolhoosiaeg Oisu piirkonnas Järvamaal. – *Akadeemia* 1–2, 132–168, 393–422.

Jääts, Indrek 2005. Kolhoosiajast silmaklappideta. – *Eesti Päevaleht*, 9.2.2005.

Kile kotti! Tartu Plastmasstoodete Katsetehase 1980. aastate kilekotid

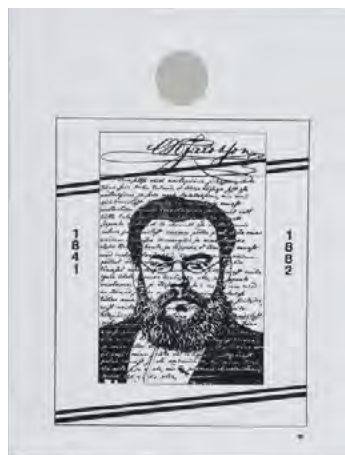
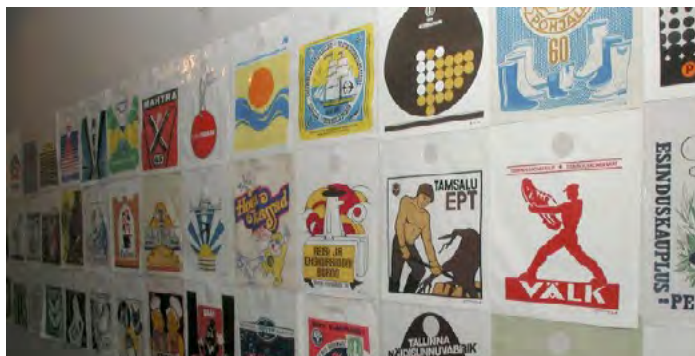
Kuraatorid Anu Järs, Kristi Kaljumägi, kujundaja Vahur Puik
18.6.–31.8.2004

Kilekottide kaudu vaadati nõukogude ühiskonna 1980. aastatesse – kilekottidel peegeldus nii inimeste argielu kui ühiskondlikud väärtused. Kilekott oli sageli rohkem aksessuaar kui praktiline kandevahend ning väga defitsiitne kaup. 1980. aastatel muutus õpilaste seas populaarseks kilekotiga koolis käia, kilekott võis asendada käekotti klassiõhtutel või linna peal käies, kilekotte eelistati poekotina võrgule või tekstiilist kotile. Kilekott oli asutuste, ettevõtete ja organisatsioonide visiitkaart, teavitas kohalikest ja riiklikest sündmustest ning tähtpäevadest. Kilekott oli ideoloogiliste sõnumite edastamise vahend ja staatusesümbol.

Teiselt poolt oli kilekoti puhul tegemist kvaliteetse tarbegrافیkaga, kunstnike loominguga. Tartu Plastmasstoodete Katsetehase kilekottidel oli 1980. aastatel suur populaarsus nii Eestis kui ka väljaspool. Näitusel eksponeeriti nii tollastele inimestele äratundmisrõõmu pakkuvaid suure tiraažiga kilekotte kui ka tsensuuri mitte läbinud kavandeid, mis tootmisse ei jõudnudki.

Kilekotid jõudsid ERMi rändnäitusena laineid lüüa ka Tallinnas Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumi keskaegses näitusesaalis (2005). Kui Tartu näitusesaali jaoks lõi kujundaja pedantse süsteemiga mustri saali seintele, siis Tallinna jaoks loodi täiesti uus saali võimalusi arvestav kujundus.

Näituse kaaskuraator Kristi Kaljumägi kirjutas sel teemal Tartu Ülikooli etnoloogia erialal bakalaureusetöö. Ühtlasi oleme tänulikud kogujale, kes kilekotid alles hoidis ja ERMile andis.

Kilekotid. ERM
Vaade näitusele. Foto Arp Karm, ERM Fk

Ise söime, ise jõime... Toidukultuurist Nõukogude Eestis

Kuraatorid Reet Piiri, Terje Anepaio, Ellen Värv, kujundajad Imbi Kruuv, Irene Sepping, graafiline disain Jane Liiv, koostöös Tartu Ülikooli etnoloogia õppetooliga

7.4.–1.10.2006

Näitus tutvustas Nõukogude Eesti toidukultuuri pärandit. Esemed, fotod ja mälestused avasid nii argiseid kui pidupäevaseid toiduga seotud toiminguid ja harjumusi. Kuidas hangiti defitsiidiolukorras toiduaineid, kuidas käidi kollektiivselt seene- ja marjametsas, kuidas valmistati hoidiseid, kuidas nutikas perenaine kattis lookas pidulaua. Minevikku kadunud sööklakultuur vabastas naise köögikohustusest ja tagas tervisliku, mugava ja kollektiivse toitumisvõimaluse. Rõhutatakse ühisoitlustuse suurt rolli Nõukogude Eesti toidukultuuris, pärines ka näituse pealkiri sööklasildilt: „Ise sööme, ise joome, ise nõud ka ära toome!”

Näitusele eelnes teemapõhine ulatuslik kogumisprotsess, et talletada toidukultuuri erinevaid alateemasid. Näitus põhines ERMi kirjasaatjate kogumisvõistlusele „Toidukultuur Nõukogude ajal” laekunud lugudel ja mälestustel, samuti muuseumi ja mitmete erakogude eseme- ja fotokogu materjalidel, lisaks välitööd ja filmimised. Nõukogudeaegse peolaua teemadel intervjuueriti omaaegseid

toitlustusvalitsuse juhatajaid, toitumisspetsialiste ja teadlasi (Ivi Hirss, Aive Luigela, Toivo Vokk). Näitusega käis kaasas giidiprogramm ja toiduteemaline loengusari: Aive Luigela „Toit ja tervis”, Elli Vendla „Eesti rahvusköök tänapäeval”, Tiina Trola „Toidust ja toidu ideoloogiast eri rahvaste kultuurides I ja II”.

Kuraator Terje Anepaio: Etnoloogina on mul sellest näitusest meeles üks minu kogemuses kõige helgem kogumisaktsioon välitöödel, kui sõitsime Laekvere sööklasse. Ma tundsin, et see oli nii hea, nii õige, me võisime võtta need tükid sööklast, mis me ise tahtsime sellest tardunud reaalsusest. Aeg oli seal jäänud nii ehedalt seisma, taldrikutelt oli just äsja söödud. Kahjutunne ongi vaid see, et oleks võinud veel rohkem võtta. Oh, see näitus sai palju tagasisidet, nii negatiivset kui positiivset!

Külastajatearv:

Eriti huvitav näitus oli „Ise sööme, ise joome”, oleks veel suppi ka pakutud, oleks rohkemgi meeldinud. See oli ka osake minu igapäevaelust, oldest. Selle eest suur tänu. 28. aprill 2006.

Lisalugemiseks:

Piiri, Reet 2006. See varumise harjumus – toidukultuurist Nõukogude Eestis. – *ERMi aastaraamat* 59, 50–90.

Vaade näituse sahrinurgale. Foto Anu Ansu. ERM Fk 2898:26
Näituse plakat Jane Liiv

Nõukogulik lähetus ellu – noorte suvepäevad Eesti NSVs

Kuraatorid Ellen Värvi, Terje Anepaio, Anu Järs,
kujundajad Iir Hermeliin, Peeter Paasmäe,
koostöös Eesti Kultuurkapitaliga
22.9.2007–13.1.2008

Väljapanek oli pühendatud 50 aasta möödumisele suvepäevade ehk „võsaleeri“ algusest. Suvepäevade eesmärgiks oli 18-aastaste noorte sümboolne täisealiseks tunnistamine ning ellu lähetamine. Võsaleeriks nimetati rahvasuus seda nõukogulikku traditsiooni seetõttu, et selle otstarve sarnanes kiriklikule leerile – noore inimese täisealiseks saamise tähistamine, mis toimus looduses, n-ö võsas. Näituse keskmeks oli kaks suvepäevade osa: ühelt poolt laager, kus olemine oli vabam ja noortepärane, ja teisalt lõpetamine, kus domineeris ajastu ideoloogia.

Terje Anepaio sõnul on näitus mõeldud selleks, et meenutada omaaegsetele noortele kunagist võsaleeri ning selgitada praegusaja noortele nooreks olemist nõukogude ajal. Näitusele eelnes aastapikkune uurimisprojekt, sh esseevõistlus ja välitööd, kus intervjueriti nii kunagisi suvepäevadel osalejaid kui ka korraldajaid, tutvuti muuseumide ja arhiivide kogudes oleva materjaliga, perioodika, koguti fotosid ja esemeid, Eesti Raadio fonoteegist

otsiti suvepäevalistega tehtud saateid ja spetsiaalselt võsaleeri jaoks kirjutatud laule.

Kuraator Terje Anepaio: Me leidsime enda meelest hea lähenemisenurga, mille küsimus ei olnud selles, kas võsaleer oli hea või halb, vaid me otsustasime seda näidates välja tuua nii ajastu ametliku palge kui ka tavainimese argikogemuse. Välitöödel sai kohata ja rääkida ka selliste väga ikooniliste inimestega nagu avalikkusest eemale tõmbunud Vaino Väljas või siis Endel Lieberg, legendaarne 9. mai kolhoosi direktor. Mõlemad suvepäevade sünniga seotud mehed olid ka näituse avamisel.

Külasteraamat:

Astusin sisse ja hakkasin naerma. Astusin välja ja ikka naeran. Aitäh ERM – alati suurepärased näitused. Kerly, 26.10.2007

Tore vaadata! Inimesed naeratavad, naised kannavad naiste riideid. Elu oli ikka ilus. Ei olnud võidujooks rikkusele. Mati, 9.10.2007

Näitus on muljetavaldav. Väga huvitavalt korraldatud. Meenus tolaaegsest noorte tegevusest. Kui jätta kõrvale poliitiline taotlus, siis oli see noortele meeldiv ühistegevus. Tänu julgetele näitusekorraldajatele.

Kunstnik Iir Hermeliin tõi esimesele kujunduskoosolekule näitusesaali maketi. Vaade näitusele. Fotod Anu Ansu, Merylin Suve. ERM Fk 2911:1013

Fotod Arp Karm. ERM Fk. Näituse logo, Silver Vahtre

Kellu ja kitarriga. Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva töösuvad
Kuraatorid Terje Anepaio, Reet Ruusmann, Terje Lõbu (Tartu Ülikooli muuseum), kujundaja Silver Vahtre
17.1.–30.3.2014

Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev oli juulist augustini tegutsev suveorganisatsioon, millega puutus kokku pea iga neljas Nõukogude Eesti üliõpilane. EÜE oli tuhandetele tudengitele nn suvesemester, mis andis võimaluse talveks raha teenida ning pakkus noortele inimestele elukooli. Näitus soovis avada seda terve inimpõlve pikkust, erinevaid põlvkondi ja tuhandeid osalejaid sidunud, omal ajal üle Eesti-maa ääre jõudnud ning tänapäevagi ulatuvat nähtust. Juttu oli EÜE kujunemisloost, elust, olmest, kokkutulekutest ja inimestest.

Näituseprojekt käivitus kunagiste EÜEkate huvist ja soovist ning koosnes nende kokku kantud n-ö ehitusmaterjalist ehk fotodest, esemetest ja dokumentidest. Näitusel oli eksponeeritud ligi 600 fotot malevaelust, rohkesti mitmesugust EÜE atribuutikat ja arhiivimaterjalide koopiaid. Näha sai kroonikakaadreid ja kuulata Eesti Kirjandusmuuseumist Helen Kõmmuse kokku pandud programmi parimatest malevalauludest. Näitus avati 2013. aasta suvel Pärnu Muuseumis, tähistamaks 50 aasta möödumist EÜE esimesest töösuvest.

Näitusega kaasnenud programmides vaadati nõukogudeaegset kujunduskunsti. Jaanus Eensalu ja Marko Kekiševi juhatusel toimus Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva sümbolikat analüüsiv *workshop*, kus räägiti tüpograafiast ja sümbolika kujunemisest erinevatel ajastutel; kuidas disainer saab kasutada kultuuripärandit ja visuaalselt kirevat materjali kujunduses ja logograafikas, tootedisainis ning emotsionaalses ruumikujunduses. Teise üritusena toimus malevalaulude õhtu „Teerull, Allveelaev ja teised EÜE laulud“, kus arutlesid Helen Kõmmus ja malevatrubaduur Tõnu Timm alias Tõun koos kuulajatega EÜE muusikaelu eri aegade, teemade ja stiilide üle. Lavale tuli ka inBoil, kuulati märgilise tähtsusega laule ning üritus lõppes peoga Genklubis.

Nõukogude lillelapsed: 70ndate psühheedeine underground

Kuraatorid Terje Toomistu, KIWA, kujundajad KIWA, Martin Pedanik

15.3.2013–25.8.2013

Kuraatorite iseseisvast algatusest täiendada ERMi kogusid materjaliga Eesti hipipõlvkonnast videointervjuude näol, kujunes välja mahukas mälu- ja popkultuuriuurimuslik projekt, mille esimene etapp oli multidistsiplinaarne näitus. Näitus dokumenteeris ja analüüsis mitteametlikku noortekultuuri ning esitles alternatiivset Eesti mõttelugu, keskendudes hipiliikumise ilmingutele Nõukogude Eestis.

Hipiliikumine ei olnud selgepiiriline nähtus, vaid pigem ajastupõhine vool, plahvatuslik noortekultuur, milles väljenduv elutunnetus võis ühendada nii hulkurit kui akadeemikut. Nõukogude võimule piisas aga pelgalt hipilikust riietusstiilist, pikkadest juustest või heast rokk-kontserdist, et näha selles režiimi õõnestavat poliitilist ohtu. Kuid mida jaburam tegelikkus, seda fanaatilisemaks kujunes nõukogude lillerahvas. Karmide reeglite ja repressioonide varjus kujundati oma maailm, mille sümbolse väljenduse kaudu vastanduti domineerivale korrale.

Näitusesse haarati Eesti muusika-, kunsti- ja kirjandusnimesi, kes ignoreerisid ametlikku sotsialistlikku käitumiskoodi või tegutsesid sellele vastupidiselt. Näitusel said sõna näiteks rokitaat Riho Baumann, kirjanikud Ave Alavainu ja Johnny B. Isotamm, rändurhipi Babai ehk Aare Loit, kirjanik Vladimir Wiedemann, legendaarne rätsehipi ja kollektsionäär Aleksandr Dormidontov, kunstnikud Neeme Lall ja Enn Tegova, kirjanik ja muusik Aleksander Müller, luuletaja ja elukunstnik Päärn Hint, muusik Paap Kõlar, toimetaja Jaakko Hallas, Tartu ödus vaim Peti.

Fotod Nele Tammeaid, Tiit Sibul. ERM Fk

[rõivastus ja mood]

Rõivad oma kirevas mitmekesisuses on olnud ERMi üks olulisemaid kogumis- ja uurimisteemasid.

Rahvarõivanäitused

ERM ja rahvarõivad on lahutamatud. Põhjalik töö rahvarõivaste kogumisel, hoidmisel ja säilitamisel on aidanud Eestis hoida rahvarõivatraditsiooni elavana. Lisaks püsinäituse ülevaatliskule rahvarõivateemalisele näituseosale on rahvarõivaid eksponeeritud ka vahetuvatel näitustel.

Esimene näitusemaja rahvarõivaste vahetuv näitus „[Rahvarõivas kui sümbol](#)” (1998) vaatles rahvarõivaste tähendust pärast nende argisest kasutusest kadumist. Koostöönäitus „[Elav rahvarõivas: rahvarõivatraditsioon Eestis ja Soomes](#)” (2007) uuris nüüdisaegseid lähenemisi rahvarõi-

Tänavamood 1970. aatsate lõpust näitusel „Mood. Aeg ja meie”. Foto Arp Karm

vastele ning tutvustas rahvarõivameistrite oskusi. Ka norra (2001) ja saami (2008) rahvarõivaste näitused on olnud heaks võrdluseks ja eeskujuks, kuidas mujal rahvarõivastesse suhtutakse, neid kasutatakse ning kuidas muuseumid rahvarõivaste arengusse panustavad. Näitustega on kaasas käinud nõuande- ja koolitusprogrammid (rahvarõivaste selgapanemisest, hoidmisest kodustes tingimustest; kuidas valida rahvarõivakomplekti; kust leida eriosade meistreid, erinevate tehnikate meistriklasseid). Igal kevadel on olnud väljas rahvarõivakooli lõputööd.

Rõivastuse eriteemad

Külatajate seas on populaarsed vahetuvad näitused rõivaste eriosadest. Lähenemised on olnud reeglina ajastuülesed ning liikunud rahvakultuurist tänapäeva. ERMi teaduritele on selliste näituste ettevalmistamine tähendanud ühe suure esemekogu läbitöötamist, konservaatoritele esemete olukorra hindamist ja korrastamist, koguhoidjatele pidevat pakkimist. Näitusi ette valmistades on kirjutatud uus lähenemine Eesti jalanõude ajaloolle, üle vaadatud peakatete, sukkade ja kinnaste kogud. Rõivakogud on saanud 20. sajandi teise poole materjaliga täiendust.

Mood

Kõige põhjalikuma pildi Eesti moemuutusest sajandi vältel andis näitus „[Mood. Aeg ja meie](#)” (2000). Suures saalis olid esile toodud erinevad kümnendid ja 20. sajandi mood. Keskmises saalis vaatasid kuraatorid rõivastust kui sotsiaalset märki (näiteks joonistades rõivastest kuvandeid: *sturma*-nimene, dressiinimene, nõukogude perioodil tutvusi omanud inimene, 1950. aastatel sisserännanu). Väike saal oli pühendatud alternatiiv- ja noortemoele.

„[Valge ja must pluus](#)” (2007) vaatles 1907–1914 toimunud muutusi Eesti naistemoes. Euroopa moodi 1940.–1950. aastatel uuris [Karin Grabby Mathiessen Baritschi moejooniste näitus](#) (1995), mida täiendas Franz Christian Gundlachi kureeritud Saksa moefotode näitus 1945–1995 (koostöös Saksa Kultuuri Instituudi, Goethe Instituudi, Vambola Tiigi, Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 2001). Eesti noorte moekunstnike loomingut ja ideid tutvustas näitus „[Keha+kate](#)” (kuraator Anu Ojavee, koostöös Eesti Kunstiakademiaga, 1999).

Rahvarõivas kui sümbol

Kuraator Reet Piiri, kujundaja Alide Zvorovsky
12.6–30.8.1998

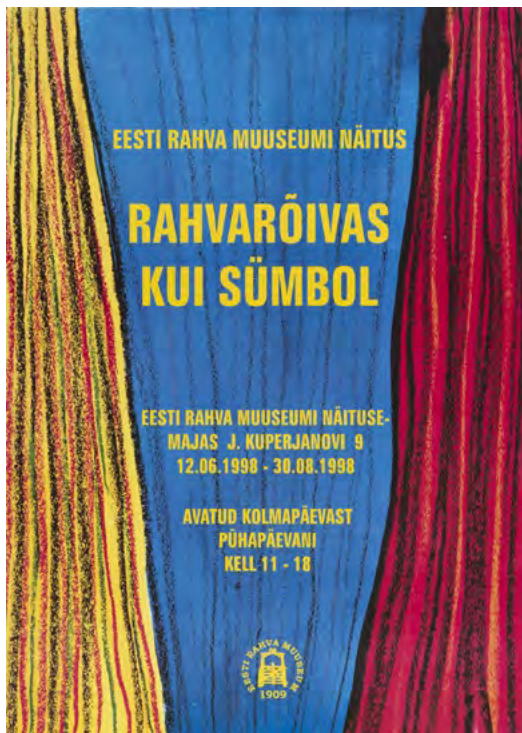
Näitus andis pildi sellest, kuidas 19. sajandi talupojarõivas on 20. sajandi jooksul kujunenud rahvusliku eneseväljenduse sümboliks.

Traditsiooniline rahvarõivaste kandmine taandus linnaliku moes ees 19. sajandi lõpus, mille järel hakati rahvarõivaid välja otsima peamiselt laulupidudeks. 1920.–1930. aastatel muutus rahvarõivapropaganda laialdaseks ja riiklikuks ning rahvarõivas kujunes laulupidude loomulikuks esinemisrõivaks. Massilisele tarbijaskonnale oli vaja ka tootjaid, millega hakkasid tegelema maanaiste seltsid ja kodumajanduskoolid. Kujunesid erinevad suunad: 1) uute rahvusriiete väljatöötamine; 2) stiliseeritud rahvarõiva loomine, ning 3) etnograafilise rahvarõiva jäljendamine. Uus nn eesti kostüüm koosnes üsna kitsast pikitriibulisest lühikesest seelikust ning Põhja-Eesti käiste eeskujul modelleeritud puusadeni ulatuvast kitsast pluusist. Arutelude käigus jõuti järeldusele, et rahvarõivaste aluseks peaks võtma etnograafilised muuseumikostüümid ning ERMi juurde

loodi rahvarõivaste valmistamise nõuandebüroo.

Rahvarõivas muutus rahvuslikuks sümboliks just nõukogude perioodil, mil rahvustunde ühenduslülis said laulupeod ja seal kantud rahvariided. 1980. aastate lõpul ja 1990. alguses sai oluliseks oma kodukandi rõivaste kandmine, kusjuures peeti tähtsaks muuseumiesemete täpset kopeerimist. Rahvarõivaid asusid tegema needki, kes polnud varem käsitöoga kokku puutunud, et väljendada ühtekuuluvust esivanematega.

Näituste korraldaja Kristjan Raba: Näituse kujundusmaterjalide leidmine oli üsna keerukas ja eelarved väikesed. Nii sai kasutatud Abakhani kangapoest toodud kangatorusid, millest kunstnik Alide Zvorovsky ehitas moodulid, kuhu sai riputada tekstiilid. Lembit Timmusk käis lainepappi otseses mõttes prügikasti kõrvalt otsimas. Ajastutruude parukate leidmine oli ka omamoodi väljakutse. Näitust nägid Tuglas-seura inimesed, kes organiseerisid selle jõudmise erinevatesse Soome muuseumidesse: Lappeenranta, Lahti, Kuopio, Jyväskylä ja Kajaani, kuld katsid nad ise ja kõik korraldas Kristina Koskivaara. Näitus rändas Eesti Vabariigi 80. aastapäeva ürituste raames ka Peterburi.

Plakat Alide Zvorovsky

Fotod Art Leete. ERM Fk 2674:16, 2674:21

Elav rahvarõivas: rahvarõivatraditsioon Eestis ja Soomes

Kuraatorid Leena Hokkanen, Leena Holst, Ellen Värvi, Reet Piiri, kujundaja Jane Liiv, koostöös Soome Rahvarõivanõukogu, Soome Rahvarõivakeskuse, Soome Käsitöömuuseumi, Soome Instituudi, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu, Rahvakunsti Arendus- ja Koolituskeskusega
3.5.–9.9.2007

Koostööprojekti eesmärgiks oli tutvustada elavat rahvariidekultuuri ja teadvustada, et rahvarõivaste tegemine on jätkuvalt populaarne ning nende kandmise ja valmistamise kohta saab nõu ja õpetust nii Eestis kui Soomes.

Näitusega käisid kaasas mitmed praktilised loengud ja kursused: Soome ja Eesti käsitöömeistrite meistrikogad ja demonstratsioonid (kirivöö, võrkvöö, roositud kinnaste ja pottmütsi valmistamine ning plisseerimine), peapärgade ja kottide valmistamine ning peapaelte punumine laulu- ja tantsupeol osalevatele koolilastele ja õpetajatele ning liiksaks rahvusvaheline seminar „Kuidas eksponeerida rahvarõivast“, mille korraldas Terje Anepaio.

Kroonid ja roosid

Kuraatorid Magny Karlberg, Anne Britt Ylvisåker, kujundaja Rolf Hermansen, koostöös Norra Välisministeeriumi, Norra Rahvarõivaste Nõukogu, Lääne-Norra Tarbekunstimuuseumiga
24.8.–27.9.2001

Sami Duodji. Saami käsitöö näitus

Koostöös Saamimuuseumiga Siida, Saami Käsitöö Liidu, Hõimurahvaste programmi, Eesti Kultuurkapitali, Soome Kultuurkapitali, Soome Saamiparlamendiga
20.10.2007 –20.1.2008

Põhjala värvid. Eesti Rahva Muuseumi saami kogude rikkused

Kuraatorid Agnes Aljas, Piret Öunapuu, kujundaja Jane Liiv, koostöös Eesti Kultuurkapitaliga
20.10.2007–20.1.2008

Norra ja saami rahvarõivaste näitustel oli üks sarnane joon, mõlema rahva seas on rahvarõivaste kandmise traditsioon elus. Rahvarõivaid kantakse pühadel ja tähtpäevadel, saa-

Vaated näitustele „Elav rahvarõivas“ ja „Kroonid ja roosid“. Fotod Jane Liiv, Anu Ansu

mide puhul ka argisemates situatsioonides. Enamik väljas olnud esemetest oli kaasajal praktilises kasutuses, osa ka turismitööstuse kaudu. Näitused andsid ülevaate ka rahvarõivaste arengust ning rahvarõivastest inspireeritud kunstnike töödest.

Saami Käsitöö Liit (Sámi Duodji) on koondanud enda ümber käsitöömeistrid, kes kasutavad traditsioonilisi töövõtteid ja kes on loonud muuseumikogude eeskujul kvaliteetset tänapäevast tootedisaini. Liidu ülesandeks on hoida ja kaitsta saami käsitöö traditsiooni ja oma liikmeid ning valvata saami käsitöö turustamise ja autentsuse üle. Kvaliteeditunnuse diskussioonid sobitusid hästi ka Eestis tollal toimunud aruteludesse, kuidas kaitsta ning eristada autentset ja traditsioonilist käsitööd masstoodangust või mitte-eestipärasest.

Norra näitusel oli Reet Piiri esile toonud ka Norra ja Eesti rahvarõivaste sarnasused. Näiteks on sarnased Sõrve poolsaare ja Telemarki seelikud, vestid, põlled kaunistusviisid. Hiiumaa pruudipärgade Skandinaavia-pärasus näitab ülemerelise kultuurikiirguse mõju. Saami näitusel olid tänapäevaste versioonide kõrval ka originaalid ERMi kogudest.

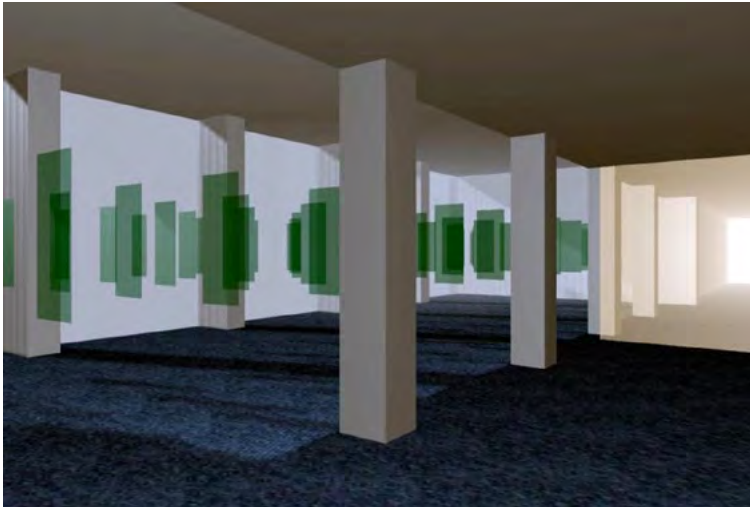
Külastajate jaoks:

Lisaks autentsetele komplektidele võiks ERM üha enam arendada stiliseeritud rahvariideid, siis kannaksid neid ka noored enam ja rahvariided kestaksid teisel viisil edasi.

Näituste korraldaja Kristjan Raba: Norra näitus näitas, kuidas liiguvad mööda maailma suured rahvarõivanäitused. Mannekeenid saabusid juba poolriides, vahel tuli lisada ainult peakatted. Esemed olid perfektselt eksponeeritud, igal oma üldkujundusse sobitatud alus. Kurioosne oli näituse tonnaaž, kaasas oli ju kõik alates vitriinitükkidest ja klaasist. Üks tohutu tassimine ja pakkimine oli, aga süsteem oli hea. Väikeses saalis olid Norra rahvarõivastest inspireeritud materjalid ja seal oli üks nii hull peakate! Seal oli pruudikroon, kus otstes tulukesed, need olid led-lambid ja krooni sees tohutu fiiberoptiline pusa.

Vaated näitusele „Sami Duodji“. Fotod Merylin Suve. ERM Fk 2911:243, 2911:248

Oh sukki neid, mis lõppeda ei taha...

Kuraatorid Piret Õunapuu, Kaie Kukk, kujundaja
Arhitektuuribüroo 3+1
20.6.–24.8.1997

Näitusele oli välja pandud 70 sukka, hõlmates umbes 200 aastat sukakandmise ajaloo. Kõige vanemad väljapanud sukad olid tehtud 1812.–1832. aastal, rohkelt oli väljas talurahva sukki ning jõuti välja ka 1997. aasta Austria ja Itaalia ülimumoodsate sukkadeni. Lisaks oli väljas nii kootud, riidest kui siidist sukki, võrksukki ning säärised ja kapetaid. Näitus vaatles ka linnamoe mõju, suka ajalugu Euroopas ning seda, kuidas sukkadest, mis olid algselt meeste riietuse osaks, on saanud midagi naistele igiomast.

Näituse avanud ERMi teadusdirektor Art Leete ütles, et Marie Underilt võetud pealkiri on näitusega ruumiliseks ja konkreetseks pööratud. Üheks põhjuseks oli eristuv kujundus, kus sukad rippsid laes pleksiklaaside vahele pandult.

Kuraator Piret Õunapuu: 3+1 tuli kohale ja ütles, et kuraatorid võivad nüüd ära minna. Ja asusidki arhitektid detailsete jooniste järgi oma tohutut süsteemi üles panema.

Tiiu Leis: Kõige toredam on see, et pole püütud näidata niivõrd suka ajaloolist arengulugu, kui ideed naise ja suka suh(e)test. /.../ Vormi tingiv algmaterjal pole ju suurt muutunud. Sukad + film (video jalgadest) on kompromissiks tavapärase kaupluse Sukad-sokid vitriini ja traditsioonilise näitusesaali ekspositsiooni vahel. Kusagil ei ole näha sukkis naise jalgu lae poole virgumas, vaid „kunst“ on asetatud moodsa plastiku vahele.

Näituse 3D-eskiis, Arhitektuuribüroo 3+1
Näituse vaated. Fotod Arp Karm, ERM Fk

Müts on pea asi

Kuraatorid Reet Piiri, kujundaja Alide Zvorovsky, Airi Uustalu
7.11.–30.11.1997

Peakatete kogu on üks täiuslikumaid ja huvitavamaid esemekogusid ERMis. Pea ühegi kihelkonna peakate ei sarnane teisele. Näitusele eelnes ERMi 5000-st peakattest koosneva kogu läbitöötamine ning näitusel olid väljas peakatted etnograafilistest tänapäevasteni. Seni oli ERMis peakatteid eksponeeritud kui täiendavat detaili rahvarõivakomplektis ning näiteks tanusid toodi esile eelkõige tikandi ja vormi tõttu. Peakate väljendab moodi ja sotsiaalset sõnumit – kes on linnarahvas, kes maarahvas, kust kihelkonnast on keegi pärit.

Kuraator Reet Piiri: Mäletan, et ühel õhtul, kui näitust tegime, tuli Karmel Eikner, kes ETVs OPi saadet tegi ning otsis, mis Tartus sel päeval toimub. Tegidki loo ning ehk ka sellepärast oli külastajaid näitusel eriti palju.

Foto Arp Karm. ERM Fk 2627:7

Käed ja kindad

Kuraator Reet Piiri, kujundaja Alide Zvorovsky
23.3.–9.5.1999

Kinnastel on olnud oluline roll rahvakultuuris ja kombestikus ning kinnaste kaudu saab pildi inimeste ilumeelest. Lisaks on neis mõjutusi teistelt rahvastelt ja need räägivad meile lugusid ammustest aegadest. Teisalt on kindad põhjamaises kliimas elavatele eestlastele hädavajalikud soojendajad.

Näitusel oli väljas üle 300 kindapaari.

Fotod Anu Ansu. ERM Fk

Jalavarjud. Viiskudest tossudeni

Kuraatorid Reet Piiri, Ellen Värv, kujundaja Airi Uustalu, helikujundus Tõnis Kreinin, Kristjan Raba
15.11.2002–9.2.2003

Kingamood on teinud 20. sajandil drastilisi pööordeid, olles tugevalt mõjutatud tööstuslike (kunst)materjalide ja värvide kasutuselevõtust, masstootmisest ja stiilide küllusest. Valitud jalatsipaar võib kanda endas hulga informatsiooni, peegeldades kirgi, ideaale ning anda teada, kes me oleme, mida teeme ja kuhu oleme teel. Osa näitusest tutvustas eesti talurahva jalanõusid, mida oleks sobilik kanda rahvarõivaste juures – need on viisud, pastlad, kingad, saapad, pätid ja päternad. Teine pool väljapanekust keskendus 20. sajandi jalavarjudele, meie eelistustele ja võimalustele, põigates ka maailmamoodi. Näitus oli koostatud peamiselt ERMi kogudes olevatest esemetest, kuid võis ka näha nii mõnegi tuntud tegelase jalgu katnud ja kaunistanud jalatsipaare.

Kuraator Ellen Värv: Näitusega saab alati mingi kasuliku asja ära teha. Selle näitusega sai tehtud ära tohutu töö.

Korrastasime ühe kogu, karbistati, pildistati, legendeeriti 300 või 500 või oh, kes see mäletab, palju neid kingi oli, määrasime ajastuid, tegime legendide parandusi. Lisaks ilmus kaks aastaraamatu artiklit jalanõudest. Mina kirjutasin 20. sajandi osa ja Reet varasema. Sellel näitusel oli ka õnnelik juhus, et näitusemajas töötas siis valvurina Vaike Tirikovski, kes oli kingsepa tütar – ta suhtles väga aktiivselt külastajatega ning rääkis, kuidas kingi tehti.

Epp-Maria Kokamäe käsitsi valmistatud Angelo Figuse kingad meenutamas Roomat, Tiia Toometi pastlad, millega ta käis Hongkongis; Andrus Ansipi Karhu naelkingad ja spordisaavutused; Eri Klasi kingad Hollywoodis dirigeerimisel; Merle Jäägeri Diana Klasilt saadud kingad, Tanel Teini korvpallitossud, Ernst Jaaksoni frakikingad, Jaak Aaviksoo botased, mis on ostetud 1980. aastal Saksamaalt; Mart Laari Davose Maailma Majanduse Foorumi kingad jne.

Külalisteraamat: Huvitav, kuidas selliste puukingadega käia oli võimalik. Armas näitus, mõned kingapaarid peaks endalgi veel alles olema. Veiko, 24.01.2003

Milline äratundmisrõõm – puukingad ja botikud! Kahju esivanemaist – viisud ja puupakud! Kuulsuste jalavarjud ja lood olid põnevad. Aitäh. 8.02.03, Astrid & Siiri.

Lisalugemiseks:

Piiri, Reet 2003. Eesti Rahva Muuseumi talurahvajalanõude kogu. – *ERMi aastaraamat* 57, 145–180.

Värv, Ellen 2003. 20. sajandi jalatsite kogu Eesti Rahva Muuseumis. – *ERMi aastaraamat* 57, 181–210.

Fotod Anu Ansu, Arp Karm, ERM Fk 2887:144, 2887:142

Mood. Aeg ja meie

Kuraatorid Ellen Värv, Reet Piiri, kujundajad Reet Ulfsak, Ervin Heigo Seppel
16.6.–10.9.2000

Mood annab teavet ajastu elustiilist ja -laadist, majandusest ja kultuurist. Näitus vaatas riietumist ja moodi 20. sajandil. Uuriti, kuidas on eestlane riides käinud ja millised ühiskondlikud muutused ja majanduslikud võimalused on seda mõjutanud. Näitusele oli välja pandud riideid 20. sajandist ning kõigist eluvaldkondadest – pruutkleidist punkarite protestimeelsete rõivasteni. Igast kümnendist oli leitud kõige iseloomulikum ja omapärasem. Lisaks riietele eksponeeriti fotosid ning slaide.

Näituse teemad: rahvariiete taandumine; linnamoe, stiili ja riietumisvabaduse kujunemine 1920. aastatel; rõivastus kui identiteedi väljendaja; sõja mõjud ja naiste riietuse muutumine 1950. aastatel; 1970. aastate identiteedikajastused, *rock'n'roll*, punkar, hipi, metallimees; naistemoe muutumine, 1970. aastate püksid; 1990. aastate pintsaklipslased ja *second-hand*-kultuur.

Piret Öunapuu: Pärast juhtus aga see, et minu poeg ja vennapoeg tegid Jõõpres, kus oli just valmis saanud koolimaja rattasein, tohutult ägeda graffiti. Sellest tuli niisugune skandaal, et... Aga õnneks lõppes kõik nii, et nad pidid oma raha eest valget värvi ostma ja seina üle värvima. Ja poisid veel püüdsid piiksuda, et muuseumis ju on selline graffiti.

Graffiti Risto Kalmre, Pent Talvet
Vaated näitusele. Fotod Arp Karm

Valge pluus ja must pluus

Kuraator Kaie Kukk, kujundaja Jane Liiv

15.12.2006– 11.3.2007

Näitus keskendus 20. sajandi alguse (1907–1914) naiste linnamoe muutumisele seoses esimese kodumaise nn nais-teka, „Käsitöölehe“ ilmuma hakkamisega. Sellesse perioodi jäi kaks murrangulist protsessi. Lõppemas oli üleminek poe-, moe- ehk linnarõivastusele ja just neil aastatel loo-bututi korsettide kandmisest. Põhivärvid must ja valge tulid moodi „Käsitöölehe“ mustvalge trüki tõttu. Näitusel on väl-jas hulk eksklusiivseid pluuse ja seelikuid ERMi kogudest, mille väljapanemisel oli suur roll ERMi tekstiilikonserveato-

ritel, et vanad tekstiilid mitmeks kuuks näitusele tuua. Näi-tus toetus ka Tiiu Muru 2005. aastal kaitstud magistritööle „1875.–1914. aastate naiste moerõivad Eestis: rahvarõiva taandumine ja linnarõivastuse kohandumise periood“.

2007 Väikese Muuseumiroti auhind silmapaistva tasemega koostöö eest konservaatorigega ja säilitusnõuete eeskujuli-ku realiseerimise eest näitusel.

Kujundaja Jane Liiv: Oi, ma mäletan, kuidas ma lõikusin PhotoShopis välja vanadest ajakirjadest neid pluusidest pilte, reprodid ja jooniseid. Mina pidin need skännid välja puhastama ja tekstid juurde panema ja... Aga ma mäletan, et Kaiega oli seda väga hea teha, sest ta oli väga põhjalik.

Näituse vaated. Mustvalgete patjadega sisustatud värvimis-nurgake lastele. Fotod Arp Karm, Merylin Suve, Jane Liiv.
ERM Fk 2911:751

**Minu mood tuleb tagasi... Karin Grabby Mathiessen
Baritschi mood ja moejoonised 1940.–50. a**

Kuraatorid Vaike Reemann, Karin Baritsch,
kujundaja Mari Kanasaar
29.9.–30.12.1995

Tallinnas sündinud moelooja Karin Grabby Mathiessen Baritsch (1913–2004) kinkis 1993. aastal ERMile üle 400 moejoonise ja riietuskomplekti. Sellest kujunes keskmise saali avanäitus, mis andis sisuka ülevaate sõjajärgse Euroopa moest.

Karin Baritsch lõi moode monarhidele, filminäitlejatele, lauljatele (näiteks Zarah Leanderile ja Edith Piafile) ja tutvustas esimesena Saksamaal 1940. aastatel pikkade ja laiade seelikutega *New Looki*. Baritsch kihlus 1939. aastal, kolis sõjakeerises Poola ning avas Poznanis moeäri, millest sai alguse end eestlannaks pidanud moekunstniku karjäär. 1945–1959 oli tal salong Hamburgis.

Art Leete näitusearvustus *Postimehes*: Piltide ülesriputus on tavapärase ja tagasihoidlik, lihtsast pildinäitusest eristab väljapanekut saalinurka modelleeritud tööruum, fotostendid ja paar väikest vitriini, kus on piinliku täpsusega paika sätitud segadik niitidest, nõeltest, paeltest, paberitest ja muust sarnasest rätsepalikust tarbevarast. Silevalged mannekeenid demonstreerivad rõivanäidiseid. Saalis oli ka videofilm, kus näituse kangelannat eksponeeriti nii saksa- kui eestimaisena.

Näitus „Minu mood tuleb tagasi...“
Saaremaa muuseumis (1996).
ERMi direktor Jaanus Plaat ja Karin
Baritsch näituse avamisel.
Fotod Arp Karm.
ERM Fk 2597:2, 2597:14

[rahvakunsti muutumine]

ERMi näitused on rahvakunsti ornamente ja nende tähendust vaadelnud mitmel viisil. Näitustel „Barokk tikub talutarre“ (1997), „[Märk kui sümbol](#)“ (1998), „[Viinapuuväät – maasikakiri](#)“ (2001) on uuritud ornamentide ajaloolist arengut ja Eestisse jõudmist. Rahvakunstist inspireeritud professionaalsete kunstnike loomingut on vaadeldud näitustel „Taluilu“ (kuraator Anu Raud, kujundajad Saima Veidenberg, Vilma Reinholm, Mare Hunt, 1998), Kärt Summataveti näitusel „Traditsioon? Inspiratsioon!“ (kujundaja Mae Kivilo, 2015) ja „[Viinapuuväät – maasikakiri II](#)“ (2005).

TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia lõputööde uudsed lahendused ERMi rikkalike kogude interpreteerimisel on alati elamusi pakkunud. Näiteks näitus „Mäng“ (kuraator ja kujundaja Mare Hunt, 2005) tõi ERMi aastatel 1997–2004

TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku tekstiili eriala tudengite üldkompositsiooni õppetöödena valminud 21 tekstiilist ja paberist lauamängu, mis olid inspiratsiooni saanud eesti rahvuslikust ornamendist ja rahvakultuurist laiemalt. 8. lennu lõpetajate näitus „Väljalend“ (kuraatorid Kristi Jõeste, Liisi-Ly Viitkin, 2012) seadis eesmärgiks vaadata eesti rahvakunsti kui elavat, arenevat ja ühiskonna muutustega kohanevat kultuuriosa: „Tahame disainida asju, mis kannaksid tugevat kohalikku identiteeti ja rikastaks Eesti kultuuriruumi, andes samal ajal eeskuju ning julgustust teistele maailma rahvastele, et nemadki ei unustaks oma juuri“. Sarnased otsingud toodi vaataja ette näitusel „[Kikerikiik](#)“ (kuraatorid ja kujundajad Astra Mõistlik, Henrik Esse, 2011), mis ühendas Valjala rahvarõivaste

muustrid ja infotehnoloogia, pakkudes uusi tõlgendusi Valjala muustritest, mida ka külastajad said ise luua. Näitusesaali keskmes oli kaks kiike, millel kiikudes loodi rütm ja tempo, mis käivitasid muustritest helid.

Näitustega soovitakse näidata rahvakunsti ilu, kasvata da austust omaaegsete meistrite käsitöö ja rahvakunsti vastu. Rahvuslike ornamentide kujunemislugu analüüsinud näituse „Barokk tikub talutarre. Eesti rahvakunst XVIII sajandil“ (kuraatorid Eve Otstavel, Kaalu Kirme, kujundaja Riin Somelar, 1997) arvustuses Postimehes kirjutati: „Külastajate massi sellisel näitusel muidugi pole ega tule. See näitus polegi seotud mingite üldiste, hulkadesse levivate pühadustega. Kahtlemata peabki aeg-ajalt tegema selliseid eksperimente teaduse ning visuaalse väljenduse kokkuviimisel. Kuid kunsti- ja ajaloo huvilistele on see kindlasti üks tähtis, vajalik ning mõnus vaatamine. Nõnda ei vii keegi kultuuri küll massidesse, ent ajudesse siiski.“ Rahvuslike ornamentide kasutuse plahvatuslikule suurenemisele 2000. aastatel on kindlasti kaasa aidanud ERMi ja teiste muuseumide kogude digiteerimine ning kättesaadavus arvutis. Eesti kujundusgraafikas hakati uuslahendustena kasutama peamiselt seelikutriipe, mulgi ja muhu mustreid, vööde ja paljude muude esemete mustreid nii argistel riietusesemetel, piimapakkidel kui ka kirstudel või firmade logodel.

„Mäng“. Foto Anu Ansu. ERM Fk 2898:139
„Puuaastaring“. Foto Merylin Suve.
ERM Fk 2936:537

Rahvakunstialaste näituste eesmärk on ka kanda edasi käsitöövõtteid ning vastavate oskuste arendamist tänapäeval. Sellise sihiga on olnud näitus „Uku 1966–1994“ (kuraatorid Eevi Astel, Virve Tuubel, kujundajad Heli Ormisson, Regina Guli, Ene Jürilo, Jaanus Eensalu, 1996) ja sepisenäitused (1998, 2004). Meisterlik käsitööoskus ning põhjalik uurimistöö põimused näitusel „Pronksspiraalidest vaselisteni“ (kuraatorid Jaana Ratas, Riina Rammo, kujundaja Jaana Ratas, 2015), mis tutvustas 19. sajandil hääbunud pronksspiraalide ehk vaselistega riiete kaunistamise traditsiooni taastamist. Kõige suurem kingitus on muuseumile see, kui näitused annavad kunstnikele inspiratsiooni, toovad uusi huvilisi ERMi kogudega tutvuma või aitavad mõne unustatud eseme tagasi igapäevasesse kasutusse.

„Kikerikiik“ (2011), Kärt Summataveti näitus „Traditsioon? Inspiratsioon!“ (2015), „Barokk tikub talutarre“ (1997). Fotod Kristjan Raba, Margus Ansu, Arp Karm. ERM Fk 2609:8

Setu hõbeehted 19.–20. sajandil

Kuraator Mare Piho, kujundaja Kalvi Tenno
20.9.–20.10.1996

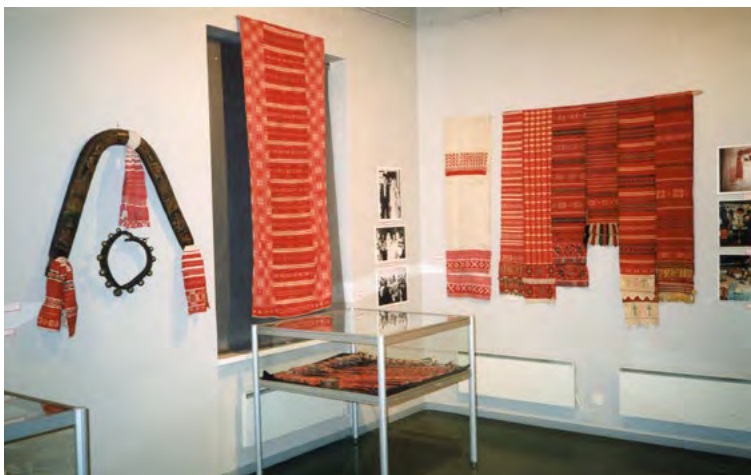
Punane ja valge. Kahe värvi fenomen setu rahvakultuuris

Kuraator Mare Piho, kujundaja Jane Liiv
14.3.–7.5.2000

Mare Piho vaatles näitustel setu kultuuri kahest vaatenurgast. Hõbeehteid ERMi kogudest oli eksponeeritud rohketes vitriinides ja mannekeenidel, fotod ehete kandjatest lisasid arusaamist, kuidas neid erinevatel aegadel kanti. Näitusesaali keskel oli hiigelsuur setu kipssõle mudel.

Hõbeehted on olnud setu naiste maailm sünnist kuni surmani. Vastavalt kandja eale muutunud ehetekomplekt võis kaaluda kuni kuus kilo. Näitus vaatles ehteid kui maagilisi, traditsioone kandvaid, eluperioode ja -muutusi kajastavaid objekte.

„Punane ja valge“ tutvustas setu kultuuri põhivärve ning nende tähendust kultuuris. Värvide esinevad nii materiaalses kui vaimses kultuuris, rahvariietes, hõbeehetes ja tekstiilikunstis, olles seotud universaalsete värvi põhikategooriatega. Punane ja valge sümboliseerivad setode maailmapilti, mille värvid kaheks jagavad ning kus ilmneb selge piir reaalse, mõttelise ja sakraalse vahel.

Fotod Jane Liiv, Arp Karm, ERM Fk 2590:17, 2590:24

Peremärgid

Kuraator Sirje Pallo, kujundaja Maarja Meeru
7.3.–30.3.1997

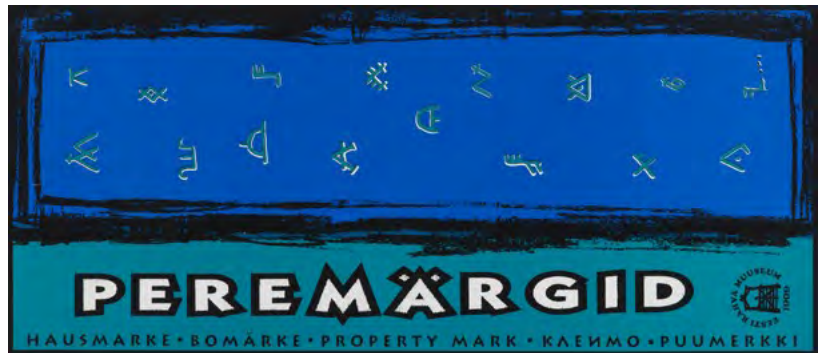
Märk kui sümbol

Kuraator Sirje Pallo, kujundaja Maarja Meeru
16.1.–15.2.1998

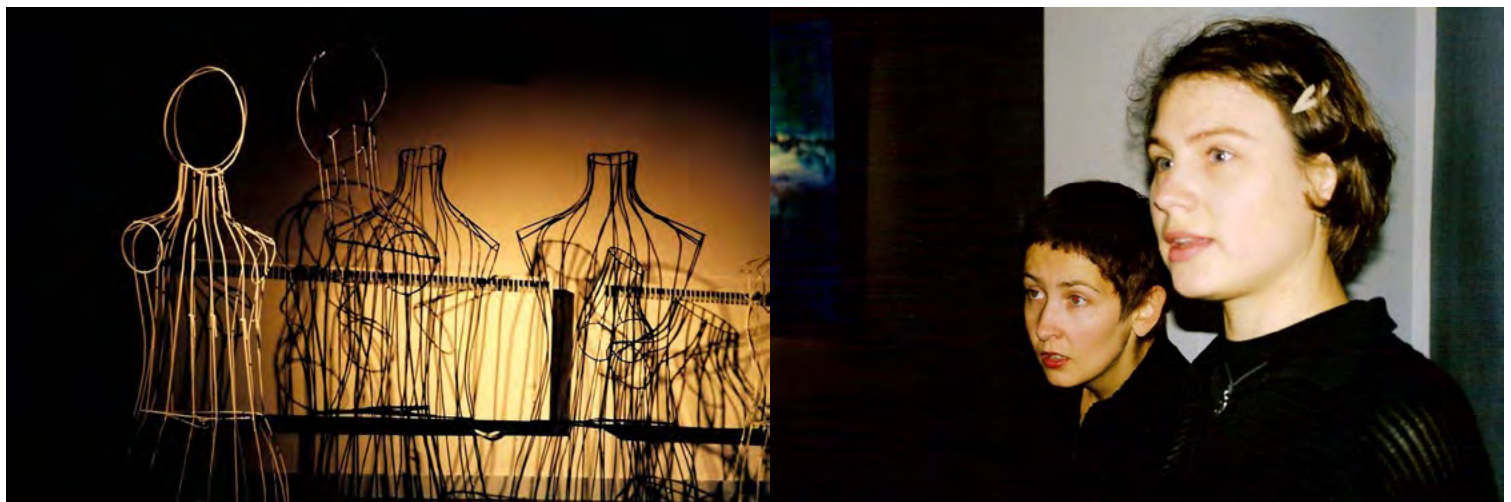
Öö

Kuraator Sirje Pallo, kujundaja Maarja Meeru
19.10.1998–28.11.1999

ERMi teadur Sirje Pallo ning teatri- ja maalikunstnik Maarja Meeru vaatesid märkide ja sümbolite kujunemist. Kõik näitused koosnesid etnograafilistest või arheoloogilistest esemetest ja Maarja Meeru spetsiaalselt näituse jaoks tehtud maalidest. Kui esimene näitus keskendus peremärkidele, siis teine vaatles laiemalt levinud geomeetrilisi sümboliteid või algelemente, mille alusel on võimalik luua lääne sümbolikas kasutatavaid olulisemaid geomeetrilisi märke. Lisaks maalidele olid eksponeeritud ka rauaaegsed sümbolitega ehted Eesti Ajalooinstituudi arheoloogia sektorist ja Eesti Ajaloomuuseumist. Viimasel näitusel aga pöörduti hoopis unenägude temaatikasse ning maalide, helide ja muu kujundusega loodi üks esimesi läbinisti installatiivseid näitusi ERMis.

Plakat Maarja Meeru. Vaated näitustele „Märk kui sümbol”, „Öö”. Näituse tegijad Sirje Pallo ja Maarja Meeru. Fotod Sirje Pallo, Maarja Meeru

Viinapuuväät – maasikakiri

Kuraator Vaike Reemann, kujundajad Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengid
15.6.–12.8.2001

Viinapuuväät – maasikakiri II

Kuraatorid Vaike Reemann, Ülle Kruus, Kersti Koll, kujundaja Dénes Farkas, koostöös Adamson-Ericu Muuseumiga
29.6.–23.10.2005

Rahvakunsti esinevate arhailiste elementide tekkelugu või päritolu ei ole alati võimalik välja selgitada. Viinapuu kui Euroopa kõrgkultuurist pärinev motiiv on üks vanimaid kultuurtaimi maakera lõunapoolel, mis kujunes üheks kristliku kiriku sümboliks ning on sealtkaudu levinud ka Eesti raidkivikunsti. Näitus küsis, kus sai Juurust pärit talumees näha neid Valjala kiriku, Viljandi ordulinnuse ja paljude muude kivihoonete seintel olevaid väädimustreid ja viinamarjakobaraid ning oskas neid oma puitesemetele, eelkõige hobuste rangipuudele või mööblile ornamendiks lisada.

Näituse idee sündis Vaike Reemanni Tartu Kõrgema Kunstikooli rahvakunsti aluste loengus. Koos tudengitega motiividesse süvenedes tekkinud küsimustest kujunesid mõttemängud, mida näitusel näidati ning püüti põhjendada, miks talumehe ja lossi kiviraiduri väliselt sarnase motiivi kasutus ei pruugi tähendada sama sisu.

Teine näitus sündis ühistööna Adamson-Ericu muuseumiga ning tutvustas ühe motiivi kasutust eesti rahva-

kunsti ja kunstnik Adamson-Ericu loomingus. 1930. aastate teisel poolel taasavastas kunstnik Adamson-Eric enda jaoks maasikate elemendi, mida kasutas 1960. aastateni nahkehistööde, metallvormide ja ehete disainimisel. Näitust täiendas töövihikuga haridusprogramm (koostajad Kai Tuvik ja Vaike Reemann), mille valmimist toetas Integratsiooni Sihtasutus. Puhtalt harimise eesmärgil viidi näitus ka Riigikogu galeriisse, mille nurgatagused ja siseinterjäär on viinapuuväädimotiividega kaunistatud.

„Viinapuuväät – maasikakiri II“ sai 2004. aastal Narvas Eesti muuseumide festivali peapreemia.

Kuraator Vaike Reemann: Pidin andma mööblisakonnale rahvakunsti aluste tsükli, mis oli pikk aine. Ma mõtlesin, et kuidagi maru igav on neile tuua igasugu asju lihtsalt ette ja kuna see oli väga äge kursus, siis ma otsustasin, et võtame ühe teema, näiteks viinapuumotiivi ning igaüks peab valima kaks eset ning panema kokku sisulise teemapaki. Ja need joonised olid nii ägedad ja ma mõtlesin, et võiks teha sellest veel ühe näituse. Kuna viinapuuväädimotiiv on saanud alguse kõrgkultuuris, siis käisime neid maha joonistamas riigikogus ja sellega sai palju nalja, kuidas riigikogulased vaatasid, mida tudengid teevad. Adamson-Ericu näitus oli näide sellest, kuidas rahvakunst inspireeris loovat kunstnikku. Heade kolleegidega kohvi juues tuli näituse mõte ja nii see tuli. Kõigepealt kaasas muuseum üliõpilasi ja siis sai kolleege kaasatud, selles mõttes mulle teema loomulik kasvamine ja kujunemine meeldis.

Karbid ja küübid: kiri, muster, ornament

Kuraator Vaike Reemann, kujundajad Tartu Kõrgema Kunstikooli üliõpilased, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga

27.4.–26.8.2007

Näitus vaatas vanade kirjatud puust panipaikade kaunistuste tagamaad. Näitusele olid valitud kõige huvitavamate dateeringute ja tekstidega ning tähendusriikaste mustritega karbid ja küübid, millest enamik pärineb 18. ja 19. sajandist ning on ERMi kogutud Lääne-Eestist ja saartelt. Eestlaste kõnepruugis on ka mustri ja ornamendi tähenduses kasutatud sõna *kiri*. Märkidest ja sümbolitest koosnevate mustrite loomist, olgu kududes, tikkides või puust nikerdades, nimetati kirjutamiseks.

Kuraator Vaike Reemann: ERMi valvuri Olev Perti roll oli näituse juures väga oluline, sest ta võttis ja seadis seda fiiberoptilist kaablit esemete valgustuses nii, et ornamendid tuli välja ja olid imelised. Vitriinis on muidu ornamente väga keeruline nähtavaks teha ja minu jaoks oli see kohutavalt tähtis. Tudengitelt tuli igasugu toredaid mõtteid, näiteks see, et panna esemetele peegel alla, et ka alumine külg oleks näha ning vahelduseks said näitusetekstid ka käsitsi kirjutatud.

Lk 88 „Viinapuuväät – maasikakiri II” (2004) Narvas Eesti Muuseumide festivalil. Fotod Vahur Puik
Lk 87: „Karbid ja küübid”. Fotod Merylin Suve, Arp Karm, ERM Fk 2911:956, 2911:971, 2911:972

Tulest jäänud. Eesti ja Soome seppade näitus

Kuraator Kristjan Raba, kujundaja Ivar Feldmann, koostöös Eesti Seppade Ühingu, Eesti Kultuurkapitaliga
4.9.–27.09.1998

Põhjamaade seppade näitus RaudTuli

Kuraatorid Ivar Feldmann, Kristjan Raba, Toivo Sikka, kujundaja Ivar Feldmann, Kristjan Raba, graafiline kujundus Kadri Kuusk ja Maarja Roosi, koostööpartnerid Eesti Seppade Ühendus, Nordic Cultural Fund, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Tartu linn, Eesti Põllumajandusmuuseum, Taani Kultuuri Instituut, Rootsi saatkond, Norra saatkond, Soome Instituut, Tampere Maja
30.1.–29.2.2004

Kõrvuti nüüdisaegse kunstipärase formaadi ning tarbepistega pandi näitusel välja ka sepatööga seotud esemed ERMi kogudest. Näituse kataloogi sai siiani parim loend vastava valdkonna soovitatavast kirjandusest.

Külasteraamat:

Suurepärane näitus, ilmutuslik. Teine maailm siinsamas. Mõelda vaid – kõike seda teevad nad samade kehaosadega, millega mina arvutiklaviatuuri näpin. Kena meeldetuletus tegelikkusest. 29.2.2004, Teele

Väga hea, et selliseid asju meelde tuletatakse. Kahju ainult, et tänapäeva seppade töö jääb kunsti piiresse. Silja, 7.2.2004

ValgusTuli

Kuraatorid Ivar Feldmann, Kristjan Raba, kujundajad Krista Roosi, Maarja Roosi. Koostöös Narva Muuseumi, Eesti Seppade Ühendusega
20.1.2012–11.3.2012

Esimene näitustest oli rahvusvaheline sepakunsti näitus, kus osalesid Eesti ja Soome sepad. Teisel näitusel 6 aastat hiljem tuli ERMi oma töödega kokku üle kolmekümne tegutseva sepa Eestist, Soomest, Norrast, Taanist ja Rootsist, kes hoiavad elus sepise kui iidse tarbekunsti traditsiooni.

Kirglik Johannes Leopold Gahlnbäck

Kuraator Piret Õunapuu, kujundaja Jane Liiv

22.11.2013–20.4.2014

Piret Õunapuu kirjutab ERMi blogis:

Et see näitus nüüd siiski lõpuks teoks sai, selle põhjuseks oli ka see, et üks auk meie näituste graafikus tuli täita. Mina võtsin rõõmuga tropi rolli ja ei kahetse. Sellepärast, et üle hulga aja sai Eesti Rahva Muuseumis mõnuga sellist näitust teha, kus vastupidiselt tänapäeva trendidele on palju etnograafilisi esemeid. Kohe väga-väga palju. Lausa hunnikus. Sest et Johannes oli neid kirglikult kogunud ja asjad on tõesti seda väärt, et lasta ka laial üldsusel neist rõõmu tunda. Ja kuigi asju on palju, siis tegelikult on näitus eelkõige Gahlnbäckist, kellest ilmselt väga vähe teatakse. Ometi oli ta renessanslikult mitmekülgne, õppinud arhitekt, kirglik raamatukogutöötaja (jah, ka see on võimalik!), tarbekunstnik, restauraator ja seitsme lapse isa.

Miks mulle meeldis olla näitustegraafiku tropp? Kõigepealt sellepärast, et mulle meeldib see aeg ja need inimesed, kes sellel ajal elasid. Need olid tõeliselt kirglikud mehed. Ja mulle meeldivad vanad asjad. Ja siis meeldib mulle veel see lugu, kuidas Eesti Rahva Muuseum selle kogu omandas. Kuidas (Oskar) Kallas kauples Gahlnbäckiga 24 tundi jutti. Nad olid ju mõlemad saarlased ja naabrimehed selles mõttes, et kui Johannes oli Püha koguduse pastori poeg, siis Oskar oli Kaarma koguduse köstri poeg. Ja mulle meeldib ka selle loo lõpp, mis oli nii kurb Gahlnbäckile ja õnnelik Eesti Rahva Muuseumile. Sest Gahlnbäck sai oma müüdnud kogu eest rahareformi tõttu paari päeva pärast vaid poolteist naela võid ja ERM sai üle 1700 eseme, mis kogutud juba enne muuseumi loomist. Eesti Rahva Muuseumi parim tehing rohkem kui saja aasta jooksul.

Lk 90: Fotod Nele Tammeaid, Arp Karm. ERM Fk 2696:12

Lk 91: Fotod Anu Ansu, Nele Tammeaid. ERM Fk

[museoloogia näitusesaalis]

1990. aastate keskepaigast said ERMis alguse näitused, mida võiks nimetada museoloogilisteks. Näituste keskmes olid muuseumiinstituutsiooni olemusest ja tähendusest tulenev küsimus, eksperiment või kriitika. Ühelt poolt proovisid kuraatorid eksperimenteerida esemetega ning teiselt poolt näituse ja publikuga ning kindlasti ka muuseumitöötajate endi suhtumiste ja arusaamadega.

Julgemad kuraatorid küsisid, mis on muuseumikogud, mida need sisaldavad, milliseid lugusid kannavad, kuidas neid tõlgendada, kuidas kogud iseloomustavad kultuure, kas muuseumikogudes olevad esemed võivad olla ka kola või kunst? Mis on originaal, kas originaal on oluline või piisab kultuuri kirjeldamiseks ka koopiast? Prooviti asetada esemed teistesse kontekstidesse, kui algne looja või koguja oli seda ette näinud. Intrigeerivad olid ka Terje Puistaja (1999, 2000, 2001) kureeritud näitused, mis ei keskendunud etnograafilisele ainesele, vaid ainult visuaalsele efektile, tuues näitusesaali teatraalsuse maailma.

Museoloogia alla kuuluvad ka näitused ERMi ajaloost, millest paljud olid keskendunud muuseumi kogude avamisele. Näiteks eksperimenteeriv näitus „Palju toredaid asju“ on esimene avatud esemekogude näitus, kuhu valiti esemed juhuslikkuse printsiibil, sarnaselt näitusele „[Tuhande sammuga...](#)“ (1993/2009), kui ERMi fotokogust valiti iga

„Laulumaa jälg. Soomlased setosid jäädvustamas“ (2009). Foto Anu Ansu. ERM Fk

182. foto. Näitus „[Korraks koju](#)“ (2013) näitas ERMi kogude kunagist ulatust, enne 1940. aastatel toimunud kogude laialijaotamist. ERMi 100-aastase ajaloo võttis kokku muuseumi 100. aastapäeva näitus „[Rahva Muuseum. ERM 100](#)“ (2009), mis lähenes ERMile seal töötanud inimeste kaudu, tutvustades muuseumi argipäeva, kogusid ja ajalugu. Uue hoone võimalusi ja nägemusi tutvustas näitus „[Uus hoonne/ERM_101](#)“ (2010).

Konservaatorid on osa igast näitusest, kus on väljas originaalesemed. Paljudel konservaatoritel on jätkunud ka aega vaadata muuseumist väljapoole ning kureerida konserveerimisalaseid näitusi, millega käisid kaasas populaarsed õpitoad ja koolitused.

Esemed ja Kola

Kuraator Art Leete, kujundaja Sven Saag

3.10.–30.11.1997

Kuidas me aru saame, et asi on asi? Mida pidada esemeks ja mida mitte? Kui miski on olemas, aga meil pole selle kohta midagi muud teada peale olemasolemise – mis see on, milleks kasutada, kuidas temasse suhtuda, kust otsast vaadata ning kuhu panna – kas see on siis ese või kola?

Maailmas on lõputu hulk lõputult erinevaid asju. Muuseumid koguvad sellest endile teatud viisil mõtestatud osa. Aja jooksul aga ideed nihkuvad või vahelduvad ning mingil hetkel mõtestatu osutub teisel hetkel mõtestamatuks.

Näitus koostati asjadest, mis ERMi ruumidest leida oli. Osa neist on kogunud spetsialistid poolt ning teine osa on niisama kuhugi pööningule või kapinurka sattunud.

Tagasiside näitusele: Minu meelest selgus, et see kola ei olnud absoluutselt huvitav.

Foto Art Leete. ERM Fk 2664:12

Originaal või petus?

Kuraatorid Vaike Reemann, Piret Õunapuu, kujundaja Jane Liiv

23.3.–25.4.1999

Petus ei ole pettus, nagu petutamine ei ole petmine. See on millestki võimalikult tõetruu kujutluspildi loomine. Muuseumitöö põhiline vahend on originaalse, mille kaudu tegelikkust tunnetada. Praktikas tuleb aga ette olukordi, mis nõuavad originaali asemel koopiat või mõnda muud petust.

Näitus esitas küsimusi originaali ja koopia vahekorra muuseumi kontekstis. Kas ese on erilisem, kui on teada, et see on originaal või piisab meile koopiast?

Näitena valmistas ERMi konservator Roland Suits koopia Pekost. Lisaks tehti Venemaa Riiklikus Optikainstituudis hologrammid, mida Eestis esemete eksponeerimisel katsetati. Näidati ka ERMi kogudest mitmesuguseid petuseid, näiteks särgikraesid ja maniskeid ning varrukaotsi ja lahtkraesid.

Näitusega käis kaasas ka pedagoogiline programm, kus õpilased püüdsid vahet teha ja arutleda originaali ja koopia tähenduste üle.

Kuraator Vaike Reemann: Probleem algas sellest, et pidi me tegema korraga välisnäitusi ning originaale ja kalliasju oli raske kaasa võtta või välismaale saata. Peterburi Venemaa Riiklikku Optikainstituuti saime hologramme tegema tänu TÜ füüsikainstituudi teadlase dr Peeter Parise tööstele sõbrakontaktidele. Ta käis ka ise näitusel sellest rääkimas ja tegi näitusest interdistsiplinaarse. Ja nüüd on need hologrammid põhikogus olemas.

Kuraator Piret Õunapuu: Mina mäletan, et küsisin ühelt Soome maailmakuulsalt museoloogilt, et kas peab olema kirjas, kas on originaal või koopia, sest meie Pekol (püsinäitusel) seda ei olnud, ja inimene suhestub sellega ju teistmoodi, mõtleb, et näed selles ongi pühadus sees ja sellest sõltubki viljasaak.

Foto Jane Liiv

Andumus ja Kirg

Kuraator Art Leete, kujundaja Ilmar Kruusamäe
19.10.–28.11.1999

Näitusel eksponeeriti esemeid ERMi kogudest, mida tavapäraselt on defineeritud kui rahvakunsti, kuid mille näitus otsustas tõsta kunsti positsioonile. Esemetega pidi olema seotud teatav kirg, mis meistriole oli, olgu selleks siis erootika, ideoloogia, poliitika või religioon. Väljapanek vihjas ka käsitööle kui teatud andumusele ja kirele, mis on inimestele sellel sajandil oluline olnud.

Fotod Anu Ansu. ERM Fk

Hullutatud meeled I

Kuraator Terje Puistaja, kujundaja Jane Liiv
30.4.–2.5.1999

Hullutatud meeled II. Armastuse haldjad

Kuraator Terje Puistaja, kujundajad Terje Puistaja, Helju Joala, Jane Liiv
20.4.–7.5.2000

Armastuse haldjad

Kuraator Terje Puistaja, kujundajad Terje Puistaja, Helju Joala, Jane Liiv, koostööpartnerid Tartu linna kultuuriosakond, teatrid Vanemuine, Ugala, Endla, Viljandi Nukuteater, Eesti Draamateater, Tartu Mänguasjamuuseum
27.4.–20.5.2001

Tegemist oli volbriööle pühendatud lavastuslike näitustega, mille märksõnaks oli *salapära*. Esimeste näituste põhirõhk oli küsimusel, miks inimesed end ära hullutada lasevad. Näitustel eksponeeritud esemed kuulusid enamjaolt teatri maailma, mis on täis soovunelmaid, mida võetakse vahel ka tegelikkuse pähe. Valgus, varjud, esemed, lõhnad, helid, liikumine, laulud ja kujundus võimaldasid elada sisse endisaegsetesse hirmude ja kartuste maailma, kus kaitset loodeti loitsudelt ja palvetelt. Tavapärase ekskursiooni asemel oli näituse programmiks legendidest, muistenditest, lauludest ja tantsudest koosnev pärimuslik programm.

Foto Arp Karm. ERM Fk 2695:23

Külastajeraamat:

Palun, mulle meeldis eelmisel aastal näitus „Armastuse haldjad“ volbriajal, ja nüüd on need näitused nii igavad. Sorry, aga ma olin lihtsalt aus. Pealegi, kes kuulab neid igavaid jutte, mis lindilt jooksevad, need panevad inimesed magama. Tehke pliiis normaalsemaid näituseid. Reelika Padar, 13.06.2003.

Palju toremaid asju

Kuraatorid Riina Reinvelt, Eevi Astel, Kaie Kukk, Eve Kasearu, Maire Kuningas, Karin Austa, kujundaja Jane Liiv
19.3.–18.5.2003

Näitus uuris, mida on ERMi kogudesse aastate jooksul kogutud. Esemed valiti näitusele juhuslikkuse printsiibil, kus iga hoidlaruumi puhul tõmmati loosi, millised esemed näitusele pääsesid. Lisaks rääkis näitus ka esemete muuseumisse jõudmise lugusid ning analüüsis, kuidas neist esemetest sai osa ERMis hoitavast Eesti kultuuripärandist.

Kuraator Riina Reinvelt: Loosi tõmbamine käis printsiibil, et esimesena loosisime kapinumbri, teisena riulinumbri ja lõpuks karbinumbri. Algne idee oli näidata, et ERMis ei ole ainult traditsiooniline etnograafiline kogu. On palju ka uuema aja asju. Loosiga tulid tegelikult ikka välja peamiselt talupojakultuuri asjad. Proovisime näitusega edasi anda ka seda, et lisaks kogumisele ju ka hoitakse ja nii olid vitriinide taustaks pandud fotod eksponeeritud esemetest hoidlas n-ö nende tavapärasest muuseumikeskkonnas.

Kujundaja Jane Liiv: Mäletan, et näitusele oli sattunud lihtsalt palju puiduvärvi pruune esemeid. „Mida küll nendega teha!“, olin täitsa meeleheitel. Nii saidki alused värvilised ning täitsa vahva näitus sai lõpuks. Ning oligi palju toremaid asju.

Fotod Arp Karm. ERM Fk 2965:192, 2965:193

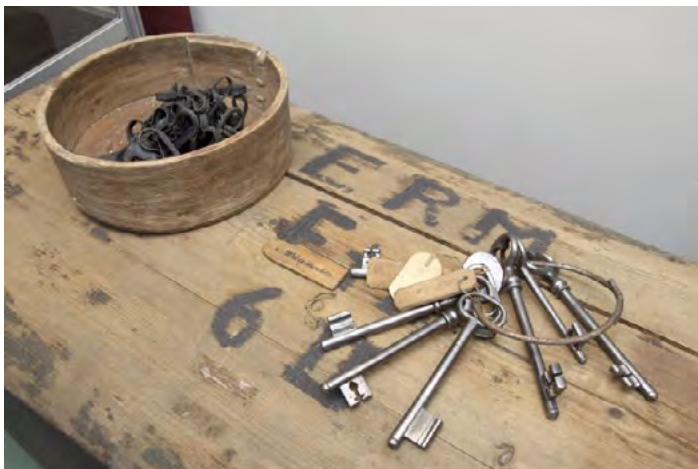
Rahva Muuseum. ERM 100

Kuraator Reet Piiri, kujundajad Tiina Viirelaid, Irene Sepping, koostöös Eesti Kirjandusmuuseumiga, toetaja Eesti Kultuurkapital
14.4.–1.11.2009

ERMi 100. aastapäeva näitus vaatas ERMi ajalukku, käies erinevaid radu, millest tähtsaim oli inimeste tee. ERM sündis rahva initsiatiivil ning kasvas rahva toel. ERM on olnud selline nagu tema töötajad ja tema ümber olnud inimesed. Juubelinäitus tutvustas muuseumi ajalugu, kogusid ja argipäeva ning näitab, kuidas rahvalt saadu neile tagasi jõuab.

Näituse rajale jäid ERMiga seotud inimesed alates asutamise-eelsetest meeleoludest, kui tekkis äratundmine, et eesti rahva loodu on nii väärtuslik, et seda tasub tutvustada kaasaegsetele ja säilitada tulevastele põlvedele. Tõime näitusele suurkorjajad Hendrik Visnapuu ja Johannes Pääsukese; Raadil veedetud aastad Ilmari Mannineni ja Ferdinand Linnuse juhtimisel; kolimise Veski tänavale; ERMi osakonnad; Rahvaluule arhiivi, Arhiivraamatukogu; ERMi nime taastamise 1988. Lisaks näiteid ERMi kogudest: A-kogu eesti esemeid rahvakunstist punkari kostüümini, B-kogust soome-ugri välitöödest kuulsa vadja ekspeditsiooni esemeid, C-kogust eksootilisi näiteid võõrahvaste esemetest, kultuuriloolisest D-kogust hõbedakogu näidetena Tartu panga ja Raekoja hõbemudelid, joonistekogust 1950. aastate päästeekspeditsioonide jooniseid vanadest taluelamutest, arhiivist kirjasaatjate materjale ja

Fotod Anu Ansu, Merylin Suve. ERM Fk 2950:34, 2928:459, 2950:21

välitööpäevikuid, lisaks palakesi kunstikogust, fotokogust ja videokogust. Samuti koostasime vitriini esemetest, mis on saanud inspiratsiooni ERMi kogudest, alates kooptiast kuni seelikutriibuliste tenniste ja moelavadel käinud kostüümideni.

Kuraator Reet Piiri: Alguses olid mul meeletu tahtmine iga-sugu asju välja panna, aga ruum seab ikka oma piirid. Kõige kirglikumalt sain välja tuua selle, kuidas sõjaajal kogusid hoiti, kuidas (Gustav) Ränk valmistas ette Pilistvere kirikusse esemete viimist, kuidas ta mõõtis seal seinade laiust ja pikkust, et mitu kasti sinna sisse mahuks. Ja millist ettevalmistust see käputäis inimesi tegi, et kogusid evakueerida ja säilitada. Minul oli hea meel, et sain seda lugu jutustada. Teine nostalgiline asi oli see vana Raadi vitriin, mille peakatete sisu ma püüdsin fotode abil taastada ja eksponeerida, nii nagu ta Raadil oli olnud.

Korraks koju. 1940–1968 Eesti Rahva Muuseumi kogudest eraldatud aarded

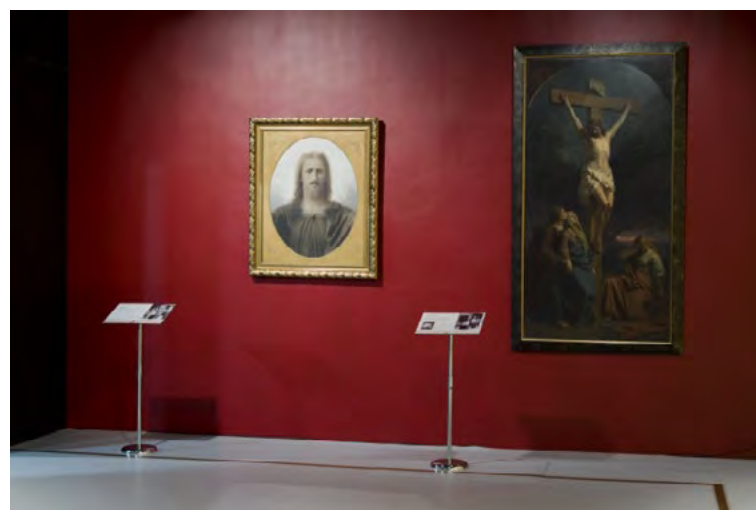
Kuraatorid Riina Reinvelt, Ülle Jäe, Piret Õunapuu, Eva-Kaia Vabamäe, Viljar Pohhomov, Nele Tammeaid, Maris Jaagosild, kujundajad Jane Liiv, Merike Tamm, koostöös Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Ajaloomuuseumi, Eesti Kunstimuuseumi, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi, Tartu Kunstimuuseumi, Tartu Linnamuuseumiga
23.2.–25.8.2013

Näitus kutsus korraks tagasi esemed, mis on kunagi ERMi kogudes olnud ning erinevatel põhjustel teistesse muuseumidesse edasi rännanud.

ERM oma rohkem kui saja-aastase ajaloo jooksul on täitnud oma nime erineva sisuga – sõltuvalt sellest, kuidas eesti rahvast on mingil ajahetkel mõistetud. Ajalooliselt olid ERMi kogud mitmepalgelisemad kui argikultuurile ja rahvakunstile keskenduvad kaasaegsed kogud. Raadi lossi ekspositsioonis (1923–1944) oli rahvakultuuri osakaal poole väiksem kui kunsti- ja kultuuriloolistel kogudel. Eesti rahvas nägi Raadil tuttavate seelikute ja õllekannude kõrval ka hoopis teistsugust kultuuri, teistsugust elamisviisi ja võimalusi. Muuseum ei olnud kaht erinevat maailma vastandanud, vaid pigem kõrvutanud.

1940. aastal algas muuseumi terviklikkuse lõhkumine ja jagamine kaheks eraldiseisvaks muuseumiks: Riiklik Etnograafiline Muuseum ja Riiklik Kirjandusmuuseum. Päril iseseisvaid muuseume rohkem ei moodustatud, kuid kogude puhastamine ja võimude poolt pealesurutud talupojakultuurile keskendumine kestis pikki aastakümneid.

Kuraator Piret Õunapuu: Kuidagi ootamatult tekitas see „Korraks koju“ idee teistes muuseumides intriige, mis ei olnud üldse selle näituse mõtte ja nad ei mõistnud, et me ei taha esemeid tagasi. Mõned muuseumid tõesti kartsid, et me võtame asjad ja ei anna tagasi. Et me ei ütle ju, et nad peaksid siin kogudes edaspidi olema, aga nii lihtsalt oli ajaloos. Paljud muuseumid ka röömustasid, et said välja panna esemeid, mis pole näitustel ammu käinud.

Fotod Nele Tammeaid. ERM Fk 2965:191, 2965:192, 2695:193

Uus_hoone/ERM_101

Kuraator Kristjan Raba, kujundaja Hannes Praks, koostöös ERMi Ehitamise Sihtasutusega

24.2.–14.4.2010

Näitus vaatas ERMi uue maja ehituse käiku, esmakordselt näidati ruumilahendust, projekteerimise hetkeseisu ning Raadi ala planeeringuid.

Alates tänasest, neljapäeva õhtust hakkavad Tartu Kunstikooli noored kandma hiiglaslikule tahvlile maja küljjoonist, mille kogupikkuseks peaks kujunema ligikaudu 18 meetrit. Põrandale joonistatud 1:20 möötkavas maja jooned annavad aimu maja sisemusest ja paigutusest.

MinevikuTulevik

Kuraator Ülle Vahar, kujundaja Annes Hermann, koostöös Tartu Restauraatorite Klubiga

31.10.–3.12.2000

Konservaatorite ja restaatorite töö kuulub muuseumis nii-öelda telgitaguste hulka – nähtav on vaid lõpptulemus ja professionaalsust kiputaksegi selle järgi hindama. Töö tegelik eesmärk on tagada esemete võimalikult pikaajaline säilivus. Näitusel oli võimalik näha 42 konserveeritud-restaureeritud objekti, millest vanimad olid 17. sajandist pärinevad konvoluudid. Esemete kõrval sai näha ka ilmekaid näiteid kahjustustest, andmaks ettekujutust restaatori töö olemusest ning võidujooksust ajaga, et säästa eset hävingust. Näitusega paralleelselt jagati õpitubades praktilisi näpunäiteid mitmesuguste esemete ja materjalide hooldamiseks.

Mööbel. Uksed. Pööning. Traditsiooniliste tehnikate uus elu

Kuraatorid Annes Hermann, Edith Hermann, Jaak Roosi, Krista Roosi, Teet Papsion, Vaike Reemann, kujundajad Liivi Ehmann, Maarja Roosi, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooli mööbliosakond, Eesti Kultuurkapital, Tartu Kultuurkapital, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool
4.3.–3.4.2005

Tartu Kõrgema Kunstikooli restaureerijate käe all on uue elu saanud mitmed huvitavad esemed. Näitus tutvustas mööbliosakonnas restaureeritud vanemat ja uut loodud mööblit, millega tähistati mööbliosakonna 50. tegevusaastat ja 15 aasta möödumist restaureerimisõpetuse algusest.

Näitusel sai kursuse- ja diplomitööde kõrval näha veel projekti „12 ust“ tööde valmimist, mille idee oli sündinud kultuurilembese ärimehe Vambola Tiigi mõttest ning mille käigus tudengid restaureerisid Tartu linnas 12 maja uksed. Lisaks oli väljas ühiskondlike asutuste ja kodude jaoks restaureeritud mööblit. Ühes näitusesaalis oli välja pandud Maarja Roosi diplomitöö „Pööningul/avaldamata“, mis tutvustas Olustvere mõisas asuvat ajaloolise mööbli kogu.

Kõrvuti restaureeritud mööbliga oli näitusel arvukalt uut mööblit, milles oli kasutatud või saadud inspiratsiooni vanadest tehnikatest ning mis olid pälvinud rahvusvahelist tähelepanu. Näitusega paralleelselt toimusid konverentsid ja töötoad, kus tutvustati vanu taasleituid tehnikaid ning jagati esemete hooldamise õpetusi.

Külasteraamat:

4.3.2005. Üle tüki aja on üks väga huvitav näitus, mis silmale rõõmu teeb ja tööd ausse tõstab – mis need NOORED on teinud vanade mööbliajajadega ja aidanud nad uuele elule. Kummalised ilu ja armastuse sümbolid. Edu ERMile tudengitega koostöös ja selle vanavara restaureerimiseks.

Lk 98: Vaade näitusele „Uus_hoone/ERM_101“ ja avamis-performance. Fotod Kristjan Raba, Merylin Suve, ERM Fk 2965:46

Vaated näitusele „MinevikuTulevik“. Fotod Ülle Vahar. ERM Fk Lk 99: Näituse „Mööbel. Uksed. Pööning. Traditsiooniliste tehnikate uus elu“ avamine. Fotod Malev Toom

[soome-ugri näitused]

Art Leete, Svetlana Karm

Soome-ugri rahvad on kujunenud ERMi missiooni avaruse sümboliks, etnograafiliste unistuste toitjaks ja lähimaks meeldetuletuseks maailma kultuurilisest mitmekesisusest. Soomeugrilased on olnud ERMile südamelähedased muuseumi asutamisest saadik. Samas polnud algusaastatel ERMil jõudu ei soome-ugri kogumistööks ega võimalusi näituste korraldamiseks. Pärast Esimest maailmasõda algasid soome-ugri kogumisretked, esemeid kogunes ka annetuste, ostude ja vahetuste teel. Järjekindla töö tulemusena avati 1928. aastal Raadi mõisas esimene ERMi soome-ugri püsinäitus, millel eksponeeriti 545 eset, mis moodustasid kogu muuseumi tollase soome-ugri kogu. Näitus jäi avatuks aastani 1936. Pärast Teist maailmasõda korraldati ERMis aeg-ajalt ajutisi soome-ugri näitusi, osa neist teiste soome-ugri muuseumide külalishävitustena ja teine osa oma kogude põhjal. Suurimaks soome-ugri ekspositsiooniks on siiani jäänud 1989. aastal Tallinnas Eesti Näituste paviljonis väljas olnud koostöönäitus „Soome-ugri rahvakunstist“. Näituse korraldamisel abistasid ERMi kuraatoreid Ungari, Soome, Udmurdi, Mari, Komi ja Mordva keskmuseumide kolleegid. Kahe kuu jooksul külastas näitust 60 000 inimest.

Sootuks avaramad võimalused soome-ugri näituste tegemiseks avanesid alates 1990. aastate keskpaigast, kui ERMi näitusemaja täiel võimsusel tööle hakkas. Sellest ajast on ERMis korraldatud rohkem soome-ugri näitusi kui kogu muuseumi varasema ajaloo vältel kokku. Taolisel soome-ugri näituste buumil olid oma kontekst, põhjused ja sihid.

ERMi näitusemaja võimalused, mis olid 20 aastat tagasi veel avanemas, tundusid tollal uskumatud ning lummmavad. Igasuguseid näitusi korraldati palju, kuraatorid olid ideedest küllastunud ning ajutisi näitusi hoiti üleval vahel ainult mõne nädala jooksul. Järgmised ideed ootasid teostamist ja raisata polnud ei aega ega ruumi. Selles vaimses õhustikus polnudki suur ime, et soome-ugri näitusi korraldati hulgi. Hiljem vähenes ajutiste näituste arv, eksponeerimisaeg pikenes ja kujunes välja teatud loogiline ajalis-kontseptuaalne rütm, mille kohaselt uusi näitusi ette valmistati. Ka soome-ugri näitused said selles pidevalt korduvas tsüklis oma koha. Hakati keskenduma oktoobrikuistele hõimupäevadele, et vastata soome-ugri kultuuri huviliste külastajate nõudmistele ja samas seda nõudlust ka kasvatada. Seega – soome-ugri näituste korraldamise areng on käinud käsikäes ERMi üldise eksponeerimisprotsessi põhimõtete muutumisega.

Mari rahvakunsti näituse avamine. Foto Arp Karm, ERM Fk. Näituse „Auasi. 80 aastat hõimurahvaste osakonna avamisest Raadil“ avamisel kogunesid soome-ugri näituste tegijad ja välitöödel käinud, keskel Aleksei Peterson. Foto Merylin Suve, ERM Fk 2930:104

Soome-ugri näituste korraldamise põhjused kattuvad osaliselt äsjakirjeldatud kollektiivse vaimse kontekstiga või tõukuvad sellest. Soome-ugri teema avaramaks esitamiseks olid olemas muuseumi materiaalsed võimalused ja kuraatorite vaimsed vajadused. Osa näitustest kajastas uurijate intellektuaalseid otsinguid, olles katseks eksponeerida soome-ugri rahvaid ühendavaid tunnuseid („[Soome-ugri müür](#)”), iseloomulikke kultuurivaldkondi („[Pruudi vara](#)”), esitleda muuseumiesemete taustal tabatavat inimlikku kogemust („[Zuonkõd. Näitus liivi inimestest](#)”) või pakuda soome-ugri rahvaste mõistmiseks uudseid vaateid („[Karu, Õ ja Joškin kot](#)”). Lühidalt – kuraatorid on katkematult otsinud ja katsetanud uusi ideid soome-ugri rahvaste kujutamisel. Teisalt vajab näitusetegemine pidevat harjutamist ning eksponeerimisvilumust on võimalik omandada ja hoida vaid soome-ugri teemasid uurides ja oma teadmisi ning konkreetsete rahvastega seotud mõtteid igal võimalusel esemete kaudu väljendades. Ja lõpuks oli viimase paarikümne aasta soome-ugri näituste jaoks oluline põhjus lihtsalt ERMi soome-ugri varaaia avamine rahvale või värskest toimunud välitööde muljete vahendamine.

Viimase 20 aasta ERMi soome-ugri näituste suur eesmärk on olnud aga ERMi uue maja soome-ugri püsinäituseks valmistumine. Taoline siht kasvab omakorda välja näituste korraldamise põhjustest või on nendega ühel või teisel viisil tihedalt seotud. Ajutiste näituste korraldamise käigus töötati erinevate rahvaste kollektsioone läbi ning aegamisi selgines pilt sellest, mida ERMi kogud õigupoolest

sisaldavad, mida on seal väärtuslikku ja olulist, haruldast ja silmahaaravat. Ka omandasid ja lihvisid kuraatorid eksponeerimiseks hädavajalikke tehnilisi teadmisi soome-ugri rahvaste ainelise kultuuri detailide kohta.

Uue soome-ugri püsinäituse ettevalmistamine on hetkel täies hoos. Praeguseks on ERMis hoiul 10 000 soome-ugri eset, lisaks suur hulk fotosid, filme, joonistusi ja käsikirju. Nende baasil koostatakse praegu uut soome-ugri püsinäitust peagi valmivasse ERMi hoonesse Raadil. Näitusemaja on olnud juba palju aastaid paigaks, kus tulevase soome-ugri suurekspositsiooni toimikond koos käib, et arutada selle üle, kuidas oleks parim viis kujundada näitus, mis tooks esile soomeugrilaste kultuuri põnevuse, ilu ja väärikuse. Loodame, et suudame pakkuda inimestele selle näitusega teadmisi, elamusi, üllatusi ja ilusaid tundeid.

Näitus „Udmurdi vana rahvakunst” (1996).
Näituse „Ižmakomid” vaade. Fotod Art Leete. ERM Fk 2665:12

Soome-ugri rahvaste näitused ERMis (valminud Hõimu-rahvaste programmi ja Eesti Kultuurkapitali toetusel)

1995 „Mari rahvakunst“, kuraatorid Edgar Saar, Heno Sarv, kujundaja Harri Hinn

1996 „Ingerimaa rahvakultuur“, kuraator, Marika Mikkor, kujundaja Annes Hermann

1996 „Udmurdi vana rahvakunst“, kuraatorid Aleksei Peterson, Serafima Lebedeva, kujundaja Anu Eensalu, koostöös Udmurdi Vabariigi Rahvusmuuseumiga

1996 „Ungarlased ida ja lääne vahel“, kuraatorid Zsuzsa Sáfrány, Ágnes Kerezi, Ildikó Lehtinen, kujundajad Jaanus Eensalu, Liina Velsker, koostöös Ungari Etnograafiamuuseumiga

1996 „Saami mütsinäitus“, kuraatorid Art Leete, Heno Sarv

1996–1997 Fotonäitus „Neenetsid“, kuraator Liivo Niglas

1997 „Komi Hingus“, kuraatorid Art Leete, Vladimir Lipin, kujundajad Mare Hunt, koostöös Komi Vabariigi Rahvusmuuseumiga

1997 „Handid“, kuraator Edgar Saar, kujundaja Annes Hermann

1998 „Ižmakomid“, kuraator Art Leete, kujundaja Jane Liiv

1998 „[Soome-ugri müür](#)“, kuraator Heno Sarv, kujundaja Kadri Viires

1998 Prokopi Javtsoi pildid, kuraatorid Arvo Valton, Art Leete, Kristjan Raba

1999 „[Zuonkõd. Näitus liivi inimestest](#)“, kuraatorid Art Leete, Valt Ernštreit, kujundaja Valt Ernštreit

2000 Fotonäitus „Udmurdi maailm“, kuraatorid Arp Karm, Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv

Töötuba näitusel „Handid“ (kuraator Edgar Saar, kujundaja Annes Hermann, 1997)

2000 Fotonäitus „Handid, mansid, neenetsid“, kuraator Edgar Saar, kujundaja Jane Liiv

2001–2002 „Soome-ugri Ilm ja Hing“, kuraatorid Art Leete, Svetlana Karm, Heiki Valk, Ülle Tamla, kujundaja Ilmar Kruusamäe, koostöös Tartu Ülikooli ja Eesti Ajaloo Instituudiga

2001 Fotonäitus „Kodu. Kodukoht. Rumeenia ungarlased“, kuraator Pille Runnel, kujundaja Jane Liiv

2002 Fotonäitus „Karupeied“, kuraator Edgar Saar

2002 Pjotr Vassiljevi fotonäitus „Mari loodususu kombed“, koostöös Mari Vabariigi Rahvusmuuseumiga

2003 László Kunkovácsi fotonäitus „Ungari karjusekultuur“, koostöös Ungari Instituudiga

2003 Mihály Hoppáli fotonäitus „Šamaanid“, koostöös Ungari Instituudiga

2003 „Soome-ugri joonised“. Eesti Kunstiakadeemia soome-ugri uurimisreiside jooniseid Eesti Rahva Muuseumis, kuraatorid Kadri Viires, Vaike Kajak, kujundaja Jane Liiv, koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga

2004 „[Ingeri ilu ja valu](#)“, kuraator Riina Reinvelt, kujundajad Jane Liiv, Vahur Puik

2004 [Juri Afonovi graafika põhjarahvastest](#), kujundajad Vahur Puik, Jane Liiv, koostöös Maailmafilmi festivaliga

2004 Fotonäitus „[Välitõdelt põhjarahvaste juurde](#)“, kuraatorid Kaur Mägi, Laur Vallikivi, kujundaja Vahur Puik

Näituse „Soome-ugri muusikamaailm pildis“ avamine (2013). Foto Arp Karm. ERM Fk

2004–2005 „[Pruudi vara](#)“, kuraator Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv

2006 „Üle piiri“. EKA 2005. aasta Marimaa ja Tšuvaššia ekspeditsiooni fotod, joonistused ja kunstnike autorilooming, kuraator Kadri Viires, koostöös Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Tšuvaši Seltsi ja Eesti Rahva Muuseumiga

2007 „[Sami Duodji](#)“. Saami käsitöö näitus, koostöös Saami muuseumi Siidaga, Saami Käsitöö Liiduga

2007 „[Põhjala värvid](#)“. Eesti Rahva Muuseumi saami kogude rikkused, kuraatorid Agnes Aljas, Piret Õunapuu, kujundaja Jane Liiv

2008–2009 „[Auasi. 80 aastat Hõimurahvaste osakonna avamisest Raadil](#)“, kuraatorid Svetlana Karm, Marleen Nõmmela, Piret Koosa, kujundaja Jane Liiv

2008 Rändnäitus „Soomeugrilased ja samojeedid“, kuraatorid Svetlana Karm, Laur Vallikivi, kujundaja Jane Liiv

2008 „Ungari esemeid ERMi kogudest“, kuraatorid Maris Rosenthal, Siim Angerpikk

2009 „Koguja Lennart Meri soomeugri rahvaste helimaailmas“, kuraator Kristjan Raba

2010 Fotonäitus „Mari pulm“, kuraator ja kujundaja Aleksei Aleksejev, koostöös Fenno-Ugria Asutusega, Paul Ariste Keskusega

2010 Fotopäevik-näitus „Kaameraga Udmurtias“, kuraatorid Madis Kats, Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv

2011 „[Kiviaja graafika](#)“, kuraator Loit Jõekalda

2011 „[Tsitaat](#)“, kuraator Erika Pedak

2011 „[Saami trummid kunstiteostena](#)“, kuraatorid Hans Ragnar Mathisen, Mikko Sarv

2012 „Eesti filmi rajaleidjad soome-ugri ja põhjarahvaste juures“, kuraatorid Enn Säde, Kristjan Raba, kujundajad Kristjan Mändmaa, Jane Liiv

2012 Rändnäitus „Soome-ugri ja samojeedi rahvad“, kuraatorid Indrek Jääts, Svetlana Karm, Laur Vallikivi, kujundaja Jane Liiv

2012 Fotonäitus „Ajanihe. Marimaa pildid“, kuraatorid Arp Karm, Svetlana Karm, Piret Koosa, kujundajad Arp Karm, Jane Liiv

2013 Ühisnäitus „Stanislav Antipovi maalid. Soome-ugri muusikamaailm pildis. Rahvapille Eesti Rahva Muuseumi kogust“, kuraator Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv

2014–2015 „[Karu, Õ ja Joškin kot](#)“, kuraatorid Piret Koosa, Svetlana Karm, kujundaja Maaria Treima

2014 Fotonäitus „Kauges külas: välitööd Tatarstani maride juures“, kuraatorid Maris Reintal, Anna-Kristina Rätsep, Laura Jamsja, koostöös Tartu Ülikooliga

2014 Raamatunäitus „Paul Ariste 110“, kuraator Sirje Madisson

2014 „Juri Vella maailm“, kuraatorid Tiit Sibul, Eva Toulouze

Rändnäitus „Soome-ugri ja samojeedi rahvad“ (2012, fotodel Jõgevamaa gümnaasiumis ja Jõhvi kontserdimajas) rändas koolides ja kultuurikeskustes üle Eesti. Fotod Sirje Madisson

Näitused soome-ugri rahvastest

Koondnäitused 1998, 2001, 2003, 2004,
2008, 2012, 2013, 2014

Marid 1995, 2002, 2006, 2010, 2012, 2014

Ingerlased 1996, 2004

Ungarlased 1996, 2001, 2003, 2008

Neenetsid 1996, 1998, 2000, 2004, 2014

Udmurdid 1996, 2000, 2010

Saamid 1996, 2007, 2011

Komid 1997

Handid 1997, 2000

Ižmakomid 1998

Liivlased 1999

Mansid 2000

Vepslased 2010

Soome-ugri müür

Kuraator Heno Sarv, kujundaja Kadri Viires, Jane Liiv
9.10.–15.11.1998

Iga inimene ja iga kultuur tajub aega ja ajalugu erinevalt. Aastakümned tagasi kaldusid paljud uskuma, et keset Berliini linna on kogu aeg olnud kõrge müür ja see jääb sinna igavesti, praeguseks on aga üles kasvanud põlvkond, kes ei usu, et seal kunagi mingi müür oli. Ajaloolaste seletused ei lähe neile korda – informatsioon müürist ei ole nende jaoks hetkel oluline.

Tänapäeva maailmas ei markeeri ei kivist ega ka mõttelised looduskeskkonna piirialasid tähistavad müürid inimkultuuride erinevusi, müürid on muutunud ajaloolisteks vaatamisväärsusteks. Kui Hiina müüri võime imetleda selle peal kõndides, siis soome-ugri müüri tajumiseks tuleb Ida-Euroopa kaardil jalutades osata näha ühisjooni, mis on metsarahvaste kultuuridel Skandinaaviast Kesk-Siberini. Näitus „Soome-ugri müür“ pakub arheoloogilisele ja etnograafilisele materjalile tuginedes seda võimalust.

Plakat Kadri Viires.
„Zuonkõd. Näitus liivi inimestest“.
Kuraator Art Leete näituse avamisel.
Fotod Anu Ansu. ERM Fk

Zuonkõd. Näitus liivi inimestest

Kuraatorid Art Leete, Valt Ernštreit, kujundaja Valt Ernštreit
12.10.–28.11.1999

Omaaegne pressitekst nimetab näitust ebatraditsiooniliseks etnoloogiliseks näituseks. Liivlane Valt Ernštreit ja Art Leete soovisid teha rõõmsat ja elusat näitust liivlastest. ERMi on kogutud üle viiesaja liivi eseme, millest paljud on väga personaalsed. Teada on inimesed, kes on need esemed valmistanud või kellele nad on varem kuulunud. Näitus tegeles liivi inimeste ja esemete vahelise isikliku seose tõlgendamisega. Väljapanekusse oli koondatud Vaid'i külas Zūonkõ talus elanud või sealt pärit inimestelt kogutud asjad ning pildid selle elanikest.

Ingeri ilu ja valu

Kuraator Riina Reinvelt, kujundajad Jane Liiv, Vahur Puik
10.3.–2.5.2004

Teise maailmasõja ajal ja järel toimunud sündmuste tõttu kodumaast ilmajäämine ning rahvusest tuleneva tagakiusamise objektiks sattumine on valu, mida ingerisoomlased unustada ei suuda. See on saatnud neid läbi elu ja moodustab ingeri elulugudes keskse telje. Eestis elavate ingerisoomlaste elulugude vahendusel jõudis ingeri valu näitusele, samas vähesed jutustajate või nende vanemate lapsepõlvest pärit ja sõjajärelset aega meenutanud lood räägivad ka ingeri ilust. Ingerisoomlastest on saanud üks

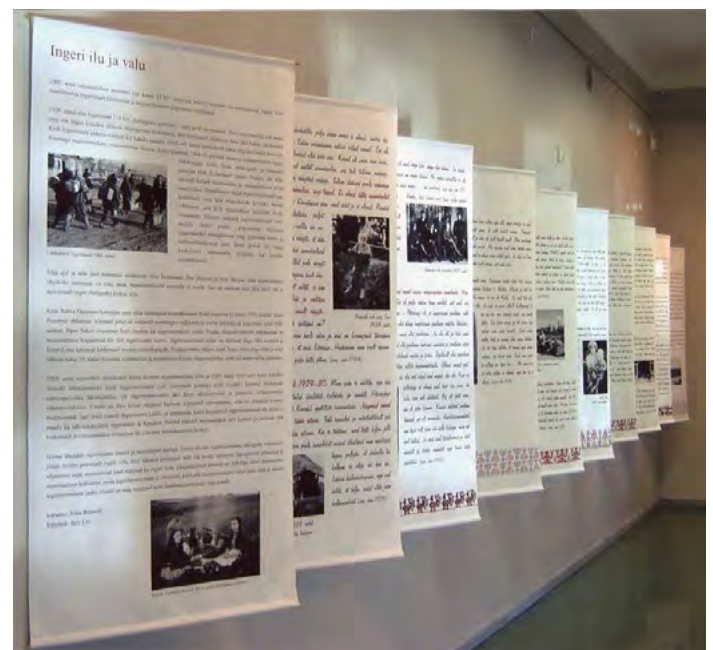
Eesti aktiivsemaid ja paremini organiseeritud vähemusrahvusi, kes on ellu äratanud mitmed traditsioonid. Igal suvel toimub ingerisoomse laulu- ja tantsupidu, kuhu kogunevad ingerisoomlased üle Eesti, ei puudu ka rahvuskaaslased Ingerimaalt ja Karjalast. Näitus põhines Riina Reinvelti magistritööl, eksponeeritud esemed olid eelkõige näide ingerisoomse materiaalsest kultuurist, mida enam ei eksisteeri, kuid mis muuseumiseinte vahendusel edasi elab ja tänastele ingerisoomlastele identiteediotsingutel tuge pakub.

„Ingeri ilu” ja valu sai 2005. aastal Narvas Eesti muuseumide festivali peapremia

Lisalugemiseks:

Reinvelt, Riina 2002. *Ingeri elud ja lood: kultuurianalüütiline ululoouurimus*. Studia ethnologica Tartuensia. Tartu: Tartu Ülikool

Vaated näitusele Tartus ja Narvas.
Fotod Arp Karm. ERM Fk

Pruudi vara. Soome-ugri rahvaste pulmakombestikuga seotud esemed ERMi kogudest

Kuraator Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv

15.10.2004–9.1.2005

Näitus tõi vaatajate ette soomeugrilaste pulmade esemelise maailma. Abiellumisse suhtuti vanasti tõsiselt ning oma pere loomist peeti täiesti möödapääsmatuks ja hädavajalikuks sündmuseks ning igaühe kohustuseks. Arvati, et pulmadest algab uus „päris oma“ elu.

Näitusel sai näha esemeid, mis olid kasutuses pulmarituaalides, valmistatud kaasavaraks või pulmakingituseks. Pulmarituaalis kasutusel olnud esemetel on olnud lisaks tarbefunktsioonile ja materiaalsele väärtusele ka kindel maagiline ja sümbolne tähendus: nad kaitsesid kurja eest, aitasid kaasa noorte tulevasele õnnele, olid märgiks ühest sugukonnast või vanusegrupist teise üleminekust. Tähtsaimaks kingituseks oli pruudi kaasavara, mis oli ühtlasi ka noore pere iseseisva elu alustalaks.

Näituse ideest sündis album „Pulmawärk. Soome-ugri pulmadega seotud esemed Eesti Rahva Muuseumi kogudest“ (koostajad Svetlana Karm, Reet Piiri, Vaike Reemann, Ellen Värv, Piret Õunapuu, toimetajad Toivo Sikka, Tuuli Kaalep, Terje Anepaio, Ellen Värv, fototööd Anu Ansu, Arp Karm, kujundaja Peeter Paasmäe, 2005).

Auasi. 80 aastat hõimurahvaste osakonna avamisest

Raadil

Kuraatorid Svetlana Karm, Marleen Nõmmela, Piret Koosa, kujundaja Jane Liiv, toetaja Hõimurahvaste Programm

20.11.2008–30.8.2009

Juubelihõnguline näitus pakkus külastajale võimaluse minna ajas tagasi, tuues esile tükikese Raadi 1928. aasta ekspositsioonist ja üksikuid aspekte välitööde miljööst ning vaadata muuseumi soome-ugri kogude kujunemisloole ja muuseumitöötaja mitmekesisele tööle.

Juba 1920. aastatel nägi ERMi esimene direktor ja Tartu Ülikooli etnograafia dotsent Ilmari Manninen ette, et Eesti rahvateaduse üks ülesannetest on soome-ugri kultuuride uurimine ning selles vallas „on Eesti kutsutud täitma aukohustust, mis kuulub temale kui kultuurrahvale“. 80 aastaga oli ERMist kujunenud üks suuremaid soome-ugri kultuuride uurimise keskusi nii Eestis kui maailmas. Muuseumi arhiiv koondab rohkem kui 180 soome-ugri välitöö materjale – esemeid,

Kuraatorid näituse avamisel. ERM Fk 2930:94
Vaade näitusele. ERM Fk 2930:112. Fotod Merylin Suve Tõnu Seilenthal ja Kadi Sarv vaatamas näitusele valminud soome-ugri rahvaste seinakaarti, mille ERM valmistas kõigile Eesti koolidele soome-ugri rahvaste kultuuriloo tundide tarvis. Kaart valmis koostöös AS Regio, Haridusministeeriumi ja Hõimurahvaste programmiga. Koostajad Indrek Jääts, Svetlana Karm, Marleen Nõmmela. ERM Fk 2930:108

fotosid, etnograafilisi jooniseid, käsikirjalisi dokumente, filmi- ja videolinte. Korraldatud on temaatilisi konverentse ja näitusi, kirjutatud artikleid ja pikemaid uurimusi, tehtud filme ning osaletud hõimurahvaste koostöö arendamisel.

Näitust täiendab kataloog „Auasi. Eesti etnoloogide jälgedes. A matter of honour. In the footsteps of Estonian ethnologists. Delo tšesti. Po sledam estonskih etnologov“.

Külasteraamat:

Täna soome-ugri näituse tegijaid! Olin sel suvel Udmurtias ja näitust on hea vaadata, et sellest teemast Eestis rohkem teadlikumaks saada. Soovin palju jõudu ja nagu kirjutas Art Leete – soome-ugri rahvaste tutvustamise missioon ei ole kunagi lõpetatud! Mirjam Pikle, 21. detsember 2008

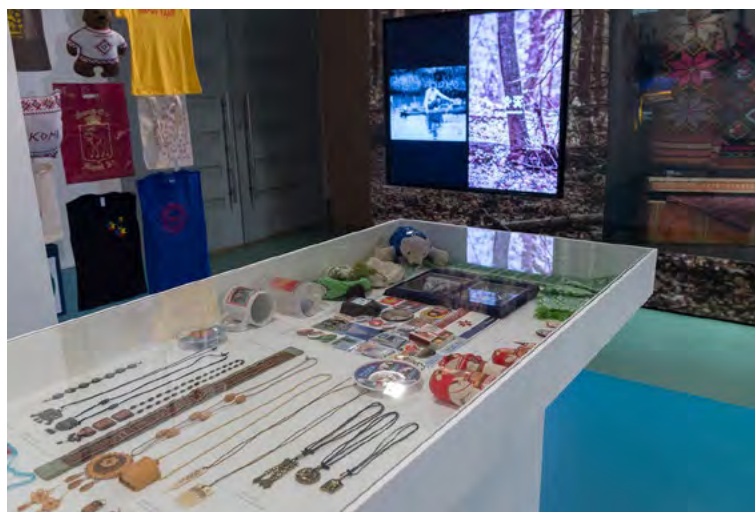

Karu, Õ ja Joškin kot

Kuraatorid Piret Koosa, Svetlana Karm,
kujundaja Maaria Treima
17.10.2014–31.5.2015

Näitus keskendus soomeugrilaste püüdlusele tutvustada oma kultuuriidentiteeti märgiliste esemete ja ornamentide kaudu.

Tänapäeva maailmas määrab väikeste rahvaste ja kogukondade elujõulisuse nende võimekus ennast üleilmselt märgatavaks teha. Selleks püütakse ka kultuuriruumile iseloomulikes sümbolites, traditsioonilistes esemetes ja nähtustes leida kaubamärgi potentsiaali. Selliste brändidena on kasutusel näiteks karu, Õ-täht või kass Joškin ning paljud teised huvitavad lähenemisnurgad mis ka groteski kalduvad, kuid kõik taotlevad ühtainsat eesmärki – tutvustada oma maad ja rahvast. Keskseks näituseteemaks on mänguline perspektiiv, mis töö esile ootamatud seosed ja isegi absurduse soome-ugri eripära turundamisel.

Fotod Arp Karm. ERM Fk

[maailma näitused]

ERM on pidanud end alati kultuuride muuseumiks, lisaks eesti kogudele on siin asutamisest alates olnud ka soome-ugri ning võõrrahvaste kogud. Antropoloogilise suunaga maailma vaatavad näitused on olnud alati populaarsed, eriti 1990. aastatel, kui maailmas ringireisimine veel nii tavapärase ei olnud. Aga ka 2000. aastatel meeldib külalistajatele tulla näitusesaali ja kogeda eksootikat ja rännutunnet. Näituste valikus on eesmärgiks olnud jälgi-da maailma võimalikult laialt, püüda mõista teisi kultuure ja tutvustada kaugeid paiku. 2004. aastast toimunud Maailmafilmi festival on värske visuaalantropoloogilise filmiprogrammi kõrvale alati toonud ka põnevaid näituseprojekte.

ERMi kogude põhjal on toimunud kaks suuremat näitust, esimene vaatles ERMi Aafrika kogusid (2004) ning teine Läti kogusid (2008), lisaks on võõrrahvaste kogud olnud kasutusel mitmetel näitustel. Kaugemasse aega on kiigatud omaaegsete maailmaavastajate abil, näiteks „[Saage tuttavaks – A. Th. v Middendorff](#)“ (2005) või Johannes Gabriel Granö fotonäitus „[Sinine Altai. Siberi ekspeditsioon 1902–1916](#)“ (kuraator Taneli Eskola, Vahur Puik, 2003).

Maailma näitused on toonud vaatajate ette eestlaste kogemusruumi. Põhjalikumad ülevaated on olnud ümbermaailmareisist „Eesti lipp ümber maailma“ (kuraatorid Janno Simm, Tiit Pruuli, kujundaja Jane Liiv, 2001), mis meenutas, kuidas sinimustvalge koos 7 eesti mehega pur-

jetas ümber maakera, näidates foto- ja videomaterjali ning reisilt kogutud esemeid. „[Inimnäoline islam](#)“ (kuraatorid Leida Lepik, Jaanus Plaat, Tiit Pruuli, Jaan Tätt, 2005) tõi Tartusse eestlaste nägemuse islamimaailmast. Lisaks „Eesti I Himaalaja ekspeditsioon“ (kuraatorid Riho Västriku, Jaan Künnap, 1998) vaatles mägironijate argist elu, Rain Tamme fotonäitus „Üksi ja kahekesi“ (2006) uuris efektse foto-reportaažina Ruanda laste maailma. Lisaks Kullar Viimse fotonäitus „Ugandast: Maapäkhklitaevas“ (2008) ja „Oodates tema pühadust“ (2009), Pille Runneli fotonäitus „Kodu. Kodukoht. Rumeenia ungarlased“ (2001), Sulev Kuuse ja Aare Leima fotonäitus „Ajarännak. Nepali fotod“ (2003)

Rain Tamme näitus „Üksi ja kahekesi“ (2006). ERM Fk 2887:31. Ulla Lembergi näituse „Kallid lapsed“ avamine (2002). Anne Helene Gjelstadi näitus „Suur süda, tugevad käed – Kihnu ja Manija eakate naiste portree“ (2012). Fotod Arp Karm, Tiit Sibul. ERM Fk

ning väljaspool Eestit elavaid eestlasi otsis Marika Mikkori ja Pille Runneli fotonäitus „Kaukaasia – eestlaseks jääda?“ (2001).

Paljud näitused on jõudnud ERMi koostöös välisriikide saatkondade ja muuseumidega, Eestis tegutsevate kultuuriinstituutide koostöövalmidus ja positiivne hoiak on toonud Tartusse võimsaid rahvakultuuri ja moodsa elu näitusi – Ungari Insituut, Taani Kultuuri Instituut, Soome Kultuuri Instituut, Rootsi Kultuuri Instituut, Saksa Kultuuri Instituut, suursaatkondade kultuuriesindajad kohapeal, eriti Norra saatkond, Saksa saatkond, Rootsi saatkond, lisaks väiksemad kohalikud rahvuskultuuri seltsid, näiteks armeenlased, dagestanlased jt.

Tähelepanu äratas 1999. aastal eksootikat lisanud „[Kaasaegne Taiwani kunst](#)“ (kuraator Hui-chi Huang, koostöös Taiwani Rahvusliku Ajaloomuuseumiga, 1999), mis

näitas 18 noore kunstniku tušimaale ja andis ülevaate taiwani maalikunstist, mis on jäänud suurima kindlustussummaga näituseks ning millele ERM vastas rahvapillide näitusega Taiwanis. Avastusretki erinevatesse maailmadesse on pakkunud: Mihály Hoppáli fotonäitus „[Šamaanid](#)“ (2003), László Kunkováci fotonäitus „[Ungari karjusekultuur](#)“ (2003), Klavdij Slubani fotonäitus „[Transverses](#)“ (2004, hiljem pälvib fotograaf hinnatud Euroopa foto *grand prix* preemia 2009), fotonäitus „[Kaukaasia rahva nägu](#)“ (kuraatorid Džamilja Dairova, Zarema Dadajeva, 2004), väga unikaalsed Krzysztof Kieslowski pildid „[Kieslowski noorpõlvfotod Lodzi linnast](#)“ (2006) või Anne Testut’ fotonäitus „[Eurooplased lauas](#)“ Maailmafilmi programmis (2007), „[Kaljujoonised Mosambiigist ja Zimbabwest](#)“ (2007), Kanada põlisrahva graafika „[Kaarnad, hundid, seitse konna ja üks lehm](#)“ (2007) ja Norra puukiriku arhailine traditsioon (1998).

Tiibeti mungad liivamandalat valmistamas. Liivamandala on valmis (2009). Fotod Merylin Suve. ERM Fk. Näitus „[Kaasaegne Taiwani kunst](#)“ (1999). Rootsi Riikliku Ajaloomuuseumi näitus „[Viikingid Idakaares](#)“ (2002). Fotod Jane Liiv

Näitused maailma rahvastest

Traditsiooniline loovus Aafrikas

Kuraator Laur Vallikivi, kujundajad Maarja Roosi, Krista Roosi

8.9.2004–4.1.2005

Näitusel olid esmakordselt väljas ERMi Aafrika kogud, näiteid rituaalsetest maskidest, skulptuuridest, unikaalsest keraamikast, igapäevased tarbeesemed ja relvad. Võõrrahvaste kogude esemed ei kuulu just ERMi enimkasutatud materjalide hulka, mis lõi kuraatorile kohustuse kogu materjal läbi töötada ning vaadata üle esemete ERMi jõudmise lood, täpsustada nende kasutust, hinnata nende olulisust muuseumikogude perspektiivis ning tähendust nüüdisajas. Näitusele lisasid kaasaegset värvi Sven ja Kadri Viirese fotod.

Üks välismaine kolleksionäär käis ja pani neile ERMi Aafrika esemetele silma peale. Tahtis neid veel kataloogida ja täpsustada legende, sest selgus, et paljud on muutunud väga rariteetseks ERMis oleku 100 aasta jooksul.

Külalisteraamatust:

Väga tore ja huvitav ettevõtmine. Ainult positiivsed elamused. Soovitame kõigile reisi Aafrikasse!

Fotod Anu Ansu ja Merylin Suve.
ERM Fk 2911:94, 2911:99, 2911:103

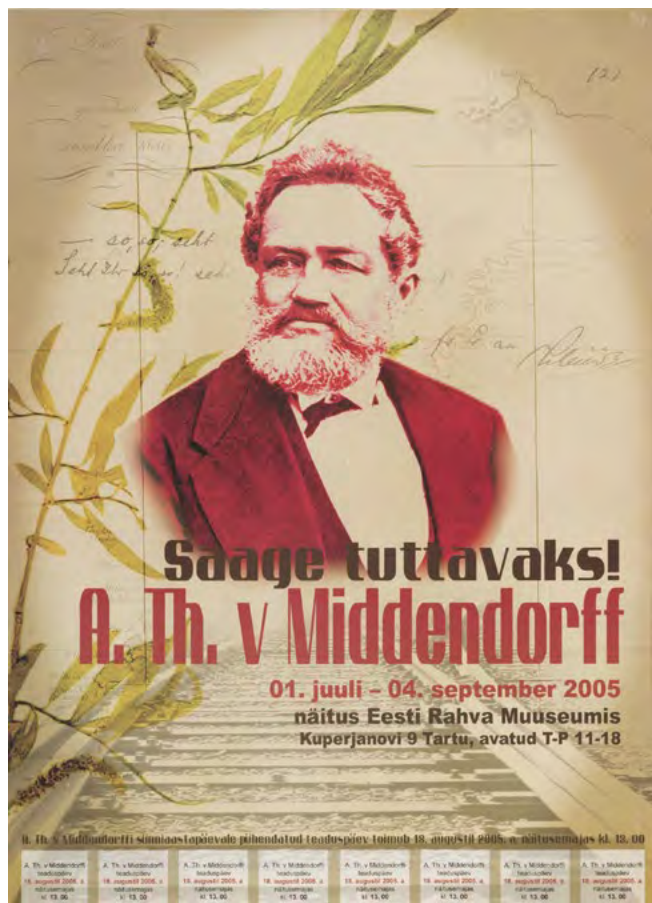
Saage tutvavaks – A. Th. v. Middendorff

Kuraatorid Erki Tammiksaar, Ülle Jäe, kujundaja Merille Hommik, koostöös Baeri Muuseumiga

1.7.–4.9.2005

Usutavasti on Alexander Theodor von Middendorff üks maailmas tuntumaid 19. sajandil elanud eesti juurtega inimesi. Eesti-saksa päritolu Vene akadeemik sai tuntuks nii maadeavastaja, mitmekülgse teadlase, õppejõu kui ka maaelu edendajana. Middendorffile ülemaailmse tuntuse ja tunnustuse toonud suure Siberi ekspeditsiooni lõppemisest möödus 2005. aasta märtsis 160 aastat.

Näitus oli suurejooneline koostööprojekt, kuhu ERMi koguhoidja Ülle Jäe oli koondanud teadusajaloo eksperte, näitusega kaasnesid raamatuesitlused, konverents koostöös Vene Teaduste Akadeemiaga, näituse valmimisele aitasid kaasa nii Saksa saatkond kui Tartumaa muuseum, Baeri muuseumi kaudu jõudsid ERMi ka Middendorffiga seotud esemed Saksamaa erakogudest.

Ei saa me läbi Lätita. Läti esemed ERMi kogudes

Kuraatorid Ülle Jäe, Maire Kuningas, kujundajad Merike Tamm, Jane Liiv

9.5.–28.9.2008

Näitus käsitles Lätit kolme teema kaudu. Esiteks etnograafiline väljapanek ERMi kogudes olevatest Läti esemetest. Teiseks vaatas näitus leivude ja lutside, Aluksne ja Ludza piirkonnas elanud Lõuna-Eesti hõimude kultuuri. Lutsid oleval Põhjasõja-aegsed Lõuna-Eesti sõjavangid, kes Ludza ümbruse mõisnikele pärisorjadeks müüdi. Levinud on ka arvamus, et mõlemad rahvakillud on põgenenud lõuna poole sõja või katku eest. Tänapäevaks on nad omaks võtnud läti keele ja kultuuri ning assimileerunud.

Kolmas osa vaatles Läti tööstustoodangut eestlaste silmadega. See osa näitusest tuletas meelde, et lisaks headele eesti asjadele on eestlased alati kõrgelt hinnanud ka lätlaste toodangut. Praktiliselt igas eesti kodus leidub Riia portselanitehase ja Riia farmaatsiatehase toodangut või läti olmeelektronikat. Tuntud on ka Laima maiustused, Karumsi kohukesed ja Gutta mahlad.

Plakat Merille Hommik

„Käed külge“ nurk näitusel „Ei saa me läbi Lätita“.
Foto Merylin Suve. ERM Fk 2936:760

Inimnäoline islam

Kuraatorid Leida Lepik, Jaanus Plaat, Tiit Pruuli, Jaan Tätte
8.9.–16.10.2005

Näitusele oli välja pandud üle saja foto, mille on teinud viimastel aastatel Eesti rändurid-amatöörfotograafid enam kui 40 riigis ja piirkonnas, kus muslimid moodustavad suurema osa elanikest.

Lisaks islamiusu kaunistavatele piltidele olid näituse kuraatorid pööranud suurt tähelepanu muslimite igapäevaelule ja portreedele, püüdes avada islamimaailma tavainimese seisukohast. Eraldi saalis olid välja pandud fotod lastest. Näituse autorite taotlus oli aidata kummutada neid väärarusaamu, mis levivad islamiusu ja muslimite kohta praeguses „terrorismivastasessse sõtta“ haaratud läänemaailmas. Lisaks fotodele oli välja pandud ka erinevatest islamiriikidest pärit esemeid ning filmimaterjale islamikultuuridest. Fotodele kirjutasid tekstid Jaan Tätte, Tiit Pruuli ja Jaanus Plaat ning näitusega koos anti välja raamat „Inimnäoline islam“.

Oma näitusega tahame aidata islamimaailma mõista.
Oleme rännanud, püüdnud mõista, pildistanud.

Fotod Leida Lepik

Subjektiivselt fotost Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas

Vahur Puik

Fotograafiline dokumenteerimine on lahutamatult muuseumide juurde kuuluv praktika, ka ERMi jaoks on see olnud algusaegadest saadik iseenesestmõistetav. Juba 1912. aastal avaldatud palves päevapiltnikele ja asjaarmastajatele osutas muuseumi ainulise vanavara korjamise toimkond, et „korjamisel leidub palju, mis mitmeti tähtis oleks, aga kaasa võtta võimata”. Samasuguse loomulikkusega nagu pildistamine käib kokku kogumistegevusega, kuulub fotode eksponeerimine muuseumi näituse tege-

vuse juurde, nii et näitusemajas toimunud näituste hulgas leidub väga vähe selliseid, kus fotot mitte kuidagi ei oleks kasutatud. Foto roll näituses on siiski erinev, ja kui räägime fotonäitustest, siis peame silmas väljapanekuid, kus fotod on näituse objektiks ja põhisisuks, mitte esitletava ainese illustratiivseks laienduseks.

2002. aasta algul koostas Tartu Linnamuuseumisse näituse ühe kuulsama eesti soost geograafi Edgar Kandi 100. sünniaastapäeva puhul, samal kevadel toimus Helsingi kunstimuuseumis Edgar Kandi õpetaja ja eestikeelse Tartu Ülikooli geograafiateaduse ülesehitaja, soomlasest professori Johannes Gabriel Granö Altai ekspeditsioonidel (1902–1916) tehtud fotode näitus (kuraatoriks geograaf ja fotograaf Taneli Eskola). Pärast näituse vaatamist Soomes läksin ERMi näitusemajja ja ütlesin Kristjan Rabale, et Granö kui Tartu jaoks olulise persooni nii mõjus näitus tuleks Tartusse tuua. Aasta pärast, kevadel 2003 oli näitus Tartus kohal ning väljapanek oli jagatud kaheks: pool ERMi näitusemajas ja pool Tartu Ülikooli muuseumi valgus saalis Toomel. Samamoodi nagu muuseumid hakkasid fotograafiat kogumistöös rakendama, oli see aktiivselt kasutusele võetud ka maateaduses ja kuulus möödapääsmatult ekspeditsioonide tööriistakasti. Granö kasutas oma Altai retkedel fotograafiat väga instrumentaalselt, nt pinnavormide fotogrammeetrilisel mõõtmisel, aga samas pildistas ta ka reisi eluolu ja hingematvalt uhkeid mägiseid maastikuväid. Taneli Eskola kureeritud näitus rekontekstualiseeris Granö pildid ja väärindas need fotokunstiks: omaaegsed klaasnegatiividele pildistatud ja tol ajal peamiselt kontaktkopeeritud fotodena levinud kaadrid olid suurendatud mõjusateks klassikaliselt vormistatud *fine art* fotodeks, millel säilis geograafiliste uurimisretkede kontekst.

Samasugust visuaalset võimendust kasutati Granö näitusest paar nädalat hiljem avatud suurel ülevaatenäitusel „[Johannes Pääsuke – mees kahe kaameraga](#)”, mille koostas fotokunstnik Toomas Kalve ning kus suurimatel pildidel, mille algmaterjaliks olid Pääsukese 13 × 18 cm klaasnegatiivid, oli pikema külje pikkus ligi 2 m.

Eestis oli sellist võtet esimest korda kasutatud tegelikult juba 5 aastat varem – Eha Komissarovi kureeritud Eesti Kunstimuuseumi näitusel „Unustatud Eesti foto 1900–

1940", mida näidati esmalt Tallinnas Rotermanni Soolalaos ning 1998. aasta suvel ka ERMi näitusemajas. Juba siis oli dokumentaalse ainesena eri muuseumide fotokogudesse kuuluvate Pääsukese, Rieti ja Parikaste negatiividest suurendatud originaaliga võrreldes ülisuured pildid, et ühelt poolt tekitada nihestust fotomaterjali harjumuspärastest esitlusviisidest ja formaatidest ning teiselt poolt pakkuda võimalust lõpuks näha ja avastada klaasnegatiividesse talletunud informatiivsust paremini, kui see on võimalik 1:1 suurusega positiivil. 1998. aastal oli seesuguse näituse tehniline teostamine võimalik üksnes Soomes (nii et kuuldavasti sõitis Toomas Kalve, eesti fotopärandi „kullakangid“ kohvis, üle lahe, lasi pildid skaneerida ja välja printida), viis aastat hiljem oli sama tehnoloogia ka kodumaale jõudnud. Kui Eskola oli Granö piltide vormistuseks valinud juba mainitud *fineartiliku* lähenemise, siis Pääsukese näituse jaoks valiti vähem range ja n-ö meedialikum vormistusviis, mis meenutab maailmakuulsat Edward Steicheni rändnäitust „Family of man“, kus domineerima on mõeldud kujutised ja pildi materiaalne kandja ei ole niivõrd väärtuslik. Nii olid Pääsukese näituse sadakond neljas suurusklassis prinditud fotot raamimata ja kahelt poolt lamineeritud, pildi tagakülje alumisse ja ülemisse serva olid liimitud metallprofiilid, millest sai pilti riputada ja mis tõmbasid transpordi ajaks kokku rullitud ja kanalisatsioonitoru juppidesse pakendatud pildid näitusepaigas sirgu. Olgu etteruttavalt

öeldud, et just minul oli au ja rõõm selle näitusega kõige rohkem nii Eestis kui ka piiri taga reisida.

Kristjan Raba kutsus mind 2004. aasta veebruaris ERMi näituste korraldajaks tööle hetkel, kui olin ligi kaks aastat fotograafina elatist teeninud (geograafiaõpingud olid katkenud), töötasin ööklubis ja seejärel mitmete mängu- ja dokfilmide juures. Kristjan lubas, et küllap saan ka fotograafina tegutsemist jätkata, aga nii lihtne see ei olnud, katsed kahte ametit kõrvuti pidada päädisid kõrvetada saamisega mõlemalt poolt, samas aga süvenes huvi fotode tähenduse vastu just muuseumikontekstis.

2004. aasta kevadesse, Maailmafilmi festivali eelkäija, NAFA päevade ajaks oli planeeritud fotonäitus „Välitöödelt põhjarahvaste juurde“, kuraatoriteks noored etnoloogid Kaur Mägi ja Laur Vallikivi. Näitus oli mõeldud hõlmama ERMi välitöödel talletatud pildimaterjali 1970. aastatest tolleks hetkeks viimaste (nt Kauri ja Lauri enda) ekspeditsioonideni. 9 autori pildimaterjaliga näitus pidi olema mingil moel ülevaatlik ja üldistav, nii sekkusin näituse koostamise protsessi fotograafi vaatenurgast ja pakkusin piltide valimise kriteeriumiks visuaalset kõnekust, mitte niivõrd piltidele talletunud etnograafilist informatsiooni uuritavate rahvaste kommete ja materiaalse pärandi kohta. Samuti huvitas mind teatud diskursiivne refleksioon uurimisreiside pildistamispraktika kui sellise kohta ehk see, kuidas

Näitus „Välitöödelt põhjarahvaste juurde“ (2004).
Foto Vahur Puik

fotodel kajastub pildistamise protsessi dialoogilisus, fotode autorite subjektsus ja kohalolu. Aja jooksul olid ka uurimiseisid muutunud: kui 1970ndatel käidi pigem rühmaga, siis sajandivahetuse ekspeditsionistid (nt Liivo Niglas, Laur Vallikivi) veetsid üksi isegi mitmeid kuid uuritava rahva seas, muutusid sisuliselt „oma inimesteks”, kellel oli oma „uurimisobjektidega” hoopis teistsugune suhe kui läbisõitval uurimisrühmal. Nii jäi minu jaoks sõelale ka pilte, mis ei olnud sugugi „tõsiteaduslikud”, näiteks kaadreid, kus uurija ise võis koos mõne põlisrahva esindajaga natuke veiderdavalt poseerida või põhjapõdratapul kruusiga sooja verd rüübata; pilte, mis üllatasid oma ebastereotüüpsusega, näiteks moeka tuka ja elegantselt püstise kraega särgiga hant? paadis võrke sikutamas, või ka mõni pilt, mis oli küll ilmselgelt fotograafiline aps, näiteks poseeritud pilt helikopteris, millel küllap värina tõttu oli pildistatav jäänud kaadri nurka ja suurema osa pildist täitis lennuvahendi salongi lagi, aga mille visuaalne värskus seisneski karvamütsi, salongi lae ja seinte pindade värvitoonides ning kompositsiooni juhuslikkuses. Lisaks paigutasin kogu näituse pildid pildipaarideks ehk diptühhonideks ja mõnedeks kolmikuteks, mille eesmärk oli pildist pilti kanduvate sisuliste seoste või hoopiski vastanduste ja kompositsiooniliste korduste või jätkuvuste abil pildid omavahel kõnelema ja üksteist võimendama panna. Samas oli iga pildi juures konteksti

Arvo Iho fotonäitus „Vanausuliste kultuur Peipsi ääres” (2004).
Foto Arp Karm

avav allkiri, mille põhjalikkus oli autoriti ja ka ajalises lõikes väga erinev (vanema pildimaterjali puhul enamasti napp, uuema materjali puhul kohati väga põhjalik). Näituse, mis sisuliselt lähtus ühest formaalsest kriteeriumist – pildid olid tehtud ERMiga seotud uurijate välitööde ajal – sidus tervikuks visuaalne mäng piltidega, mida ei piiranud temaatilised või kronoloogilised kriteeriumid.

2005. aasta Tartu visuaalse kultuuri päevadel ehk Maailmafestivalil oli dokumentaalfilmide kõrval oma koht ka fotograafial. Nii algas festival 2. mail fotodokumentalistika ümarlauaga, et arutleda pressifoto, fotodokumentalistika, dokumentaalset fotot kasutava kunsti ja tavafotograafia piiride ning ühisosade üle, mõtiskleda fotograafia rollist tänapäeva muuseumis, teadvustada, millistest kriteeriumidest lähtuvad nt muuseumide fotomaterjali kogumisotsused. Ümarlaua panelistideks olid tunnustatud moe- ja pressifotograaf, fotokunstnik ja -õppejõud Leena Saraste Soomest, Tartu Kõrgema Kunstikooli fotoosakonna professor Peeter Linnap, mäluasutuste poole pealt Riina Reinvelt ERMist ja Mare Purde Rahvusarhiivi filmiarhiivist ning viimasena rääkis oma peamiselt Eesti vene kultuuri käsitlevast (foto)kogust erakolleksionäär Aleksander Dordmidontov. Ümarlauda juhatas fotoajakirja Cheese toimetaja Ahto Külvet.

Igaüks teab, et viimase 10 aastaga on fotoskeene tohult muutunud, meil on täna Facebook, Instagram ja Snapchat. Muuseumide kontekstis on tänu fotograafia digitaliseerumisele saanud võimalikuks näiteks osalusaktiivide korraldamine fotokogude täiendamiseks („Kingi muuseumile päev”, 2009; „Eesti minut”, 2013). Eesti pressifotograafid on organiseerunud oma „gildi” ehk Eesti Pressifotograafide Liitu ja viinud uuele tasemele pressifoto aastakonkursid koos kaasneva aastaraamatuga. Kaamerapõhisele kunstile on olnud pühendatud 2011. ja 2013. aastal toimunud Tallinna Fotokuu festivalid, loodud on MTÜ Eesti Fotopärand, fotoajakirja Cheese asemele on tulnud ajakiri Positiiv. Tõelist fotomeediumispetsiifilist kogumispoliitikat meil aga veel ei ole ning süsteeme-meetmeid, mis toetaksid professionaalse ja proaktiivse fotodokumentalistika projekte (sarnaselt nt rahvusringhäälingu „Eesti lugude” sarjale) õieti ka mitte (esimeseks pääsukeseks värske pressifotograafide Kalju Suure stipendium). 2005. aasta kevade festivaliaegsed fotonäitused olid Kaarel Nurga „Mehe aasta” ning Sloveenia päritolu Prantsuse fotograafi Klavdij Slubani „Transverses”. Kaarel Nurgaga olin tutvunud kodumaise hobifotograafide

portaali „Fotokala“ kaudu, millest Kaarel kasvas välja isiklikku blogisse „Thesupersnap“ (mis 2006. aastal krooniti Eestis aasta ajaveebiks). 2003. aastal olin kutsunud Kaarli fotograafiks ööklubisse Tallinn, kus isegi pilte tegin. Siis läks Kaarel ajateenistusse ja võttis ka kaamera kaasa. Pildid, mida ta seal tegi, olid väga intrigeerivad: väga isiklikud, kujutades peamiselt hetki, kus ajateenijad olid omavahel, jõude. Sellel oli lihtne seletus, sest sõjaväes olles oli võimalik pildistada just sellistel hetkedel, kuivõrd Kaarel ei olnud ajateenistust kajastama saadetud reporter, vaid tavaline ajateenija, kes sai kaamera kätte võtta üksnes siis, kui väljaõpe ja ettenähtud ülesanded ei sundinud tegema midagi muud. Näitusele valitud pealkiri „Mehe aasta“ lähtus tuntud stereotüübist, et sõjavägi teeb mehest mehe, aga näituse piltide kontekstis muutus see tegelikult ka irooniliseks, sest ühele enda seast poseeritud portreed olid hästi siirad ja tihti mängulised, vaba aja sisustamiseks tehtud lavastused teinekord lausa naljakad. Kokkuvõttes pakkus näitus vahetu ja teistmoodi vaatenurga ühele olulisemale siirderituaalile meie ühiskonnas.

Viimane fotonäitus, mille näitusemajja jõudmisega olin otseselt seotud, oli 2007. aasta kevadel toimunud prantsuse fotograafi Anne Testut' näitus „Eurooplased lauas“, mis on just sedasorti uurimuslik fotodokumentalistika (või -etnograafia), mille puudumise üle Eestis eespool kurtsin. Testut jäädvustas Prantsuse Vabariigi põllumajandusministeeriumi tellimusel ja toel aastatel 1991–1994 viieteistkümnes Euroopa riigis inimesi õhtusöögilauas. Pilte saatsid üsna lakoonilised, aga samas väga informatiivsed allkirjad, kust lisaks riigile, kus pilt oli tehtud, saime teavet ka piltidel kujutatud inimeste ameti, ea, omavaheliste suhete, toidutegemisharjumuste ning loomulikult pildil söödava õhtusöögi kohta. Selle Euroopa kultuure väga armsalt n-ö köögi poolelt avava näituse leidsin märtsis 2006 Prantsusmaalt oma viimaselt välisreisilt Johannes Pääsukese näitusega, täpsemalt Normandiast, väikse ja spetsiifilise soolevorsti poolest kuulsa Vire'i linna muuseumist, kuid mitte seintelt, vaid hoopis karpidest, mida uudishimust paotasin. Näitus tundus seda huvipakkuvam, et just 2006. aasta teises pooles pidi näitusemajas toimuma suurnäitus „Ise söime, ise jõime...“ nõukogudeaegsest toidukultuurist, millele oleks Anne Testut' näitus pakkunud huvitavat võrdlusmaterjali. Ametlik asjaajamine ei läinud siiski nii kiiresti, aga Taavi Tatsi, kellest samal 2006. aasta kevadel sai minu asemel näituste korraldaja, ajas asja järgmiseks kevadeks korda.

Dialog. Fotograaf Jakob Bockmanni pärand

Kuraator Jüri Karm, kujundaja Elje Karm

18.2.–23.4.2000

Jakob Bockmann (1889–1983) on Eesti fotograafia kontekstis üks parematest portreefotograafidest. Tema pärandiks on ERMis ligi 10 000 klaasnegatiivi, millest enamik on ateljees pildistatud portreed ja grupipildid. Lisaks on ta jäädvustanud sündmusi Ambla kandis, kus pidas fotograafiametit 1913.–1950. aastateni. Unikaalsed on fotod Petrogradist Veebruarirevolutsiooni päevilt 1917. aastast.

Fotodega on võimalik pidada dialoogi, nad ei ole elutud „mis“, vaid subjektid „kes“, kellega on võimalik suhelda. Portreed räägivad omas keeles, näoilmete, pilkude, pooside, riietuse, staatusega. Bockmannil pidi olema eriline suhe Ambla ja lähiümbruse tuhandete inimestega, kes 40 aasta jooksul tema teise korruse ateljees pildistamas käisid.

Põgenemine Läände. Eric Soovere fotod

Kuraatorid Edgar Saar, Terje Anepaio, kujundaja Jane Liiv
koostöös Eesti Ameerika Fondiga

22.3.–5.5.2002

Eric Soovere põgenes perega 1944. aastal Saksamaale, kust 1949. aastal õnnestus elama asuda Ameerika Ühendriikidesse. Soovere pidas põgenemisteedel päevikut ja pildistas.

Samamoodi on ta dokumenteerinud eestlaste eluolu ja sündmusi põgenikelaagris Saksamaal ja Ameerikas. Näitusel oli väljas ligi 200 fotot.

Kuraator Terje Anepaio: Mina tahtsin, et pildiallkirjad oleksid pikemad, et sealt peegelduks DP-laagri tähendus, etnograafilised faktid, ja siis ma kirjutasin neid tekste salaja pikemaks. Ja Soovere fotod olid väga head, tema kaadritest on mõned sellised, mis ei lähe kunagi meelest. Ühelt poolt tema ja kaamera, tema naine, kogu teekond ja elu, see kaamera oli nagu üks osa neist.

Külasteraamat:

See oli tegelikkus. Vapustav. Aitäh Kõnnu küla mehele Eesti rahva elu kajastava näituse tegemise eest, nii raske ajaloetapi kajastamisel. Heldur Mühlberg. 9.4.02

Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga

Kuraator Toomas Kalve, kujundaja Toomas Kalve, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga, Eesti Kultuurkapitaliga, OÜ UBS Repro

23.5.–1.8.2003

Eesti esimene filmimees ja fotograaf Johannes Pääsuke jäädvustas ERMi palvel 1912.–1914. aastatel klaasnegatiividele Eesti maa ja inimesed. ERMi kogudes olevatest Johannes Pääsukese fotokaadritest tegi pildivaliku fotokunstnik Toomas Kalve. 20. sajandi alguses 13 × 18 suurustena tehtud 92 kaadrit skaneeriti klaasnegatiividelt ja prinditi paarimeetrises formaadis, mis lubas näidata fotot kogu detailirohkuses. Loetavaks muutusid tänavasildid, kardina tagant piilujad ja paljud nüansid. Näitusega valmis Peeter Linnapi film „Elurežissöör Pääsuke“ ning kuna tema elu on pakkunud huvi paljudele filmi- ja fotoajaloo uurijatele, ilmus lisaks ka kataloog „Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga“, mis sisaldas ülevaateartikleid ja rohket fotovalikut. ERMi näitusemeeskonda kuulusid Kristjan Raba, Jana Reidla, Kairi Kaelep, Arp Karm, Maido Selgmäe.

Külasteraamat: Igatsen võimet võtta põlved kurgu alla kokku ja maanduda otse keset pildi sündmustikku. Rändaksin, retkleksin fotost fotosse, koos Pääsukese. K-U. 27.06.03

Jana Reidla, Jaak Lõhmus, Peeter Linnap ja Kairi Kaelep näituse avamisel kataloogidesse autogramme jagamas. Foto Arp Karm. ERM Fk 2825:21

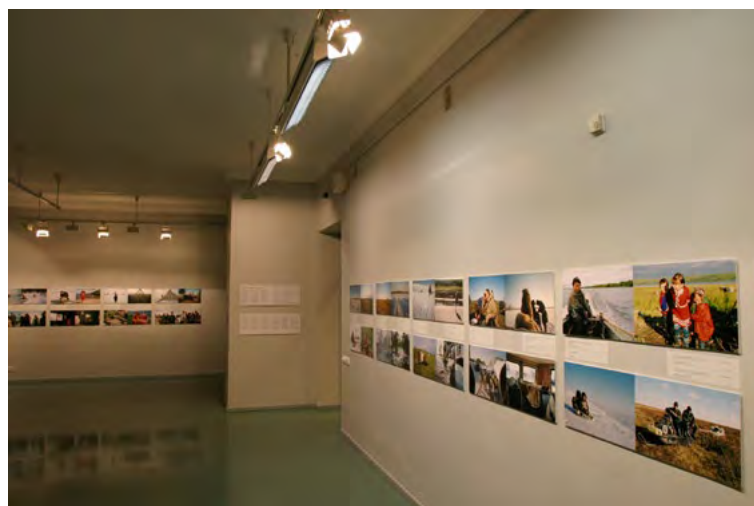
Välitöödelt põhjarahvaste juurde

Kuraatorid Kaur Mägi, Laur Vallikivi, kujundaja Vahur Puik
10.05.2004–13.06.2004

Fotonäitus „Välitöödelt põhjarahvaste juurde“ annab ülevaate ERMi välitööde ajal tehtud fotodest 1970. aastatest kuni 2004. aastani. Fotodel on näha tundra ja taiga maastikke, samojeedide ja hantide elu. Venemaa põhjarahvaste uurimisel on Eesti teadusasutustel pikad traditsioonid ja välitööde käigus on fotoaparaat olnud uurijatele alati oluline töövahend. Ehkki pildistajate eesmärgid ja ajastud on olnud erinevad, on igas kaadris jäädvustunud hetk, inimene oma keskkonnas, näoilme ja meeleolu. Näitusel on väljas jäädvustused eri autoritelt (Aado Lintrop, Art Leete, Edgar Saar, Eva Toulouze, Janno Simm, Kalju Konsin, Kaur Mägi, Laur Vallikivi, Liivo Niglas), eri paigust ja aegadest.

Vaated näitusele „Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga“.
Fotod Arp Karm. ERM Fk 2825:25, 2825:26
Näitus „Välitöödelt põhjarahvaste juurde“. Fotod Vahur Puik

Mehe aasta

Fotod Kaarel Nurk, kuraator Vahur Puik, koostöös
Maailmafilmi festivaliga
8.4.–29.5.2005

Kaarel Nurga aasta jooksul ajateenistuses ülesvõetud kaadrid. „Kui rühm jookseb relva ja rakmetega, siis ei saa üks mees lihtsalt fotokat kaela riputada, rääkimata sellest, et oleks võinud igal sobival hetkel omapäi fotoasja ajama minna,“ selgitab Nurk, miks suur osa pilte on noorsõdurite jõudeajast. Ent asjaoludest tulenev piirang on andnud tulemuseks pildid, mis mõjuvad oma vahetu isiklikkusega.

„Mõnikord oli tunne nagu oleksin otse sotsiaalpsühholoogia laborisse sattunud. Ja see oli huvitav,“ lisab fotograaf. Haaravalt sundimatud jäädvustused kohati lapsikult veiderdavatest noortest meestest loovad huvitava vastuolu ettekujutusega ajateenistusest kui mehustumisajast.

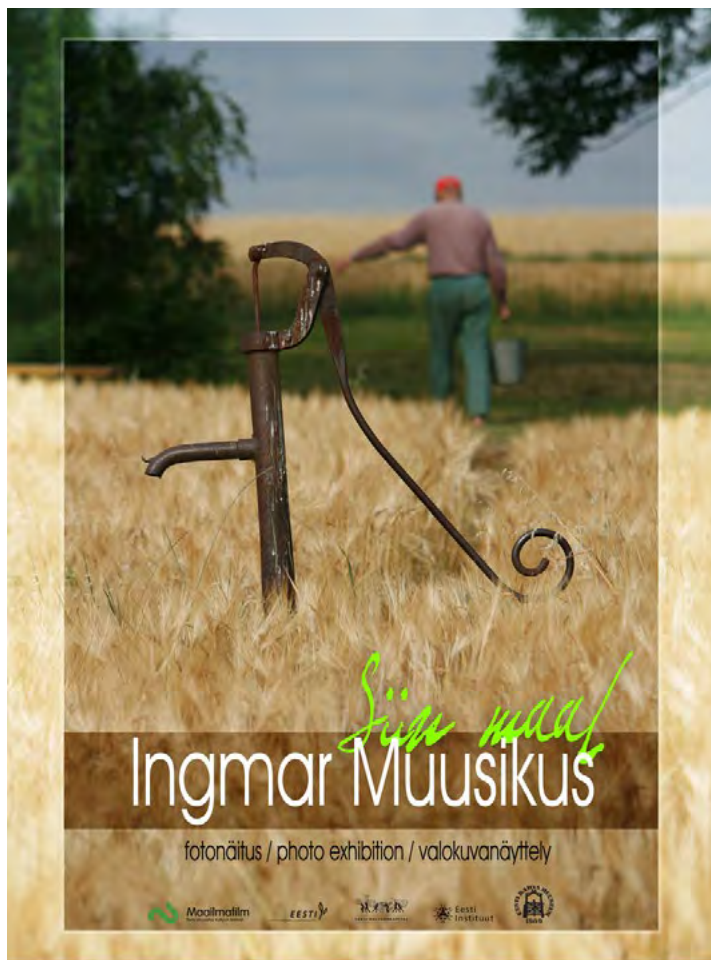

Siin maal

Kuraator Ingmar Muusikus, Taavi Tatsi, Madis Arukask, kujundaja Ingmar Muusikus, koostöös Maailmafilmi festivali, Riigikantselei EV 90 toimkonna, Eesti Kultuurkapitaliga.
15.2.–15.4.2008

Eesti ühe tuntuma pressi- ja loodusfotograafi Ingmar Muusikuse näitus „Siin maal“ koondas poolsada fotojäädvustust tuttavlikest, kuid vahel ununema ja kaduma kipuvatest pärandmaastikest, karakteritest ja argielust maapiirkondades.

Näitust saatsid folkloristi Madis Arukase kommentaarid, mis lisasid visuaalsele filigraansusele tekstilis-antropoloogilise mõõtme, öeldes ise: „Sellel näitusel olevate fotode allkirjad on omamoodi kultuuriuurimuslik eksperiment, milles teadusliku objektiivsusega on segatud ka kommenteerija isiklikku tunnetust ja nähatahtmisi. Olen

15.02 – 15.04 2008 Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas, J. Kupejanovi 9, Tartu; avatud T-P 11–18

vaadanud neid pilte kui seda Eestit, mida olen oma mõne- kümneaastase elu jooksul tundma ja tunnetama õppinud. Ma ei ole käinud fotograafia kaasas ega kõnelnud fotodel nähtavate inimestega, vaid lasknud nende läbi kõlada neil hoiakutel, registritel ja muul, mis on mulle tuttavale Eesti maaolustikule ja selle mingile põlvkonnale iseloomulikud. Koos fotograafia olen tabanud end peegeldamas enne- kõike kiirelt kaduvat ja möödalibisevat, seda, mida varsti enam sel kujul olemas olla ei tarvitse. Või mis tundub pa- ratamatult kaduma minevat.”

Külasteraamat:

Naera või ribadeks mõne pildi juures. Väga muhe näitus, aitäh fotograafidele.

Naljaked tekstid! Calvin, 8 a

Minu vanaema Helmi ja vanaisa Endel pidasid Jõgevamaal Pajusi vallas Nurga külas talu. Nad mõlemad surid eelmisel aastal. Talu on nüüd tühi... Nad olid just täpselt sellised, kui inimesed nendel fotodel. Läks väga hinge. Kati

Oleme kaks noort neidu, kes on teineteisele alati väitnud, et Eesti riik, rahvas ja kultuur jäävad püsima. Kuid vaadates seda fotonäitust, mis oli ülimalt tore, tuli väike kahtlus hin- ge. Kõik see, mis neil piltidel on, on kadumas, ühtlustume halliks massiks Euroopas. Kurb! „Vana valge“ ja too vana- mees seal pildil olid lausa vapustavad. Aitäh, Agnes & Kati

Tuhande sammuga...

Kuraatorid Jüri Karm, Taavi Tatsi, kujundaja Elje Karm, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga
17.11.2009–31.1.2010

Näitus tutvustas muuseumi fotokogu kui kollektsiooni – tervikut koos kronoloogilise kujunemislooga. Näituse algne versioon oli väljas 1993. aastal. Enam kui tuhandest pildist koosnev näitus oli läbilõige ERMi fotokogust, kus oli välja pandud iga 182. foto, kusjuures aluseks on nende kogusse jõudmise järjekord. Vanimad eksponeeritud fotod on da- teeritud vahemikus 1860–1870, uusimad 1992. aastal.

Külastajatel oli võimalus oma teadmiste ja meenu- tustega näitust täiendada. Tavapärase liikumise ja ringi- vaatamise kõrval sai lisada oma kommentaari foto kohta *post-it*-paberile. Lisaks valmisid fotode põhjal Sveta Bogomolova juhendamisel Tartu Kõrgema Kunstikooli rek- laami- ja meediaosakonna tudengite fotoanimatsioonid, mis jutustasid võimalustest, mida muuseumi fotokogu pa- kub.

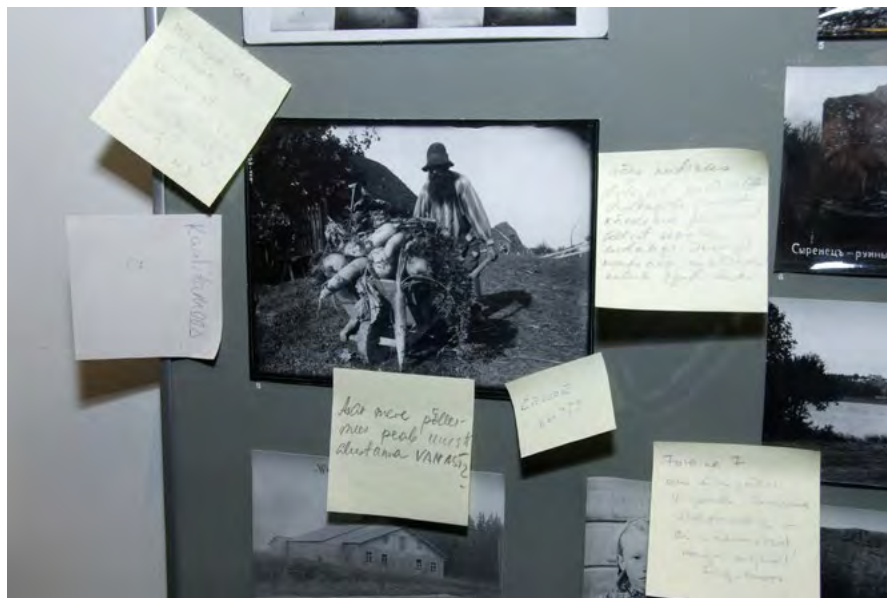
Lk 122: Näitusel „Mehe aasta“.

Foto Lauri Kulpsoo

Plakat Hedi Lelumees

Lk 123: Mõningase lahtioleku järel tekkisid fotode juurde kommentaarid. Näiteks sellele kaadrile: Kaalikamees. Mis nippi see põllu- mees kasutas, et sellised juurikad sai hiljem välja tõmmatud?

Foto Anu Ansu. ERM Fk

[kunstinäitused]

Looming ja mälu

Jane Liiv

Kuigi võiks arvata, et kunst ja rahvakunst omavahel eriti kokku ei sobi, on näitusepraktika ERMis näidanud vastu- pidist. Alates 1994. aastast on toimitud heas mõttes kul- tuurimajana, mille kaasaegsed galeriipinnad ja tolerantne näitusepoliitika on võimaldanud rahumeelselt koos eksis- teerida etnograafial ja disainil, ajaloolisel määlul ja tänapäe- vasel loomingul.

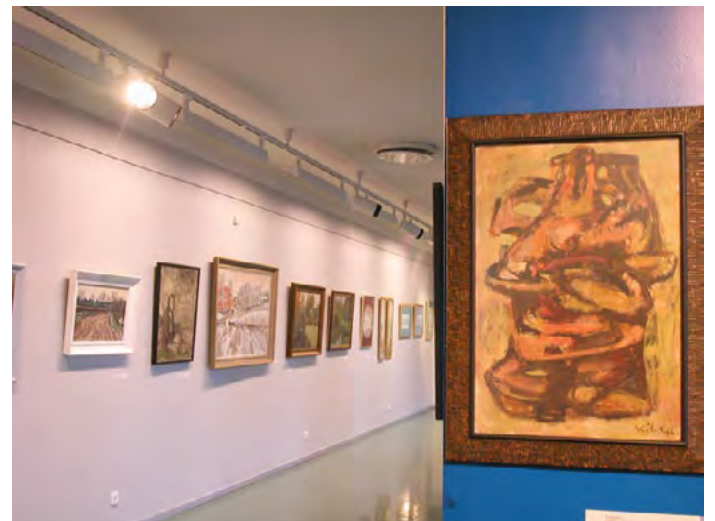
1990ndatel toimus Eesti kunstielus plahvatuslik elavne- mine. Avati järjest galeriisid, tekkis uusi kunstiinstituutsioo- ne ja -sündmusi, uuenesid ja hägustusid seniste küllaltki rangelt defineeritud kunstiliikide piirid. Üha rohkem hakati kasutama uusi väljundeid – fotot, videot, installatsiooni. Kunstiteoreetilises mõtlemises levisid modernismi ja post- modernismi mõisted, nende käsitlused ja vastandused. Järsku oli kunstnikke palju ja põnevad projektid vajasisid uusi eksponeerimispindu. Eesti riigipiiride avanedes laienesid rahvusvahelise koostöö võimalused. Kõik see kajas vastu ka endise etnograafiamuuseumi uuenevas näitusteprogram- mis. Oma ajaloolise nime ja staatuse tagasi saanud ERM ei pühendanud end 1990. aastatel enam sugugi ainult rah-

vakultuuri esitlemisele. Näituseprojektide teemade spekter laienes. Lisaks ERMist välja kasvanud teemadele kuulutas muuseum välja näituste konkursse. Näitusemaja sai paa- rikümneks aastaks etnograafia- ja ajaloonäituste kõrval kodus kümnetele kunstinäitustele, millest teen siin artiklis väikese ülevaate, kasutades selleks ka meediaarvustusi ja ERMi näituste tutvustusi.

Kindel klassika. Muuseumi- ja kollektsoonikunst

Erakogud

1997. aastal avati ERMi näitusemajas kunstikoguja Matti Miliuse näitus „Persona et Collectio – kunsti minu kogust“. Miliuse isikut ja tema kunstikogu uuriva näituse koostas En- rico Talvistu Tartu Kunstimuuseumist. Näha sai Ilja Kabakovi jt rariteetseid teoseid. Näituse avamiseks ilmus ka Miliuse kunstikogu kataloog, mille pani kokku Raivo Kelomees. „Eesti Rahva Muuseum tegeleb eelkõige etnokultuuriga ja kunstikogumine, eriti kui seda teeb selline markantne isik nagu Matti Milius, on kindlasti üks etnokultuuri osa. Näitus Eesti Rahva Muuseumis pole niivõrd Miliuse kollektsoonist, kui just tema isikust ja fenomenist, seletas Talvistu. Matti Miliuse isikut me ei saa kahjuks näitusele välja panna, kuid kindlasti me üritame seda kuidagi dokumenteerida.“ (Anti Einpaul, Milius tahab muuseumi. Postimees, 6.9.1997)

„Ekstaas. Elmar Kitse ning Olga Terri maalid“. Fotod Anu Ansu. ERM Fk 2898:75, 2898:85

Erakogude baasil toimus ka näitus „Ekstaas. Elmar Kitse ning Olga Terri maalid Mart Lepa ja Rene Kuulmanni kunstikogudest“ (2004). Näitus on sissevaade kahe Eesti kunstiklassiku loomingusse ja eelkõige aega, kus nad elasid. [...] „Ekstaas“ on Elmar Kitse hilisloomingut kokkuvõtva teose pealkirjaks ning iseloomustab nii tema pürgimusi kui ka näitust tervikuna. Kontrastina Kitse loomingu kõrval on Olga Terri, kes avab pildi elule teisest vaatenurgast. Kitse ja Terri kunstis on kontrastsust, ent ka palju siduvat. (ERM)

Muuseumide kollektsioonid

ERMi enda kunstikogu väheste võimaluste kõrval on mitmed Eesti muuseumid lahkelt lubanud näidata ka oma kogudes leiduvat. Eesti Ajaloomuuseumi näitus „Hiina eksportmaal säsipaberil“ (kuraatorid Aivar Pöldvee, Anne Tamtik, 2002) tutvustas haruldasi ja õrnu säsipaberil akvarelle, mida eksporditi 18. sajandi algusest kuni 20. sajandi alguseni Kantoni ja Hong Kongi kaudu Euroopasse ja Ameerikasse. Näitus „Maarahvas baltisaksa kunstis“ (kuraatorid Maris Rosenthal, Eevi Astel, 2007) esitas 19. sajandi baltisakslaste kohati realistlikku, tihti aga naiivset ja idealiseerivat nägemust eesti maarahvast. Näitusel olid väljas ERMi kunstikogusse kuuluvad A. von Uexküllli, Th. Gehlhääri, R. von zur Mühleni, E. H. Schlichtingi, F. S. Sterni ja teiste baltisaksa kunstnike tööd. ERMi suhteliselt väike kunstikogu sisaldabki peamiselt 19. sajandi baltisaksa kunstnike Tartut

ja selle ümbruskonna mõisaid, samuti rahva elu kujutavaid graafilisi lehti, jooniseid ja akvarelle. „Kuigi näitusel on rõhk ilmselgelt rahvariieete demonstreerimisel ja ülestähendamisel, annavad paljud kujutised aimu ka millestki muust: millisena nähti inimest rahvariieete taga, kelleks teda peeti ja kes ta oli?“. (Andres Kaera, Eesti maarahva välimääraja. Sirp, 23.02.2007)

Näitusel „[Korraks koju. 1940–1968 Eesti Rahva Muuseumi kogudest eraldatud aarded](#)“ (kuraatorid Riina Reinvelt, Piret Õunapuu, 2013) eksponeeriti muuhulgas kunsti-klassikat Eesti Kunstimuuseumi ja Tartu Kunstimuuseumi kogudest. Väljas olid Johann Köleri, Nikolai Triigi, Ants Laikmaa ja Eduard Wiiralti tuntud teosed, lisaks baltisaksa kunstnike töid. Näitusega sooviti tutvustada ERMi kogude ajalugu ning näidata, et lisaks etnograafiale hõlmasid need enne võimuvahetust 1940. aastal ka küllaltki suurt kunsti-kollektsiooni.

Eesti 20. sajandi kunsti sai näha ühe Eesti populaarsema kunstniku varasemate ja pisut vähemtuntud tööde näol näitusel „Jüri Arrak – retrospektiiv“ (kuraatorid Kristjan Raba, Jane Liiv, 2003). Eesti Kunstimuuseumi ja Tartu Kunstimuuseumi fondiriivilitelt toodi näitusele Jüri Arraku töid aastatest 1967–1989, mitmeid neist nägi vaataja kunsti-saalis viimati rohkem kui 15 aastat tagasi. Lisaks sai vaadata režissöör Tõnu Aru dokumentaalfilme kunstnikust.

„Maarahvas baltisaksa kunstis.“ A. von Uexküllli „Söömas“ ERM EJ 87:10. „Korraks koju“. Foto Nele Tammeaid, ERM Fk

Kaunid ja kujutavad versus interdistsiplinaarsed

ERMis on oma töid näidanud nii noored kunstnikud kui ka teada-tuntud korüfeed. Viimaste hulgast võib kindlasti esile tõsta Eesti ühe tuntuma graafiku Urmas Viigi kaks isikunäitust – suureformaadiliste graafiliste lehtede sarja „Tattoo“ (1997) ning pabermassist elusuurustest naisefiguuridest ja videoprojektsioonidest koosneva installatsiooni „Ruth hingab. Anna hingab“ (2001). „Viik jutustab oma lähedastest nukkude kaudu imetluse, hämmingu ja huumoriga. See, kuidas kehatoorikute abil võivad kõnelda poosid, näoilmed, igatsused ja unelmad, on ruumiinstallatsiooni suurimaks saladuseks. Inimsuhetest kasvavad kunstisuhed.“ (Aigi Viira, Pabernaised hingavad muuseumiõhku. Tartu Postimees, 11.2.2001)

2011. aastal eksponeeriti näitusemajas Tartus üsna harva esitletud Eesti kontseptuaalse kunsti suurkuju Raul Meele teoseid. Väljas oli osa kunstniku graafikaseeriast „Kirjad Eesti laululindudelt“. Raul Meele 70 aasta juubelile pühendatud näitus pakkus teoseid visuaalse luule ja heliluule suunalt. Samal ajal eksponeeriti näitusemajas ka Eesti Ornitoloogiaühingu 90 aasta juubelile pühendatud väljapanekut. Raul Meele tekstipildid, Fred Jüssi lindistused ja loodusfotograafide ülesvõtted harmoneerusid põnevaks audiovisuaalseks tervikuks.

Kineetilise kunsti näitusi pole Tartus palju tehtud, sestap võib märgilisena nimetada Liina ja David Ponetajevi 1999. aasta näitust „Kodused asjad“. Kunstniku ja füüsiku koostöös sündinud koosluses vaheldusid pereliikmete portreed tavaliste koduste majapidamisesemetega, mis ootamatul moel liigutama, häälitsema või muul moel elama hakkasid.

Tartu Ülikooli maali eriala vilistlaste ja teiste noorte tartlaste näitusel „Hea Uus Maailm. Segu“ (kuraator Jane Liiv, 2000) eksponeeriti maali, keraamikat ja installatsiooni. Näitusel osalesid Peeter Krossmann, Madis Kuningas, Jane Liiv, Kaie Luik, Meiu Münt, Tiina Oselin, Priit Pajos, Katrin Roots ja Külli Suitso. Põhjamaade Ministrite Nõukogu SLEIPNIRi stipendiaatide tööde näitusel „Põhjamaaine tunnetus“ (kuraator Jaak Visnap, 2005) hõlmasid kahekümne noore kunstniku tööd: maali, graafikat, tekstiili, disaini, fotot, ehtekunsti ning videoinstallatsioone. Osalesid Külli Suitso, Liisa Kallam, Liisa Tomasberg, Kadri Alesmaa, Jaak

Urmas Viik näituse „Tattoo“ avamisel. Foto Arp Karm. ERM Fk. „Põhjamaaine tunnetus“. Foto Anu Ansu. ERM Fk 2898:127. „Kodused asjad“ Foto Raivo Velsker

„Juurte juurde“. Foto Anna Hints, Marja-Liisa Plats

Visnap, Bruno Lillemets ja Villu Plink, samuti külaliskunstnikke Rootsist, Soomest ja Taanist. 2011. aastal toimus noorte kunstnike Anna Hints ja Marja-Liisa Platsi näitus „Juurte juurde“, mille teemaks oli põlvnemine ja identiteet. Installatsioonide ja kunstiliste lavastuste kaudu kostis erinevaid küsimusi: Millistes seostes on päritolu ja identiteet? Kui palju on juurte juures valikuvõimalust? Kas „juured“ on paik, kus me üles kasvasime?

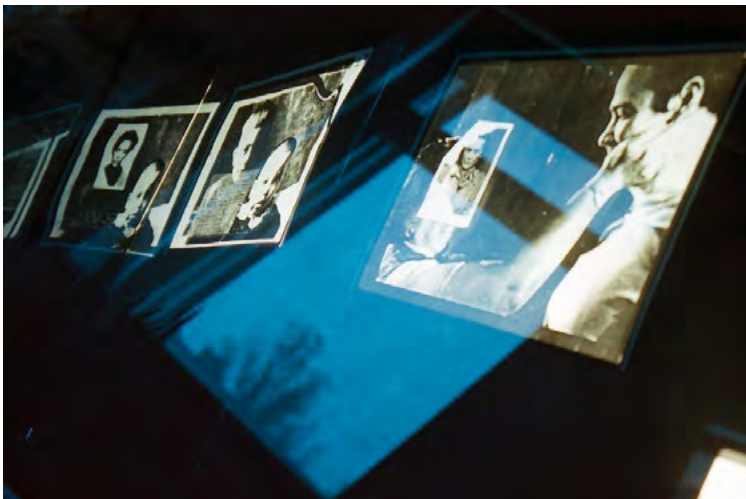
1990ndatel leidsid laiemat kasutamist nn uued meediumid: foto, video, installatsioon. Eraldi võttes polnud ükski neist juu uus, kuid üha enam kasutati neid koos ja segiläbi, saavutades sel moel uut kvaliteeti. Siit kasvasid välja projektid, mis jäid kunstiajaloo meelde „ülbete üheksakümnendatena“. Uuenduslik ja põnev oli Mobil-galerii nüüdiskunsti näitus „Unistuste arheoloogia“ (1997), kus osalesid Rene Haljasmäe, Kalle Klein, Andrus Kõresaar, Mari Laanemets, Marko Laimre, Eve Linnap, Peeter Linnap, Lennart Mänd, Kristjan Mändmaa, Piia Ruber, Piret Räni, Killu Sukmit, Mart Viljus. „1990. aastate keskel ilmus kunstimaastikule ka EKA üliõpilastest koosnev rühmitus Faculty of Taste / Mobil-galerii, mis korraldas hulgaliselt uutest ideedest lähtuvaid näitusi. Mobil-galerii esteetiliselt ja retooriliseks põhistrateegiaks oli dekonstruktivism:

tarbe- ja isiklike fotode ning valmisesemetete re- ja dekonstruktsionaliseerimine, foto ja teksti sümbioosid ning sageli ka fotode kaasamine installatsioonidesse.“ (Peeter Linnap „1990. aastad – fotograafide ajastu“, veebist). Kunsti piire ületav „pseudoteaduslik“ lähenemine intrigeeris ka teadlasi. „Näitus analüüsib inimest ja seda, kuidas ta struktureerib oma maailma, millistest elementidest ta selle kokku paneb, milliseid sümboleid ja kategooriaid selle ülesehitamiseks kasutab. Teisalt on välja pandud jäägid, see, mis on juba inimtegevuse sfäärist välja libisenud ja lihtsalt üle jäänud (praht maailma randadelt). Sellisele materjalile toetub suurelt osalt ka tavaline arheoloogia – valdav enamik leide on uurida ja vaadata tänu sellele, et midagi on kunagi katki läinud, üle jäänud või ära kadunud.“ (Pille Runnel „Unistuste arheoloogia“ Tartus. Tartu Postimees, 7.4.1997)

Mitmeid interdistsiplinaarseid näitusi toetas ja korraldas Sorose Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus, sealhulgas näiteks rühmituse F.F.F.F. näitus „E-Medium II“ (kuraator Kristi Paap, 1997). Rühmitusse kuulusid kunstnikud Berit Teeäär, Kaire Rannik, Ketli Tiitsar, Kristi Paap, Maris Valdma. Projekt „E-medium“ esitas ehet kui edastavat meediumi. „Vabad eesti ehtekunstile üldiselt omasest sametisest pseudoaristokraatsusest ja oluliselt hoolimata rangetest tsunftireeglitest, on F.F.F.F. juba pikemat aega esindanud ka selles kitsukeses ja totaliseeritud tarbekunstivaldkonnas olulist kontrajõudu. [---] Kui kollektiivsetes fotoprojektides on kergesti tuvastatav ühine f-mõtlemine, siis ehetes avaldub iga kunstniku isikupärane käekiri, varieerudes tundlikust psühholoogismist ja naiselikust haprusest rõõmsalt popiliku *camp'i* ja kitšini.“ (Anders Härm 2002, veebilehekülg F.F.F.F.)

Sorose Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse aastanäitus „Interstanding II“ (kuraator Ando Keskküla, 1997) käsitles meediakunsti. Tallinnas toimunud festivalimõõtu ürituse raames ERMis toimunud näitusel esitleti Anu Juuraku, Jaan Toomiku ja Sanja Ivecoviči videoinstallatsioone. „Seekordne INTERSTANDING 2 keskendub interaktiivse meediaruumi kujunemisele ning kunsti ja kunstnike võimalikele strateegiatele selles. Meediaruumi kiire kommertsialiseerumine, korruptiivsus, püüded saavutada monopoolset seisundit ja kehtestada üha enam ja enam maksulisi või keelatud tsoone lihtsalt provotseerib esitama küsimusi meediaruumi avatusest, selle eetikast, sotsiaalse iseregulatsiooni võimalustest (anarhism) ja indiviidi vabadusest valida alternatiivseid strateegiaid meediaruumis osalemiseks.“ (Ando Keskküla, Skandalistid Tallinnas. Eesti Ekspressi veeb 1997).

Fotokunst

Näitusemajas on toimunud väga palju fotonäitusi, millest suurem osa on olnud pigem fotodokumentalistika projektid, pretendeerimata otseselt kunstinäituse staatusele. Mitmel näitusel on foto aga olnud otsesemalt või kaudsemalt kunstiteose allikaks või väljundiks.

Mälu ja kogemustega töötasid näitusel „Sisemine ring“ (kuraator Piret Räni, 1996) Mobil-galerii kunstnikud Eesti Kunstiakadeemiast. Margot Kask, Mari Laanemets, Eve Linnap, Piia Ruber, Piret Räni ja Killu Sukmit käsitlesid inimelu „sisemist ringi“, vaadeldes seda erinevatest vaatenurkadest ja lähtepunktidest ning kasutades väljendusvahendina fotoseeriaid, kollaaži ning slaidiinstallatsiooni. „Kümnendi algul kerkis kunstis esile uus põlvkond. Vastustades postmodernistlikku nihilismi – kõige küünilist eitamist ja masohhistlikku dekonstrueerimist – loovad nad peamiselt vanu perekonnapilte ja eradokumente kasutades sügavalt isiklikul rajanevaid nn väikesi (oma) lugusid, millest peab saama alus uuele maailmamõistmisele.“ (Mari Laanemets, Vaatavad ringi, Kirjanikud ja Kirjanikkude Maja, Uusi poeese I, II. Postimees, 23.10.1996)

„Unustatud Eesti foto. 1900–1940“ (kuraator Eha Komissarov, Eesti Kunstimuuseum, 1998) tõstis ammutuntud või ka -unustatud ajaloolise foto esile kui „valitud loomingu“, kasutades ära mitmekordsel suurendamisel tekkivat detailisust ja pildi sisse minemise tunnet. Ly Lestberg vaatles lapsepõlve temaatikat ja olemise põhiväärtusi autorinäitusel „Ei midagi“ (1999), kasutades selleks dokumenteerivaid ja ajaloolisi fotosid perekonnaalbumist. 1990ndatel võtsid mitmed kunstnikud uue meediumina kasutusele foto, dokumenteerides isiklikke või pereliikmete mälestusi, andes kunstiteosele sellega sügavama sisu ja tagamõtte.

Rahvusvahelised

Esimese suurema rahvusvahelise kunstiprojektina ERMis taasisesivsusaajal võib nimetada Läänemere riikides ringelnud Taani immigrantkunsti näitust „LendTäht / Shooting Star“ (1999). Näituse kuraator oli Libuse Müller Kopenhaa-

Ly Lestberg näituse „Ei midagi“ avamisel. Foto Arp Karm. ERM Fk „Sisemine ring“. Fotod Piret Räni

genis asuvast Shambala galeriist ja kujundaja Iraagi päritolu kunstnik Mahmoud Al-Ibadi. Shambala galerii loodigi Taani rahvusvähemuste kunstiprojektide läbiviimiseks ja eri kultuuride omavahelise suhtlemise julgustamiseks. Osalevate kunstnike sünnimaadeks olid näiteks Austria, Rootsi, Poola, Iraan, Soome, Portugal, Hiina, Itaalia, Bangladesh, Ukraina. Eesti poolelt osalesid näitusel skulptor Jan Zubaka ja maalikunstnik Valeri Vinogradov.

Üks eksootilisemaid näitusi oli Taiwani Rahvusliku Ajaloomuuseumi näitus „Kaasaegne Taiwani kunst“ (kuraator Hui-chi Huang, 1999). Näituse teemaks oli tušimaal, eksponeeriti 54 tööd 18 autorilt. Kuigi maalide teemaks oli traditsioonide kohaselt loodus, on tänapäeva Taiwani kunstnikud püüdnud teemaderingi avardada uute elementide lisamisega ja täiendada tavapärast maalitehnikat uute võtetega.

Suurem rahvusvaheline projekt oli ka Leedu maailma-kuulsa kunstniku ja helilooja Mikalojus Konstantinas Čiurlionise maalide ja graafika faksiimilereproduktioonide näitus „M. K. Čiurlionise fantastiline visioonide ja helide maailm“ (korraldajad Čiurlionise Keskus Vilniuses, Leedu saatkond Eestis, Tartu Leedulaste Selts, 2002). Čiurlionis (1875–1911), keda peetakse Baltimaade suurimaks juugendlikuks ja sümbolistlikuks kunstnikuks, oli hariduselt muusik ning ka oma maalides püüdis ta väljendada muusikalisi elamusi.

Matti Milius tõi 2003. a. Tartusse naabrite uuemat kunsti näitusega „Läti kaasaegne maalikunst. Valik Läti Kunstiakadeemia õppejõudude töödest“. Kuraator pühen- das mitmeid Tartu galeriisid hõlmava näitusteseeria Läti Vabariigi 85. aastapäevale ja kunstnik Ilmars Blumbergsi 60. sünnipäevale. Näitusel osalesid Läti Kunstiakadeemia õppejõud Jānis Zemītis, Roberts Muzis, Imants Vecozols, Normunds Braslinš, Udo Danilevskis. Sama ürituse raames eksponeeriti näitusemajas tuntud läti fotokunstniku, 1998. aastal Veneetsia biennaalil esinenud Inta Ruka portreefotosid.

2004. aastal toimus ERMis näitus „Juri Afonovi graafika põhjarahvastest“. Venemaa kunstniku Juri Nikolajevitš Afonovi tööd, mis käsitlesid Kaug-Põhja põlisrahvaste elu-olu, jõudsid Eestisse Vene galerii abiga.

Soome kunstnik Jukka Kinaneni näitus „Mälestuste ja unustuste arhiiv. Stalini ohvrite mälestuseks“ (2006) oli pühendatud stalinistlike repressioonide ajal oma rahvuse tõtu elu kaotanud inimeste mälestusele. Välja olid kollaažid sümboolsetest esemetest ja fotodest.

Tartu 4. visuaalse kultuuri festivalil Maailmafilm (2007) eksponeeriti etnograafilisi kunstinäituseid „[Kaljujooni- sed Mosambiigist ja Zimbabwest](#)“ (kuraatorid Eva ja Tore Saetersdal, Norra) ning „[Kanada põlisrahva graafika. Kaar- nad, hundid, seitse konna ja üks lehm](#)“. Põhja-Ameerika looderanniku indiaanlaste poolt loodud siiditrükkide välja- panek Walter Larink'i kunstikogust sai teoks tänu Kanada Saatkonna Eesti Esindusele. „[...] nii Kanada põlisrahvaste tänapäeva kunst kui ka Lõuna-Aafrika hõimude vanad kal- jutaiesed kujutavad kahekõnet üleloomuliku maailmaga, müütilisi olendeid, sümboleid ja rituaale.“ (Taavi Tatsi “Rän- nakud kinosaalis viivad laia maailma”. Värat, 20.03.2007)

Mahmoud Al-Ibadi näituse „Lendtäht / Shooting Star“ avamisel. Foto Anu Ansu. ERM Fk
Taiwani Rahvusliku Ajaloomuuseumi avalike suhete töötaja Joy Chih-Ning Hsin ja direktor dr Kuang-Nan Huang näituse „Taiwani kunst“ avamisel. Foto Arp Karm. ERM Fk 2705:24

Etno + kunst = etnokunst?

Ajaloolase ja kunstniku omapärase ja harvaesineva koostööna valmisid valmisid Sirje Pallo ja Maarja Meeru näitused „[Peremärgid](#)” (1997), „[Märk kui sümbol](#)” (1998) ning „[Öö](#)” (1999), kus kunstnik lõi etnograafiast inspiratsiooni saades pilte või ruumiinstallatsioone. Märkidele ja sümbolitele keskendus ka näitus „Märk. Jaan Luige skulptuurid soome-ugri märkidest ja sümbolitest” (2002). Etnograafiaga on kokkupuutepunkte mitmel seto kultuuri käsitleval kunstinäitusel.

2003. aastal toimus Obinitsa Grupeeringu kunstinäitus „[Valgõ päiv](#)” (kuraator Evar Riitsaar). Osalejate seas olid teiste hulgas Peeter Laurits, Jaak Visnap, Eero Ijavoinen ja Aapo Ilves, kelle teosed olid inspireeritud setode põlis-kultuurist. Näitus „Seto Kirä’. Kirä’ omma’ kirjoliitsõ’. Seto Kolledži Ühingu laagridõh joonstõt kirä’ / Seto Kolledži Ühingu laagrites joonistatud mustrid” (kuraatorid Elo Liiv ja Öie Sarv, 2005) vaatles setode mustritemaailma esemete, fotode ja laste joonistuste kaudu.

2011. aasta hõimupäevadel avati ERMis suur näitusekolmik, mis tunnetas seoseid hõimurahvaste ja iidsete põlvkondadega. Näituse esimese osa „[Kiviaja graafika](#)” kuraatoriks oli graafik Loit Jõekalda, kes on aastaid tegelenud soome-ugri aladel ja mujal maailmas leiduva muinasaja

visuaalse pärandi uurimisega. Ta dokumenteeris esiajalooliste kaljujooniste leiukohtades tehtud frotaažtõmmiste ja fotodega hetki ajaloost ja sõnumeid muinasteide pärandist läbi aastatuhandete. Näituse „[Saami trummid kunstiteos-](#)

[tena](#)” autoriks oli üks teenekamaid saami kunstnikke Norras Hans Ragnar Mathisen. Puulõiketehnikas graafilistel lehtedel kujutatud saami trummidega püüab ta saavutada maksimaalset originaalilähedust ning avada muuseumides hoitavate saami nõiatrummide kujundi-maailma. Ta ütleb näitust tutvustades: „Trummijoonised vahendavad elusolendite suhtlust nähtamatute, kuid tajutavate looduse jõududega, keda isikustatakse saggeli vaimude ja olenditena, parema sõna puudumisel *jumalatenä*”. Näituse „*Tsitaat*” autor tekstiilkunstnik Erika Pedak tsiteeris samuti kaljujooniste motiive, kasutades nõelvilimist, käsitsi- ja masinõmblust, *ready-made* esemeid ja korduselementi, enamasti tööstuslikult toodetud ja kaunistatud kanga näol.

Rahvakunsti ja kunsti seoseid on mitmel ERMi koostööprojektil rakenduskunstikoolidega. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku tekstiili tudengid näitasid rahvakunsti inspireeritud moekunsti mõjutustega lõputöid näitusel „*Väljalend*” (kuraatorid Kristi Jõeste,

Liisi-Ly Viitkin, 2012). Tutvustati rahvusliku tekstiili eriala ning näidati nii autentseid muuseumikoopiaid kui ka moodsaid rahvuslikel teemadel sisustustekstiile ja rõivakomplekte. „Etnograafilist ainekist ning naturaalseid ja kvaliteetseid materjale kasutades soovime väärtustada visuaalset kultuuri-pärandit ja ümbruskonnast hoolivat mõtteviisi“ (TÜVKA).

Näitus „Meie uued vanad mustrid“ (kuraator Tiina Unt, 2012) valmis Tartu Kunstikoolis – ülesandeks oli kujundada rahvuslik pakkepaber. „Vanadele eesti asjadele pandud kirjades võetud märke 21. sajandi vahenditega tuunides oleme saanud uued mustrid. Tartu Kunstikoolis kuulub kujundusgraafikute, illustraatorite ja dekoraator-stilistide õppekavasse rahvakunsti praktika. Õpitakse tundma eesti rahvaloomingu ja -kunsti erinevaid aspekte ja suundi ning proovitakse rahvusliku kunsti elemente loovalt rakendada tänapäevase visuaalse keskkonna kujundamisel. Mustrite töö eesmärgiks oligi anda noortele võimalus sügavuti vaadata vanade kirjade maailma, luua nendega oma isiklik suhe ja visualiseerida tänases Eestis kasutatav oma kiri.“

Interaktiivsusega paistis silma „[Kikerikiik](#)“ (kuraatorid Astra Mõistlik, Henrik Esse, 2011). See Narvas muuseumide

festivalil innovatsiooniauhinna võitnud mängulise keskkonnaga näitus ühendas kaasaegse kunsti rahvakultuuri pärandiga, elitaarse kõrgkultuuri ning arvutitehnika võimalused väikelaste mängumaailmaga, põhinedes Saaremaa kihelkondliku materjali interpretatsioonil.

Rakenduskunst = disain ja tarbekunst

1997. aastal toimus teatrifestival Dionysia raames näitus „Noored tarbekunsti tipud“ (kuraator Reiu Tüür), kus esinesid noorema põlvkonna naha-, metalli-, klaasi-, keraamika jt erialade kunstnikud: Triin Sarapu, Rene Haljasmäe, Lennart Mänd, Piret Valk, Jaanus Valt, Margus Tiitsma, Eddi Leet. „[...] on aga tekkinud hulk noori tegijaid, kelle tase nii tehnilises kui ka ideelises mõttes on sammuks edasi Eesti tarbekunstis. Tarbekunsti puhul on peamiseks probleemiks visuaalse dekoratiivsuse, materjalist ja tehnikast tuleva konstruktiivsuse ning tarbitavuse sujuv ühendamine. Kõnealusel näitusel, kui seda hoolikalt uurida, võib leida nii mõnegi välgatuse selles vallas.“ (Mari Sobolev, Kunsti väljumine. Postimees, 24.5.1997)

Keraamika

2001. aastal toimus näitusemajas üks seni suuremaid keraamikanäitusi Tartus – Eesti Keraamikute Liidu ülevaatenäitus „Plastos“, kus esines oma teostega 38 autorit. Peamiselt figuurplastikateemalist väljapanekut kureerisid Kaido Kask ja Maanus Mikkel. Näha sai kompositsioone klassikalisest figuurist installatsioonideni.

Mööblikunst

Puitehistöö-, mööblikunsti- ja restaureerimisteemalised näitused on olnud ERMile alati omased. „Stilne mööbel. Interjäär I“ (kuraatorid Vaike Reemann, Piret Õunapuu, 1998) pakkus lisaks muuseumi ajaloolisele mööblikogule näha nüüdisaegset mööblidisaini (Tea Tammelaan,

Martin Pärn, Edina Dufala-Pärn). „Mööbel. Uksed. Pööning. Traditsiooniliste tehnikate uus elu“ (kuraatorid Annes Hermann, Edith Hermann, Jaak Roosi, Krista Roosi, Teet Papsion, Vaike Reemann, kujundajad Liivi Ehmann, Maarja Roosi, Tartu Kõrgem Kunstikool, 2005) tutvustas muuhulgas nii Olustvere mõisas asuvat ajaloolise mööbli kogu kui ka valikut kooli restaureerimisosakonna kursuse- ja diplomitöödest. Viimaste hulgas leidus peale restaureeritud mööbli ka põnevaid uusobjekte.

- Lk 130: „Märk kui sümbol“. Maarja Meeru maal „Köver“.
Näitus „Valgõ päiv“. ERM Fk 2898:274
Lk 131: Näitused „Saami trummid kunstiteostena“ ja „Tsitaaat“.
Foto Kristjan Raba. „Kiviaja graafika“. Autor Loit Jõekalda
Lk 132: „Mööbel. Uksed. Pööning. Traditsiooniliste tehnikate
uus elu“. Foto Malev Toom
Näitus „Plastos“ (2001). Foto Jane Liiv

Tekstiilikunst

Tekstiilikunsti osas moodustavad suure rühma Tartu Kunstikooli, Tartu Kõrgema Kunstikooli ja TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia lõputööde näitused või vilistlaste grupinäitused. Selline rohkus on ka igati mõistetav, sest on ju mõlemal koolil olnud pidev koostöö ERMiga nii tekstiili- kui mööblikunsti traditsiooni uurimiseks ja edasiarendamiseks. Kõigi koolide õppejõud ja üliõpilased on saanud tihti inspiratsiooni rahvakunstist.

Palju on näidatud ERMis vaipu, nii rahvakunsti kui kaasaegset loomingut. 2006. aastal toimus Aet Ollisaare ja Aino Kajaniemi gobeläänide näitus „Pilt kangal – maa ja ilm“. Soome-Eesti ühisnäituse raames toimus ka gobeläänikunsti teemaline seminar. ERMi ja Tartu Kõrgema Kunstikooli koostöös valminud näitus „Ellen Hansen: kavandist vaibani“ (kuraator Aet Ollisaar, 2007) esitles Eesti ühe tuntuima tekstiilikunstniku loomingut ja loomeprotsessi. Vaibakunstniku aastatepikkune loometöö on olnud tihedasti seotud rahvakunstiga. Näituse põhirõhk oli kavanditel, muuseumi kogude põhjal tehtud visanditel ja filmil. „Moodsa aja vaibakunsti ehk viimase saja aasta vaipade puhul on kommunikatiivse rolli osakaal ja selle eri aspektide hulk järjest kasvanud. Vaip võib vahendada autori ideid ja loomingulist palangut, mõjutada vaatajat emotsionaalselt ja esteetiliselt, aidata omanikul ennast kehtestada, olla prestiiži näitaja, olla rahvusliku identiteedi osa, selle kinnitaja või ... muutja. Kuid iga vaip kannab oma aja jälge.“ (Aet Ollisaar, Vaike Reemann, Aja jälg vaibal. Sirp, 30.11.2007)

2008. aasta jätkus ERMis vaibakunsti lainel kui näitusemaja fuajees oli nelja kuu jooksul vaadeldav nn ühe-teose-näitus „Vaibasadu“ (kuraatorid Vaike Reemann, Aet Ollisaar). Iga kolme päeva tagant vahetuvad vaibad pärinesid ERMi fondidest, Eesti Tekstiilikunstnike Liidu kunstnikelt ning Tartu Kõrgema Kunstikooli üliõpilastelt. Näitus oli pühendatud ERMi 100. aastapäeva juubelivaiba konkursile ning lõppes kavandikonkursi võitja väljakuulutamisega. Konkursi võitis Eesti vaibakunsti suurkuju Anu Raud vaibaga „Kogujad“, mida muuseumi juubelil 2009. aasta kevadel näitusemajas ka pidulikult esitleti.

Tekstiilikunstnike personaalnäitustest võiks esile tõsta veel mälestusnäituse „Rapoor. Annika Künnapri trükikangakavandite näitus“ (2004).

„Rapoor. Annika Künnapri trükikangakavandite näitus“
Anu Raud vaibaga „Kogujad“. Foto Arp Karm.
ERM Fk 2928:350

Mood

ERMi üks näitusegalerii avati 1995. aastal peamiselt Saksamaal tegutsenud ja ka Saksa Chaneliks kutsutud eesti moelooja näitusega „[Minu mood tuleb tagasi... Karin Grabby Mathiessen Baritschi mood ja moejoonised 1940.–50. a.](#)“ (kuraatorid Vaike Reemann, Karin Baritsch). Varsti järgnes Eesti Kunstiakadeemia moeosakonna näitus „Keha+kate“ (kuraator Anu Ojavee, 1999), kus oma töid tutvustas 12 noort moeloojat. Neist paljud on end tänaseks eesti (moe)kunstilukku kirjutanud, nt Ketlin Bachman-Põldroos, Aldo Järvesoo, Tanel Veenre, Jaanus Orgusaar, Riina

Pöldroos ja Reet Aus. 2001. aastal jätkus moeteema publikurohkeks kujunenud fotonäitusega „Ajastu peegel. Saksa moefotod 1945–1995“, mille vahendasid Eestisse Saksa Kultuuri Instituut ja Goethe Instituut.

Teatrikunst

2013. aastal lõi teatrifestival DRAAMA võimaluse ERMis näha teatrikunstnike ja butafooride loomingut. Maarja Meeru kureeritud näitus „Aeg ja ruum“ esitleski ajaloolisi teatrikostüüme ja -makette, näitus „Puust(?) ja punaseks“ (kuraator Liina Unt) tutvustas TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia dekoraatori-butafoori eriala üliõpilaste tegevust.

Plakatikunst

ERMis on toimunud kaks suuremat plakinäitust. Holger Rajavee (Tartu Kunstimuuseum) ja Silver Vahtre koostatud „Eesti autoriplakat“ (2000) vaatles Eesti plakatikunsti arengut taassünnist 1970. aastatel kuni 1980. aastate keskpaigani. Plakatikunstnike looming oli tollal omamoodi ühiskonna peegliks, kajastades toonast elu ja allhoovusi. Esiplaanile tõusis foto, fotolavastus, uueks moeks said kollaaž ja montaaž. Näitusel oli esindatud selle aja plakatistide tuumik: Margus Haavamägi, Jüri Kass, Villu Järmut, Silver Vahtre jpt. Näitus „Eesti teatriplakat“ (kuraatorid Andres Keil, Liina Unt, Tõnu Kaalep) Draama 2003 festivali raames aga küsis, mis eristab kultuurireklaami argireklaamist.

Disain

2012. aastal pakkus ERM võimalust näha Eesti Disainikeskuse näitust „SÄSI. Eesti Disainiauhinnad“ (kuraator Marii Reimann), mis esitles Eesti 2012. aasta disainiauhindade noore disaineri auhinna SÄSI ja graafilise disaini kategooria parimaid töid. Eesti Disainiauhinnad 2012 oli Eesti esimene disainikonkurss, mis koondas ühe katuse alla disainimaastiku paremiku toote-, teenuse-, graafilises ja veebidisainis. Graafilise disaini kategoorias hinnati aasta parimat firmagraafikat, trükiseid, pakendeid, illustratsioone ja fotosid, keskkonnadisaini ja ekraanigraafikat.

„Ajastu peegel“. Foto Arp Karm, ERM Fk
 „Aeg ja ruum“. Foto Nele Tammeaid, ERM Fk
 „SÄSI. Eesti Disainiauhinnad“. Foto Kristjan Raba

Arhitektuur

ERM on näidanud muu fotokunsti hulgas ka arhitektuuri-fotot. „Tartu linn Göte Aski fotodel“ (kuraatorid Kristjan Raba, Jane Liiv, 2001) kajastab Tartu vanemat arhitektuuri läbi Rootsi kunstiajaloolase ja fotograafi Göte Aski silmade. Fotodel võis näha ka kaduvaid hetki linnapildis, nagu Plasku ehitus või tänase Londoni hotelli hoovil kunagi laiunud tiik, samuti Tartu tänavatel leiduvat grafitit. Sarnast võrdlust kasutas ka näitus „Tartu ja Turu puumajad – Supilinn ja Raunistula muutuv asjas“ (kuraator Jana Reidla, koostöös Tartu Linnamuuseumi ja Turu Maakonnamuuseumiga, 2004). Eesti Arhitektuurimuuseumi kureeritud Kaido Haageni fotonäituse „Uus ja vana arhitektuur“ (2003) ideeks oli tabada kontraste uue arhitektuuri ja vana keskkonna vahel.

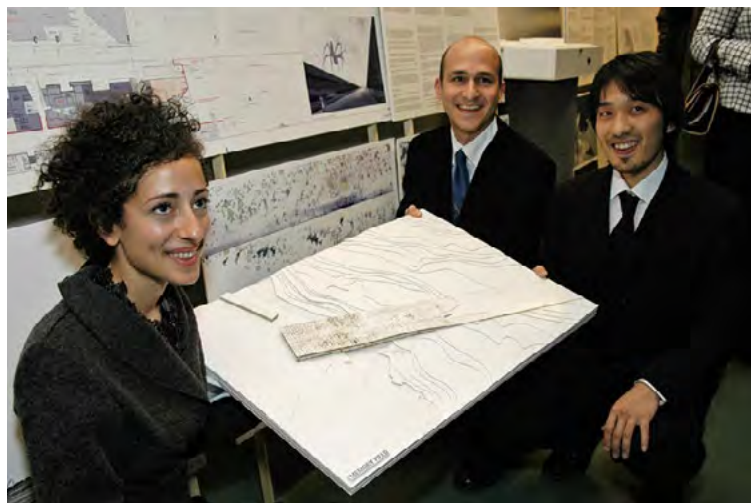
Seoses ERMi uue maja ehitusega on näitusemajas eksponeeritud ka arhitektuurijooniseid ja makette. Nii oli 1996. aastal väljas Liivi ja Veski tänava vahele planeeritud hoone arhitektuurivõistluse tööd, kui parimaks kuulutati „Põhja Konna“ idee (autorid Ra Luhse, Tanel Tuhhal) „ERMi visioonid. ERMi uue maja arhitektuurikonkursi premeeritud tööd“ (kuraator Kristjan Raba). 2005. aasta juunis alguse saanud rahvusvahelisel arhitektuurivõistlusel osales 108 projekti 18 Euroopa riigi arhitektidelt ja arhitektuurbüroodelt. Näitus „Eesti Rahva Muuseumi uus hoone. Rahvusvahelise arhitektuurivõistluse parimad tööd“ (kuraator Agnes Aljas, 2006) esitles valikut parimatest eskiisprojektidest. Parimaks tunnistati tõeliselt rahvusvaheline võistlustöö märgusõnaga „Memory Field“, mille autoriteks on Pariisis ja Londonis elavad Itaalia päritolu arhitektid Dan Dorell, Liibanoni päritolu Lina Ghotmeh ning Jaapani päritolu Tsuyoshi Tane.

Kunst ei jää ERMile loodetavasti võõraks ka uues, 2016. aastal avatavas majas Raadil. Suured näitusesaalid annavad seal võimaluse näidata nii oma- kui ka välismaist kunsti kordades paremini. Tulevik toob endaga kaasa põnevaid, kindlasti ka pärandist ja rahvakultuurist inspiratsiooni saanud kunstinäitusi.

„Tartu linn Göte Aski fotodel“. ERM Fk
Agnes Aljas näitusel „ERMi uus hoone“. Foto Arp Karm.

ERM Fk 2886:18

Arhitektid projekti esitlemas. Foto Anu Ansu. ERM Fk 2885:385

[palju väikseid näitusi]

Lisaks mahukatele näituseprojektidele on ERMi näitusemaja olnud koduks paljudele väiksematele näitustele oma või teiste muuseumide töötajatelt, kunstnikelt, kollektsionääridelt, käsitöötajalt. Loengusaal avanes näitusepinna koos näitusemaja teise korruse näitustega 1995. aastal, kui seal eksponeeriti Eesti kommipabereid (kuraatorid Toomas Konsen ja Andres Sepp). Enamik kahekümnest aastast on loengusaali seinu täitnud fotonäitused maailmarändurilt, välitöödelt või ERMi kogudest.

Aastate jooksul võeti lisaks loengusaalile galeriipinna kasutusele ka töötuba, koridorid, fuajee. Selline kirevus on ka selgeks tunnistajaks sellest, kui erinevad maailmad on seotud ühe muuseumiga. 1990. aastatel polnud Tartus näituseruume, kus näidata laste joonistusi või panna välja kohalike käsitöömeistrite töid.

Laste ja noorte joonistuste- ja käsitöönäitused on olnud näitusemajas iga-aastaseks traditsiooniks, tuues lastele rõõmu oma tööde väljapanemisest päris näitusel. See on toimunud näiteks koostöös Tartu Laste Loodusmaja, Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna, Eesti Naiskäsitöö Õpetajate Seltsi ning paljude Tartu linna ja Eesti koolidega. Regulaarsuselt toimusid Hansapildi joonistuste näitused (2001–2006, kuraatorid Terje Puustaja, Jane Liiv) ja kon-

kursi „Vetevald läbi laste silmade“ näitused (2003–2006, koostöös Peipsi Koostöö Keskusega). Lisaks Eesti Vabariigi aastapäevadele pühendatud konkursside näitused „Minu riik – minu kodu“ (2007) ja „Armastan Eestimaad“ (2008). Kõige pikemaajalisem lasteloomingu võistlus on olnud „Koolidevaheline võistujoonistamine“, mis on aastatel 2001–2014 toonud ERMi joonistama tuhandeid lapsi. Lisaks toimusid näitusemajas Tartu Kunstikooli lõputööde näitused aastatel 1997–1999.

Käsitöömeistrite väljapanekutest on pikemaajalisim ja regulaarseim olnud 1999–2013 toimunud Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi lapitööde näitus. Lisaks rohked Tartu käsitöömeistrite näitused (1998, 1999, 2001, 2004, 2009, 2010 Tiina Konseni, Terje Puustaja, Anu Uudelti, Virve Tuubeli, Eesti Käsitöö- ja Kodundusõpetajate Seltsi Aita kureerimisel) ning käsitöömeistrite näitused: Lia Looga nip-lispitsid (1999, 2004), Reet Ollino batika (2005), Terje Ennomäe polümeersavist ehted (2009) ja Kristi Jõeste imelised kinnaste koopiad ja originaalide edasiarendused (2011).

Üheks oluliseks näitusekava osaks on olnud kalendri-tähtpäevade tähistamine vahetuvate väljapanekutega püsinäitusel. Ka „Koolinäitus“ kuulus 1999. aasta sügisest näitusemaja töötoa programmi.

Lia Looga nip-lispitside näitus. ERM Fk 2898:73. Puuetega inimeste koja näituse avamine töötoas. ERM Fk 2965:92. Fotod Anu Ansu

ERMi kogude *pop-up* näitused

ERMi kogusid on tutvustatud mitmetel mininäitustel, teemadeks näiteks hiiukandled, seto esemed, seto kandleid, kali, puidust mänguasjad, küünlahoidjad, maskid, sarvest esemed ning erinevate temaatiliste ürituste raames toimunud väljapanekud. Näiteks läänlaste päeva puhul Läänemaa etnograafia väljapanek. Ülle Jäe näitused said ka kõlavaid pealkirju: „Muuseum näitab mune“, „Muuseum näitab karvu“, „Päeval päike ja parmud, öösel sääsed ja poisid“, „Taskud võõle, kotid kätte“, „Natuke ilma naeseta ennem kui tunni tubakata“, „Külmarohu aeg“. Näituste kuraatorid olid Ülle Jäe, Tiit Sibul, Maris Rosenthal, Siim Angerpikk, Merike Tamm, Maire Kuningas, Kristjan Raba, Roland Suits, Jane Liiv, Arvi Tragel, Age Raudsepp, Tiina Tael.

ERMi raamatukogu kutsub...

2010. aastal alustas Sirje Madisson näitusemaja fuajee galeriis näitusteseriaga, mille nimeks sai „ERMi raamatukogu kutsub...“ Raamatute, fotode, käsikirjaliste materjalide ning ERMi esemekogust pärit säilikute kaudu tuletati meelde muuseumiga seotud eesti kultuuriloo suurmehi nende tähtpäevadel: Johannes Aavikut, Jüri Linnust, Ferdinand Linnust, Villem Reimani, Aleksei Petersoni, Paula Palmeost, Paul Aristet, Gustav Ränka, Karl Eduard Sööti, Jaan Tõnissoni, Henrik Koppelit, Oskar Kallast ja Ilmari Mannineni. Väljapanekud andsid kirjasõna-poolset lisa parajasti avatud näitustele või muuseumis toimunud üritustele, näiteks „Eesti vana kirjakeele uurimisteedelt“, „Jääminek. Tartu muinsuskaitsepäevad 1988“, „Kartul – meie teine leib, aga mitte ainult“, „Meie elu lugu. 70 aastat juuniküüditamisest“, „Kannatuste aasta 1944: eestlaste võimalused ja valikud“, „Wiedemanni keeleuuhind 1989–1914“, „Digiaeg“ ja „Tänav ajas: Maarjamõisa, Hans Heidemanni, Julius Kuperjanovi“. Näituste valmimist toetasid ka Tartu Ülikooli raamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivid ning erasikud.

Gustav Rängale pühendatud raamatunäitus. Foto Sirje Madisson
Koolidevahelise võistujoonistamise tööde näitus. Foto Arp Karm. ERM Fk
ERMis vabatahtlikuna töötanud prantslanna Cindy Juliени fotonäituse avamine.
Foto Merylin Suve. ERM Fk 2930:194
Kristi Jõeste kindanäitus. Foto Tiit Sibul

[muuseumipedagoogikast ja muuseumipedagoogidest]

Virve Tuubel

Näitusemaja sünniaasta oli väga oluline kogu Eesti muuseumiharidusele. Oleme kokku leppinud, et sellest aastast algas teadliku muuseumiõppe ajastu meie muuseumides. Esimene muuseum, kus loodi muuseumipedagoogi ametikoht, oli siiski Eesti Vabaõhumuuseum. ERMi näitusemajas oli algul külastajaid teenindamas kaks giidi: Marge Luude (Värv) ja Merike Toomas. Paari aasta pärast lisati nende ametinimetusele lõppu *muuseumipedagoog*. Samaaegselt loodi giid-metoodiku ametikoht, mida on siiani pidanud Virve Tuubel. Integratsioonitemaatika laienemisega oli vaja ka venekeelset muuseumipedagoogi. Esimesena asus seda tööd tegema Alla Lašmanova. Tema lahkumise järel tuli tööle Jaanus Sillavere, kes töötas ERMis kuni 2014. aastani. Veel on sama suunda üle kümne aasta edendanud Kaspar Jassa ja Diana Grahina.

Kui vaadata tagasi 20-aastasele tegevusele, siis eristub selgelt kolm perioodi. Aastatel 1994–2002 oli vaja eelkõige aru saada ja oma muuseumi jaoks lahti mõtestada, mida tähendab muuseumis tehtav pedagoogiline töö. Algasid enesetäiendamised koolitustel, erialase kirjanduse lugemine, projektides osalemised ja muuseumipedagoogika-alaste teadustööde koostamine. Kõik see toimus käsi-käes kolleegidega teistest Eesti muuseumidest. ERMis hak-

kasime pakkuma lisaks ekskursioonidele muuseumitunde ning koostama töölehti ja töövihikuid. Üks esimesi mahukaid töövihikuid oli „Rehetare lapsed“ (koostajad Marge Luude ja Virve Tuubel, 1998), mida on võimalik siiani kasutada, sest materjal on eraldi lehtedel ning rahvakultuuri temaatika on jätkuvalt oluline nii alusharidusele kui algklassidele. Püsinäituse baasil valmis õpik „Eesti rahvakultuur 19. sajandil“ (koostaja Virve Tuubel, 2001). Sel perioodil hakkasid aktiivsemalt muuseumi külastama lasteaiälapsed. Nii valmis neile mõeldud töövihik „Minu muuseum“ (koostaja Virve Tuubel, 2004). Üle-eestilise integratsiooniprogrammi raames koostati ERMis kaks töövihikut: „Kirju-mirju värvimaailm“ (koostaja Jane Liiv, 2002) ja „Meie kodu on Eestis“ (koostaja Virve Tuubel, 2002), mida saab kasutada nii muuseumis kui ka koolis ainetundides.

Peredele hakkasime pakkuma tähtpäevaprogramme. Üheks esimeseks oli sünnipäeva tähistamise võimalus muuseumis, mis oli algselt mõeldud lastele, aga seda tellisid ka täiskasvanud. Püsinäitusel eksponeeritud pulmatemaatika võimaldas pakkuda programmi pulmalistele. Sihtgrupid laienesid ja ajapikku lisandus kogemusi, kuidas pakkuda õpet ja tegevusi igale vanuseastmele.

Aastaid 2002–2009 võib pidada Eestis juba teadliku muuseumihariduse perioodiks. ERMi näitusemaja muuseumiharidusele oli see kõige tegusamaks perioodiks,

mida iseloomustab ennekõike kooligruppidele suunatud tegevuste mitmekesisus ning osalemine erinevates projektides. Väga oluline projekt „Minu oma märk“ toimus koostöös Kaagvere Erikooliga, mille sihtrühmaks olid 2007.–2008. õppeaastal õppivad õpilased. Kogemust, kuidas töötada probleemsete õpilastega, on jagatud ka mujal töötavate kolleegidega. Samaaegselt toimus järjest kaks kolmeaastast projekti „Käsitööga tööle“ töötutele või puudega täiskasvanutele. Nende käigus täienesid metoodilised materjalid ja õppevahendid ning kujunes käsitöömeistrite võrgustik. Mitmeid muuseumile olulisi valdkondi, nagu ununenud käsitöötöehnikad ja muuseumipedagoogika, edendas ka projekt „Ajalugu linnas“. Projekti juhtpartnerid olid Turu Maakonnamuuseum ja Tartu Linnamuuseum ning ERMi vedada oli käsitöövaldkond.

Näitusemaja perioodi viimase kolmandiku muuseumi-õppe peamised ülesanded on seotud uue maja haridusprogrammide ettevalmistamisega. Vaja on olnud mõelda, mida võimaldavad uued näitused kümme korda suuremal pinnal ning üksteist fantastiliste võimalustega õpperuumi senise ühe töötoa asemel.

Marge Luude kaasabil loodud töövihik „Rehetare lapsed“ on tänini kasutusel. Ta koostas häid muuseumitunde ja töölehti, eriti rahvakalendri tähtpäevade kohta. Sama suunda on jätkanud Diana Grahina, kes on välja töötanud paljud loovtööde prototüübid: lapi- ja lõngaloomad, järjehoidjad, helkurid jne. Alla Lašmanova tõlkis vene keelde olulisi materjale ning korraldas integratsiooniprojekti kau-

du muuseumipedagoogidele kolme rahvarõivakomplekti valmimise. Jaanus Sillavere, kellel olid suured teadmised ja hea jutustamisoskus, tegi meelsasti giiditööd. Kaspar Jassa on kõige akadeemilisem muuseumipedagoog, kes eelistab üliõpilaste ja täiskasvanute gruppe. Tema loodud parim haridusprogramm on „Mis Asi muuseum on?“ Lühemat aega töötas giidina atraktiivne ja mitmeid keeli, sh hiina keelt valdav Indrek Park. Veel on olnud meie meeskonnas Svetlana Karm, Kadi Tolk, Merje Kala ja Marietta Aardam. Eesti Postimuuseumi ERMiga liitumise järel lisandus meeskonda Aino Miilmets. Tema järeltulijaks sai 2012. aastast Ave Kikas, kelle olulisim ülesanne lisaks postimuuseumi haridusprogrammide loomisele on olnud kooliõpilaste giidikooli käivitamine ja edendamine. 2014. aastast on haridustalitusse lisandunud poole töökoormusega kaks õpetajat – Natalia Pyllu ja Mihkel Laar.

Tunneme uhkust, et muuseumipedagoogikast on saanud eraldi distsipliin ülikoolide õppekavas ning see kuulub ka üldhariduskoolide õppetegevuse juurde. ERMi näitusemaja muuseumihariduse meeskond on sellesse kahekümne aasta jooksul andnud kindla panuse.

Kõige-kõige-kõige: Näitusemaja haridusprogrammide külastamise tipperiood jääb 2000. aastate algusse.

Suurim külastajate arv päevas – 1200 – oli Tartu linna kooliõpilaste käsitöönäitusel.

Rekordarv gruppe, mida üks muuseumipedagoog on ühel päeval teenindanud, on kuus.

[näitusemaja folkloorne programm 1990. aastatel]

Minu muuseum – tolmusest sügavalt isiklikuni

Terje Puustaja

„Siin tarekeses on alati väga mõnus laulda! Aitäh!”
Hellä (2 a), Jako (4 a), Triin
Emadepäeva laulutuba rehetares, mai 2007
(Külalisteraamat)

Koht, kuhu tagasi tulla

ERMi näitusemaja on olnud aastaid justkui kogu pere muuseumikoduks – kohaks, kuhu lapsed on toonud oma vanemaid ja vanemad lapsi. Erinevate sündmuste, rahvakalendri tähtpäevade tähistamiste, täiskasvanute õppe, teemakuude, uute sündmustesarjade väljamõtlemise ja korraldamise eesmärgiks oli luua sild muuseumis pakutavate teadmiste, tänapäevase eluolu ja meie inimeste vahel. See on olnud käe ulatamine, osutamine, kogumine ja oma rahvalt õppimine.

Näitusemaja ruumidesse on heljuma jäänud hääled rahvakalendriteemalistest etendustest, kontsertidest, laste kilgetest, lõpututest rahvamängudest, näituste loomise palavikulistest päevadest. Teatud hetked ja pildid on

eriliselt mällu sööbinud – soe päikseline lastekaitsepäev näitusemaja ees õues, lapsed koos isadega sõidutamas omavalmistatud lootsikuid suures täispuhutavas vannis. Võistulaulmine püsinäituse reheeluses, kus oli koos 167 laululast üle Eesti ja ära sai kuulatud 61 laulu (2000). Päikeses veikleb pasunameri „Ühe kooli päeval”, mil näitusemaja ees mängisid vägevaid lugusid Elleri kooli muusikud. Inimesed möödusid, seisatasid, kuulasid. „Tulevikumuuseumi hääle” kontserdisari (2009) sai alguse oma maja unistusest ning muuseumi heaks laulsid Tõnis Mägi ja Kärt Johanson. Laulude vahele mahtusid Tõnis Mäe jutud inimeseks olemisest, suhtlemisest, lugupidamisest. Väikesest reheelusest kõrgesse püsinäituse ruumi kandudes moodustasid sõnad ajastuid ühendava välja.

Kestma on jäänud pika traditsiooniga sarjad „Minu jõulujutt” ja „Koolidevaheline võistujoonistamine”. Kirjutajad joonistasid oma lugude juurde ka pilte, saatsid fotosid, kirju, piltide joonistajad kirjutasid pildile omakorda mõtteid, salme, märksõnu. Lugudest ja piltidest said näitused, raamatud, tubli täiendus muuseumi arhiividesse.

Kui lastele on saadud kogemused emotsionaalselt tähendusrikkad, tulevad nad uuesti. Programmides on kõik

Vastlapäev. Kontsert püsinäitusel. Fotod Arp Karm. ERM Fk

võrdsed, muuseumis ei ole eelistatud, ei ole häid ja halvemaid lapsi, paremini ja halvemini õppivaid, üliaktiivseid või märkamatuks.

Publikutung näitusemajas

Hulk vähem ja rohkem lõbusaid lugusid iseloomustavad sajandivahetuse perioodil kolme piiripealset näitust: „Hullutatud meeled“, „Hullutatud meeled II“, „Armastuse haldjad“. Need näitused olid selgelt teistmoodi kui varem tavaks. Näitustele eelnes üle-eestiline nõiateemaliste tööde kogumine, muuseumisse hakkasid tulema joonistused nõidadest, haldjatest, posijatest, loitsijatest ja vastava atribuutikaga seonduv materjal. Oli ka tõsimeelseid nõidumishuvilisi, kes lootsid kohapeal häid nõianippe õppida. Koostajaid-korraldajaid hoiatati ohtliku teema eest. „Hullutatud meeled“ oli 1999. aasta populaarseim näitus, interaktiivsus näitusekontseptsioonis rõhutas uudset, teatraliseeritud lähenemist teemale ja publikule aktiivse osalemisvõimaluse pakkumist. Näitusel toimusid nõiaekskursioonid, müstika-hõngulised ööüritused, räägiti haldjalugusid.

Publikutungi ja melu, mida muuseumis enne ei olnud nähtud ja milleks muuseum ka valmis ei olnud, tekitasid volbriaja folkloorsed etendused püsinäitusel. Pärimus-teater oli alguse saanud ERMi näitetrupi tegemistest aastatel 1996–1998, mil mängiti jõulude ajal, nii kuidas lusti ja

tahtmist oli. Esimene folkloorne rahvakalendriteemaline lavastus toimus 1998. aasta juunis ning etendusi mängiti kokku viiel hooajal. Muuseumitöötajatest ja teistest huvilistest näitlejatest said volbriajaks nõiad ja haldjad, kes mängisid etendustes, mille ideeliseks alusbaasiks oli pärimuslik materjal ja mäng koos publikuga. Püsinäituse ukse taga tunglesid pikas järjekorras inimesed, etendusele „Nõiasabat Sinimäel“ olid tulnud televisioon ja raadio. Tinglik, rahvapärimusele tuginev lavastatud lugu oli teistmoodi kui siiani oli harjutud muuseumis nägema – vanad esemed olid ümbritsetud helidest, prožektorite värvilisest valgusest, näituselaval olid kostüümides näitlejad, kes laulsid ja tantsisid. Öisel ajal ei olnud näitusesaali ukse taga üksnes volbrimeeleolus tudengid, vaid pigem vanemad inimesed, pered lastega. Kohti etendustele broneeriti mitmeid kuid varem, etenduse toimumisajaks oli püsinäitus ülerahvastatud. Toimunu pani muuseumi proovile nii ruumiliselt kui meeleliselt.

Uus ja vana käsikäes

Ühelt poolt publiku huvi, pidev tagasiside ja selle analüüs, teisalt aga isiklik motiveeritus tingis järgnevatel aastatel uute rahvakalendri õppevormide väljatöötamise. Muuseumitöö nagu iga teinegi areneb, kui on, millele tugineda, mida avardada, muuta ja täiendada. Võtme-

Koolidevaheline võistujoonistamine. Foto Nele Tammeaid. „Tulevikumuuseumi hääl“ (2006), esineb Lõmaš. Foto Arp Karm. ERM FK

küsimusteks on miks ja kuidas millelegi läheneda. Nii sündisid lisaks volbri-, jaanikombestiku, mardi-, kadri- ja jõuluaja folkloorsetele etendustele ja vastlapäeva- ning kevadpühade kombestikumängudele nõia- ja haldjalugude programmid ja hõimurahvaste muinasjutuprogramm „Ugri-mugri, sigri-migri“. Kevadeti registreeriti õpilasi ja lapsi sügisestele mardi- ja kadrimängudele, soovijaid tuli üle Eesti, folkloorseid etendusi külastasid ka välituristid ja tudengid, ühiselt lauldi regilaule, tantsiti labajalga, kuulati parmupilli ja pärimuslikke lugusid. Tuginedes tagasisidele külalisraamatutes, võib populaarsuse olulisema põhjusena välja tuua kolme aspekti: pärimus, esemed, ruumiline atmosfäär. Need kõik köitsid, andsid lisateadmisi ja -väärtust. Sellele lisandus inimfaktor – vahendajate-vastuvõtjate omavaheline suhtlemine etenduste ja programmide ajal.

Aastaid tagasi istus mu töölaua ääres üks pangatöötaja, kellele rääkisin, millega ma muuseumis tegelen ja mis üritustest saaks meil osa võtta. Rääkisin jõuluaja folkloorsest mängust, jõlukombestikust, sattusin liigselt hoogu ja end sellelt tabades vabandasin, et kindlasti kuulaja teab jõlukombestikust juba kõike. „Mitte midagi ma ei tea!“, oli vastuseks. Nii sai pealkirja folkloorne kursus täiskasvanutele, mis toimus esimest korda aastal 2006. Ülesehituselt oli tegemist sümbioosiga harivast, pilku- ja kõrvapüüdvast ning reflektiivsest lähenemisest. Tavaharidusele omaselt oli kursus eesmärgi- ja väljundipõhine, andes osalejatele võimaluse õpitut igapäevatoos rakendada.

Muuseumid positsioneerivad endid strateegiliste märkidega, üheks näitusemajas toimunud sündmuste märgiks on olnud täiustamine ja vahetamine. Teiseks filosoferimisvõimaluse andmine meie kommete, esemete, tähenduste, eluolu üle. Parim, mis õpetaja saab siin teha, on jälgida, ise õppida, kuulata, millest lapsed ja noored räägivad, vajadusel suunata ja toetada. Nii on kõik toimunu vähemal või rohkemal määral olnud õppimine, olgu siis näitusemaja algaastate käsitöömeistrite päevadel, jõulupärgade ja krässide õpitubades, Tartu Lasteteatri etendus-
tel näitusemajas. Õppimise rõõm ja nautimine on muuseumihariduse olulisemaid komponente, nii nagu uute võimaluste avastamine, tasakaalu leidmine olnu ja oleva vahel. Kui täiskasvanud tunnevad, et neid tunnustatakse, üllatatakse ja neil on hea olla, siis nad tulevad tagasi.

Lõpetuseks. Vähemalt kaks hirmu peab muuseumil olema – sarnasuse ja igavuse hirm, mis annab tiivad uutele atraktsioonidele ja fantaasiatele. Inimene näeb just nii palju, kui ta teab või kui palju ja mida ning kuidas talle esitatakse.

Lisalugemiseks:

Puistaja, Terje 1999. Pärimumusteater muuseumis – side mineviku ja oleviku vahel. – *Kuuldust-nähtust. Tänapäeva folkloorist* 4, 201–212. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.

Puistaja, Terje; Virve Tuubel, Marge Värvi 2000. Lapsed Eesti Rahva Muuseumis. – *Pärimus pärijale* (koostaja Ingrid Rüütel), 100–113. Tartu: Eesti Folkloorinõukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond.

Puistaja, Terje 2015. Rahvapärimumustega Tartust Tallinnasse ja kaugemale ehk kuidas folkloorset materjali inimesteni viia nii, et see neid ära ei hirmutaks. – *Rahvakultuuri aastaraamat 2014*, 168–174. Tallinn: Rahvakultuuri Keskus.

Lk 142: Lastekaitsepäev, koolitus "Mitte midagi ma ei tea", Tiia Toomet raamatu "Minu jõulujutt" esitlusel (2006), Aivar Kallaste (Kratt) volbrietenduses "Nõiasabat Sinimäel" (1999).

Lk 143: Vastlapäev, jõuluetendus, kadripäev. Fotod Arp Karm, Anu Ansu, ERM Fk

[näitusemaja kultuurikeskusena 21. sajandi algul]

Siim Angerpikk

Mõneski mõttes kandis näitusemaja ka 21. sajandi esimese kümnendi lõpul endas kultuurikeskuse funktsioone, milleks hoone algselt ehitatud oligi. Tagasi vaadates on hämmastav, kui mitmetahulise ja aktiivse kultuurikeskusega tegemist oli. Allpool on vaatluse all näitusemaja viimane tegutsemisperiood, mil programmitööd juhtisid Saale Randaru, Jaanika Jaanits ja Siim Angerpikk.

Näitustest lähtuv programmitöö

Näitusemajas toimunud sündmuste üheks põhiteljeks oli vahetuvate näituste programm. Need andsid mitmetele üritustele suuna ja parimatel juhtudel oli tegemist õnnestunud sümbioosiga, kus näituste sisu kuraatorite ja programmitoimkonna koostöös laiendati või edasi arendati. Kogemus näitas, et mida tugevama uurimusliku ettevalmistusega näitusega tegemist, seda tugevam oli ka programm. Näitused andsid vahel sisu ja meeolelu tervele hooajale. Alljärgnev on ülevaade näitusemaja viimase kaheksa aasta näitustest lähtunud sündmustest.

2008. aasta vastandlikeks poolusteks teise korruse näitusesaalis olid Eesti tööstusettevõtete ajalugu käsitlev

näitus „[Eesti uhkus. Tehtud Eestis](#)“ ja „[Siga seebiks. Traditsioonilised töövõtted kaasajal](#)“. Näituse „Eesti uhkus“ toimunud ürituste raames jõudsid näitusemaja külastada nii AS Kreenholmi kui SUVA sokivabriku esindajad. Just „Soki ja särgi päevaks“ nimetatud ürituse korraldamise kaudu sai ERMi näitusemaja poest üks suurima SUVA sokkide valikuga müügipaiku Tartus. „Siga seebiks“ raames toimusid traditsioonilisi töövõtteid tutvustavad töötoad.

2009. aasta esimest poolt ilmestasis suuresti ERMi 100 aasta juubelit tähistavad sündmused. Seitse suuremat üritust koondusid muuseumis sünnipäeva (14. aprill) ümbrusse. Kolme päeva jooksul toimunud seitsmest suuremast üritusest, kus esitleti Anu Raua ERMi juubeliks valminud vaipa, Eesti Posti erimarki ja Eesti Panga välja lastud kordarraha, võttis osa üle 2000 inimese. Juubeliaasta teise poole programmi võinuks nimetada ka „Seto sügiseks“, kuna näitus „Lauluemade jälg. Soomlased setosid jäädvustamas“ tõi endaga kaasa seto lauluansamblike kontserdi ja seminari seto kultuuri jäädvustamisest.

2010. aasta mais avatud näitus „[Muuseum näitab keelt](#)“ oli esimeseks ERMi uue püsinäituse testnäituseks, kus katsetati teistsuguseid väljapaneku ülesehitamise võimalusi, interaktiivseid programme ja multimeedialahen-

dusi. Näitusega kaasnes ulatuslik lisaprogramm: käsitleti keele ajalugu, keeleloomet väga erinevatest kontekstides. Toimusid mitmed õpitoad, mida juhendasid inimesed, kes kasutavad keelt tavapärasest erinevates kontekstides. Semiootik Valdur Mikita tutvustas keele ja loovuse seoseid, Marju Vesik õpetas huvilistele kihnu ja Alli Laande mulgi keelt. Regina Paabo juhendas viipekeele ja Ülle Veede pimekirja õpituba. Programm päädis kontsert-eksperimentidega „Lingvistiline alternatiiv“, kus kohtusid laulja Anna Hints, tantsija Päär Pärenson ja viipekeele tõlk Liina Paales, püüdes kunstilise etteaste kaudu erinevaid väljendusvorme ühest meediumist teise üle kanda.

2011. osales ERM mitmete Euroopa muuseumide ühisprojektis „[Euroopa maitsed](#)“, mis tõi kaasa ka Eesti Kulinaaria Instituudi ja Kartulitrüki Festivali kaasamise näitusemaja tegemistesse. Sügishooajal avatud [kolmiknäitus](#) („Kiviaja graafika“, „Saami trummid kunstiteostena“ ja „Tsiitaat“) inspireeris kuraatoreid ja programmiosakonda korraldama põhjalikku saami kultuuri ja muinasteade teemalist programmi, mille raames räägiti saami kultuurist, Eesti- ja Saamimaa kultuuriseostest ning kaljutaidest. Korraldati kaljujooniste-teemaline töötuba ning linastati saami filme „Ofelaš“ ja „Kautokeino mäss“. Programm sai punkti suurejoonelise loeng-kontserdiga „Põhjala öö: laulud, lood ja loitsud“: esinesid Nadja Ljašenko (Venemaa), Niillas Sombi (Norra), Peeter Volkonski, Heikki-Rein Veromann, Anne Maasik ja Mikk Sarv.

2012. aastal täitis teise korruse suurt ekspositsiooni-saali tarbimiskultuuri portreeterida püüdev näitus „Ostupalavik“, mis viis uuele tasemele osalusaktioonide võimaluste kasutamise näituse juures. Võiks ehk öelda, et näituse sisuliselt tähelepanuväärsema osa löidki selle juurde korraldatud aktsioonid, mille käigus töid inimesed muuseumisse esemeid, mille ostmist nad on kahetsenud, ning pildistasid toitu, mida söövad. Väljapanekud toodud esemetest ja pildistatud toidust moodustasid näituse vahetuva osa. Lausa sotsioloogilise uurimuse mõõdu andis aga välja laste joonistuvõistlus „Minu kingitus“, kuhu laekus 3225 tööd 174 koolist, andes nii omalaadse ülevaate tänapäevaste laste tarbimiseelistustest.

2013. aasta kevadel tõi näituse „[Nõukogude lill-lapsed: 70ndate psühheedealne underground](#)“ avamine ERMi näitusemaja rekordiarvu inimesi. Läbi kevadsuve avatud näituse lõpetamiseks korraldati mitmekihiline üritus nimega „Armastuse suveke. Muusika ja trippimine“, mis tõi näitusemaja legendaarse hipi ja kirjaniku Vladimir Wiedemanni, muusikakriitik Tõnis Kahu, psühheedeelsed amatöörfilmid 1970. aastatest ning muusikaprogrammi. Näitus „[Raudteeaiad](#)“ andis ajendi kutsuda külla vabastiilset arhitektuuri uurinud ajaloolase ja kultuuriantropoloogi Sigrid Saarepi ning näidata värskest valminud dokumentaalfilmi „Suur-Sõjamäe“. 2013. aastal osales ERM aktiivselt 1988. aastal toimunud märgiliste Tartu Muinsuskaitsepäevade 25. aastapäev korraldamisel. Üritused toimusid ka

näitusemajas (näiteks „Eesti ajalugu II“ teemaline arutelu, heategevuslik oksjon ERMi giidikoolile). Näitusemaja eest sai alguse tõrvikurongkäik ERMi uue hoone nurgakivi pa-nemise tseremooniale.

2014. aasta kevadel eksponeeritud „[Kellu ja kitarriga. Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva töösuved](#)“ raames toimusid aruteluseminarid EÜE atribuutika graafilise disaini ja EÜE laulude teemal. Aasta teisel poolel jätkusid näituse „#nii-samalinnas“ osalusaktioonid publiku kaasamiseks näituse arendamisse.

2015. jõudsid näitusesaali ERMi näitusemaja viimased vahetuvad näitused „[Pronksspiraalidest vaselisteni](#)“ ja „[Traditsioon? Inspiratsioon!](#)“. Neist esimest, mis tutvustas muinasajast 19. sajandini kestnud rõivaste spiraalorukestega kaunistamise traditsiooni, täiendas töötubade tsükkel ning rahvusvaheline seminar „Kuidas valmib muinasrõivas?“

Töö laste ja noortega

Põhiosas langes lastega tegelemine giidide õlule, kes võtsid igapäevaselt vastu koolide ja lasteaedade grupe, korraldasid muuseumitunde ja temaatilisi programme. Kuid toimus muudki. Näituste raames korraldati noorele sihtgrupile suunatud üritusi või perepäevi ja osaleti ülelin-nalistel üritustel, nagu lastekaitse- või tarkusepäev.

Ilmselt kõige pikema traditsiooniga näitusemaja üri-tuseks oli koolidevaheline võistujoonistamine. 1996. aastal alanud koolidevahelistest võistujoonistamistest sai 2000.

aastate lõpuks väga populaarne sündmus, kuhu sooviti tulla kõikjalt Eestist. Näitusemaja suurus seadis osalejate arvule piirid. Populaarsuse põhjuseks oli tõenäoliselt üsna ainulaadne tegutsemisformaad, kus lapsed tegid oma võistlustööd valmis kohapeal ning ka tulemused selgusid sama päeva lõpuks. Tegemist oli sisutiheda päevaga, mis andis erinevatest Eesti koolidest tulnud kunstiõpetajatele ning kunstihuvilistele lastele võimaluse üksteised kohtuda.

2010. aastal algas tihedam koostöö Tartumaa Rahva-kultuuri Keskseltsiga (TRAKS), kui ERMis hakkasid toimuma koolivaheaja pärimuslaagrid lastele. 2011. aastal korraldas TRAKS ERMis menuka üritustesarja „Mõtleme, mängime ja meisterdame muinasjuttu“, „Improviseerimiskursus“. Kooli-vaheaja laagritest alguse saanud koostöö arenes edasi iganädalaselt koos käivaks lasteringiks „Kaval käsi“, mis tõi näitusemaja käsitöö- ja pärimusmuusikahuvilisi lapsi.

Hõimurahvad

Kuivõrd üheks ERMi tegevussuunaks on soome-ugri kul-tuuri uurimine, on näitusemaja ürituste programm va-hendanud ka sellesisulist tegevust. Igal sügisel toimuvate hõimupäevade ajal on näitusemajas tutvustatud vahepeal toimunud ERMi ekspeditsioone hõimurahvaste juurde. Hõimunädala raames korraldati traditsiooniks saanud pe-repäeva „Hõimurahva tuba“.

Näitusemajal oli hea kontakt Fenno-Ugria Asutusega ning koostöö tulemusena külastasid igal kevadel ja sügisel

Tartut erinevate soome-ugri rahvaste esindajad, tutvustades siin oma kultuuri, andes kontserte või pidades ettekandeid. Mitmeid kordi tähistati ersa keele päeva, mari sangari päeva ja handi varesepäeva. Igal aastal on näitusemajas linastunud hõimurahvaste juures valminud filme. Soome-ugri ja põhjarahvaste temaatika esindatusele on pööratud tähelepanu Maailmafilmi festivali programme koostades.

Näitusemaja kui etenduspaik

Kultuurikeskuse funktsioone kandev näitusemaja osutus ka huvitavaks esinemispaigaks. Kõige rohkem sündmusi teostus ilmselt muusika ja helikunsti vallas, kuid näitusemaja oli ka teatrietenduste, kohtumisõhtute jms toimumispaigaks.

2006. aastal sai Terje Puistaja ettevõtmisel alguse heategevuslik kontserdisari „Tulevikumuuseumi hääl“, mille eesmärgiks oli toetada laste unistusi tulevikumuuseumis. Kuigi kontserdisarja heategevuslik tulu jäi üsna väikesemahuliseks, toimus 4 aasta jooksul üle kahekümne eriliimelise kontserdi, mis rikastasid oluliselt muuseumis toimuvat. Sarjas esinenute seas olid: Lõmaš, Anne Maasik ja Heikki-Rein Veromann, Ellerino ja Annelik Kuusk, ansambel Vara, Kärt Johanson ja Tõnis Mägi, Vanemuise Tantsu- ja Balletikooli õpilased, ansambel Aroonia, Marju Varblane ja sõbrad, Terje Puistaja ja Marietta Aardam, tantsustuudio Sansaara, Leisi Värks ja Värkssepä, John Grzinichi õpitoas osalejad, Lauri Öunapuu, ansambel Triskele, Võru muusikakooli

pärimusmuusika õpilased ja õpetajad, Sofia Joons ja Toivo Sõmer, Tuule Kann ja Kannelkond, Silver Sepp, Mari Kalkun ja sõbrad, Anna Hints, Päär Pärenson ja Liina Paales, Värska naiste leelokoor ja meeste leelokoor Liinats'uraq, H. Elleri nimelise Tartu muusikakooli rütmimuusika osakonna õpilased.

Näitusemajas toimus kontserte selliste traditsiooniliste ettevõtmiste raames nagu Muuseumiöö, Eclectica festival, hõimupäevad või emakeelepäev.

Põnevaks tegevuse osaks olid eksperimentaalsed, avangardse suunitlusega või sümbiootilised kontserdid. Nii kasutati näituse „Nõukogulik lähetus ellu. Noorte suvepäevad Eesti NSVs“ järel näitusesaali jäänud keskkonda selleks, et korraldada eksperimentaalne *performance* „Valgus tüvedel. 21. sajandi rahvamuusika loomingulises metsas“, millele eelnesid helikunstnik John Grzinichi improvisatsiooni käsitlevad töötoad. 2008. aasta muuseumiööl tegi etaste näitusemaja töötajatest koosnev avangardansambel Wrocław (Kristjan Raba, Kaspar Jassa ja Siim Angerpikk), saates improvisatoorse muusikaga sõjajärelsete filmikroonikate kaadreid. 2009. aastal korraldas MTÜ Maailmafilmi Ühing koostöös näitusemajaga visuaalse antropoloogia klassiku R. Flaherty filmi „Nanook põhjast“ linastused, mida helindasid improvisatsioonilise muusikaga Mari Kalkun, Tanel Kadalipp ja Erko Niit. Näituse „Muuseum näitab keelt“ programm tipnes kontsert-eksperimendiga „Lingvistiline alternatiiv“, mille käigus otsiti vastust järgmistele küsimus-

tele: kuidas tõlkida laulu inimesele, kes ei kuule? Kas tants on tõlgetav? Kuidas laulda viipekeelset luuletust? Millised on tõlkekaod ja -leiud ühest eneseväljendusmaailmast teise liikudes? Kontsert uuris erinevate kunstimeediumide tõlgendus- ja tõlkimisvõimalusi. 2010. aastal avati ERMi uut hoonet tutvustav näitus „Uus hoone/ERM 101“ loomingu- lise koosluse Aerosfäär etteastega, mille käigus kunstnik Tõnu Talve maalil *live*-muusika saatel ERMist inspireeritud pildi, millele külastajad said lisada oma mõtteid ja ideid.

2010. aastal algatas helikunstnik Patrick McGinley üritustesarja helikoosolek:artu. Selle üsna erilaadse ettevõtmise tutvustuses öeldi: „Helikoosolek on regulaarselt toimuv kohtumine inimestele, keda huvitab heli meie ümber kõigis oma väljendustes. Kohtumiste raames leiavad aset jutuajamised, esitlused, kontserdid, töötoad, arutelud ning väljasõidud. Kõigi nende tegevuste eesmärgiks on uurida heli esinemist ning kasutusvõimalusi kõikvõimalikes kontekstides: kunstis, muusikas, arhitektuuris, ökoloogias, filosoofias, sotsiaalses ja kultuurilises vastasmõjus jms.“ Ja tõepoolest külastasidki 4 aasta jooksul näitusemaja väga erinevate elualade esindajad. Oma tegevuse seotusest helidemaailmaga rääkisid kunstnikud, muusikud, bioloogid, etnoloogid, heliinsener, arhitekt, programmeerija, foneetik jt. Korraldati ka töötubasid. 2010.–2015. aastani toimus 50 helikoosolekut.

Eksootiliseks, sügavasisuliseliseks ja menukaks kujunes 2009. aasta Maailmafilmi-aegne tiibeti munkade külaskäik. Eesti-Tiibeti Kultuuriseltsi ja Maailmafilmi Ühingu korral-

datud ettevõtmise käigus valmistasid Indias eksilis asuva Lhodak Gaden Dhonnyilingi budistliku kloostris mungad nädala jooksul Ravibuda liivamandala, tegid traditsioonilisi tiibeti võiskulptuure, pidasid loenguid ja andsid kontserte.

Näitusemajas on antud ka teatrietendusi, peetud jutu- ja luuleõhtuid, tehtud raamatute esitlusi. 2007. ja 2008. aastal etendas teatritrupp Sagar Sagitta püsinäitusel Jaan Toominga ja Anne Tüرنpu lavastust „Väinamõise lugu“. 2009. aastal valmis samas H. Elleri muusikakooli lau- luosakonna õpilaste etendus „Ai simmai-ruudi ralla“ Taisto Noore lavastuses. ERMi juubeliks valminud Olavi Ruitlase näidend „Pääsukese lend“ lavastuseni ei jõudnud, kuid Vanemuise teatri näitlejad kandsid selle 2010. aastal ette lugemisteatrina. 2010. aasta hõimupäevadel võis ERMis näha soome-ugri rahvamuusikat ja jaapani no-teatri ele- mente ühendavat etendust „Laulukaupmees“ soome rah- valuulekogujast Armas Otto Väisänenist. Selle esitajateks olid maineka Soome rahvalauluansambli MeNaiset lauljad.

Audiovisuaalne kultuur

ERMi näitusemaja oli 21. sajandi algul ka omalaadseks alternatiivseks kinoks, pakkudes võimalust vaadata filme, mida tavakinodes polnuks võimalik näha.

Näitusemaja filmialase tegevuse tugevaks aktiveeri- jaks tuleb pidada filmifestivali Maailmafilm. 2004. aastal alguse saanud festival tegutseski 5 esimest aastat näi- tusemajas, muutes selle kord aastas nädalaks visuaalse kultuuri keskuseks, kus kõrvu näitustega näidati filme ka-

hes kinosaalis. Mahult kasvanud festival liikus 2009. aastal Athena Keskusesse ning 2013. aastal Tartu Elektriteatrisse, kuid festivali korraldamise strateegiline keskus jäi endiselt näitusemajja. Iga-aastaselt toimus üks festivali päev näitusemajas, kus lisaks filmide vaatamisele peeti ümarlaudu ja seminare. Jätkusid ka festivalivälised filmiõhtud.

Lisaks Maailmafilmile on näitusemaja võõrustanud Pärnu Filmifestivali, Poola filmiklubi, Ungari ja Ingerisoomelise filmipäevi, linastades mitmeid tunnustatud väärtfilme. Filme on näidatud Muuseumiöö, Tartu tudengipäevade, Eclectica, Prima Vista jt festivalide raames. Enda filme on esitlenud reisimees Rein Lepik ja endine teleajakirjanik Rein Järlik. 2009. aasta Tartu juubelilaulupeo ajal tutvustas näitusemajas filmiprogrammi Eesti Filmiarhiiv.

Loomulikult oli näitusemaja ERMis valminud filmide esilinastuse toimumispaik. 2009 esilinastus siin Indrek Jäätsi debüütfilm „Permikomi sügis“ ning 2012. aastal Terje Anepaio „Meie mäletame! Meie mälestame!“ Filmiõhtud on oluliselt täiendanud mitmete näituste programmi.

Kui 2012. aastal tähistati eesti filmi 100 aasta juubelit, osalesime aktiivselt filmiaasta korraldamisel. Näitusemaja saatis sümboolselt teele esimese professionaalse eestlasest filmimehe Johannes Pääsukese loomingut käsitleva rändnäituse ja tähistas pidulikult Pääsukese 120. sünniaastapäeva. Ning kui Tartus peeti eesti filmi sajandipidu, oli just näitusemaja selleks paigaks, mis võttis vastu Tallinnast erirongiga saabunud filmitegijad. Samas esitleti ka „Eesti

Film 100“ postmarki. Filmiaasta töigi taas meelde ERMi rolli professionaalse eesti filmikunsti sünnis.

Loengud, seminarid ja konverentsid

ERMis on läbi aastate peetud loenguid ja korraldatud konverentse. Üheks staažikamaks näitusemajja „asukaks“ on kindlasti Liivo Niglase visuaalantropoloogia kursus Tartu Ülikooli etnoloogidele ning Vaike Reemanni rahvakultuuri loengud Tartu Kõrgemale Kunstikoolile. Lisaks loengud Eesti Kunstiakadeemiale, Maaülikoolile, TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiale, mida pidasid Ellen Värvi, Reet Piiri, Kristjan Raba, Toivo Sikka ja paljud teised, ning rahvarõivakool.

Loengusaal on näinud ERMi üritusi ning sadu erinevaid seminare ja konverentse, kus on kõneldud etnoloogiast, haridusest, toidust, mälestusest või internetist. Konverentsikalender algas jaanuarikuise „Tee Eesti muuseumini“ konverentsiga, mis alates 2012. kandis nime „MusKul(A) tuur“. Märtsi töi näitusemajja Maailmafilmide nädalase filmimaratoniga koos teemakohaste seminaridega, ja uudse lösukino, mis oli alternatiiviks suure saali akadeemilisemale õhkkonnale. Aprill töi majja rahvusvahelised aastakonverentsid, millele järgnes noorte etnoloogide ja folkloristide konverents „Noorte hääled“ ning mais rahvarõivateemalised seminarid. September töi igal aastal kohale majatäie kirjasaatjate päeval osalejaid. Lisaks on sajad asutused, ettevõtted, klubid ja seltsid pidanud muuseumikeskkonda oma tegevuse toimumiskohana oluliseks.

[me oleme eakaaslased – ERMi Sõprade Selts]

Sirje Madisson

Eesti Rahva Muuseumi Sõprade selts asutati 14. mail 1994 muuseumi 85. sünnipäevale pühendatud pidulikul koosolekul Tartu Ülikooli aulas, samal päeval, kui avati ERMi näitusemaja. Me ei ole mitte ainult eakaaslased, vaid ka sõbrad ning mõttekaaslased.

Meie ühine eesmärk koos näitusemaja teiste asukatega on kaasa aidata Eesti Rahva Muuseumi tegevusele ja eesti ning teiste soome-ugri rahvaste ja Eestis elavate rahvusrühmade rahvakultuuri säilitamisele, uurimisele ja tutvustamisele. ERMi sõbrad, keda möödunud 20 aasta jooksul on seltsiga liitunud üle 1500, ongi rõõmuga selles suunas tegutsenud. Kuigi põhiline on olnud ERMi tutvustamine maakondades ja tugiisikute vahendusel ka välismaal, avalikkusele suunatud suurürituste korraldamine Raadil, vabatahtlik töö muuseumi heaks ning kirjastustegevus, on aegade jooksul nii mõndagi huvitavat toimunud ka „kodusente vahel“. On ju seltsi päris kodu ja sõprade harjunud kogunemiskoht just siinsamas ERMi näitusemajas, J. Kuiperjanovi 9. Siit saadame teele teateid muuseumis toimuva kohta ja siia ootame sõpru, kui näitusemajas on midagi põnevat toimumas. Siin peab selts oma üldkoosolekuid, siia koguneb seltsi juhatus tulevikuplaanide üle mõtteid vahetama ja siit minnakse koos reisile. ERMi näitusemajas hoiab selts oma lippu.

ERMi Sõprade Selts on juba peaaegu kümme aastat korraldanud näitusemajas emakeelepäeva tähistamisi. Siin on esinenud akadeemik Arvo Krikmann, folkloristid Marju Kõivupuu, Mare Kõiva ja Mall Hiimäe, kultuuriuurija Madis Arukask, teoloog Kalle Kasemaa, kirjandusteadlased Rutt Hinrikus ja Sirje Olesk, soome keele ja kirjanduse lektor Juha-Matti Aronen, keele- ja kirjandusteadlane Tiit Henno ja paljud teised. Koostöös Tartu linnavalitsuse ja Tartu Kultuurkapitaliga on emakeelepäeval kätte antud Gustav Suitsu luulestipendium näiteks Ene Mihkelsonile, Carolina Pihelgasele, Indrek Hirvele, Hasso Krullile, Kalju Kruusale ja Mathurale.

Alati on emakeelepäeval avanenud ka uus raamatu- ja fotonäitus. Sarjast „ERMi raamatukogu kutsub...“ on selts alates 2010. aastast koostanud paarkümmend trükistest, käsikirjalistest materjalidest, fotodest ja ERMi esemekogust pärit esemetest koosnevat näitust. Mõned neist on valminud ka Tartu Ülikooli tellimisel. Näituste avamistel on esinenud uurali keelte ja hungaroloogia dotsent Tõnu Seilenthal, läänemeresoome keelte dotsent Heinike Heinsoo, eesti vana kirjakeele uurija Valve-Liivi Kingisepp jt.

Näitusemajas on ERMi Sõprade Selts korraldanud mitu raamatuesitlust. 2010. aasta emakeelepäeval tutvustati arhitekt Wilhelm Sternfeldti abikaasa Marie mälestuste-raamatut „Ehitusmeistri naine“, 2011. aastal esitles skulptor Endel Taniloo elulooraamatut „Teekond muusa juurde“ ja

2012. aastal tõi Valve Luuka rahva ette koguteose „Eesti rahva kannatuste aastad Siberis“. Ettekandepäevaga tähistas selts koostöös muuseumiga valminud neljakeelse „Raadi raamatu“ (2010) ilmumist.

Uhkusega on selts näitusemaja tutvustanud oma sõpradele ja koostööpartneritele. Siin on vastu võetud Rakvere Memento Ühingu liikmeid, Kotka linna delegatsiooni ja Vellamo Merekeskuse Sõprade Seltsi liikmeid eesotsas esinaine Sirkka Kotolaga. Seltsi külalisteks on olnud Kuusakosken Kalevalaiset Naiset, Heritage and Museums peasekretär Lila de Chaves ning Eesti kultuuriasutuste ja -seltside esindajad. Kolm aastat on seltsi kutsel hõimukuu näitusemajja kogunenud Eesti Kultuuriseltside Ühenduse liikmed, et raamatulaadal oma trükiseid tutvustada.

Kui 2013. aastal Tartus tähistati 25 aasta möödumist 1988. aasta legendaarsetest muinsuskaitsepäevadest, oli selts tegev korralduskomisjonis, avas sünnimusele pühendatud näituse ning oli näitusemajas aset leidnud heategeva oksjoni põhikorraldaja. Oksjoni tulu läks muuseumi pärimuskultuuri giidikooli toetuseks. ERMi sõbrad on näitusemajas korraldanud mitmeid käsitöötubasid – meistrite juhendamisel on tehtud helmekeesid, maalitud klaasi, kaunistatud jõuluküünlaid ja valmistatud kinkekaarte.

ERMi Sõprade Seltsi aktiivsel kaasalöömisel on tehtud teatritki. 2010. aastal toimus näitusemajas Olavi Ruitlase näidendi „Pääsukese lend“ avalik lugemine, kus osatäitjateks olid teatri Vanemuine näitlejad. Aga muuseumitöötajad on ka ise teatrispikust kõvasti nakatunud ning seltsi

tegevjuhi Sirje Madissoni eestvõttel lavastanud juba 9 näidendit – enamik värvikaid esietendusi on aset leidnud just siin.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et tore on olla osaline milleski tegusas, arenevas ja rõõmsas ehk siis kõiges selles, mis toimub Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas.

ERMi Sõprade Seltsi juhatuse esimees Tanel Linnus paneb folklorist Mall Hiimäele kaela seltsi auliikme kaelaehete, 2013. Foto Sirje Madisson

Skulptor Endel Taniloo oma elulooraamatu „Teekond muusa juurde“ esitlusel, 2011. Foto Alar Madisson

Muuseumi uue hoone nurgakivipanemise rongkäigule kogunes ERMi Sõprade Selts oma lipu alla, 2013. Foto Alar Madisson

ERMi suurnäituse „1944. Meri läände“ ning seda toetava raamatu- ja fotonäituse „Kannatuste aasta 1944: eestlaste võimalused ja valikud“ avamisele oli tulnud seltsi liige USAs Irene Vanderer, kelle lapsepõlve esimesed mälestused on pärit Geislingeni DP laagrist Saksamaalt, 2014. Foto Sirje Madisson

Klaasikunstnik Maie-Ann Rauna töötuba (2011). Foto Sirje Madisson

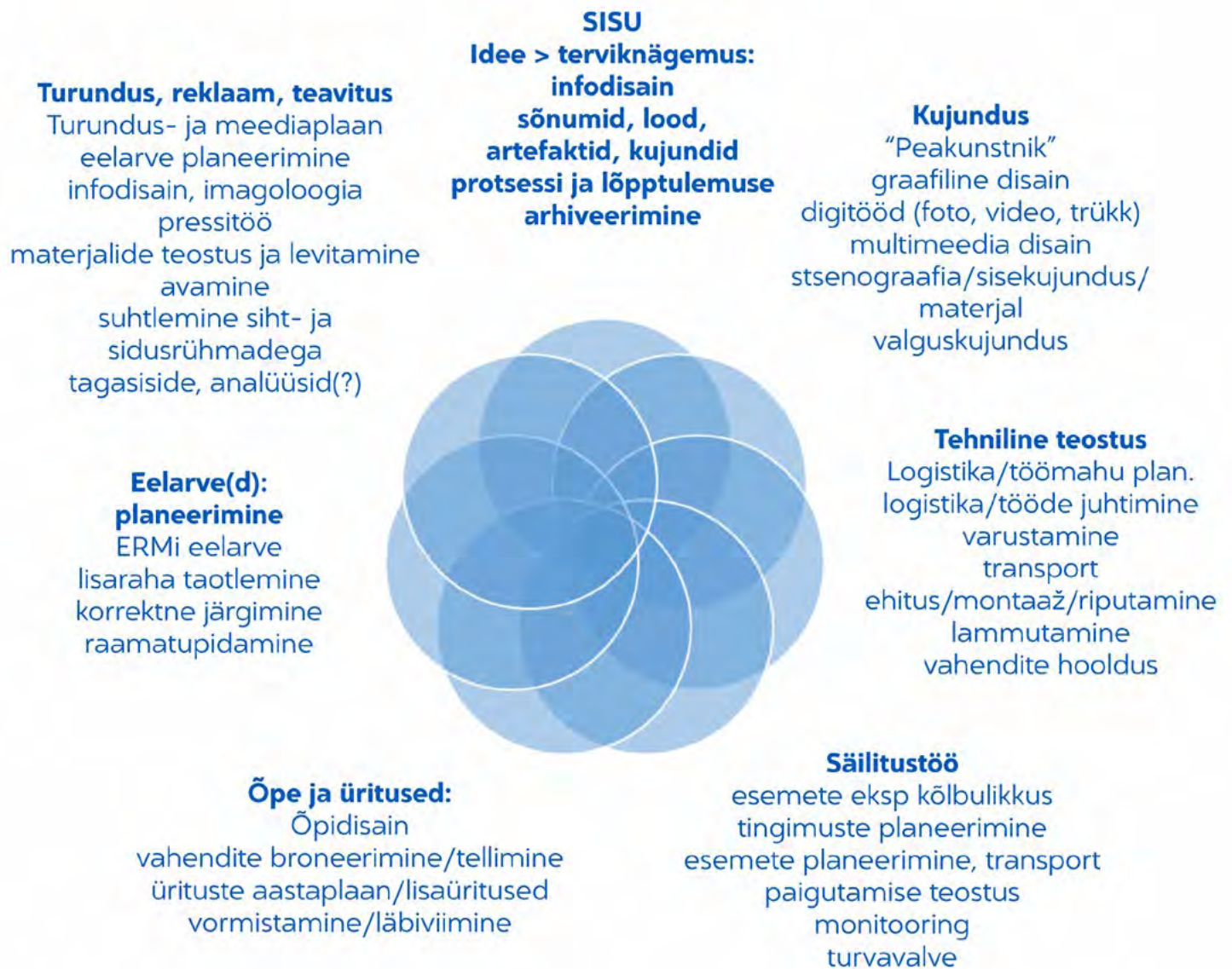
Meenutades 1988. aasta legendaarseid Tartu muinsuskaitsepäevi: heategevuslik rahvakunstioksjon. Foto Arp Karm. ERM Fk 2972:43

[lisad]

Lisa 1: Vahetuvate näituste strateegia (Taavi Tatsi, 2007)

Lisa 2: Johannes Pääsukese fotode näitused

23.5.–31.8.2003 Eesti Rahva Muuseum, Tartu
24.9.–2.12.2003 Narva Muuseum
5.12.2003–11.1.2004 Viljandi linnagalerii, Viljandi Muuseum
15.1.–10.5.2004 Euroopa Kultuuride Muuseum, Berliin, Saksamaa
19.5.–27.6.2004 Saaremaa Muuseum
9.7.–11.10.2004 Eesti Sisekaitseakadeemia, Tallinn
5.11.2004 - 30.1.2005 Eesti Ajaloomuuseumi Maarjamäe loss, Tallinn
5.11.–30.11.2004 Ülemiste keskus, Tallinn
29.3.–27.04.2005 Endla Teatrigalerii, Pärnu
14.5.–4.9.2005 Wroclawi Arhitektuurimuuseum, Poola
7.10.–23.10.2005 Vanha Kirjasto, Tampere, Soome
18.11.2005–29.1.2006 Ungari Etnograafiamuuseum, Budapest

4.3.–5.4.2006 Vire'i Linnamuuseum, Prantsusmaa
8.7.–3.8.2006 Evald Okase Muuseum, Haapsalu
13.9.–5.11.2006 Põhja-Karjala Muuseum, Joensuu, Soome
22.2.–14.9.2008 Kumu Kunstimuuseum, Tallinn
24.10.–30.11.2008 Eesti Välisministeeriumi virtuaalsaatkonnas Second Life
27.6.–16.7.2009 Tartu infokeskuse näitusesaal
24.2.2010 Vanemaise kontserdimaja, Eesti Vabariik 92. Vabariigi Presidendi ja pr Evelin Ilvese vastuvõtt, Tartu
5.7.–31.7.2011 Viljandi Muuseum
1.1.–27.4.2012 Tartu Maavalitsus
9.3.–6.5.2012 Athena Konverentsi- ja Kultuurikeskus, Tartu
30.3.–30.4.2012 Tasku keskus, Tartu
31.3.–30.9.2012 Tartu College, Toronto, Kanada
20.4.–10.5.2012 Riigikogu, Tallinn

[ERMi näitusemaja suuremad näitused 1994–2015]

1994

Püsinäitus „Eesti. Maa, rahvas, kultuur“,
kuraator Vaike Reemann,
kujundaja Tea Tammelaan [8](#), [30](#), [35](#), [36-42](#), 154

Portselannukkude püsiväljapanek,
kuraator Virve Tuubel, kujundaja Haldi Urve Svanberg [9](#), 154

1995

„Aasta 1913 – kaugel ja lähedane“, kuraatorid Piret Öunapuu,
Anu Järs, Ülle Jäe, kujundaja Taisi Kadarik,
29.9.1995–14.1.1996 [9](#), [24](#), [43](#), 154

„Minu mood tuleb tagasi...“ Karin Grabby Mathiessen
Baritschi mood ja moejoonised 1940.–50. a, kuraatorid Vaike
Reemann, Karin Baritsch, kujundaja Mari Kanasaar,
29.9.–30.12.1995 [9](#), [83](#), [133](#), 154

„Eesti kommipaber läbi aja“, kuraatorid ja
kujundajad Toomas Konsen, Andres Sepp,
30.9.1995–14.1.1996 [136](#), 154

„Mari rahvakunst“, kuraatorid Edgar Saar, Heno Sarv,
kujundaja Harri Hinn, 5.10.–3.12.1995 [9](#), [100](#), [102](#), 154

„Leopold, Äpu ja teised“ ainetel laste joonistused,
kuraatorid Terje Puustaja, Silja Toode,
kujundaja Harri Hinn, 14.12.–6.1.1995 154

1996

„Uku 1966–1994“, kuraatorid Eevi Astel, Virve Tuubel,
kujundajad Heli Ormisson, Regina Guli, Ene Jürilo,
Jaanus Eensalu, 2.2.–14.4.1996 [85](#), 154

„Ingerimaa rahvakultuur“, kuraator Marika Mikkor,
kujundaja Annes Hermann, 26.4.–30.6.1996 [24](#), [102](#), 54

„Virumaa rahvakultuur“, kuraator Ellen Värvi,
kujundaja Jaanus Eensalu, 26.4.–30.6.1996 154

„Eesti naine muutub ajas“, kuraatorid Ellen Värvi, Reet
Piiri, kujundaja Annika Künnap, 15.5.–18.8.1996 [32](#), [44](#), 154

„Olümpiasport“, kuraatorid Atlanta Klubi, Eesti Spordi-
muuseum, 19.7.–3.8.1996 154

„Hobuse 1000 tööd. Voldemar Luha puusculptuurid“,
kuraator Vaike Reemann, kujundaja Liina Velsker,
14.8.–15.9.1996 154

„ERM visioonid. ERMi uue maja arhitektuurikonkursi
premeeritud tööd“, kuraator Kristjan Raba,
14.8.–15.9.1996 [135](#), 154

„Sisemine ring“, kuraator Piret Rääni, [‘mobil] galerii,
koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga, 18.9.–13.10.1996 [128](#), 154

„Seto hõbehed 19.–20. sajandil“, kuraator Mare Piho,
kujundaja Kalvi Tenno, 20.9.–20.10.1996 [86](#), 154

„Udmurdi vana rahvakunst“, kuraatorid Aleksei Peterson,
Serafima Lebedeva, kujundaja Anu Eensalu,
koostöös Udmurdi Vabariigi Rahvusmuuseumiga,
20.9.–1.12.1996 [101](#), [102](#), 154

„Saami mütsinäitus“, kuraatorid Art Leete, Heno Sarv,
17.10.1996 [102](#), 154

„Ungarlased ida ja lääne vahel“, kuraatorid
Zsuzsa Sáfrány, Ágnes Kerezi, Ildikó Lehtinen,
kujundaja Jaanus Eensalu, Liina Velsker, koostöös
Ungari Etnograafiamuuseumiga, 18.10.–8.12.1996 [102](#), 154

„Kreeka meeles“, kuraatorid Edith Hermann, Kalli Kalde,
Leili Parhomenko, kujundajad Edith Hermann, Mare Hunt,
Kalli Kalde, Ove Kalde, Aapo Pukk, Tiit Rammul,
koostöös Tartu Kunstikooliga, 22.11.–8.12.1996 154

Fotonäitus „Neenetsid“, kuraator Liivo Niglas,
koostöös Tartu Ülikooliga, 5.12.1996–5.2.1997 [102](#), 154

„Vaibad“, kuraatorid Anu Raud, Erika Pedak, Aet Ollisaar,
Udo Vool, 13.12.1996–5.1.1997 154

Fotonäitus ERM – retrospektiiv, kuraatorid Kristjan Raba,
Karl-Martin Sinijärv, kujundaja Jaanus Eensalu,
15.4.–20.4.1996 154

Punutised, kuraatorid Virve Tuubel, Tiina Konsen,
kujundaja Tiina Konsen, 19.4.–21.4.1996 154

1997

„Kohvinäitus“, kuraatorid Anu Järs, Piret Öunapuu,
kujundaja Taisi Kadarik, 11.12.1997–1.2.1998 [25](#), [42](#), [45](#), 154

„In vino... Inimene ja alkohol“, kuraator Talis Vare,
koostöös Läänemaa Muuseumiga, 5.12.1997–1.2.1998 154

„Talulil“, kuraator Anu Raud, kujundajad Saima Veidenberg,
Vilma Reinholm, Mare Hunt, 12.12.1997–1.2.1998 [84](#), 154

„Barokk tikub talutarre. Eesti rahvakunst XVIII sajandil“,
kuraatorid Eve Otstavel, Kaalu Kirme,
kujundaja Riin Somelar, 31.1.–30.3.1997 [84](#), [85](#), 154

„Tulimuld“, kuraatorid Epp Margna, Ene Tapfer,
Meelis Krigul-Tobias, 14.2.–2.3.1997 154

„Otto Eggersi laevajoonised / Otto Eggers –
jahikonstruktor ja ehitaja“, kuraator Eesti Meremuuseum,
14.2.–2.3.1997 154

„Peremärgid“, kuraator Sirje Pallo,
kujundaja Maarja Meeru, 7.3.–30.3.1997 [18](#), [87](#), [130](#), 154

„Need vanad perekonnapiildid“, kuraatorid Anu Järs,
Jana Reidla, kujundaja Jaanus Eensalu, 7.3.–30.3.1997

„Unistuste arheoloogia“, kuraator [‘mobil] galerii,
4.4.–20.4.1997 154

„Tattoo“. Urmas Viigi graafika, 23.4.–11.5.1997 [126](#), 154

- „NUKUD ja nukud”. (Eesti nukumeistrite nukke),
kuraator Tiia Toomet, kujundaja Mare Hunt, Ave Maser,
koostöös Tartu Mänguasjumuuseumiga, 16.5.–15.6.1997 155
- „Noored tarbekunsti tipud”, kuraator ja kujundaja Reiu Tüür,
koostöös teatrifestivaliga Dionysia, 21.5.–8.6.1997 [132](#), 155
- „Elu algab 40-aastaselt. Inimene 8.” Ilmar Kruusamäe
maalid, kuraator Art Leete, 11.6.–31.7.1997 155
- „F.F.F.F.(+F.) E - Meedium-II”, kuraator Kristi Paap,
13.6.–6.7.1997 [127](#), 155
- „Oh sukki neid, mis lõppeda ei taha ...”, kuraatorid
Piret Õunapuu, Kaie Kukk, kujundaja
Arhitektuuribüroo 3+1,
20.6.–24.8.1997 [24](#), [78](#), 155
- „Balti rahvaste kommerss – Tartu üliõpilasorganisatsioonide
ajalugu”, kuraator Toomas Hiio, kujundaja Reiu Tüür,
26.6.–6.7.1997 155
- „Võred ja trellid. Annika Künnapi kampsunid ja
Ivar Feldmanni sepis”, 16.7.–3.8.1997 155
- „Komi hingus”, kuraatorid Art Leete, Vladimir Lipin,
kujundaja Mare Hunt, koostöös Komi Vabariigi
Rahvusmuuseumiga, 16.7.–31.8.1997 [24](#), [32](#), [102](#), 155
- „Traditsioonilised spordialad ja rahvamängud”, kuraatorid
Kalle Voolaid, Kaie Jeaser, Marge Värv, kujundaja Jaanus
Eensalu, koostöös Eesti Spordimuuseumi ja Ungari
Spordimuuseumiga, 13.8.–29.9.1997 155
- „Persona et Collectio. Matti Miliuse kunstikogu”, kuraator
Enriko Talvistu, koostöös Tartu Kunstimuuseumiga,
5.9.–21.9.1997 [124](#), 155
- „Handid”, kuraator Edgar Saar, kujundaja Annes Hermann,
12.9.–26.10.1997 [29](#), [102](#), 155
- „Esemed ja Kola”, kuraator Art Leete, kujundaja Sven Saag,
3.10.–30.11.1997 [19](#), [92](#), [93](#), 155
- „Interstanding II”. Sorose Kaasaegse Kunsti Keskuse
aastanäitus, kuraator Ando Keskküla, 9.10.–19.10.1997 [127](#), 155
- Tartu Kunstikooli õpilaste kübaranäitus, kuraator Aet Ollisaar,
3.11.–7.11.1997 155
- „Oih, karu tuli”. Urmas Nemvaltsi karikatuur,
kuraator Urmas Nemvalts, 7.11.–16.11.1997 155
- „Müts on pea asi”, kuraator Reet Piiri, kujundajad
Airi Uustalu, Aliide Zvorovsky, 7.11.–30.11.1997 [79](#), 155
- Tartu linna õpilaste käsitöönäitus, kuraator Elle Kaljuste,
koostöös Tartu linnavalitsuse haridusosakonnaga,
8.1.–19.1.1997 [136](#), 155
- Fotonäitus Miina Härma (1864–1941), kuraatorid
Jana Reidla, Arp Karm, 8.2.–22.2.1997 155
- „Rahvuslik kudum. Rahvuslik kinnas. Nukk.
(Tartu käsitöömeistrid)”, kuraator Tiina Konsen,
koostöös Eesti Kodutööstuse Keskseks, Tartu
linnavalitsuse kultuuriosakonnaga, 24.4.–11.5.1997 [136](#), 155
- Väljapanek väikelaste rõivastusest, kuraatorid Reet Piiri,
Marge Värv, 1.6.1997 155
- 1998**
- „Stiilne mööbel. Interjöö I”, kuraatorid Vaike Reemann,
Piret Õunapuu, kujundajad Tea Tammelaan, Raivo Bristol,
18.12.1998 –7.2.1999 [24](#), [48](#), [132](#), 155
- „Ižmakomid”, kuraator Art Leete, kujundaja Jane Liiv,
11.12.1998–19.2.1999 [101](#), [102](#), 155
- „Märk kui sümbol”, kuraator Sirje Pallo, kujundaja
Maarja Meeru, 16.1.–15.2.1998 [84](#), [87](#), [130](#), [132](#), 155
- „Eesti Vabariik 1918–1940”, kuraator Eevi Astel,
kujundaja Silja Paris, 20.2.–31.5.1998 [24](#), [43](#), [46](#), 155
- „PILTpostkaart”, kuraator Jana Reidla, kujundaja
Olga Korts, 12.6.–30.8.1998 155
- „Rahvarõivas kui sümbol”, kuraator Reet Piiri,
kujundaja Aliide Zvorovsky, 12.6.–30.8.1998 [74](#), [75](#), 155
- Jane Liivi maalinäitus, kuraator Jane Liiv, 5.8.–29.08.1998 155
- „Soome-ugri müür”, kuraator Heno Sarv,
kujundajad Kadri Viires, Jane Liiv, 9.10.–15.11.1998
[101](#), [102](#), [105](#), 155
- „Oh kooliaeg, oh...”, kuraator Anu Järs, Ellen Värv,
kujundaja Merike Kaunissaare, 16.10.–29.11.1998 [47](#), 155
- Prokopi Javtšoi pildid, kuraatorid Arvo Valton,
Art Leete, Kristjan Raba, 25.4.–26.4.1998 [102](#), 155
- „Unustatud Eesti foto”, kuraator Eha Komissarov,
kujundaja Toomas Kalve, koostöös Eesti
Kunstimuuseumiga, 12.6.–26.7.1998 [29](#), [116–117](#), [128](#), 155
- „Tulest jäänud”. Eesti ja Soome seppade näitus,
kuraatorid Kristjan Raba, Ivar Feldmann, Eesti
Seppade Ühing, 4.9.–27.9.1998 [90](#), 155
- „POSTtextile”. Tartu Kunstikooli tekstiiliala lõputööd,
kuraator Tartu Kunstikool, 4.9.–27.9.1998 [133](#), [136](#), 155
- „Norra puukirikud”, kuraator Norra Kuningriigi
suursaatkond, 30.9.–11.1.1998 [111](#), 155
- Fotonäitus „Eesti I Himaalaja ekspeditsioon”,
kuraatorid Riho Västriik, Jaan Künnap, 4.12.1998 [110](#), 155
- „Väikelaste rõivas selle sajandi alguses”, kuraatorid
Marge Värv, Reet Piiri, 1.6.1998 155
- „Puu meie linnas.” Tartu Laste Loodusmaja lastejoonistuste
näitus, kuraator Helle Kont, koostöös Tartu Laste
Loodusmaja, 20.11.–6.12.1998 [136](#), 155
- Kevadpühade postkaardinäitus (hr Kõivu kogust),
kuraator Jane Liiv, 1.4.–8.4.1998 155
- „Turukott emmele. Kodukaunistamise aastale pühendatud
noorte käsitöökonkursi näitus”, kujundaja Jane Liiv,
Tartu Linnavalitsuse haridusosakond,
Eesti Naiskäsitöö Õpetajate Selts, 17.4.–4.5.1998 [136](#), 155
- EKEK Tartu käsitööklubi kevadnäitus, kuraatorid Tiina Konsen,
Virve Tuubel, koostöös Tartu Linnavalitsuse
kultuuriosakonnaga, 22.5.–25.5.1998 155

1999

- „Originaal või petus?“, kuraatorid Vaike Reemann, Piret Õunapuu, kujundaja Jane Liiv, 23.3.–25.4.1999 [92](#), [93](#), 156
- „Käed ja kindad“, kuraator Reet Piiri, kujundaja Aliide Zvorovsky, 23.3.–9.5.1999 [24](#), [79](#), 156
- „Hullutatud meeled“, kuraator Terje Puistaja, kujundaja Jane Liiv, 30.4.–2.5.1999 [94](#), [141](#), 156
- „Merelt tulnud, merele läinud“, kuraatorid Juta Holst, Piret Õunapuu, kujundaja Krista Lepland, 2.7.–15.8.1999 156
- „Pakri rootslased. Ajalugu ja rahvakultuur“, kuraatorid Aivar Põldvee, Piret Õunapuu, kujundaja Krista Lepland, koostöös Harjumaa Muuseumiga, 2.7.–1.8.1999 156
- „Eesti tikutoosietiketid Udo Tõnissoni kogust“, kuraator Eevi Astel, kujundaja Jane Liiv, 27.8.–3.10.1999 156
- „Pitsid lauale! Niplispitsimeistri Lia Looga tööd“, kujundaja Jane Liiv, 27.8.–3.10.1999 [136](#), 156
- „Zuonkõd. Näitus liivi inimestest“, kuraatorid Art Leete, Valt Ernštreit, kujundaja Valt Ernštreit, 12.10.–28.11.1999 [101](#), [102](#), [105](#), 156
- „Öö“, kuraator Sirje Pallo, kujundaja Maarja Meeru, 19.10.–28.11.1999 [35](#), [87](#), [130](#), 156
- „Andumus ja Kirg“, kuraator Art Leete, kujundaja Ilmar Kruusamäe, 19.10.–28.11.1999 [94](#), 156
- „Kolimine. Interjäär II“, kuraatorid Vaike Reemann, Piret Õunapuu, kujundajad Tea Tammelaan, Mari Kadanik, koostöös OÜ Inari Transpordi, Arhitektuuribürooga Luhse & Tuhala, Viljandi Metallitööstuse, AS Tevo'ga, 14.12.1999–30.1.2000 [49](#), 156
- „Langenud sangarite pikk tee koju“, kuraator Nils-Erik Lindeman, koostöös Soome Sõjaveteranide Eesti Ühenduse, Sõdades langenute mälestuse jäädvustamise ühendusega Soomes, Soome Instituudiga, 24.1.–12.2.1999 156
- „Põhjala saared“ kuraator Vallo Kalamees, koostöös Põhja-maade Ministrite Nõukogu Tartu Infobüroo, Tartu Kunstikooli fotograafia osakonnaga, 12.2.–7.3.1999 156
- „Teateid Paldiskist ja meist“, kuraator Malle Antson, kujundaja Ly Lestberg, koostöös Tallinna Pedagoogikaülikooliga, 26.2.–14.3.1999 156
- „Ei midagi“, kuraator Ly Lestberg, 26.2.–14.3.1999 [30](#), [31](#), [128](#), 156
- „Kaasaegne Taiwani kunst“, kuraator Hui-Chi Huang, koostöös Taiwani Rahvusliku Ajaloomuuseumiga, 19.3.–25.4.1999 [111](#), [129](#), 156
- „LendTäht. Taani immigrantkunst“, kuraator Libuse Müller, kujundaja Mahmoud Al-Ibadi, Kopenhaageni Shambala galerii, 9.5.–30.5.1999 [128](#), [129](#), 156
- „Kodused asjad“, kuraatorid Liina Ponetajeva, David Ponetajev, 18.5.–20.6.1999 [126](#), 156
- „Keha+kate. Eesti Kunstiakadeemia moeosakonna viimaste aastate disain“, kuraator Anu Ojavee, koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga, 25.8.–3.10.1999 [74](#), [133](#), 156
- „Vildist esemed“, kuraatorid Leena Sipilä, Virve Tuubel, koostöös Kesk-Soome Käsitöö- ja Tarbekunstikooliga, 5.5.–6.5.1999 156
- Lapitööde ja hõbeniplisehete näitus, kuraator Anne Heikilä Lempäälä, Virve Tuubel, koostöös Soome Rahvahariduskeskusega, 24.5.–27.5.1999 156
- „Eesti Rahva Muuseum / Estonian National Museum“. Stendinäitus, kuraatorid Art Leete, Jana Reidla, kujundaja Jane Liiv, 14.4.–28.11.1999 156
- „Šveits eestlase pilgu läbi“, Heidi Tooming, 16.5.–22.5.1999 156
- „Kodukandi rahvakunst. Kaheksakand – rahvuslikkuse kandja?!“, kuraator Tiina Konsen, kujundaja Maisi Roopalu, Tartu linnavalitsuse kultuuriosakond, 4.6.–20.6.1999 156
- Lihavõttepostkaardid Einu Kõivu kogust, kuraator Marge Värvi, 24.3.–1.4.1999 156
- „Eesti Rahva Muuseum ja käsitöömeistrid“, kuraator Terje Puistaja, 26.3.–16.4.1999 [136](#), 156
- Sillamäe Kannuka kooli õpilaste käsitöönäitus, kuraatorid Alla Lašmanova, Marge Värvi, 14.4.–2.5.1999 [136](#), 156
- EKEK Tartu käsitööselti kevadnäitus, kuraator Virve Tuubel, 17.4.–19.4.1999 156
- Väljapanek Armas Otto Väisänenist, kuraator Merike Toomas, Kristjan Raba, 19.4.–9.5.1999 156
- Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi näitus „Ühe talve lapitööd“, kuraatorid Merike Toomas, Elle Tammemägi, Eva Kikerpill, 2.6.–6.6.1999 [136](#), 156
- Tartu Kunstikooli diplomitöid, kuraator Kristjan Raba, 9.6.–20.6.1999 [136](#), 156
- „Savist vene mänguasjad“, kuraator Kristina Leer, kujundaja Ljudmilla Gratšova, 2.9.–19.9.1999 156
- „Koolinäitus“, kuraator Anu Järs, Ellen Värvi, 22.9.–3.10.1999 [19](#), [136](#), 156
- Jõulu- ja nääripostkaardid Jane Liivi erakogust, kuraator Jane Liiv, 1.12.–24.12 156

2000

- „Meie sajandi talverõõmud“, kuraator Anu Järs, kujundaja Taisi Kadarik, 8.2.–19.3.2000 [25](#), [42](#), [50](#), 156
- „Dialog. Fotograaf Jakob Bockmanni pärand“, kuraator Jüri Karm, kujundaja Elje Karm, 18.2.–23.4.2000 [119](#), 156
- „Punane ja valge. Kahe värvi fenomen setu rahvakultuuris“, kuraator Mare Piho, kujundaja Jane Liiv, 14.3.–7.5.2000 [86](#), 156
- „Hullutatud meeled II“, kuraator Terje Puistaja, kujundajad Terje Puistaja, Helju Joala, Jane Liiv, koostöös Tartu linnavalitsuse kultuuriosakonnaga, 27.4.–20.5.2000 [94](#), [141](#), 156

- „Inventar. Péter Kornissi fotod Transilvaaniast“, kuraator Ungari Instituudiga, 10.5.–4.6.2000 157
- „Mood. Aeg ja meie, kuraatorid“ Ellen Värvi, Reet Piiri, kujundajad Reet Aus, Ervin Heigo Seppel, 16.6.–10.9.2000 [22-23](#), [24](#), [35](#), [74](#), [81](#) 157
- „Udmurdi maailm“, kuraatorid Arp Karm, Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv, 22.9.–22.10.2000 [102](#), 157
- „Minu piip kui pigipirakas...“, kuraator Sirje Pallo, kujundaja Maarja Meeru, 27.10.–3.12.2000 [26](#), [42](#), 157
- „MinevikuTulevik“, kuraator Ülle Vahar, kujundaja Annes Hermann, koostöös Tartu Restauraatorite Klubiga, 31.10.–3.12.2000 [35](#), [98](#), [99](#), 157
- „Asjad minu elus. Nõukogude Eesti tootedisain“, kuraatorid Karin Paulus, Kai Lobjakas, kujundaja Ketli Tiitsar, koostöös Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Tarbekunstimuuseumiga, 12.12.2000–4.2.2001 [66](#), [68](#), 157
- „Hea Uus Maailm. Segu. Tartu noorte kunstnike tööd“, kuraator Jane Liiv, kujundaja Jane Liiv, koostöös Tartu Kunstnike Liiduga, 12.5.–4.6.2000 [126](#), 157
- Fotonäitus „Handid, mansid, neenetsid“, kuraator Edgar Saar, kuraator ja kujundaja Jane Liiv, 12.4.–19.11.2000 [102](#), 157
- Fotonäitus „Eesti Rahva Muuseumi konserveerimislabor 35“, kuraator Maie Alumaa, kujundaja Jane Liiv, 27.11.2000 157
- „Uduvaba“, kuraator Helle Korsar, koostöös Euroõlikooli kujunduskunsti teaduskonnaga, 12.1.–16.1.2000 157
- Erki Evestuse maalinäitus „Eestlaste jumalad“, 4.2–5.3.2000 157
- „Rahvakunst meis ja meie ümber“, kuraator Tiina Konsen, kujundajad Jane Liiv, Eleonora Maksimova, koostöös Tartu linnavalitsuse kultuuriosakonnaga, 24.3.–16.4.2000 157
- „Saja-aastane eestlane“, kuraator Helje Loopere, koostöös Tartu linna puuetega eksmeedikute ühinguga Halastus, 5.7.–10.9.2000 157
- „Setumaa tsässonad“, kuraator Tuglase Selts, 4.8.–3.9.2000 157
- Ülle Kuldkepi nahkehistööde näitus „Hingemisi“, 19.9.–22.10.2000 157
- Tiina Rikase taimedekoratsioonide näitus „Hingeaken“, 19.9.–22.10.2000 157
- „Savo esiajalugu (arheoloogilised leiud ja asuala kujunemine)“, kuraator Soome Instituut, 17.11.–30.11.2000 157
- „Eesti autoriplakat. Ülevaade eesti plakatikunsti arengust 1970–1980ndail aastail“, kuraatorid Silver Vahtre, Holger Rajavee, kujundaja Silver Vahtre, koostöös Tartu Kunstimuuseumiga, 8.12.2000–4.2.2001 [134](#), 157
- Ajakirja Kodukiri korraldatud lihavõttekaartide võistluse tööde väljapanek, kuraator Marge Värvi, kujundaja Jane Liiv, 12.4.–20.4.2000 157
- Koolinäitus, kuraatorid Anu Järs, Ellen Värvi, kujundaja Jane Liiv, 11.9.–21.9.2000 [19](#), [136](#), 157
- Kihnu saare laste joonistused, kuraatorid Virve Tuubel, Anu Raud, kujundaja Jane Liiv, 18.10.–30.12.2000 [136](#), 157
- 2001**
- „Ernst Jaaksoni pärand Eesti Rahva Muuseumis“, kuraatorid Eevi Astel, Riina Reinvelt, kujundaja Jane Liiv, 23.2.–15.4.2001 [27](#), 157
- „Lembit Lepp 70“, kuraatorid Reet Piiri, Ellen Värvi, 24.4.–20.5.2001 157
- „Armastuse haldjad“, kuraatorid Terje Puustaja Helju Joala, Jane Liiv, kujundajad Terje Puustaja, Helju Joala, Jane Liiv, koostöös Tartu Linna kultuuriosakonnaga, teatritega Vanemuine, Ugala, Endla, Viljandi Nukuteater, Eesti Draamateater, Tartu Mänguasjumuuseumiga, 20.4.–7.5.2001 [94-95](#), [141](#), 157
- „Viinapuuväät – maasikakiri“, kuraator Vaike Reemann, kujundajad Tartu Kõrgem Kunstikooli üliõpilased, 15.6.–12.8.2001 [84](#), [88](#), 157
- „Pakutrükk“, kuraatorid Aet Ollisaar, Vaike Reemann, kujundaja Aet Ollisaar, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 15.6.–12.8.2001 157
- „Eesti lipp ümber maailma“, kuraatorid Janno Simm, Tiit Pruuli, kujundaja Jane Liiv, 16.6.–12.8.2001 [110](#), 157
- „Soome-ugri Ilm ja Hing“, kuraator Art Leete, Svetlana Karm, Heiki Valk, Ülle Tamla, kujundaja Ilmar Kruusamäe, koostöös Tartu Ülikooli, Eesti Ajaloo Instituudiga, 16.10.2001–3.2.2002 [102](#), 157
- „Tartu linn Göte Aski fotodel“, kuraatorid Kristjan Raba, Jane Liiv, kujundaja Jane Liiv, 22.2.–15.4.2001 [135](#), 157
- „Kaukaasia – eestlaseks jääda?“ Marika Mikkori ja Pille Runneli fotod, kuraator Marika Mikkor, kujundaja Jane Liiv, 9.4.–20.5.2001 [111](#), 157
- „1941. aasta küüditatute elu asumisel“, kuraator Edgar Saar, kujundaja Jane Liiv, 12.6.–23.9.2001 157
- „Kodu. Kodukoht. Rumeenia ungarlased“, kuraator Pille Runnel, kujundaja Jane Liiv, 4.10.–30.12.2001 [102](#), [110](#), 157
- „Sajandi spordifoto“, kuraator Eesti Spordimuuseum, 5.1.–12.2.2001 157
- Urmas Viigi installatsiooninäitus „Ruth hingab“, 9.2.–18.3.2001 [28-29](#), [35](#), [126](#), 157
- Eesti Keraamikute Liidu aastanäitus „Plastos“, kuraatorid ja kujundajad Kaido Kask, Maanus Mikkel, 23.3.–22.4.2001 [132](#), 157
- „Ajastu peegel. Saksa moefotod 1945–1995“, kuraator Franz Christian Gundlach, Saksa Kultuuri Instituut, Goethe Instituut, Vambola Tiik, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 23.5.–10.6.2001 [34](#), [74](#), [134](#), 157
- Tekstiilinäitus „Karvane“ Iiti Norraltilt, 19.6.–10.8.2001 157
- „Kroonid ja roosid“, kuraatorid Magny Karlberg, Anne Britt Ylvisäker, kujundaja Rolf Hermansen, koostöös Norra Välisministeeriumi, Norra Rahvarõivaste Nõukogu, Lääne-Norra Tarbekunstimuuseumiga, 24.8.–27.9.2001 [74](#), [76-77](#), 157

„Kohtumisi kirjasaatjatega“, kuraator Tiina Tael, kujundaja Jane Liiv, 7.9.–25.11.2001 158

Vanad lihavõttepostkaardid Toivo Õunapuu erakogust, kuraator Merike Toomas, kujundaja Jane Liiv, 1.4.–25.4.2001 158

Joonistuste näitus „Hansapilt 2001“, kuraator Terje Puustaja, kujundaja Jane Liiv, 29.5.–10.6.2001 [136](#), 158

Koolinädalate näitus, kuraatorid Virve Tuubel, Kristjan Raba, Anu Järs, Ellen Värvi, kujundaja Jane Liiv, 10.9.–21.9.2001 [19](#), [136](#), 158

„Pärimusteater läbi aegade“, kuraatorid Terje Puustaja, kujundaja Jane Liiv, 8.11.–30.12.2001 [141](#), 158

Vanad jõulupostkaardid Toivo Õunapuu erakogust, kuraator Jaanus Sillavere, kujundaja Jane Liiv, 5.12.–11.1.2002 158

Koolidevahelise võistujoonistamise 2001 võistlustööde väljapanek, kuraator Terje Puustaja, kujundaja Jane Liiv, 2.12.–30.12.2001 [136](#), [137](#), [140](#), [141](#), [146](#)

Käsitööringi Iloke näitus, 29.4.–30.4.2001 158

Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitöönäitus, kuraator Merike Toomas, 13.5.–20.5.2001 [136](#), 158

Tartu Laste- ja Noorte Maja käsitöönäitus „Oskus on enam kui rikkus“, kuraator Virve Valtmann–Valdson, 15.8.–6.9.2001 [136](#), 158

2002

Eric Soovere fotonäitus „Pögenemine Läände“, kuraatorid Terje Anepaio, Edgar Saar, kujundaja Jane Liiv, koostöös Eesti Ameerika Fondiga, 22.3.–5.5.2002 [21](#), [120](#), 158

„Lähme randa!“, kuraator Anu Järs, kujundaja Taisi Kadarik, 16.5.–29.9.2002 [51](#), 158

„Jalavarjud. Viiskudest tossudeni“, kuraatorid Reet Piiri, Ellen Värvi, kujundajad Airi Uustalu, Tõnis Kreinin, Kristjan Raba, 15.11.2002–9.2.2003 [34](#), [80](#), 158

„Kihnu Jõnnud Jaani silme läbi 19. sajandi keskpaigast I ilma-sõjani“, kuraatorid Inge Laurik, Sirje Pallo, Reet Piiri, kujundaja Rene Valner, koostöös Pärnu Muuseumi, SA Avatud Kihnu Fondiga, 27.11.–11.1.2003 [32](#), 158

Fotonäitus „Kolhoosielu Oisu piirkonnas Järvemaal“, kuraator Indrek Jääts, kujundaja Jane Liiv, 4.10.2002–9.2.2003 [67](#), [68](#), 158

„Karupeied“, kuraator Edgar Saar, 17.11.–21.11.2003 [102](#), 158

Ulla Lembergji fotonäitus „Kallid lapsed“, koostöös Rootsi Instituudi, Rootsi suursaatkonnaga Eestis, 8.2.–3.3.2002 [30-31](#), [110](#), 158

Enn Koorti „Kalanahast seinapildid“, 14.2.–17.3.2002 158

„Hiina eksportmaal säsipaberil“, kuraator Aivar Põldvee, Anne Tamtik, Maris Arpo, kujundaja Vilja Sillamaa, koostöös Eesti Ajaloomuuseumiga, 15.2.–17.3.2002 [125](#), 158

„Viikingid Idakaares“, koostöös Rootsi Riikliku Ajaloomuuseumiga, 25.4.–5.5.2002 [111](#), 158

„Märk. Jaan Luige skulptuurid soome-ugri märkidest ja sümbolitest“, kuraatorid Jaan Luik, Ain Peets, 4.10.–3.11.2002 [130](#), 158

Viljandi Kultuurikolledži rahvusliku käsitöö eriala näitus „Käsi Töö Mõte“, kuraatorid Ave Matsin, Mare Hunt, 8.10.–3.11.2002 158

M. K. Čiurlionise fantastiline visioonide ja helide maailm, koostöös Čiurlionise Keskusega Viinies, Leedu saatkonna, Tartu Leedulaste Seltsiga, 8.11.–20.11.2002 [129](#), 158

„Karud tekstiilidel“, kuraator Mare Hunt, koostöös Tartu Mänguasjamuuseumiga, 16.11.–14.12.2002 158

Pjotr Vassiljevi fotonäitus Mari loodususu kombes, koostöös Mari Vabariigi Rahvusmuuseumiga, 10.1.–3.3.2002 102, 158

Joonistuste näitus „Hansapilt 2002“, kuraator Terje Puustaja, kujundaja Jane Liiv, 17.5.–6.6.2002 [136](#), 158

Koolidevahelise võistujoonistamise 2002 võistlustööde väljapanek, kuraator Merje Kala, kujundaja Jane Liiv, 13.12.–24.12.2002 [136](#), [137](#), [140](#), [141](#), [146](#), 158

„Unustatud vana käsitöö“, kuraator Tiina Konsen, kujundaja Ellen Allas, koostöös Tartu Linnavalitsuse kultuuriosakond, 25.4.–27.4.2002 158

Tartu linna algklassiõpilaste käsitööde näitus „Ei ole üksi ükski maa“, 13.5.–19.5.2002 [136](#), 158

Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi näitus „Lapitööd“, kuraator Virve Tuubel, 19.6.–24.6.2002 [136](#), 158

2003

Kaido Haageni arhitektuurifotod „Uus ja vana arhitektuur“, koostöös Eesti Arhitektuurimuuseumiga, 17.2.–1.3.2003 [135](#), 158

„Jüri Arrak – retrospektiiv“, kuraatorid Kristjan Raba, Jane Liiv, kujundaja Jane Liiv, 18.2.–9.3.2003 [125](#), 158

Fotonäitus „Eesti omariikluse sünn“, kuraatorid Eevi Astel, Kristjan Raba, kujundaja Jane Liiv, koostöös ERMi Sõprade Seltsiga, 19.2.–30.3.2003 158

„Ajarännak. Nepali fotod“, kuraatorid Sulev Kuuse, Aare Leima, kujundaja Mare Hunt, 5.3.–30.3.2003 [110](#), 158

„Palju toredaid asju“, kuraatorid Riina Reinvelt, Eevi Astel, Kaie Kukk, Eve Kasearu, Maire Kuningas, Karin Austa, kujundaja Jane Liiv, 19.3.–18.5.2003 [92](#), [95](#), 158

László Kunkovácsi fotonäitus „Ungari karjusekultuur“, koostöös Ungari Instituudiga, 2.4.–4.5.2003 [102](#), [111](#), 158

Mihály Hoppáli fotonäitus „Šamaanid“, koostöös Ungari Instituudiga, 2.4.–4.5.2003 [102](#), [111](#), 158

Johannes Gabriel Granö fotonäitus „Sinine Altai. Siberi ekspeditsioon 1902–1916“, kuraatorid Taneli Eskola, Vahur Puik, koostöös Turu Ülikooli SA, Tartu Ülikooli, Soome Kirjanduse Seltsi, Soome Instituudiga, 9.5.–1.8.2003 [110](#), [116-117](#), [158](#)

„Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga“, kuraator ja kujundaja Toomas Kalve, koostöös

- Tartu Kõrgema Kunstikooli, UBS Repro
 OÜga, 23.5.–1.8.2003 [18](#), [35](#), [116-117](#), [119](#), [120](#), [121](#), [153](#), 159
- Donald Koppeli ajaloolised fotod 1943–1946, kuraator Peeter Linnap, 2.7.–31.8.2003 159
- „Eesti teatriplakat“, kuraator Andres Keil, kujundaja Liina Unt, 5.9.–14.9.2003 [134](#), 159
- Obinitsa grupeeringu kunstinäitus „Valgõ päiv“ / Obinitsa grupeering Tartu liinah, kuraator Evar Riitsaar, 12.9.–28.9.2003 [130](#), [132](#), 159
- „Soome-ugri joonised. Eesti Kunstiakadeemia soome-ugri uurimisreisi jooniseid Eesti Rahva Muuseumis“, kuraatorid Kadri Viires, Vaike Kajak, kujundaja Jane Liiv, koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga, 3.10.–9.11.2003 [102](#), 159
- „Läti kaasaegne maalikunst. Valik Läti Kunstiakadeemia õppejõudude töödest“, kuraator Matti Milius, koostöös Matti Miliuse Sõprade Ühinguga, 14.11.–7.12.2003 [129](#), 159
- Inta Ruka maalid, kuraator Matti Milius, 14.11.–28.12.2003 159
- „Nähtamusest nähtavale“, harrastusfotograaf Boris Pitka fotod külaelust Saaremaal 1939–1945, koostöös Saaremaa Muuseumiga, 1.12.–22.12.2003 159
- „Suur pesupäev“, kuraatorid Anu Järs, Ellen Värvi, Kristel Rattus, kujundaja Jane Liiv, 19.9.2003–1.1.2004 [42](#), [52](#), 159
- „Tartu meene 2003“, kuraator Tiina Konsen, koostöös Tartu Käsitööklubi, 2.4.–16.4.2003 159
- Lihavõttepostkaarte Toivo Õunapuu kogust, kuraator Virve Tuubel, 7.4.–17.4.2003 159
- Joonistuste näitus „Hansapilt 2003“, kujundaja Jane Liiv, 16.6.–22.6.2003 [136](#), 159
- Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi näitus, kuraator Virve Tuubel, 12.7.–15.7.2003 [136](#), 159
- „Vetevald läbi laste silmade 2003“, kuraator Virve Tuubel, koostöös Peipsi Koostöö Keskus, 28.8.–21.9.2003 [136](#), 159
- 2004**
- Põhjamaade seppade näitus „RaudTuli“, kuraatorid Ivar Feldmann, Kristjan Raba, Toivo Sikka, kujundajad Ivar Feldmann, Kristjan Raba, Kadri Kuusk, Maarja Roosi, koostöös Eesti Seppade Ühenduse, Nordic Cultural Fundi, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Tartu linna, Eesti Põllumajandusmuuseumi, Taani Kultuuri Instituudi, Rootsi saatkonna, Norra saatkonna, Soome Instituudi, Tampere Majaga, 30.1.–29.2.2004 [90](#), 159
- „TeXtiil. 10 aastat tekstiiliharidust Tartus“, kuraator Aet Ollisaar, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 5.3.–4.4.2004 159
- „Ingeri ilu ja valu“, kuraator Riina Reinvelt, kujundajad Jane Liiv, Vahur Puik, 10.3.–2.5.2004 [23](#), [102](#), [106](#), 159
- „Too Tee – Tuu Tii“. Reet Talimaa kostüümid Eesti ansambli Neiookõsõ liikmetele Eurovisioonil, kuraator Reet Talimaa, 7.4.–18.4.2004 159
- „Rapoor“. Annika Künnapi trükikangakavandite näitus, 8.4.–18.4.2004 [133](#), 159
- „Tartu ja Turu puumajad – Supilinn ja Raunistula muutuvas ajas“, kuraator Jana Reidla, kujundaja Silja Paris, koostöös Tartu Linnamuuseumi, Turu Maakonnamuuseumiga, 23.4.–13.6.2004 [135](#), 159
- Juri Afonovi graafika põhjarahvastest, kujundajad Vahur Puik, Jane Liiv, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 23.4.–13.6.2004 [102](#), [129](#), 159
- Fotonäitus „Välitöödelt põhjarahvaste juurde“, kuraatorid Kaur Mägi, Laur Vallikivi, kujundaja Vahur Puik, 10.5.–13.6.2004 [29](#), [102](#), [117](#), [121](#), 159
- Arvo Iho fotonäitus „Vanausuliste kultuur Peipsi ääres“, kujundaja Vahur Puik, 18.6.–5.9.2004 [16](#), [118](#), 159
- „Kile kott!“ Tartu Plastmasstoodete Katsetehase 1980. aastate kilekotid, kuraator Anu Järs, Kristi Kaljumägi, kujundaja Vahur Puik, 18.6.–31.8.2004 [16](#), [66](#), [69](#), 159
- „Ekstaas. Elmar Kitse ning Olga Terri maalid Mart Lepa ja Rene Kuulmanni kunstikogudest“, 7.9.–3.10.2004 [16](#), [124](#), [125](#), 159
- „Vestfaali hooned ja taluõued. Kadunud talupojamaailm Josef Schepersi fotodel“, koostöös Eesti Vabaõhumuuseumiga, 8.10.–7.11.2004 159
- „Traditsiooniline loovus Aafrikas“, kuraator Laur Vallikivi, kujundajad Maarja Roosi, Krista Roosi, 8.9.2004–4.1.2005 [16](#), [110](#), [113](#), 159
- „Pruudi vara. Soome-ugri rahvaste pulmakombestikuga seotud esemed ERMi kogudest“, kuraator Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv, 15.10.2004–9.1.2005 [16](#), [101](#), [103](#), [107](#), 159
- „Naiskorporant – 21. sajandi naine“, kuraatorid Kadri Aua, Agnes Aljas, kujundaja Tiina Vint, 19.11.2004–3.1.2005 [30-31](#), 159
- Tiit Pruuli piltpostkaartide näitus „Maailma pühapaigad“, 6.3.–14.3.2004 159
- Koolidevahelise võistujoonistamise võistlustööde väljapanek, kuraator Terje Puistaja, Marietta Aardam, kujundaja Jane Liiv, 14.12.–1.2.2005 [136](#), [137](#), [140](#), [141](#), [146](#), 159
- Fotonäitus „Miina Härma“, kuraator Jana Reidla, koostöös Eesti Naisüliõpilaste Seltsiga, 6.2.–29.2.2004 159
- Käsitöönäitus „Tikutoosimajad“, kuraator Viido Uueda, 4.2.–10.2.2004 159
- Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi näitus, kuraator Asta Tammemägi, 7.6.–13.6.2004 [136](#), 159
- Käsitöönäitus kodutekstiidest „Kaua tehtud kaunikene“, kuraator Anu Uudelt, 30.6.–25.7.2004 159
- Lia Looga pitsinäitus „Niipsehted“, kuraator Lia Looga, 15.9.–26.9.2004 [136](#), 159

2005

„Seto Kirä'. Kirä' omma' kirjolitõ'. Seto Kolledži Ühingu laagridõh joonstõt kirä' / Seto Kolledži Ühingu laagrites joonistatud mustrid", kuraatorid ja kujundajad Elo Liiv, Õie Sarv, 12.1.–27.2.2005 [130](#), 160

„Põhjamine tunnetus. Maalid, graafika, tekstiil, disain, foto, ehtekunst ning videoinstallatsioonid noortelt Eesti kunstnikelt SLEIPNIRI stipendiaatidelt", kuraator ja kujundaja Jaak Visnap, koostöös Põhjamaade Ministrite Nõukoguga, 14.1.–27.2.2005 [126-127](#), 160

„Mööbel. Uksed. Pööning. Traditsiooniliste tehnikate uus elu", kuraatorid Annes Hermann, Edith Hermann, Jaak Roosi, Krista Roosi, Teet Papson, Vaike Reemann, kujundajad Liivi Ehmann, Maarja Roosi, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooli ja Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooliga, 4.3.–3.4.2005 [99](#), [132](#), 160

Kaarel Nurga fotonäitus „Mehe aasta", kujundaja Vahur Puik, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 8.4.–29.5.2005 [118-119](#), [122](#), [123](#), 160

Klavdij Slubani fotonäitus „Transverses", koostöös Prantsuse kultuurikeskuse ja Maailmafilmi festivaliga, 13.4.–5.6.2005 [111](#), [118](#), 160

Fotonäitus „Kaukaasia rahva nägu", kuraatorid Džamilja Dagirova, Zarema Dadajeva, koostöös Dagestani Kultuuriühinguga Eestis, 2.6.–5.6.2005 [111](#), 160

Tartu Kõrgema Kunstikooli diplomitööd 2005, kuraator ja kujundaja Vallo Kalamees, 8.6.–19.6.2005 160

„Elupaik – pärandmaastik. Karula inimesed ja loodus", kuraatorid Kristel Rattus, Liisi Jääts, Helena Grauberg, kujundaja Jane Liiv, koostöös Karula Pärandihoiu Ühinguga, filmistuudioga Vesilind, 29.6.–4.9.2005 [42](#), [54](#), 160

„Viinapuuväät – maasikakiri II", kuraatorid Vaike Reemann, Ülle Kruus, Kersti Koll, kujundaja Dénes Farkas, koostöös Adamson-Ericu Muuseumi, Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutusega, 29.6.–23.10.2005 [84](#), [88](#), [89](#), 160

„Saage tuttavaks – A. Th. v. Middendorff", kuraatorid Erki Tammiksaar, Ülle Jäe, kujundaja Merille Hommik, koostöös Baeri Muuseumiga, 1.7.–4.9.2005 [110](#), [114](#), 160

„Inimnäoline islam", kuraatorid Leida Lepik, Jaanus Plaat, Tiit Pruuli, Jaan Tätte, 8.9.–16.10.2005 [110](#), [115](#), 160

„Mäng. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku tekstiili õppetooli rahvuslikud lauamängud", kuraator ja kujundaja Mare Hunt, koostöös TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiaga, 21.10.2005–8.1.2006 [84](#), 160

„Kuue samba kutse. Naisena ülikoolis", kuraatorid Riina Reinvelt, Kristel Rattus, Agnes Aljas, Merike Ivask, Virge Laaneste, Terje Hallik, kujundaja Merike Kaunissaare, koostöös korporatsiooniga Filiae Patriae ja Narva Muuseumiga, 27.10.–18.12.2005 [53](#), 160

Jaanus Paali fotonäitus „Middendorffi jälgedes" koostöös filmistuudioga Vesilind, 18.8.–11.9.2005 160

„Kalevala Koru – julge, ajatu, ehtne!", koostöös Kalevala Koru, Soome Instituudiga, 1.9.–30.9.2005 160

„Kõrvad sooja!", kuraator Ellu Eensalu, koostöös Alatskivi Keskkool, Elva Gümnaasium, Kuressaare Gümnaasium, Nõo Reaalgümnaasium, Rannu Keskkool, Rõngu Keskkool, Tartu Kommertsgümnaasium, 19.3.–30.4.2005 160

„Hansapilt 2005". Üle-eestilise hansateemalise joonistusvõistluse parimad tööd, kuraatorid Terje Puistaja, Marietta Aardam, 13.6.–19.6.2005 160

Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitöönäitus, 23.8.–28.8.2005 160

„Vetevald läbi laste silmade 2005". Lasteloomingu konkursi parimad veeteemalised kunstitööd, 27.6.–31.7.2005 160

Reet Ollino näitus „Batika", 21.10.–21.11.2005 160

Koolidevahelise võistujoonistamise (jõulujoonistuste) tööde näitus – 2005. aasta võistlustööd, kuraatorid Terje Puistaja, Marietta Aardam, kujundaja Jane Liiv, 13.12.–31.12.2005 [136](#), [140](#), [146](#), 160

2006

„Eesti Rahva Muuseumi uus hoone. Rahvusvahelise arhitektuurivõistluse parimad tööd", kuraator Agnes Aljas, kujundaja Arhitektuuribüroo 3+1, 18.1.–26.2.2006 [33](#), [135](#), 160

Rain Tamme fotonäitus „Üksi ja kahekesi", kuraator Rain Tamm, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 8.3.–26.3.2006 [110](#), 160

„Ise sõime, ise jõime... Toidukultuurist Nõukogude Eestis", kuraatorid Reet Piiri, Terje Anepaio, Ellen Värv, kujundajad Imbi Kruuv, Irene Sepping, Jane Liiv, koostöös Tartu Ülikooli etnoloogia õppetooliga, 7.4.–1.10.2006 [20](#), [27](#), [34](#), [66](#), [67](#), [70](#), [119](#), 160

Jukka Kinaneni näitus „Mälestuste ja unustuste arhiiv. Stalini ohvrite mälestuseks", kuraator Jukka Kinanen, 12.4.–2.7.2006 [129](#), 160

Krzysztof Kieslowski fotonäitus. Kieslowski noorpõlvefotod Łodzi linnast, koostöös Filmifestivaliga tARTuFF, Poola suursaatkonnaga, 20.7.–30.8.2006 [111](#), 160

„Minu ema", lavastaja Epp Kaidu, kuraator ja kujundaja Mari Ird, 4.9.–1.10.2006 160

„Üle piiri. Volga – Maa – Vägi". EKA 2005. aasta Marimaa ja Tšuvaššia ekspeditsiooni fotod, joonistused ja kunstnike autorilooming, kuraator Kadri Viires, koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga, 18.10.–19.11.2006 [103](#), 160

Aet Ollisaare ja Aino Kajaniemi gobeläänid „Pilt kangal – maa ja ilm", 15.11.2006–26.1.2007 [133](#), 160

„Valge pluus ja must pluus", kuraator Kaie Kukk, kujundaja Jane Liiv, 15.12.2006–11.3.2007 [74](#), [81](#), 160

„Tulevikumuuseum", laste joonistamis- ja meisterdamisvõistluse parimad tööd, kuraator Agnes Aljas, kujundaja Jane Liiv, 18.1.–26.2.2006 160

„Ukraina Karpaatide hutsuulid", koostöös Ukraina Kultuuriseltsiga Eestis, 20.5.–27.5.2006 160

Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi näitus, 15.6.–25.6.2006 [136](#), 160

Joonistuste näitus „Hansapilt 2006“, kuraator Terje Puustaja, koostöös Tartu Linnavalitsus, 5.7.–10.7.2006 [136](#), 160

„Vetevald läbi laste silmade“, koostöös Peipsi Koostöö Keskuse, Keskkonnainvesteeringute Keskuse, Hasartmängumaksu Nõukoguga, 8.9.–9.11.2006 [136](#), 160

2007

„Maarahvas baltisaksa kunstis“, kuraatorid Maris Rosenthal, Eevi Astel, kujundaja Jane Liiv, 26.1.–18.3.2007 [31](#), [125](#), 161

Anne Testut' fotonäitus „Eurooplased lauas“, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 23.3.–15.4.2007 [111](#), [119](#), 161

„Kaljujoonised Mosambiigist ja Zimbabwest“, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 26.3.–30.4.2007 [111](#), [129](#), 161

Kanada põlisrahva graafika „Kaarnad, hundid, seitse konna ja üks lehm“, koostöös Maailmafilmi festivali ja Kanada saatkonna Eesti esindusega, 28.3.–25.4.2007 [111](#), [129](#), 161

„Karbid ja küübid: kiri, muster, ornament“, kuraator Vaike Reemann, kujundajad Tartu Kõrgema Kunstikooli üliõpilased, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 27.4.–26.8.2007 [89](#), 161

„Ellen Hansen: kavandist vaibani“, kuraator ja kujundaja Aet Ollisaar, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 27.4.–27.5.2007 [133](#), 161

„Elav rahvarõivas: rahvarõivatraditsioon Eestis ja Soomes“, kuraatorid Leena Hokkanen, Leena Holst, Ellen Värvi ja Reet Piiri, kujundaja Jane Liiv, koostöös Soome Rahvarõivanõukogu, Soome Rahvarõivakeskuse, Soome Käsitöömuuseumi, Soome Instituudi, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu, Rahvakunsti Arendus- ja Koolituskeskusega, 3.5.–9.9.2007 [74](#), [76](#), 161

Tartu Rahvarõivakooli lõputööde näitus, 4.6.–29.6.2007 [74](#), 161

Raul Suitsu puutremiskunst, kuraator Roland Suits, kujundaja Merja Kergand, 12.7.–2.9.2007 161

„Jane Liiv: 10 aastat Eesti Rahva Muuseumi kunstnikuna“, kuraator Jane Liiv, 7.9.–7.10.2007 161

„Nõukogulik lähetus ellu – noorte suvepäevad Eesti NSVs“, kuraator Ellen Värvi, Terje Anepaio, Anu Järs, kujundajad Iir Hermeliin, Peeter Paasmäe, 22.9.2007–13.1.2008 [71](#), [147](#), 161

„Sami Duodji. Saami käsitöö näitus“, koostöös Saami-muuseumiga Siida, Saami Käsitöö Liidu, Soome Kultuurkapitali, Soome Saamiparlamendiga, 20.10.2007–20.1.2008 [22](#), [76-77](#), [103](#), 161

„Põhjala värvid. Eesti Rahva Muuseumi saami kogude rikkused“, kuraatorid Agnes Aljas, Piret Õunapuu, kujundaja Jane Liiv, 20.10.2007–20.1.2008 [76-77](#), [103](#), 161

„Eesti Vabariigi 90. aastapäevale pühendatud koolidevahelise jõulujoonistusvõistluse tööd teemal „Minu riik – minu kodu“, kuraatorid Jane Liiv, Saale Randaru, Siim Angerpikk, kujunda-

jad Jane Liiv, Merja Kergand, koostöös Riigikantselei ja AS Vunderiga, 13.12.2007–6.1.2008 [136](#), 161

„Minu jõulujutt 2“, raamatuillustatsioonide näitus, kuraator ja kujundaja Jane Liiv, 13.12.–9.01.2008 [140](#), 161

2008

„Armastan Eestimaad“. Eesti Vabariigi 90. aastapäeva tähistamise üleriigilise laste kunstikonkursi tööde näitus, kuraatorid Jane Liiv, Kaidi Tago, Saale Randaru, kujundajad Jane Liiv, Merike Tamm, koostöös Eesti Kunstihariduse Ühingu ja Riigikantseleiga, 1.10.–31.10.2008 [136](#), 161

„Eesti uhkus. Tehtud Eestis“, kuraatorid Riina Reinvelt, Maris Rosenthal, Eevi Astel, kujundajad Jane Liiv, Merike Tamm, koostöös Kultuuriministeeriumi, Eesti Kultuurkapitaliga, 20.2.–28.9.2008 [18](#), [31](#), [57](#), [144](#), 161

Ingmar Muusikuse fotonäitus „Siin maal“, kuraatorid Ingmar Muusikus, Taavi Tatsi, Madis Arukask, kujundaja Ingmar Muusikus, koostöös Maailmafilmi festivali, Riigikantselei EV 90 toimkonnaga, 15.2.–15.4.2008 [122-123](#), 161

„Ei saa me läbi Lätita. Läti esemed ERMi kogudes“, kuraatorid Ülle Jäe, Maire Kuningas, kujundajad Merike Tamm, Jane Liiv, 9.5.–28.9.2008 [31](#), [114](#), 161

„Auasi. 80 aastat Hõimurahvaste osakonna avamisest Raadil“, kuraatorid Svetlana Karm, Marleen Nõmmela, Piret Koosa, kujundaja Jane Liiv, 20.11.2008–30.8.2009 [100](#), [103](#), [108](#), 161

ERMi 100. aastapäeva vaibakavandite konkursi näitus, kuraator Agnes Aljas, kujundaja Jane Liiv, koostöös Eesti Tekstiilikunsti Liiduga, 12.4.–27.4.2008 161

„Elulootekid ja mälestuspadjad. Ingerisoomlaste disain“, kuraator Kasper Hasala, Eesti Ingerisoomlaste Liit, Peterburi Ingeri Liit, Helsingi Ingeri Kultuuriselts, INKERI Kultuurifestival, 11.7.–27.7.2008 161

„Vaibasadu“, kuraatorid Vaike Reeman, Aet Ollisaar, kujundajad Aet Ollisaar, Lauri Tamm, koostöös Eesti Tekstiilikunsti Liidu ja Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 11.1.–20.4.2008 [133](#), 161

„Soomeugrilased ja samojeedid“, kuraatorid Svetlana Karm, Laur Vallikivi, kujundaja Jane Liiv, 10.1.–18.2.2008 [103](#), 161

„Uus Maja: pilte, plaane, jooniseid“, kuraatorid DORELL. GHOTMEH.TANE / ARCHITECTS, kujundaja Viljar Pohhomov, koostöös ERMi Ehitamise Sihtasutusega, 7.11.2008–10.4.2009 161

„Siga seebiks – traditsioonilised töövõtted kaasajal“, kuraatorid Kristel Rattus, Liisi Jääts, Ange Vosman, kujundaja Maarja Roosi, koostöös Eesti Kultuurkapitali, Hasartmängumaksu Nõukogu, Pärtli Paas OÜ, Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 30.10.–25.1.2009 [55](#), [144](#), 161

Kullar Viimse fotonäitus Ugandast: „Maapähklietaevas“, kuraator ja kujundaja Kullar Viimne, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 24.3.–6.4.2008 [110](#), 161

Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi näitus, kuraator Virve Tuubel, kujundaja Lauri Tamm, koostöös Tartu Puuetega Inimeste Koja, Tartu linnavalitsusega, 17.6.–29.6.2008 [136](#), 161

- Elva Gümnaasiumi õpilastööde näitus: Mul on savi, kuid mitte ainult, kuraator ja kujundaja Andres Rattasepp, Elva Gümnaasium, 14.3.–20.4.2008 162
- Maailmafilmi 5. aastapäeva väljapanek, kuraator Kristjan Raba, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 24.4.–30.4.2008 162
- Ungari esemeid ERMi kogudest, kuraatorid Maris Rosenthal, Siim Angerpikk, 17.10.–26.10.2008 [103](#), 162
- Pildialbum ja ERMi postkaartide retroväljapanek, kuraatorid Tiit Sibul, Tiina Tael, kujundaja Merike Tamm, 12.12.–31.12.2008 162
- Hiiukandleid ERMi kogudest, kuraator Ülle Jäe, kujundaja Siim Angerpikk, 1.10.–16.10.2008 [137](#), 162
- Pildid eesti elust Rootsisis EV juubeliaastal, kuraator Piret Noorhani, koostöös Rootsi Eestlaste Liidu, Väliseesti Uuringute Keskusega, 6.11.–6.12.2008 162
- 2009**
- „Unelmavabrikud? Tööstus ja modernism Balti mere regioonis 1945–1990”, kuraatorid Piret Õunapuu, Mart Kalm, koostöös Kopenhaageni Töölismuuseumi, Tampere muuseumiga Vapriikki, Helsingi Linnamuuseumi, Riia Ajaloo- ja navigatsioonimuuseumi, Vilniuse energiamuuseumi, Norra teadus- ja tehnoloogiamuuseumi, Rootsi teadus- ja tehnoloogiamuuseumi, Norrköpingi töömuuseumiga, 6.2.–15.3.2009 [34](#), [58](#), [59](#), 162
- „Rahva Muuseum. ERM 100”, kuraator Reet Piiri, kujundajad Tiina Viirelaid, Irene Sepping, koostöös Eesti Kirjandusmuuseumiga, 14.4.–1.11.2009 [92](#), [96](#), 162
- „Tuhande sammuga...”, kuraator Jüri Karm, Taavi Tatsi, kujundaja Elje Karm, koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooliga, 17.11.2009–31.1.2010 [27](#), [92](#), [123](#), 162
- „Lauluemade jälg. Soomlased setosid jäädvustamas”, kuraatorid Andreas Kalkun, Aapo Roselius, kujundaja Andrus Kalkun, koostöös Soome Kultuurkapitali, Setumaa riikliku kultuuriprogrammi, Eesti suursaatkonnaga Helsingis, Soome suursaatkonnaga Tallinnas, 1.10.2009–10.1.2010 [17](#), [92](#), [144](#), 162
- „Walk on the Wild Side. Culture and Young in Tartu; Two Linked Elements”, kuraator ja kujundaja Cindy Julien, koostöös Euroopa Ühenduse programmiga Euroopa Noored, 12.11.2009–30.3.2010 162
- „Koguja Lennart Meri soome-ugri rahvaste helimaailmas”, kuraator Kristjan Raba, 24.3.–29.3.2009 [35](#), [103](#), 162
- Kullar Viimse fotonäitus „Oodates tema pühadust”, kuraator Kullar Viimne, 23.3.–29.3.2009 [110](#), 162
- Koolidevahelise võistujoonistamise võistlustööde väljapanek, kuraatorid Jane Liiv, Siim Angerpikk, Tiit Sibul, kujundajad Jane Liiv, Siim Angerpikk, Tiit Sibul, koostöös ASiga Vunder, 3.12.–17.01.2010 162
- „Vanemaid seto esemeid ERMi kogudest - savi ja tekstiil”, kuraator Tiit Sibul, kujundaja Merike Tamm, 15.9.–17.12.2009 [137](#), 162
- „EHE RAHVUSLIK. Polümeersavist ehted rahvuslike mustri- tega”, kuraator Terje Ennomäe, kujundajad Terje Ennomäe, Jane Liiv, koostöös Eesti Kultuurkapitali, Helmehaldja, ASiga Vunder, 2.2.–22.2.2009 [136](#), 162
- „Aitataride jälg ajas”, kuraatorid Merle Randla, Merike Hirsnik, Laili Kuusma, kujundajad Merle Randla, Merike Hirsnik, Laili Kuusma, koostöös Eesti Käsitöö- ja Kodundusõpetajate Selts, 30.10.–1.11.2009 162
- „Aeg puhkab”, kuraator Virve Tuubel, kujundaja Lauri Tamm, koostöös Eesti Käsitöö- ja Kodundusõpetajate Selts Aita, 26.6.–30.6.2009 162
- Eesti Rahva Muuseumi 100. aastapäeva kingitused, 15.4.–17.4.2009 162
- 2010**
- „Uus_hoone/ERM_101”, kuraator Kristjan Raba, kujundaja Hannes Praks, koostöös ERMi Ehitamise Sihtasutusega, 24.2.–14.4.2010 [35](#), [92](#), [98](#), [99](#), [148](#), 162
- „Muuseum näitab keelt”, kuraatorid Kristiina Ross, Tiit Hennoste, Kristel Rattus, Tiit Sibul, kujundajad Arhitektuuribüroo 3+1, Marko Raat, Margus Tamm, koostöös Eesti Keele Sihtasutuse, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Eesti Keele Instituudi ja Tartu Ülikooliga, 18.5.2010–2.1.2011 [23](#), [33](#), [35](#), [60](#), [144-145](#), [147-148](#), 162
- „Kui põllud põlesid”, kuraatorid Liisi Jääts, Pille Tomson, Marge Konsa, Kersti Kihno, kujundaja Jane Liiv, koostöös Valga Muuseumi, Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudi, Vana Võrumaa kultuuriprogrammi, Euroopa Regionaalarengu Fondiga (Kultuuriteooria tippkeskus CECT), 16.11.2010–3.4.2011 [56](#), 162
- „Puuaastaring”. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku ehituse eriala õppejõud ja üliõpilased, kuraator Juha Sven Korhonen, kujundajad TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku ehituse eriala üliõpilased, Juha Sven Korhonen, koostöös TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiaga, 12.2.–18.4.2010 [9](#), [84](#), 162
- „Eesti oma kaarditeod”, kuraator Leida Lepik, kujundaja Teele Nöps, koostöös AS Regio, Tartu Ülikooli geograafia instituudiga, 7.5.–6.9.2010 162
- „Oma näitus: Eesti matus”, kuraator ja kujundaja Maire Sala, koostöös Eesti Teadusfondi projektiga 8006, 15.9.–31.10.2010 [64](#), [65](#), 162
- Vanadus – üksiti koos, kuraator Tero Leponiemi, kujundajad Tero Leponiemi, Jane Liiv, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 22.3.–7.4.2010 162
- Fotonäitus „Mari pulm”, kuraator ja kujundaja Aleksei Aleksejev, koostöös Fenno-Ugria Asutuse, Paul Ariste Keskusega, 23.4.–30.4.2010 [103](#), 162
- Johan Kullerkupu graafikanäitus „Pheriskoopiumi visioonid vinüülidel” ja kalendrinäitus „Läkitajad”, kuraator Silver Bohl, kujundajad Silver Bohl, Johan Kullerkupp, Ülle Jäe, 12.10.–17.12.2010 162
- Fotopäevik-näitus „Kaameraga Udmurtias”, kuraatorid Madis Kats, Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv, 12.10.2010–30.1.2011 [103](#), 162

„Noorte Hääled“, kuraatorid Marleen Nõmmela, Ave Tupits, kujundaja Tiit Sibul, koostöös Eesti Kirjandusmuuseum, 21.4.–22.4.2010 163

„Keeleuuenduse kurvilisel teel. Johannes Aavik 130“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Sirje Madisson, Jane Liiv, koostöös Eesti Kirjandusmuuseumiga, 12.12.–9.1.2011 163

Koolidevahelise võistujoonistamise võistlustööde väljapanek, kuraatorid Jane Liiv, Siim Angerpikk, Tiit Sibul, kujundaja Jane Liiv, koostöös Tartu Kultuurkapitali, ASiga Vunder, 3.12.–31.12.2010 136, 137, 140, 141, 146, 163

„Käsitööga tööle“ lõputööde näitus, kuraator Virve Tuubel, koostöös Euroopa Sotsiaalfondiga, 12.10.–31.10.2010 139, 163

Läänlaste päeva väljapanek, kuraator ja kujundaja Tiina Tael, koostöös Lääne maavalitsus, 7.5.–21.5.2010 137, 163

Karula infopäeva ekspositsioon, kuraatorid Tiit Sibul, Maire Kuningas, kujundajad Tiit Sibul, Maire Kuningas, 30.4.–5.5.2010 163

Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi näitus, kuraator Virve Tuubel, koostöös Tartu Linnavalitsus, 18.8.–29.8.2010 136, 163

„Hüvasti kroon, tere euro. Oma raha ja rahataskud“, kuraator Jaanus Sillavere, kujundajad Jaanus Sillavere, Jane Liiv, 25.11.–9.1.2011 163

„ERMi raamatukogu kutsub... Lugemisaasta 2010 näitused“, kuraator Sirje Madisson, kujundaja Jane Liiv, koostöös ERMi Sõprade Seltsiga, 3.1.–31.12.2010 137, 150, 163

2011

„Euroopa maitsed“, kuraatorid Terje Anepaio, Ellen Värv, Reet Piiri, kujundajad Jane Liiv, Arvi Tragel, Tiit Sibul, koostöös Rootsi Töömuseumi, Soome Töömuseumiga Werstas, Ungari Põllumajandusmuuseumi, Tšehhi Põllumajandusmuuseumi, Portugali Portimao Muuseumi, Šoti Kalandusmuuseumi, Sloveenia Tehnikamuuseumi, Taani Töölismuseumiga, 26.1.–25.9.2011 17, 23, 59, 145, 163

„Kiviaja graafika“, kuraator Loit Jõekalda, kujundajad Loit Jõekalda, Jane Liiv, 15.10.–31.12.2011 103, 130, 132, 145, 163

„Tsitaaat“, kuraator Erika Pedak, kujundajad Loit Jõekalda, Jane Liiv, 15.10.–31.12.2011 103, 130, 132, 145, 163

„Oma näitus: Uku ja Mulgi Ukuvakk“, kuraator Hilda Pidim, Eve Kuuse, kujundajad Hilda Pidim, Eve Kuuse, Arvi Tragel, koostöös MTÜga Mulgi Ukuvakk, 14.4.–29.05.2011 64, 163

„Kikerikiik“, kuraator Astra Mõistlik, Henrik Esse, kujundajad Astra Mõistlik, Henrik Esse, 7.6.–7.8.2011 34, 84, 85, 131, 163

„Juurte juurde“, kuraatorid ja kujundajad Anna Hints, Marja-Liisa Plats, 20.8.–25.9.2011 127, 163

„Saami trummid kunstiteostena“, kuraatorid Hans Ragnar Mathisen, Mikk Sarv, kujundajad Loit Jõekalda, Jane Liiv, 15.10.–31.12.2011 103, 130, 132, 145, 163

„Aastaring rannatalus“, kuraator ja kujundaja Arvo Iho, 30.5.–24.7.2011 163

„Kirjad Eesti laululindudelt“, kuraator Raul Meel, kujundajad Raul Meel, Jane Liiv, 19.4.–19.6.2011 126, 163

„Minu lemmik ERMi kogudest“, kuraatorid Agnes Aljas, Age Raudsepp, kujundajad Jane Liiv, Tiit Sibul, Siim Angerpikk, 28.5.–26.6.2011 163

„Etnoloog Jüri Linnus 85“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Jane Liiv, Sirje Madisson, 19.1.–5.3.2011 137, 163

„Teerajaja. Villem Reiman 150“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Jane Liiv, Sirje Madisson, koostöös Villem Reimani Kolleegium, 9.3.–10.4.2011 137, 163

„Kartul – meie teine leib, aga mitte ainult“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Merike Tamm, Sirje Madisson, 11.4.–20.5.2011 137, 163

„Muuseum näitab mune“, kuraatorid Ülle Jäe, Maire Kuningas, kujundajad Jane Liiv, Ülle Jäe, Maire Kuningas, Tiit Sibul, 14.4.–2.5.2011 27, 137, 163

„Eesti Ornitoloogiaühing 90“, kuraatorid Elle-Mari Talivee, Ülle Jäe, kujundajad Jane Liiv, Elle-Mari Talivee, Ülle Jäe, Tiit Sibul, koostöös Eesti Ornitoloogiaühing, 6.5.–19.6.2011 153, 163

„Kirjatud teekond“, kuraator Kristi Jõeste, kujundajad Kristi Jõeste, Tiit Sibul, Arvi Tragel, 26.2.–24.3.2011 163

„Kali“, kuraatorid Ülle Jäe, kujundajad Jane Liiv, Ülle Jäe, Tiit Sibul, 21.6.–16.9.2011 137, 163

„Setu kandleid“, kuraatorid Roland Suits, Ülle Jäe, kujundajad Jane Liiv, Ülle Jäe, Roland Suits, 22.6.–31.8.2011 137, 163

„Puidust mänguasjad“, kuraatorid Ülle Jäe, kujundajad Ülle Jäe, Arvi Tragel, 2.9.–16.9.2011 137, 163

„Kogujate kogud“, kuraatorid Ülle Jäe, kujundajad Jane Liiv, Ülle Jäe, Tiit Sibul, 16.9.–17.10.2011 163

„Varaidamees. Aleksei Peterson 80“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Jane Liiv, Sirje Madisson, 20.10.–31.12.2011 137, 163

„ERMi maskid“, kuraatorid Ülle Jäe, kujundajad Jane Liiv, Ülle Jäe, Tiit Sibul, 1.11.–6.1.2012 137, 163

„Mitä uutta kuuluu?. Paula Palmeos“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Jane Liiv, Sirje Madisson, 17.11.–31.12.2011 163

Koolidevahelise võistujoonistamise võistlustööde väljapanek, kuraatorid Jane Liiv, Jaanika Jaanits, Siim Angerpikk, kujundajad Jane Liiv, Arvi Tragel, Tiit Sibul, koostöös ASiga Vunder, 2.12.–21.12.2011 136, 137, 140, 141, 146, 163

2012

„Ostupalavik: tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel“, kuraatorid Pille Runnel, Ehti Järv, kujundajad Arhitektuuribüroo 3+1, Margus Tamm, Marko Raat, 18.2.2012–3.2.2013 16, 22, 28, 29, 62, 145, 163

„Kahetsetud ost: korterist ennustuseni“, kuraator Ehti Järv, kujundaja Jane Liiv, 14.4.–31.8.2012 63, 163

„Veski tänav Tartus“, kuraator Karin Leivategija, kujundaja Arthur Arula, koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga, 27.4.–9.9.2012 163

- Plakativõistluse näitus „Kuidas ese prügimäele sattus?“, kuraatorid ja kujundajad Ehti Järv, Kaspar Jassa, koostöös Tartu Keskkonnahariduse Keskusega, 13.11.2012–3.2.2013 [62](#), 164
- „Eesti rahva toidulaud: soustist sushini“, kuraatorid Ehti Järv, Jaanika Jaanits, kujundajad Ehti Järv, Jane Liiv, Merike Tamm, Arvi Tragel, koostöös Fotoluksi, Põhjaka restorani, Cafe Noir'i, Spargli kohviku, Mooni kohviku ja Menu kirjastusega, 22.11.2012–3.2.2013 164
- „ValgusTuli“, kuraatorid Ivar Feldmann, Kristjan Raba, kujundajad Krista Roosi, Maarja Roosi, koostöös Narva Muuseumi, Eesti Seppade Ühendusega, 20.1.–11.3.2012 [90](#), 164
- „Eesti filmi rajaleidjad soome-ugri ja põhjarahvaste juures“, kuraatorid Enn Säde, Kristjan Raba, kujundajad Kristjan Raba, Kristjan Mändmaa, Jane Liiv, Eesti Film 100, 19.3.–27.5.2012 [103](#), 164
- „Väljalend“, kuraatorid ja kujundajad Kristi Jõeste, Liisi-Ly Viitkin, koostöös TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiaga, 14.9.–14.10.2012 [84](#), [130-131](#), 160
- „SÄSI Eesti Disainiauhinnad 2012“, kuraator Marii Reimann, kujundajad Epp Õlekõrs, Mariana Hint, Arvi Tragel, koostöös Eesti Disainikeskusega, 2.11.–2.12.2012 [134](#), 164
- „Ruhnu eraldatud maailm“, kuraatorid Piret Õunapuu, Kristjan Bachmann, kujundaja Krista Lepland, koostöös Ruhnu valla- valitsuse, Rahvakultuuri keskuse, Eesti Filmi Sihtasutuse, Eesti Ajalooarhiivi, AS Regio, Eesti Filmiarhiiviga, 14.12.2012–3.3.2013 164
- Rändnäitus „Soome-ugri ja samojeedi rahvad“, kuraatorid Indrek Jääts, Svetlana Karm, Laur Vallikivi, kujundaja Jane Liiv, koostöös ERMi Sõprade Seltsiga, 17.10.–28.10.2012 [103](#), 164
- „Ajanihe. Marimaa pildid“, kuraatorid Arp Karm, Svetlana Karm, Piret Koosa, kujundajad Arp Karm, Jane Liiv, 17.10.–20.12.2012 [103](#), 164
- „Suur süda, tugevad käed – Kihnu ja Manija eakate naiste portree“, kuraator Anne Helene Gjelstad, koostöös Kihnu Muuseumiga, 7.6.–9.9.2012 [110](#), 164
- Pääsuke rändab, kogub, hoiab, kuraatorid Kristjan Raba, Tiit Sibul, kujundajad Tiit Sibul, Arvi Tragel, Siim Angerpikk, koostöös Eesti Film 100, Eesti Filmi Sihtasutusega, 6.1.–13.1.2012 [110](#), 164
- „Küünlahoidjad“, kuraator Ülle Jäe, kujundajad Ülle Jäe, Jane Liiv, 26.1.–20.2.2012 [137](#), 164
- „Etnoloog Gustav Ränk 110“. Meie olemise alused tulevikku vaatenurgast, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Sirje Madisson, Jane Liiv, koostöös Eesti Kirjandusmuuseum, 18.2.–14.4.2012 [137](#), 164
- „Muuseum näitab karvu“, kuraatorid Ülle Jäe, Maire Kuningas, kujundajad Ülle Jäe, Maire Kuningas, 20.2.–23.4.2012 [137](#), 164
- „Päeval päike ja parmud, öösel sääsed ja poisid“, kuraator Ülle Jäe, kujundajad Ülle Jäe, Tiit Sibul, 23.4.–12.9.2012 [137](#), 164
- „Tänav ajas: Maarjamõisa - Hans Heidemanni- Julius Kuperjanovi“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Sirje Madisson, Merike Tamm, 27.4.–27.6.2012 [137](#), 164
- „Meie uued vanad mustrid“, kuraator ja kujundaja Tiina Unt, koostöös Tartu Kunstikool, 29.5.–9.9.2012 [131](#), 164
- Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitööringi näitus, koostöös Tartu Puuetega Inimeste Koda, 15.6.–25.6.2012 [136](#), 164
- „Taskud vöole, kotid kätte“, kuraator Age Raudsepp, kujundajad Age Raudsepp, Ülle Jäe, Jane Liiv, 12.9.–25.11.2012 [137](#), 164
- „Natuke ilma naeseta enne kui tunni tubakata“, kuraatorid Ülle Jäe, Age Raudsepp, kujundajad Ülle Jäe, Age Raudsepp, Arvi Tragel, 2.12.–10.3.2013 [137](#), 164
- Koolidevahelise võistujoonistamise võistlustööde väljapanek, kuraatorid Jane Liiv, Jaanika Jaanits, Siim Angerpikk, kujundajad Jane Liiv, Arvi Tragel, Tiit Sibul, koostöös ASiga Vunder, 7.12.–6.1.2013 [136](#), [137](#), [140](#), [141](#), [146](#), 164
- „Karl Eduard Sööt 150. Elu täis tööd ja luulet“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Sirje Madisson, Jane Liiv, koostöös Eesti Kirjandusmuuseumiga, 29.12.–31.01.2013 [137](#), 164

2013

- „Korraks koju. 1940–1968 Eesti Rahva Muuseumi kogudest eraldatud aarded“, kuraatorid Riina Reinvelt, Piret Õunapuu, kujundajad Jane Liiv, Merike Tamm, koostöös Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Ajaloomuuseumi, Eesti Kunstimuuseumi, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi, Tartu Kunstimuuseumi, Tartu Linnamuuseumiga, 23.2.–25.8.2013 [15](#), [92](#), [97](#), [125](#), 164
- „Nõukogude lillelapsed: 70ndate psühheedeelne underground“, kuraatorid Terje Toomistu, Kiwa, kujundajad Kiwa, Martin Pedanik, 15.3.–25.8.2013 [16](#), [32](#), [34](#), [67](#), [73](#), [145](#), 164
- „Pärand elab!“, kuraator Jane Kalajärv, kujundaja Laika, Belka & Strelka, koostöös Rahvakultuuri Keskusega, 12.4.–12.5.2013 164
- „LP25“, kuraator Ott Karulin, kujundaja Kaarel Nõmmik, koostöös Eesti Teatriliiduga, 19.4.–2.6.2013 164
- „Puust (?) ja punaseks“, kuraator ja kujundaja Liina Unt, koostöös TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiaga, 2.9.–8.9.2013 [134](#), 164
- Kostüümi- ja maketinäitus „Aeg ja ruum“, kuraator ja kujundaja Maarja Meeru, koostöös Draama festivali, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumiga, 3.9.–1.10.2013 [134](#), 164
- „Tampere ja Näsijärv“, kuraator Sakari Neuvonen, koostöös Tampere muuseumiga Vapriikki, 27.9.–15.12.2013 164
- Ühisnäitus „Stanislav Antipovi maalid“, „Soome-ugri muusika- maailm pildis“ ja „Rahvapille Eesti Rahva Muuseumi kogust“, kuraator Svetlana Karm, kujundaja Jane Liiv, 15.10.–31.10.2013 [103](#), 164
- „Raudteeaiad“, kuraatorid Heli Hinto, Kristi Ziugand, kujundajad Heli Hinto, Kristi Ziugand, Jane Liiv, 11.10.–31.12.2013 [29](#), [30](#), [64](#), [65](#), [145](#), 160
- „Kirglik Johannes Leopold Gahlnbäck“, kuraator Piret Õunapuu, kujundaja Jane Liiv, 22.11.2013–20.4.2014 [27](#), [91](#), 164

„Eesti vana kirjakeele uurimisteedelt“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Sirje Madisson, Jane Liiv, koostöös Eesti Kirjandusmuuseum, 14.3.–14.4.2013 [137](#), 165

„Sarvest esemeid Eesti Rahva Muuseumi kogudest“, kuraator Ülle Jäe, kujundajad Tiit Sibul, Arvi Tragel, 9.4.–30.9.2013 [137](#), 165

„Jääminek. Tartu Muinsuskaitsepäevad 1988“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Sirje Madisson, Merike Tamm, koostöös ERMi Sõprade Seltsi, Eesti Kirjandusmuuseumiga, 18.4.–20.8.2013 [137](#), 165

„Valgus saab värviks“, koostöös Tartu Puuetega Inimeste Koda, 14.6.–25.6.2013 [136](#), 165

„Külmarohu aeg“, kuraator Ülle Jäe, kujundajad Ülle Jäe, Tiit Sibul, Arvi Tragel, Jane Liiv, 1.10.–28.2.2014 [137](#), 165

„Põhja Pojad / Pohjan Pojat“, kuraator Ants Linnard, kujundaja Jane Liiv, koostöös Postimuuseumi Sõprade Selts, 6.12.–23.3.2014 165

„Oskar Kallas 145, Jaan Tõnisson 145 ja Henrik Koppel 150“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Sirje Madisson, Jane Liiv, koostöös ERMi Sõprade Seltsiga, 23.12.–12.3.2014 [137](#), 165

2014

„Kellu ja kitarriga. Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva töösuved“, kuraatorid Terje Anepaio, Terje Löbu, Reet Ruusmann, kujundaja Silver Vahtre, koostöös Tartu Ülikooli muuseumi, Pärnu Muuseumi, Eesti Rahvaluule Arhiiviga, 17.1.–30.3.2014 [72](#), [146](#), 165

„Juri Vella maailm“, kuraatorid Eva Toulouze, Tiit Sibul, kujundaja Tiit Sibul, koostöös Maailmafilmi festivaliga, 14.3.–30.5.2014 [103](#), 165

„Boriss Vilde ja prantsuse vastupanuliikumine“, kuraator Tatiana Fougat, koostöös Prantsuse Instituudiga, 4.2.–28.2.2014 165

Oma näitus: Heli- ja videoinstallatsioon „Kõrvuti“, kuraatorid Kadri Lind, Marie Kliimann, kujundajad Martin Kikas, Henry Griin, Taavi Toom, Anu Salumaa, koostöös Linnafestivaliga UIT, 11.4.–1.6.2014 [64](#), 165

Oma näitus: „Kodukoht“, kuraator ja kujundaja Triin Kerge, 15.7.–19.8.2014 [63](#), [64](#), 165

„#Niisama linnas“, kuraatorid Ehti Järv, Kadri Kallast, Pille Runnel, kujundajad Arhitektuuribüroo 3+1, Margus Tamm, Marko Raat, Timo Toots, Mikk Meelak, 16.5.2014–18.1.2015 [15](#), [28](#), [29](#), [63](#), [64](#), [146](#), 165

„1944. Meri läände“, kuraatorid Riina Reinvelt, Maido Selgmäe, kujundajad Liina Unt, Katre Rohumaa, koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi Rahvusaaslaste programmiga, 13.6.2014–4.1.2015 [14-15](#), [33](#), [61](#), [151](#), 165

Eesti esimest üldlaulupidu ja Toomemäe vaateid kujutav triptühhon, kuraatorid Piret Õunapuu, Reet Mark, kujundaja Merike Tamm, 15.6.–31.7.2014 165

„Linlane ja aed“, kuraator ja kujundaja Nele Tammeaid, 25.9.–19.10.2014 [63](#), 165

„Kauges külas: välitööd Tatarstani maride juures“, kuraatorid ja kujundajad Laura Jamsja, Maris Reintal, Anna-Kristina Rätsep, 14.10.–26.10.2014 [103](#), 165

Soome-ugri brändinäitus „Karu, Õ ja Joškin kot“, kuraatorid Piret Koosa, Svetlana Karm, kujundaja Maaria Treima, 17.10.2014–31.5.2015 [101](#), [103](#), [109](#), 165

Nordiska Eesti kogud ja Gudrun Sjödeni Muhu kollektsoon, kuraatorid Reet Piiri, Riina Reinvelt, kujundajad Jane Liiv, Reet Piiri, 30.10.–9.11.2014 165

Fotonäitus „Otsi kohta, kus sa saad...“, kuraatorid Jaanika Jaanits, Arp Karm, kujundajad Jane Liiv, Jaanika Jaanits, 13.11.2014–18.1.2015 [63](#), 165

Kultuuriplakat. Näitusemaja 20, kuraator Jane Liiv, Kristjan Raba, kujundaja Jane Liiv, 14.5.–12.10.2014 165

„Kannatuste aasta 1944: eestlaste võimalused ja valikud“, kuraator Sirje Madisson, kujundajad Sirje Madisson, Jane Liiv, koostöös ERMi Sõprade Selts, 13.6.–25.01.2015 [137](#), [151](#), 165

ERMi 19. koolidevahelise võistujoonistamise näitus, kuraator Saale Randaru, kujundaja Arvi Tragel, 5.12.2014–18.01.2015 [136](#), [137](#), [140](#), [141](#), [146](#), 165

2015

„Pronksspiraalidest vaselisteni“, kuraatorid Jaana Ratas, Riina Ramm, kujundaja Jaana Ratas, 7.2.–1.11.2015 [33](#), [85](#), 165

„Traditsioon? Inspiraatsioon!“, kuraator Kärt Summatavet, kujundaja Mae Kivilo, 21.2.–31.8.2015 [84](#), [85](#), [146](#), 165

„Külal külas/Küläl küläh“, kuraatorid Leelo Isidora Viita, Margit Korotkova, kujundaja Liisa Murdvee, 3.2.–15.3.2015 165

„Eesti. Maa, rahvas, kultuur – Maarjamaal“, kuraator Vaike Reemann, kujundaja Jane Liiv, koostöös EELK kirikupäeva ja vaimuliku laulupeoga, 19.5.–5.7.2015 165

Rändnäitus „Finno-Ugric and Samoyed Peoples“, kuraatorid Indrek Jääts, Svetlana Karm, Laur Vallikivi, kujundaja Jane Liiv, koostöös ERMi Sõprade Seltsiga. 165

„Keeleteadlane Paul Ariste 110“, kuraator Sirje Madisson, kujundaja Sirje Madisson, Jane Liiv, 2.2.–2.5.2015 165

„Pühendusega Maarjale“, kuraator Sirje Madisson, kujundaja Jane Liiv, 22.5.–2.8.2015 165

„Vaevatud artefaktid ekstreemsetes kliimatingimustes“, kuraator Kristiina Piirisild, kujundajad Merike Tamm, Kristiina Piirisild, koostöös Teaduskeskus AHHAA, 22.9.–8.11.2015 165

„Setomaa – ääreala kuningriik“, kuraator ja kujundaja Jérémie Jung, koostöös Prantsuse Instituut Eestis, 15.10.–8.11.2015 165

„Kristjan Raud 150“, kuraator Sirje Madisson, kujundaja Jane Liiv, 22.10.–23.12.2015 165

Koostasid Mona Tärk ja Jane Liiv

[isikunimedede register]

A

Aardam, Marietta [139](#), [147](#)
Aaroja, Marje [67](#)
Aarola, Marje [67](#)
Aavik, Johannes [137](#)
Aaviksoo, Jaak [80](#)
Afonov, Juri [102](#), [128](#), [157](#)
Alavainu, Ave [73](#)
Aleksejev, Aleksei [103](#), [162](#)
Alesmaa-Visnap, Kadri [126](#)
Al-Ibadi, Mahmoud [129](#), [155](#)
Aljas, Agnes [2](#), [21](#), [53](#), [76](#), [103](#), [135](#), [157](#), [159](#), [160](#), [161](#), [163](#)
Alumaa, Maie [157](#)
Amjärv, Ain [7](#)
Anepaio, Terje [20](#), [21](#), [23](#), [38](#), [54](#), [59](#), [70](#), [71](#), [72](#), [76](#), [120](#), [149](#),
[156](#), [158](#), [160](#), [161](#), [163](#)
Angerpikk, Siim [20](#), [35](#), [103](#), [137](#), [144-149](#)
Ansip, Andrus [80](#)
Antipov, Stanislav [103](#), [164](#)
Antson, Malle [155](#)
Ariste, Paul [137](#)
Aronen, Juha-Matti [150](#)
Arpo, Maris [156](#)
Arpo, Martin [38](#)
Arrak, Jüri [125](#), [158](#)
Aru, Tõnu [125](#)
Arukask, Madis [15](#), [122](#), [150](#), [158](#)
Arula, Arthur [163](#)
Arumägi, Tiiu [22](#), [25](#)
Ashilevi, Jim [23](#), [35](#)
Ask, Göte [135](#), [156](#)
Astel, Eevi [13](#), [27](#), [46](#), [57](#), [85](#), [95](#), [125](#), [154](#), [155](#), [156](#), [157](#), [158](#)
Aua, Kadri [157](#)
Aus, Reet [22](#), [81](#), [134](#), [155](#)
Austa (Konksi), Karin [95](#), [157](#)

B

Bachmann, Kristjan [164](#)
Bachman-Pöldroos, Ketlin [133](#)
Baumann, Riho [73](#)
Blumbergs, Ilmars [129](#)
Bockmann, Jakob [119](#)
Bogomolova, Sveta [123](#)
Bohl, Silver [9](#), [21](#), [162](#)
Bristol, Raivo [48](#)

C

Chaves, Lila de [151](#)
Čiurlionis, Mikalojus Konstantinas [129](#)

D

Dadajeva, Zarema [11](#), [160](#)
Dagirova, Džamilja [111](#), [160](#)
DJ Snafu [34](#), [35](#)
Dorell, Dan [135](#)
Dormidontov, Aleksander [73](#), [118](#)
Dufala-Pärn, Edina [132](#)

E

Eensalu, Anu [102](#), [154](#)
Eensalu, Jaanus [21](#), [22](#), [28](#), [72](#), [85](#), [102](#), [154](#)
Ehmann, Liivi [99](#), [132](#), [160](#)
Eikner, Karmel [79](#)
Ennomäe, Terje [136](#)
Ereb, Rein [9](#), [21](#)
Ernštreit, Valt [102](#), [105](#), [155](#)
Eskola, Taneli [110](#), [116](#), [117](#), [160](#)
Esse, Henrik [84](#), [131](#), [163](#)
Evestus, Erki [157](#)

F

Farkas, Dénes [88](#), [160](#)
Feldmann, Ivar [90](#), [154](#), [155](#), [159](#), [164](#)
Freiberg, Mikk [22](#)

G

Gahlnbäck, Johannes Leopold [91](#)
Ghotmeh, Lina [135](#)
Grabby Mathiessen Baritsch, Karin [9](#), [74](#), [83](#), [133](#), [154](#)
Grahkina, Diana [138](#), [139](#)
Granö, Johannes Gabriel [110](#), [116](#), [117](#)
Grauberg, Helena [54](#), [157](#)
Griin, Henry [165](#)
Grzinich, John [147](#)
Guli, Regina [85](#), [154](#)
Gundlacht, Franz Christian [74](#)

H

Haagen, Kaido [135](#), [156](#)
Haavamägi, Margus [134](#)
Haljasmäe, Rene [127](#), [132](#)
Hallas, Jaakko [73](#)
Hallik, Terje [53](#), [123](#), [160](#)
Hani, Piret [44](#)
Hansen, Ellen [133](#), [161](#)
Hasala, Kasper [161](#)
Heikilä Lempäälä, Anne [155](#)
Heinsoo, Heinike [150](#)
Hennoste, Tiit [60](#), [150](#), [162](#)

Hermann, Annes	24 , 29 , 32 , 98 , 99 , 102 , 132 , 154 , 155 , 157 , 160	Järvsoo, Aldo	133
Hermann, Edith	99 , 132 , 154 , 157 , 160	Jääger, Merle	80
Hermansen, Rolf	76 , 156	Jääts, Indrek	67 , 68 , 103 , 108 , 149 , 158 , 164 , 165
Hermeliin, Iir	71 , 161	Jääts, Liisi	54 , 55 , 56 , 157 , 159 , 160 , 161 , 162
Hiiemäe, Mall	150	Jürilo, Ene	85 , 154
Hiio, Toomas	154	K	
Hinn, Harri	21 , 102 , 154	Kaalep, Tuuli	107
Hinrikus, Rutt	150	Kaalep, Tõnu	134
Hint, Päärn	73	Kabakov, Ilja	124
Hinto, Heli	64 , 65 , 164	Kadalipp, Tanel	147
Hints, Anna	127 , 145 , 147 , 163	Kadarik, Taisi	43 , 45 , 50 , 51 , 154 , 155 , 156
Hirss, Ivi	70	Kaera, Andres	125
Hirv, Indrek	150	Kahu, Tõnis	145
Hokkanen, Leena	76 , 161	Kajak, Vaike	102 , 159
Holst, Juta	161	Kajaniemi, Aino	133 , 160
Holst, Leena	76 , 161	Kala, Merje	139
Hommik, Merille	114 , 160	Kalajärv, Jane	164
Hoppál, Mihály	102 , 111 , 158	Kalamees, Vallo	155 , 159
Huang, Hui-chi	111 , 129 , 155	Kalde, Kalli	154
Huik, Endi	23	Kalde, Ove	154
Hunt, Mare	28 , 31 , 32 , 84 , 102 , 154 , 156 , 157 , 158	Kaljumägi, Kristi	69 , 157
I		Kalkun, Andreas	162
Iho, Arvo	118 , 157 , 159 , 163	Kalkun, Andrus	162
Ijavoinen, Eero	130	Kalkun, Mari	147
Ilves, Aapo	130	Kallam, Liisa	126
Ilves, Kerly	63	Kallas, Oskar	137
InBoil (Andrus Rootsmäe)	35 , 72	Kallast, Kadri	63
Ird, Mari	160	Kalm, Mart	39 , 58 , 162
Isotamm, Johnny B.	73	Kalmre, Risto	81
Ivask, Merike	23 , 53 , 160	Kalve, Toomas	28 , 29 , 116 , 117 , 120 , 155 , 157
Ivecovič, Sanja	127	Kanasaar, Mari	83 , 154
J		Kann, Tuule	147
Jaagosild, Endla	38	Kant, Edgar	116
Jaagosild, Maris	97	Karlberg, Magny	76 , 156
Jaakson, Ernst	27 , 80	Karm, Arp	2 , 7 , 8 , 25 , 35 , 37 , 38 , 39 , 43 , 45 , 46 , 47 , 50 , 56 , 69 , 72 , 74 , 78 , 79 , 80 , 81 , 82 , 83 , 85 , 86 , 89 , 91 , 94 , 95 , 100 , 102 , 103 , 107 , 109 , 110 , 118 , 120 , 121 , 126 , 128 , 129 , 133 , 134 , 135 , 137 , 140 , 143 , 151 , 155 , 160 , 164 , 165
Jaanits, Jaanika	64 , 144 , 163 , 164	Karm, Elje	28 , 119 , 123 , 155 , 159 , 162
Jakovlev, Tormis	9 , 21 , 22 , 38	Karm, Jüri	119 , 123 , 155 , 159 , 162
Jamsja, Laura	103	Karm, Svetlana	100–109 , 139 , 155 , 156 , 157 , 158 , 159 , 160
Jassa, Kaspar	138 , 139 , 147 , 164	Karulin, Ott	164
Jeeser, Kaie	154	Kasearu, Eve	95 , 157
Joala, Helju	94 , 155 , 156	Kasemaa, Kalle	150
Johanson, Kärt	140	Kask, Kaido	132 , 156
Joons, Sofia	147	Kask, Margot	128
Julien, Cindy	20 , 137 , 162	Kass, Jüri	134
Juurak, Anu	127	Kats, Madis	103 , 162
Jõekalda, Loit	103 , 130 , 132 , 163	Kaunissaare, Merike	8 , 47 , 53 , 155 , 160
Jõeeste, Kristi	84 , 130 , 136 , 137 , 163	Keil, Andres	134 , 159
Jäe, Ülle	38 , 43 , 97 , 114 , 137 , 154 , 158 , 159	Kelomees, Raivo	124
Järmut, Villu	134	Kerezsi, Ágnes	102 , 154
Järs, Anu	25 , 38 , 43 , 45 , 47 , 50 , 51 , 52 , 69 , 71 , 154 , 155 , 156 , 157 , 158 , 159 , 161	Kergand, Merja	21 , 161
Järv, Ehti	15 , 62 , 63 , 159 , 163 , 164		

Keskküla, Ando	127 , 155	Kuuskemaa, Jüri	48
Kieslowski, Krzysztof	111 , 160	Kõiva, Mare	150
Kihno, Kersti	56 , 162	Kõivupuu, Marju	150
Kiis, Margus	22	Kõlar, Paap	73
Kikas, Ave	139	Kõmmus, Helen	72
Kikas, Martin	165	Kõresaar, Andrus	127
Kinanen, Jukka	129 , 160	Köler, Johann	125
Kingisepp, Valve-Liivi	150	Külv, Liina	21
Kirme, Kaalu	84 , 154	Külv, Ahto	118
Kits, Elmar	124 , 125	Künnap, Annika	32 , 133 , 154 , 157
Kiwa (Jaanus Kivaste)	73 , 164	Künnap, Jaan	110 , 155
Kjellin, Helge	10	Künnap, Uko	7
Klas, Diana	80		
Klas, Eri	80		
Klein, Kalle	127		
Kliiman, Marie	64 , 165	L	
Kodres, Krista	48	Laande, Alli	145
Kokamägi, Epp-Maria	80	Laanemets, Mari	127 , 128
Koll, Kersti	88 , 160	Laaneste, Virge	53 , 160
Komissarov, Eha	116 , 128 , 155	Laar, Mart	8 , 80
Konsa, Marge	56 , 162	Laar, Mihkel	139
Konsen, Tiina	32 , 136 , 156	Laikmaa, Ants	125
Konsen, Toomas	136 , 154	Laimre, Marko	127
Konsin, Kalju	121	Lall, Neeme	73
Kont, Hanna-Liis	28	Lang, Merike	26
Koort, Enn	156	Lašmanova, Alla	138 , 139
Koosa, Piret	103 , 108 , 109 , 164 , 165	Laurik, Inge	156
Koppel, Henrik	137	Lebedeva, Serafima	102 , 154
Korhonen, Juha Sven	9 , 162	Leer, Kristina	21
Korniss, Péter	155	Leet, Eddi	132
Korsar, Helle	156	Leete, Art	9 , 19 , 24 , 44 , 75 , 78 , 83 , 93 , 94 , 100-109 , 121 , 154 , 155 , 156
Korts, Olga	155		
Korv, Neeme	8	Lehtinen, Ildikó	102 , 154
Koskivaara, Kristiina	75	Leima, Aare	110 , 158
Kotola, Sirkka	150	Leis, Tiiu	78
Kreinin, Tõnis	80 , 156	Leivategija, Karin	159
Krikmann, Arvo	150	Lemberg, Ulla	30 , 31 , 110 , 159
Krull, Hasso	150	Lepik, Leida	110 , 115 , 158 , 160
Kruus, Ülle	88 , 160	Lepland, Krista	155 , 164
Kruusa, Kalju	150	Leponiemi, Tero	162
Kruusamäe, Ilmar	94 , 102 , 154 , 155 , 156	Lepp, Mart	125 , 159
Kruuv, Imbi	70 , 160	Lestberg, Ly	30 , 31 , 128 , 155
Kukk, Kaie	38 , 39 , 78 , 82 , 95 , 154 , 157 , 160	Lieberg, Endel	71
Kullerkupp, Johan	162	Liiv, Elo	130 , 160
Kulu, Hill	9	Liiv, Jane	2 , 21 , 23 , 27 , 28 , 29 , 30 , 31 , 33 , 51 , 52 , 54 , 55 , 56 , 57 , 59 , 65 , 68 , 70 , 76 , 82 , 86 , 91 , 93 , 94 , 95 , 97 , 102 , 103 , 105 , 106 , 107 , 108 , 110 , 111 , 114 , 120 , 124-136 , 137 , 138 , 155 , 156 , 157 , 158 , 159 , 160 , 161 , 162 , 163 , 164 , 165
Kuningas, Madis	126	Lillemets, Bruno	127
Kuningas, Maire	95 , 114 , 137 , 157 , 163	Lind, Kadri	21 , 64 , 165
Kunkovác, László	102 , 111 , 158	Lindeman, Nils-Erik	155
Kurnossov, Oleg	7	Linnap, Eve	127 , 128
Kuulmann, Rene	125 , 159	Linnap, Peeter	118 , 120 , 121 , 127 , 128 , 159
Kuuse, Eve	64 , 163	Linnus (Leinbock), Ferdinand	10 , 96 , 137
Kuuse, Sulev	110 , 158	Linnus, Jüri	37 , 137
Kuusk, Kadri	90 , 160		
Kuusk, Sulev	110		

Linnus, Tanel [151](#)
 Lipin, Vladimir [102](#), [154](#)
 Ljašenko, Nadja [145](#)
 Lobjakas, Kai [66](#), [68](#), [155](#)
 Loit, Aare (Babai) [73](#)
 Looga, Lia [136](#), [155](#)
 Loopere, Helje [156](#)
 Luhse, Ra [6](#), [135](#)
 Luigela, Aive [70](#)
 Luiik, Jaan [130](#), [156](#)
 Luik, Kaie [126](#)
 Lukas, Tõnis [5](#), [7](#)
 Lutz Reissaar, Elsa Karin [9](#)
 Luud, Aldo [13](#), [48](#)
 Luude (Värv), Marge [138](#), [139](#)
 Luuka, Valve [151](#)
 Lõbu, Terje [72](#)
 Lääne, Madli [53](#)

M

Maasik, Anne [145](#)
 Madisson, Alar [151](#)
 Madisson, Sirje [103](#), [137](#), [150–151](#)
 Maksimova, Eleonora [156](#)
 Malin, Jaan [8](#)
 Manninen, Ilmari [10](#), [96](#), [108](#), [137](#)
 Margna, Epp [154](#)
 Maser, Ave [154](#)
 Mathisen, Hans Ragnar [103](#), [130](#), [163](#)
 Mathura (Margus Lattik) [150](#)
 Matsin, Ave [156](#)
 Matti Milius [124](#), [129](#), [154](#), [159](#)
 Meel, Raul [126](#), [163](#)
 Meelak, Mikk [63](#)
 Meelis Krigul-Tobias [154](#)
 Meeru, Maarja [26](#), [28](#), [87](#), [130](#), [132](#), [134](#), [154](#), [155](#), [164](#)
 Meri, Lennart [8](#), [35](#), [38](#), [46](#)
 Middendorff, Alexander Theodor von [112](#)
 Mihkelson, Ene [150](#)
 Miilmets, Aino [139](#)
 Mikita, Valdur [144](#)
 Mikkil, Maanus [132](#), [156](#)
 Mikkor, Marika [24](#), [102](#), [111](#), [154](#), [156](#)
 Muru, Tiiu [82](#)
 Muusikus, Ingmar [122](#), [156](#)
 Mõistlik, Astra [84](#), [131](#), [163](#)
 Mägi, Kaur [102](#), [117](#), [121](#), [159](#)
 Mägi, Tõnis [140](#)
 Mänd, Lennart [127](#), [132](#)
 Mändmaa, Kristjan [103](#), [127](#), [164](#)
 Määrmann, Toomas [7](#), [39](#), [70](#)
 Müller, Aleksander [73](#)
 Müller, Libuse [128](#), [155](#)
 Münt, Meiu [126](#)

N

Nemvalts, Urmas [155](#)
 Neuvonen, Sakari [164](#)
 Niglas, Liivo [102](#), [118](#), [121](#), [149](#), [154](#)
 Niit, Erko [147](#)
 Noor, Taisto [148](#)
 Norralt, Iti [157](#)
 Nugin, Raili [66](#)
 Nurk, Kaarel [122](#)
 Nõmmela, Marleen [13](#), [103](#), [108](#), [161](#)
 Nõmmik, Kaarel [164](#)
 Nõps, Teele [162](#)

O

Ojavee, Anu [74](#), [133](#)
 Olesk, Sirje [150](#)
 Ollino, Reet [136](#)
 Ollisaar, Aet [133](#), [154](#), [155](#), [156](#), [157](#), [158](#), [159](#), [160](#), [161](#)
 Orgusaar, Jaanus [133](#)
 Ormisson, Heli [85](#), [154](#)
 Oselin, Tiina [126](#)
 Ostrat, Indrek [19](#), [21](#)
 Otsstavel, Eve [38](#), [84](#), [154](#)

P

Paabo, Regina [145](#)
 Paal, Jaanus [158](#)
 Paales, Liina [145](#)
 Paap, Kristi [127](#), [154](#)
 Paasmäe, Peeter [71](#), [107](#), [160](#)
 Pajos, Priit [126](#)
 Pallo, Sirje [18](#), [26](#), [35](#), [38](#), [87](#), [130](#), [154](#), [155](#), [156](#)
 Palmeos, Paula [137](#)
 Papsion, Teet [99](#), [132](#), [160](#)
 Parhomenko, Leili [154](#)
 Paris, Peeter [93](#)
 Paris, Silja [46](#), [155](#), [159](#)
 Park, Indrek [139](#)
 Parts, Kaarel [22](#)
 Pastacas (Ramo Teder) [35](#)
 Paulus, Karin [66](#), [68](#), [155](#)
 Pedak, Erika [103](#), [130](#), [154](#), [163](#)
 Pedanik, Martin [28](#), [32](#), [73](#), [164](#)
 Pert, Olev [22](#), [89](#)
 Peterson, Aleksei [100](#), [102](#), [137](#), [154](#)
 Pidim, Hilda [64](#), [65](#), [163](#)
 Pihelgas, Carolina [150](#)
 Piho, Mare [86](#), [154](#), [155](#)
 Piiri, Reet [37](#), [38](#), [44](#), [59](#), [70](#), [75](#), [76](#), [77](#), [79](#), [80](#), [81](#), [96](#),
[107](#), [149](#), [154](#), [155](#), [156](#), [158](#), [159](#), [160](#), [164](#)
 Plaat, Jaanus [19](#), [45](#), [83](#), [110](#), [115](#), [163](#)
 Plats, Marja-Liisa [127](#), [163](#), [165](#)
 Plink, Villu [127](#)
 Pohhomov, Viljar [21](#), [64](#), [65](#), [97](#), [161](#)

Ponetajev, David	35 , 126 , 155	Roselius, Aapo	162
Ponetajeva, Liina	155	Rosenthal, Maris	35 , 57 , 103 , 125 , 137 , 161
Praks, Hannes	98 , 162	Ross, Kristiina	60 , 162
Pruuli, Tiit	110 , 115 , 156 , 157 , 159	Ruber, Piia	127 , 128
Puik, Vahur	21 , 23 , 28 , 29 , 69 , 89 , 102 , 106 , 110 , 116–123 , 158 , 159	Ruitlane, Olavi	148 , 151
Puistaja, Terje	92 , 94 , 136 , 140–143 , 147 , 154 , 155 , 159	Ruka, Inta	129 , 157
Pukk, Aapo	154	Rummo, Paul-Eerik	8
Purde, Mare	118	Runnel, Pille	15 , 41 , 62 , 63 , 64 , 102 , 110 , 111 , 127 , 156 , 163 , 165
Pöldroos, Riina	133 , 134	Ruusmann, Reet	72
Pöldvee, Aivar	125 , 155 , 156	Räni, Piret	127 , 128 , 154
Pärdi, Mikk	22	Ränk, Gustav	96 , 137
Pärenson, Päär	145	Rätsep, Anna-Kristina	103
Pärn, Martin	48 , 132		
Pääsuke, Johannes	10 , 18 , 96 , 153	S	
Pyllu, Natalia	139	Saag, Sven	19 , 93 , 154
R		Saar, Edgar	102 , 120 , 121 , 154 , 156
Raat, Marko	23 , 34 , 60 , 62 , 63 , 162 , 163	Saarep, Sigrid	145
Raba, Kristjan	2 , 17 , 18–23 , 27 , 34–35 , 46 , 47 , 48 , 50 , 75 , 77 , 80 , 85 , 90 , 98 , 99 , 102 , 103 , 116 , 117 , 120 , 125 , 132 , 134 , 135 , 137 , 147 , 149 , 154 , 155 , 156 , 157 , 164 , 165	Saetersdal, Eva	129
Rajavee, Holger	134 , 156	Saetersdal, Tore	129
Rammo, Riina	85	Sáfrány, Zsuzsa	102 , 154
Randaru, Saale	144 , 165	Sala, Maire	64 , 65 , 162
Rankla, Jaanus	21	Salumaa, Anu	165
Rannik, Kaire	127	Sarapu, Triin	132
Ratas, Jaana	85	Saraste, Leena	118
Rattus, Kristel	52 , 53 , 54 , 55 , 60 , 157 , 159 , 160 , 161	Sarv, Heno	102 , 105 , 154 , 155
Raud, Anu	84 , 133 , 154 , 162	Sarv, Mikk	103 , 145 , 162
Raud-Pähn, Mai	15	Sarv, Öie	130 , 160
Raudsepp, Age	137	Seilenthal, Tõnu	108 , 150
Raun, Maie-Ann	151	Selleke, Eduard	10
Reemann, Jüri	22	Sepp, Andres	136 , 154
Reemann, Vaike	20 , 22 , 35 , 36 , 37 , 38 , 39 , 41 , 48 , 49 , 54 , 83 , 88 , 89 , 93 , 99 , 107 , 132 , 133 , 149 , 154 , 155 , 156 , 157 , 160 , 161 , 165	Sepp, Silver	147
Rehkli, Reimo	21	Seppel, Ervin Heigo	30 , 81 , 155
Reidla, Jana	21 , 120 , 121 , 135 , 154 , 155 , 157	Sepping, Irene	70 , 96 , 158 , 160 , 162
Reiman, Villem	137	Sibul, Tiit	20 , 21 , 23 , 27 , 35 , 55 , 59 , 60 , 63 , 64 , 73 , 103 , 110 , 137 , 162 , 163
Reimann, Marii	134 , 164	Sikka, Toivo	19 , 38 , 90 , 107 , 149 , 157
Reinholm, Vilma	84 , 154	Sillamaa, Vilja	156
Reintal, Maris	103	Sillavere, Jaanus	138 , 139
Reinvelt, Riina	23 , 27 , 53 , 57 , 61 , 95 , 97 , 102 , 106 , 118 , 125 , 156 , 157 , 164 , 165	Simm, Janno	110 , 121 , 156
Riitsaar, Evar	130 , 157	Sinijärv, Karl-Martin	21
Rikas, Tiina	156	Sipilä, Leena	155
Rips, Hudo	12 , 13	Sluban, Klavdij	111 , 118 , 160
Rohumaa, Katre	61	Sobolev, Mari	132
Roosi, Jaak	99 , 132 , 157	Sombi, Niillas	145
Roosi, Krista	90 , 99 , 113 , 132 , 159 , 160 , 164	Somelar, Riin	32 , 84 , 154
Roosi, Maarja	33 , 55 , 90 , 99 , 113 , 132 , 157 , 164	Soovere, Eric	120
Roots, Katrin	126	Steichen, Edward	117
		Sternfeldt, Marie	150
		Sternfeldt, Wilhelm	150
		Suits, Raul	161
		Suits, Roland	48 , 93 , 137 , 161
		Suitso, Külli	126
		Sukmit, Killu	127 , 128
		Svanberg, Haldi Urve	9 , 154

Sõmer, Toivo	147	Tragel, Arvi	21 , 23 , 48 , 59 , 64 , 137 , 163 , 164 , 165
Sõstar, Kady	38	Treima, Maaria	103
Säde, Enn	35 , 103 , 164	Treufeldt, Robert	21
Sööt, Karl Eduard	137	Triik, Nikolai	125
T		Trolla, Tiina	70
Tael, Tiina	137	Tuhal, Tanel	6 , 135
Tago, Kaidi	21 , 161	Tulviste, Peeter	8
Talimaa, Reet	159	Tuubel, Virve	21 , 85 , 136 , 138-139 , 143 , 154 , 155
Tallgren, Aarne Michaël	10	Tõnisson, Jaan	137
Talve, Tõnu	148	Tõnso, Aivar	34
Talvet, Pent	81	Tätte, Jaan	110 , 115 , 160
Talvistu, Enriko	124 , 154	Türnpu, Anne	148
Tamla, Ülle	102 , 156	Tüür, Reiu	132 , 154
Tamm, Lauri	21 , 22 , 64 , 161	U	
Tamm, Merike	21 , 28 , 31 , 33 , 57 , 97 , 114 , 137 , 158 , 162 , 163	Unt, Liina	61 , 134 , 157 , 164
Tamm, Margus	28 , 29 , 33 , 60 , 62 , 63 , 159 , 160	Unt, Tiina	131
Tamm, Rain	110 , 160	Uudelt, Anu	136
Tammelaan, Mihkel	39	Uustalu, Airi	79 , 80 , 155 , 158
Tammelaan, Tea	36 , 39 , 48 , 49 , 132 , 154 , 155	V	
Tammiksaar, Erki	114 , 160	Vabamäe, Eva-Kaia	97
Tamtik, Anne	125	Vahar, Ülle	35 , 98 , 99 , 155
Tamtik, Anne	125 , 156	Vahtrre, Silver	28 , 30 , 72 , 134 , 156 , 157 , 165
Tane, Tsuyoshi	135	Valdma, Maris	127
Taniloo, Endel	150 , 151	Valdur, Ilmar	62
Tapfer, Ene	154	Valk, Heiki	102 , 156
Tarand, Kaarel	21	Valk, Piret	132
Tatsi, Taavi	21 , 41 , 64 , 65 , 119 , 122 , 123 , 129 , 152 , 158 , 161	Vallikivi, Laur	102 , 103 , 113 , 117 , 118 , 121 , 157 , 159 , 161 , 164 , 165
Teeäär, Berit	127	Valner, Rene	32 , 156
Tegova, Enn	73	Valt, Jaanus	132
Tein, Tanel	80	Valton, Arvo	102 , 155
Tenno, Kalvi	86 , 154	Vanderer, Irene	151
Terri, Olga	124 , 125	Vare, Talis	154
Testut, Anne	111 , 119 , 161	Vassiljev, Pjotr	102 , 156
Thomson, Woldemar	10	Veenre, Tanel	133
Tiik, Vambola	74 , 99	Veidenberg, Saima	84 , 154
Tiitsar, Ketli	68 , 127 , 155	Velsker, Raivo	126
Tiitsma, Margus	132	Vendla, Elli	70
Timm, Tõnu (Tõun)	72	Veromann, Heikki-Rein	145
Timmusk, Lembit	21 , 54 , 75	Wiedemann, Vladimir	73 , 145
Tirikovski, Vaike	80	Viik, Urmas	28 , 29 , 35 , 126 , 154 , 156
Tolk, Kadi	139	Viimne, Kullar	110 , 161 , 162
Tomasberg, Liisa	126	Viira, Aigi	126
Tomson, Pille	56 , 162	Wiiralt, Eduard	125
Toode, Silja	21 , 154	Viirelaid, Tiina	96 , 162
Toom, Liisi	18 , 21	Viires, Kadri	102 , 103 , 105 , 113 , 155 , 157 , 159 , 160
Toomas, Merike	138 , 162	Viires, Sven	113
Toomemets, Silvia	21	Viitkin, Liisi-Ly	84 , 130-131 , 164
Toomet, Tiia	80 , 143 , 154	Viljus, Mart	127
Toomik, Jaan	127	Vint, Tiina	159
Tooming, Jaan	148	Visnap, Jaak	126-127 , 130 , 160
Toomistu, Terje	73 , 164	Visnapuu, Henrik	96
Toots, Timo	63	Vokk, Toivo	70
Toulouze, Eva	103 , 121 , 165		

Volkonski, Peeter 145
Vool, Udo [154](#)
Voolaid, Kalle [154](#)
Vosman, Ange 55
Väljas, Vaino [71](#)
Värv, Ellen [19, 20, 22, 37, 38, 44, 47, 52, 59, 70, 71, 76, 80, 81, 107, 149, 154, 155, 156, 157, 158, 159](#)
Västrik, Riho [110, 155](#)

Õ

Õunapuu, Piret [11, 13, 18, 37, 38, 43, 45, 48, 49, 58, 76, 77, 81, 91, 93, 97, 103, 107, 125, 132, 147, 154, 155, 156, 158, 161, 162, 164](#)

Y

Ylvisåker, Anne Britt [76, 156](#)

Z

Zeigo, Henri [21](#)
Ziugand, Kristi [64, 65, 164](#)

Registri koostasid Mona Tärk ja Tuuli Kaalep

Eesti Rahva Muuseumi näitusemaja avati 1994. aastal püsinäitusega „Eesti. Maa, rahvas, kultuur“ ajal, kui ühiskonna ootus näha rahvuslikku kultuuripärandit oli kõige kõrgem. Järgneva 21 aasta jooksul on näitusemaja oma argikultuuri, nõukogude aja, nüüdisaja ning maailmakultuuride näituste ja programmidega olnud kui Eesti Rahva Muuseumi vemmeldav veri, mis on toonud vaatajate ette üle 500 näituse ja üle 2000 ürituse ligi miljonile inimesele.

ISBN 978-9949-548-14-9

9 789949 548149